

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

BURSA İLİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİ

LİSANS BİTİRME ÇALIŞMASI

CAN ÇALICI
0341040034

ANTROPOLOJİ BÖLÜMÜ

Temmuz 2009

ÖNSÖZ

Bursa İli'nin demografik analizinin yapıldığı bu çalışma da Bursa 'da yaşanan sosyoekonomik ve kültürel değişim 1950, 1975 ve 2000 yıllarında kentte gerçekleşen nüfus sayımı sonuçlarından yararlanarak hazırlanmıştır.

Sadece rakamlardan ibaret gibi görünen nüfus sayımlarının aslında bir anlamda bir toplumun vesikalık resmi olduğunun dikkatli bakıldığında toplumu meydana getiren her bireyden izler taşıdığına farkına ancak çalışmamı kelimelere dökmeye başladığım anda varabildim. Çalışmanın sonuna doğru bir nüfusta meydana gelen değişimlerin toplumsal yapıya ve o toplumun geleneksel kurumlarına ne oranda etki ettiğini görme fırsatının yanında nüfusun soyut bir tanım olmaktan çok nefes alıp veren bir organizma olduğunu anlama fırsatım oldu.

İki yılı aşan bir süre boyunca hazırlamakta olduğum bu lisans bitirme çalışması Antropoloji eğitimim boyunca kazanmış olduğum vasıfların en somut göstergesidir. Lisans eğitimimizin sonunda bize bu çalışmayı gerçekleştirme fırsatını veren ve bu süreç boyunca engin bilgi ve donanımlarını bizden esirgemeyen Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü Başkanı Sayın Prof. Dr. Taylan Akkayan' a ve son iki yıldır sabırla her sorumuzu yanıtlayan yardımlarını ve değerli vakitlerini bizden esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Yüksel Kırımlı' ya, bu çalışma boyunca işbirliğinde olduğum bütün arkadaşlarıma, maddi ve manevi desteklerini her zaman hissettiğim sevgili aileme ve dostum Şükrü Yurtsever'e teşekkürü bir borç bilirim.

Temmuz 2009

Can Çalıcı

İstanbul

İÇİNDEKİLER

YAZI İÇİNDE GEÇEN TABLOLAR LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
TABLOLAR LİSTESİ.....	xv
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	ii
GİRİŞ.....	1
1. TÜRKİYE’DE KENTLEŞME.....	4
1.1. Kent ve Kentleşme Olgusu.....	5
1.2. Kentlerin Özellikleri ve Kentleşmenin Nedenleri.....	6
1.3. Türkiye’de Kentleşmenin Nedenleri.....	9
2. METODOLOJİ.....	13
2.1. Araştırma Yöntem Ve Teknikleri.....	13
2.2. Nüfus Sayımları.....	16
2.3. Araştırmanın Aşamaları.....	17
2.3.1. Konu Seçimi ve Konunun Sınırlandırılması.....	17
2.3.2. Ön Araştırma.....	20
2.3.3. Temel Birimlerin Belirlenmesi ve Seçimi.....	21
2.3.4. Tablo Yapım Aşamaları.....	22
2.3.5. Literatür Taraması.....	25
2.3.6. Yazıyla Anlatım ve Raporun Hazırlanması.....	25
3. BURSA İLİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ.....	27
3.1. Bursa’nın Tarihsel Gelişimi.....	27
3.2. Coğrafi Konum İtibariyle Bursa.....	32
3.3. Bursa’da Ekonomik Yapı.....	34
3.4. Bursa’da Sosyo-Demografik Yapı.....	38
3.5. Bursa’nın İlçeleri.....	42

4. BURSA NÜFUSUNUN GENEL NİTELİKLERİ	48
4.1. Bursa’ da Toplam Nüfus ve Nüfus Yoğunluğu.....	48
4.2. Bursa’ da Nüfus Artış Oranı ve Hızı	50
4.3. Nüfusun Cinsiyet Yapısı.....	51
4.4. Nüfusun Coğrafi Dağılımı.....	53
4.4.1 Bursa İli’nde 1950 -2000 Yıllarında Şehir ve Köy Nüfuslarındaki Değişim	54
4.4.2 Bursa’da 1950 -2000 Yılları Arasında Kent ve Kır Nüfusundaki Değişim	57
4.5. Bursa İlçelerinin Genel Tanıtımı Ve Nüfus Dağılımı	63
4.5.1 Bursa ‘nın İlçelerinin Yüzölçümü ve Nüfus Yoğunlukları	65
4.5.2 1950 – 2000 Yılları Arasında Bursa İlçelerinde Nüfusun Şehir ve Köy Dağılımı.....	68
5. BURSA NÜFUSUNUN YAŞ YAPISI	76
5.1. Genel Olarak Nüfusun Yaş Yapısı	77
5.2. Nüfusun Yaş Yapısına Etki Eden Faktörler	78
5.3. Nüfusun Yaş Yapısının Ölçülmesi	80
5.3.1. Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı ve Nüfusun Yaş Piramidi	80
5.3.2. Nüfusun 3 Temel Yaş Grubuna Ayrılışı.....	84
5.3.2.1. Nüfusun Yaş Bağımlılık Oranı.....	87
5.3.3. Nüfusun Medyan Yaşı.....	90
6. DOĞUM YERLERİNE GÖRE BURSA NÜFUSU	93
6.1. Bursa’da Doğanlar	94
6.2. Farklı İllerde Doğanlar	95
6.3. Bursa Dışı Doğumluların Bölgeler İtibariyle Dağılımı	97
6.4. Bursa’ da Yabancı Ülkelerde Doğanlar.....	99
7. BURSA NÜFUSUNUN MEDENİ DURUMU.....	102
7.1. Hiç Evlenmemiş Nüfus.....	103
7.2. Evli Nüfus.....	107

7.3. Boşanmış Nüfus.....	109
7.4 Eşi Ölmüş Nüfus.....	110
8. BURSA'DA NÜFUSUN EĞİTİM DURUMU	113
8.1. Türkiye'de Formel Eğitimin Gelişim Süreci.....	116
8.2. Nüfusun Okuryazarlık Durumu.....	119
8.2.1. Cinsiyete Göre Nüfusun Okuryazarlık Durumu.....	121
8.2.1.1. Okuma Yazma Bilenler	122
8.2.1.2. Okuma Yazma Bilmeyenler	125
8.3. Formel Eğitime Katılan Nüfusun Özellikleri	129
8.3.1. Bir Kurumdan Mezun Olan Nüfusun Cinsiyet Yapısı	133
8.3.2. Nüfusun Ulaştığı Eğitim Seviyesi	136
8.3.3. Cinsiyet İtibariyle Nüfusun Ulaştığı Eğitim Seviyesi	141
9. BURSA'DA NÜFUSUN DOĞURGANLIK DURUMU	150
9.1. Nüfusun Doğurganlık Durumu.....	151
9.1.1. Kaba Doğum Oranı	152
9.1.2. Fiili Doğum Oranı	156
9.2. Doğurganlığa Etki Eden Faktörler.....	160
9.2.1. Demografik Faktörlere Göre Canlı Doğan Çocuk Sayısı.....	160
9.2.2. Sosyo -Ekonomik ve Kültürel Faktörlere Göre Canlı Doğan Çocuk Sayısı	165
9.2.2.1. Kadın Nüfusun Okur Yazarlık Durumuna Göre Canlı Doğan Çocuk Sayısı	165
9.2.2.2. Kadın Nüfusun Eğitim Durumu ve Mezun Olduğu Kuruma Göre Canlı Doğan Çocuk Sayısı	168
10. BURSA 'DA NÜFUSUN SAKATLIK DURUMU	172
10.1 Toplam Sakat Nüfus.....	173
10.2 Sakatlık Türlerine Göre Sakat Nüfus	176
10.3. Yaş Gruplarına Göre Sakat Nüfus.....	182
11. BURSA NÜFUSUNUN EKONOMİK ÖZELLİKLERİ	185

11.1 Nüfusun İşgücü Yapısı	186
11.1.1 İşgücüne Dahil Olan Nüfus	189
11.1.1.1 İstihdamdaki Nüfus	191
11.1.1.2 İşgücünde İşsiz Nüfus.....	196
11.1.2 İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus	202
11.1.2.1. Ev Hanımları	208
11.1.2.2. Öğrenciler	209
11.1.2.3. Emekliler	211
11.2. Bursa’da İstihdamdaki Nüfusun Özellikleri.....	212
11.2.1 Ekonomik Faaliyet Türleri İtibariyle İstihdamdaki Nüfus	213
11.2.1.1 Ekonomik Faaliyet Türlerine Göre İstihdamdaki Nüfusun Yaş Yapısı	215
11.2.1.2 İstihdamdaki Nüfusun Okuryazarlık Durumu	217
11.2.2. İstihdamdaki Nüfusun Meslek Grupları	219
11.2.3. İstihdamdaki Nüfusun Çalışma Şekli İtibariyle Yapısı.....	223
12. BURSA’DA HANEHALKI VE KONUT NİTELİKLERİ	228
12.1. Bursa’ da Hane Halkının Büyüklüğü	230
12.2. Hane Halkının Kira Ödeme Durumu.....	234
11.3. Konut Nitelikleri.....	237
12.3.1. Barınma Yoğunluğu	237
12.3.2. Konut Nitelikleri.....	240
13. SONUÇ	243
13.1 ÖZET	243
13.2 BULGULAR VE YORUM	246
13.3 ÖNERİLER	248
BİBLİYOGRAFYA	251
EK-1 TABLOLAR	
EK-2 FOTOĞRALAR	
ÖZGEÇMİŞ	

YAZI İÇİNDE GEÇEN TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: 1886 Bursa Nüfus Sayımı	39
Tablo 3.2: Bursa'ya Gelen Göçmen Sayıları.....	40
Tablo 3.3: Yıllar İtibariyle Bursa'nın Nüfusu	41
Tablo 4.1: Bursa'nın Toplam Nüfusu ,Yüz Ölçümü Ve Nüfus Yoğunluğu	50
Tablo 4.2: Bursa ve Türkiye'nin 1927 – 1950 Yılları Arasında 25 Yıllık Nüfus Artış Oranı ve Yıllık Nüfus Artış Hızı	50
Tablo 4.3: Bursa'nın 1950-1975-2000 Yılları Arasında 25 Yıllık Nüfus Artış Oranı ve Yıllık Nüfus Artış Hızı	51
Tablo 4.4: Bursa'nın ve Türkiye'nin 1950-1975-2000 Yılları Arasında Cinsiyet Oranları.....	53
Tablo 4.5: Bursa'nın Şehir ve Köy Nüfusları	56
Tablo 4.6: Türkiye'de 1950-2000 Yılları Arasında Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	56
Tablo 4.7: Bursa'da 1950-2000 Yılları Arasında Yıllık Nüfus Artış Hızı (%).....	57
Tablo 4.8: Türkiye'de 1950-2000 Yılları Arasında Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	58
Tablo 4.9: Bursa'da 1950-2000 Yılları Arasında Yıllık Nüfus Artış Hızı (%).....	59
Tablo 4.10: Bursa Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Kent ve Kır Yerleşmelerine Göre Dağılımı.....	62
Tablo 4.11: Bursa Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı	64
Tablo 4.12: 2000 Yılı Bursa Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı, Yüz Ölçümü ve Nüfus Yoğunluğu	66
Tablo 4.13: Bursa Şehir Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı.....	69
Tablo 4.14: Bursa Köy Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı	70
Tablo 5.1: Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (%).....	79
Tablo 5.2: 1950- 1975 Yıllarında Türkiye' de Bağımlılık Oranları	88
Tablo 5.3: 1950- 1975 Yıllarında Bursa' da Bağımlılık Oranları.....	89
Tablo 5.4: Türkiye Nüfusunda Kent ve Kır Yerleşmelerinde Medyan Yaşlar.....	91
Tablo 5.5: Bursa Nüfusunda Kent ve Kır Yerleşmelerinde Medyan Yaşlar	92

Tablo 6.1: Bursa'da Yurt İçinde Doğan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Bursa' da veya Diğer İllerde Doğma Durumlarına Göre Dağılımı	95
Tablo 6.2: Bursa Dışında Diğer İllerde Doğmuş Olanların Cinsiyet İtibariyle En Çok Hangi Üç İlde Doğmuş Olma Durumlarına Göre Dağılımı	96
Tablo 6.3: Bursa'da Yurt Dışında Doğmuş Olanların Cinsiyet İtibariyle En Çok Hangi Üç Ülkede Doğmuş Olma Durumlarına Göre Dağılımı	100
Tablo 7.1: Türkiye' de 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Medeni Hallere Göre Dağılımı*	103
Tablo 7.2: Bursa' da 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Medeni Hallere Göre Dağılımı*	104
Tablo 8.1: Türkiye Nüfusunun Okuma Yazma Bilme Durumuna Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)*	117
Tablo 8.2: Türkiye ve Bursa'da Cinsiyete Göre Nüfusunun Okuma Yazma Bilenlerin Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)*	123
Tablo 8.3: Türkiye ve Bursa'da Cinsiyete Göre Nüfusunun Okuma Yazma Bilmeyenlerin Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)*	126
Tablo 9.1: 1975 ve 2000 Yılları Nüfusun 12+ Kadın Nüfusun Medeni Hali	161
Tablo10.1: Türkiye ve Bursa'da 1955-2000 Yıllarında Sakat Nüfus	173
Tablo 10.2: Bursa' da Yaşayan Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı	176
Tablo 10.3: Bursa' da Sakat Nüfusun Üç yaş Grubuna Göre Dağılım (%)	183
Tablo 11.1: Türkiye Nüfusunun İşgücü Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)	187
Tablo11.2: Bursa Nüfusunun İşgücü Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)	188
Tablo 11.3: Türkiye' de ve Bursa'da İşgücündeki İşsiz Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)	197
Tablo 11.4: 1975- 2000 Yıllarında İşgücüne Dahil Olmayan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)	202
Tablo 11.5: 1975- 2000 Yıllarında Bursa' da Faaliyet Türüne Göre Nüfusta Medyan Yaş	216
Tablo 12.1: Türkiye ve Bursa 'da 1975 - 2000 Yılları Arasında Ortalama Hane halkı Büyüklüğü	231

Tablo 12.2: 1975 - 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa'da Kira Ödeme Durumu (%)	235
Tablo 13.1: Özel Amaçlı Tablo-1	246
Tablo 13.2: Özel Amaçlı Tablo-2	247
Tablo 13.3: Özel Amaçlı Tablo-3	248

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: Bursa İli Fiziki Haritası.....	33
Şekil 3.2: Bursa İlinin Siyasi Haritası	42
Şekil 6.1: 2000 Yılında Bursa Dışı Doğumlarının Bölgelere Göre Dağılımı	99
Şekil 9.1: 1975 Yılında Türkiye’de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Bir Kadına Düşen Ortalama Canlı Doğan Çocuk Sayısı.....	162
Şekil 9.2: 1975 Yılında Bursa’da Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Bir Kadına Düşen Ortalama Canlı Doğan Çocuk Sayısı.....	163
Şekil 9.3: 2000 Yılında Türkiye’de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Bir Kadına Düşen Ortalama Canlı Doğan Çocuk Sayısı.....	164
Şekil 9.4: 2000 Yılında Bursa’da Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Bir Kadına Düşen Ortalama Canlı Doğan Çocuk Sayısı.....	164
Şekil 12.1: 1975 – 2000 Yıllarında Bursa ‘ da Hane halkı Büyüklüğü.....	232

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 4.1: Bursa İli Nüfus Büyüklüğü (1950 – 2000)	49
Grafik 4.2: 1950 – 2000 Yılları Arası Türkiye’ de Nüfusun Köy ve Şehir Dağılımı (%).....	53
Grafik 4.3: Türkiye ve Bursa’nın 1950 – 2000 Yılları Arasındaki Şehir Nüfusu Oranları (%).....	55
Grafik 4.4: Bursa’ da Nüfusun 1950-2000 yılları arasında Kent – Kır Dağılımı (%)	59
Grafik 4.5: Bursa’ da Erkek Nüfusun Kent ve Kır Yerleşimlerine Göre Dağılımı....	60
Grafik 4.6: Bursa’ da Kadın Nüfusun Kent ve Kır Yerleşimlerine Göre Dağılımı...	61
Grafik 4.7: 2000 Yılında Bursa İlinin İlçelere Göre Nüfus Dağılımı (%).....	65
Grafik 4.8: 2000 Yılı Bursa İli’nin İlçelere Göre Yüzölçümü Dağılımı (%).....	67
Grafik 4.9: 2000 Yılı’nda Bursa Erkek Nüfusun Cinsiyet İtibariyle İlçelere Dağılımı (%).....	72
Grafik 4.10: 2000 Yılında Bursa Kadın Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı (%)	74
Grafik 5.1: 1975 Yılı Bursa Nüfus Piramidi (%)	82
Grafik 5.2: 2000 Yılı Bursa Nüfus Piramidi (%)	83
Grafik 5.3: 1950 – 2000 Yıllarında Türkiye Nüfusunun 3 Temel Yaş Grubuna Dağılımı (%).....	85
Grafik 5.4: 1950 – 2000 Yıllarında Türkiye Nüfusunun 3 Temel Yaş Grubuna Dağılımı (%).....	86
Grafik 6.1: 1950-2000 Yılları Arasında Bursa Dışı Doğumlarının Bölgelere Göre Dağılımı.....	97
Grafik 7.1: 1950 – 2000 Yılları Arasında Bursa’da Hiç Evlenmemiş Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı.....	106
Grafik 7.2: 1950 – 2000 Yılları Arasında Bursa’da Evli Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı.....	107
Grafik 7.3: 1950 – 2000 Yılları Arasında Bursa’da Boşanmış Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı.....	109
Grafik 7.4: 1950 – 2000 Yılları Arasında Bursa’da Eşi Ölmüş Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı.....	111

Grafik 8.1: 1950 – 2000 Yılları Arasında Türkiye ve Bursa’da Okuryazarlık Oranları (%).....	120
Grafik 8.2: Türkiye’ de 1950 – 2000 Yılları Arasında Okuma Yazma Bilenlerin Cinsiyet Dağılımı (%)	123
Grafik 8.3: Bursa’ da 1950 – 2000 Yılları Arasında Okuma Yazma Bilenlerin Cinsiyet Dağılımı (%)	124
Grafik 8.4: Türkiye’ de 1950 – 2000 Yılları Arasında Okuma Yazma Bilmeyenlerin Cinsiyet Dağılımı (%)	127
Grafik 8.5: Bursa’ da 1950 – 2000 Yılları Arasında Okuma Yazma Bilmeyenlerin Cinsiyet Dağılımı (%)	128
Grafik 8.6: 1950 – 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa’ da Bir Kurumdan Mezun Olanların Dağılımı (%).....	130
Grafik 8.7: 1950 – 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa’ da Bir Kurumdan Mezun Olmayanların Dağılımı (%).....	132
Grafik 8.8: 1950 – 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa’ da Bir Kurumdan Mezun Olan Erkek Nüfusun Dağılımı (%)	134
Grafik 8.9: 1950 – 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa’ da Bir Kurumdan Mezun Olan Kadın Nüfusun Dağılımı (%)	135
Grafik 8.10: 1950 Yılında Türkiye ve Bursa’da Nüfusun Ulaştığı Eğitim Seviyesi (%)*	138
Grafik 8.11: 1975 Yılında Türkiye ve Bursa’da Nüfusun Ulaştığı Eğitim Seviyesi (%).....	139
Grafik 8.12: 2000 Yılında Türkiye ve Bursa’da Nüfusun Ulaştığı Eğitim Seviyesi (%).....	140
Grafik 8.13: Türkiye’de 1950 – 2000 Yılları Arasında Erkek Nüfusun Eğitim Seviyesi (%)	142
Grafik 8.14: Türkiye’de 1950 – 2000 Yılları Arasında Kadın Nüfusun Eğitim Seviyesi (%)	144
Grafik 8.15: Bursa’da 1950 – 2000 Yılları Arasında Kadın Nüfusun Eğitim Seviyesi (%).....	145
Grafik 8.16: Türkiye’de 1975 -2000 Yılları Arasında Yaşlara Göre Bir Kurumdan Mezun Olanlar (%).....	147
Grafik 8.17: Bursa’da 1975 -2000 Yılları Arasında Yaşlara Göre Bir Kurumdan Mezun Olanlar (%).....	148

Grafik 9.1: 1950 – 2000 Yılları Arası Türkiye ve Bursa’ da Toplam Nüfusun Kaba Doğum Oranları.....	153
Grafik 9.2: 1950 – 2000 Yılları Arası Türkiye ve Bursa’ da Kent Nüfusunun Kaba Doğum Oranları.....	154
Grafik 9.3: 1950 – 2000 Yılları Arası Türkiye ve Bursa’ da Kır Nüfusunun Kaba Doğum Oranları.....	155
Grafik 9.4: Türkiye ve Bursa’ da 1950 Yılında Fiili Doğum Oranları (%).....	157
Grafik 9.5: Türkiye ve Bursa’ da 1975 Yılında Fiili Doğum Oranları (%).....	158
Grafik 9.6: Türkiye ve Bursa’ da 2000 Yılında Fiili Doğum Oranları (%).....	159
Grafik 9.7: Türkiye’de 1975- 2000 Yıllarında Okuma Yazma Durumuna Göre Her Yüz Kadına Düşen Canlı Doğan Çocuk Sayısı.....	166
Grafik 9.8: Bursa ’da 1975- 2000 Yıllarında Okuma Yazma Durumuna Göre Her Yüz Kadına Düşen Canlı Doğan Çocuk Sayısı.....	167
Grafik 9.9: Türkiye’de 1975- 2000 Yıllarında Bir kurumdan Mezun Olma Durumuna Göre Her Yüz Kadına Düşen Canlı Doğan Çocuk Sayısı.....	168
Grafik 9.10: Bursa’da 1975- 2000 Yıllarında Bir kurumdan Mezun Olma Durumuna Göre Her Yüz Kadına Düşen Canlı Doğan Çocuk Sayısı.....	169
Grafik 9.11: Türkiye’de 1975 ve 2000 Yıllarında Bir Kurumdan Mezun Olma Durumuna Göre Her Yüz Kadına Düşen Canlı Doğum Sayısı.....	170
Grafik 9.12: Bursa’da 1975 ve 2000 Yıllarında Bir Kurumdan Mezun Olma Durumuna Göre Her Yüz Kadına Düşen Canlı Doğum Sayısı.....	171
Grafik 10.1: 1955 – 2000 Yılları Arasında Bursa’da Sakat Nüfusun Cinsiyet Dağılımı (%).....	175
Grafik 10.2: Bursa ‘ da Sakat Nüfusun İskelet Çatısı ile İlgili Sakatlık Türlerine Dağılımı (%).....	178
Grafik 10.3: Bursa ‘ da Sakat Nüfusun Duyu Organları ile İlgili Sakatlık Türlerine Dağılımı (%).....	180
Grafik 10.4: 1955 –1975 Yıllarında Sakat Erkek Nüfusun Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı (%).....	181
Grafik 10.5: 1955 –1975 Yıllarında Sakat Kadın Nüfusun Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı (%).....	182
Grafik 11.1: 1975 – 2000 Yılları Arasında Bursa ve Türkiye’de İşgücüne Katılım Oranı.....	189

Grafik 11.2: 2000 Yılında Türkiye’de Faal Nüfusun Cinsiyet Dağılımı.....	190
Grafik 11.3: 2000 Yılında Bursa’da Faal Nüfusun Cinsiyet Dağılımı.....	191
Grafik 11.4: 1975 – 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa’ da İşgücünde İstihdamda Olanların Payı.....	192
Grafik 11.5: 1975 - 2000 Yıllarında Bursa ‘da Çalışan Nüfusun Cinsiyet Dağılımı	193
Grafik 11.6: 1975 - 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa ‘ da Çalışan Erkek Nüfusun İşgücüne Oranı	194
Grafik 11.7: 1975 - 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa‘ da Çalışan Kadın Nüfusun İşgücüne Oranı	195
Grafik 11.8: 1975 - 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa ‘ da İşsiz Nüfusun Oranı (%)	198
Grafik 11.9: 1975 - 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa ‘ da İşsiz Erkek Nüfusun Oranı (%).....	200
Grafik 11.10: 1975 - 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa ‘ da İşsiz Kadın Nüfusun Oranı (%).....	201
Grafik 11.11: Bursa’da 1975 ve 2000 Yıllarında İşgücünde Olmayan Nüfusun Cinsiyet Dağılımı	204
Grafik 11.12: 12+ Yaşlarda İşgücünde Olmayan Erkek Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı.....	205
Grafik 11.13: 12+ Yaşlarda İşgücünde Olmayan Kadın Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı.....	206
Grafik 11.14: Türkiye’ de 1975 – 2000 Yılları Arasında İşgücüne Katılmayan Nüfusu Dağılımı	207
Grafik 11.15: Bursa’ da 1975 – 2000 Yılları Arasında İşgücüne Katılmayan Nüfusu Dağılımı.....	208
Grafik 11.16: Bursa’ da 1975 – 2000 Yılları Arasında İşgücünde Olmayan Kadın Nüfusun Dağılımı	209
Grafik 11.17: Bursa’ da 1975 – 2000 Yılları Arasında İşgücünde Olmayan Erkek Nüfusun Dağılımı	210
Grafik 11-18: Türkiye’de 2000 Yılında Faaliyet Türlerine Göre İstihdamdaki Nüfusun Cinsiyeti (%).....	214

Grafik 11.19: Bursa’da 2000 Yılında Faaliyet Türlerine Göre İstihdamdaki Nüfusun Cinsiyeti (%).....	215
Grafik 11.20: Türkiye’de 1975 -2000 Yıllarında Faaliyet Türlerine Göre Okuma Yazma Bilen Nüfus (%)	217
Grafik 11.21: Bursa’da 1975 -2000 Yıllarında Faaliyet Türlerine Göre Okuma Yazma Bilen Nüfus (%)	218
Grafik 11.22: 1975 – 2000 Yıllarında Türkiye’de İstihdamdaki Nüfusun Meslek Gruplarına Göre Dağılımı (%)	220
Grafik 11.23: 1975 – 2000 Yıllarında Bursa’da İstihdamdaki Nüfusun Meslek Gruplarına Göre Dağılımı (%)	221
Grafik 11.24: 1950- 2000 Yıllarında Türkiye Nüfusunun Çalışma Şekli İtibariyle Yapısı (%).....	223
Grafik 11.25: 1950- 2000 Yıllarında Bursa Nüfusunun Çalışma Şekli İtibariyle Yapısı (%).....	225
Grafik 11.26: 1950 – 2000 Yıllarında Türkiye’ de Ücretli Çalışan Nüfusun Cinsiyet Dağılımı(%).....	226
Grafik 11.27: 1950 – 2000 Yıllarında Bursa’ da Ücretli Çalışan Nüfusun Cinsiyet Dağılımı (%).....	227
Grafik 12.1: Bursa’da 1975–2000 Yıllarında Hane halkı Sayısının Hane Halkı Büyüklüğüne Dağılımı	233
Grafik 12.2: 2000 Yılında Türkiye’de ve Bursa’da Kira Ödeme Durumuna Göre Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü.....	236
Grafik 12.3: 1975 ve 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa’da Oda Başına Düşen Nüfus	238
Grafik 12.4: 1975 ve 2000 Yıllarında Bursa’da Dört Kişilik Hanelerde Ortalama Oda Sayısı	239
Grafik 12.5: 1975 ve 2000 Yıllarında Türkiye Genelinde Konutlarda Bulunan İmkanlar (%).....	241
Grafik 12.6: 1975 ve 2000 Yıllarında Bursa’da Konutlarda Bulunan İmkanlar (%).....	242

TABLolar LİSTESİ

A GRUBU TABLOLAR: İDARİ BÖLÜNÜŞ İLE İLGİLİ TABLOLAR

TABLO: A.1	Türkiye’ de Toplam Nüfus, Yüz Ölçümü ve Nüfus Yoğunluğu
TABLO: A.1.1	Bursa’ da Toplam Nüfus, Yüz Ölçümü ve Nüfus Yoğunluğu
TABLO: A.2	Türkiye’ de 1950-1975-2000 Yılları Arasında 25 Yıllık Artış Oranı ve Yıllık Nüfus Artış Hızı
TABLO: A.2.1	Bursa’ da 1950-1975-2000 Yılları Arasında 25 Yıllık Artış Oranı ve Yıllık Nüfus Artış Hızı
TABLO: A.3	Türkiye’ de Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: A.3.1	Bursa’ da Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: A.4	Türkiye’ de Şehir ve Köy Nüfusları
TABLO: A.4.1	Bursa’ da Şehir ve Köy Nüfusları
TABLO: A.5	Türkiye’ de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Kent-Kır Yerleşmelerine Göre Dağılımı
TABLO: A.5.1	Bursa’ da Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Kent-Kır Yerleşmelerine Göre Dağılımı
TABLO: A.6	Türkiye’ de İlçe ve Köy Sayıları
TABLO: A.6.1	Bursa’ da İlçe ve Köy Sayıları
TABLO: A.7	Bursa Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı
TABLO: A.8	Bursa Nüfusunun İlçelere Göre Dağılım, Yüz Ölçümü ve Nüfus Yoğunluğu
TABLO: A.9	Bursa Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle İlçelere Göre Dağılımı

TABLO: A.10	Bursa Nüfusunun İlçeler İtibariyle Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: A.11	Bursa Şehir Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı
TABLO: A.12	Bursa Şehir Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle İlçelere Göre Dağılımı
TABLO: A.13	Bursa Şehir Nüfusunun İlçeler İtibariyle Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: A.14	Bursa Köy Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı
TABLO: A.15	Bursa Köy Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle İlçelere Göre Dağılımı
TABLO: A.16	Bursa Köy Nüfusunun İlçeler İtibariyle Cinsiyete Göre Dağılımı

B GRUBU TABLOLAR: SOSYO-DEMOGRAFİK NİTELİKLER İLE İLGİLİ TABLOLAR

B.a. YAŞ YAPISIYLA İLGİLİ TABLOLAR

TABLO: B.a.1	Türkiye’ de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
TABLO: B.a.1.1	Bursa’ da Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
TABLO: B.a.2	Türkiye’ de Kent Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
TABLO: B.a.2.1	Bursa’ da Kent Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
TABLO: B.a.3	Türkiye’ de Kır Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
TABLO: B.a.3.1	Bursa’ da Kır Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

TABLO: B.a.4	Türkiye’ de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Üç Temel Yaş Grubuna Göre Dağılımı, Yaş İndeksi ve Bağımlılık Oranı
TABLO: B.a.4.1	Bursa’ da Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Üç Temel Yaş Grubuna Göre Dağılımı, Yaş İndeksi ve Bağımlılık Oranı
TABLO: B.a.5	Türkiye’ de Kent Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Üç Temel Yaş Grubuna Göre Dağılımı, Yaş İndeksi ve Bağımlılık Oranı
TABLO: B.a.5.1	Bursa’ da Kent Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Üç Temel Yaş Grubuna Göre Dağılımı, Yaş İndeksi ve Bağımlılık Oranı
TABLO: B.a.6	Türkiye’ de Kır Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Üç Temel Yaş Grubuna Göre Dağılımı, Yaş İndeksi ve Bağımlılık Oranı
TABLO: B.a.6.1	Bursa’ da Kır Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Üç Temel Yaş Grubuna Göre Dağılımı, Yaş İndeksi ve Bağımlılık Oranı
TABLO: B.a.7	Türkiye’ de Kent ve Kır Yerleşmelerinde Medyan Yaşlar
TABLO: B.a.7.1	Bursa’ da Kent ve Kır Yerleşmelerinde Medyan Yaşlar
TABLO: B.a.8	Türkiye’ de 1 Yaşından Küçük Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Kent ve Kır Yerleşmelerine Dağılımı
TABLO: B.a.8.1	Bursa’ da 1 Yaşından Küçük Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Kent ve Kır Yerleşmelerine Dağılımı

B.b. Doğum Yeriyle İlgili Tablolar

TABLO: B.b.1	Türkiye’ de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yurt İçinde ve Yurt Dışında Doğma Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.b.1.1	Bursa’ da Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yurt İçinde ve Yurt Dışında Doğma Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.b.2	Yurt İçi Doğumlu Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Bursa’ da veya Diğer İllerde Doğma Durumlarına Göre Dağılımı

TABLO: B.b.3 Doğum Yeri Yurt İçinde Diğer İllerde Olup, Bursa' da Yaşayan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Doğmuş Oldukları Bölgelere Göre Dağılımı

TABLO: B.b.4 Bursa Dışında Diğer İllerde Doğmuş Olanların Cinsiyet İtibariyle En Çok Hangi Üç İlde Doğmuş Olma Durumlarına Göre Dağılımı

TABLO: B.b.5 Yurt Dışında Doğmuş Olanların Cinsiyet İtibariyle En Çok Hangi Üç Ülkede Doğmuş Olma Durumlarına Göre Dağılımı

B.c. Sakatlık Durumu İle İlgili Tablolar

TABLO: B.c.1 Türkiye' de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Sakatlık Durumuna Göre Dağılımı

TABLO: B.c.1.1 Bursa' da Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Sakatlık Durumuna Göre Dağılımı

TABLO: B.c.2 Türkiye' de Sakat Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı

TABLO: B.c.2.1 Bursa' da Sakat Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı

TABLO: B.c.3 Bursa' da Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

TABLO: B.c.4 Türkiye' de Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı

TABLO: B.c.4.1 Bursa' da Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı

TABLO: B.c.5 Türkiye' de Yaşayan Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Duyu Organları İle İlgili Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı

TABLO: B.c.5.1 Bursa' da Yaşayan Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Duyu Organları İle İlgili Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı

TABLO: B.c.6 Türkiye' de Yaşayan Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle İskelet Çatısı İle İlgili Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı

TABLO: B.c.6.1	Bursa' da Yaşayan Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle İskelet Çatısı İle İlgili Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı
	B.d. Medeni Durum İle İlgili Tablolar
TABLO: B.d.1	Türkiye' de 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Medeni Hallere Göre Dağılımı
TABLO: B.d.1.1	Bursa' da 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Medeni Hallere Göre Dağılımı
TABLO: B.d.2	12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Hiç Evlenmemiş Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
TABLO: B.d.3	12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Evli Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
TABLO: B.d.4	12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Boşanmış Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
TABLO: B.d.5	12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Eşi Ölmüş Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
	B.e. Eğitim Durumu İle İlgili Tablolar
TABLO: B.e.1	Türkiye' de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Okuma Yazma Bilme Durumuna Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.1.1	Bursa' da Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Okuma Yazma Bilme Durumuna Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.2	Türkiye' de Nüfusunun Okuma Yazma Bilme Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.2.1	Bursa' da Nüfusunun Okuma Yazma Bilme Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.3	Türkiye' de Okuma Yazma Bilmeyen Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı

TABLO: B.e.3.1	Bursa' da Okuma Yazma Bilmeyen Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: B.e.4	Türkiye' de Okuma Yazma Bilen Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: B.e.4.1	Bursa' da Okuma Yazma Bilen Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: B.e.5	Türkiye' de Okuma Yazma Bilmeyen Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.5.1	Bursa' da Okuma Yazma Bilmeyen Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.6	Türkiye' de Okuma Yazma Bilen Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.6.1	Bursa' da Okuma Yazma Bilen Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.7	Türkiye' de Okuma Yazma Bilen Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.7.1	Bursa' da Okuma Yazma Bilen Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.8	Türkiye' de Okuma Yazma Bilip Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Mezun Oldukları Kurumlara Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)*
TABLO: B.e.8.1	Bursa' da Okuma Yazma Bilip Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Mezun Oldukları Kurumlara Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)*

TABLO: B.e.9	Türkiye' de Okuma Yazma Bilip Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Mezun Oldukları Kurumlara Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.9.1	Bursa' ve Okuma Yazma Bilip Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Mezun Oldukları Kurumlara Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.10	Türkiye' de 11+ Yaşındaki İlkokul ve Daha Yukarı Okullardan Mezun Olan Nüfusun 11+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.10.1	Bursa' da 11+ Yaşındaki İlkokul ve Daha Yukarı Okullardan Mezun Olan Nüfusun 11+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.11	Türkiye' de 14+ Yaşındaki Ortaokul ve Daha Yukarı Okullardan Mezun Olan Nüfusun 14+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.11.1	Bursa' da 14+ Yaşındaki Ortaokul ve Daha Yukarı Okullardan Mezun Olan Nüfusun 14+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.12	Türkiye' de 17+ Yaşındaki Lise ve Daha Yukarı Okullardan Mezun Olan Nüfusun 17+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.12.1	Bursa' da 17+ Yaşındaki Lise ve Daha Yukarı Okullardan Mezun Olan Nüfusun 17+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.13	Türkiye' de 19+ Yaşındaki Üniversite Mezunu Olan Nüfusun 19+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.13.1	Bursa' da 19+ Yaşındaki Üniversite Mezunu Olan Nüfusun 19+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)

B.f. Doğurganlık Durumu İle İlgili Tablolar

TABLO: B.f.1	Türkiye' de 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Kadın Nüfusun Daha Önce Bir Evlilik Yapıp Yapmama Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.f.1.1	Bursa' da 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Kadın Nüfusun Daha Önce Bir Evlilik Yapıp Yapmama Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.f.2	Türkiye' de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Kadın Nüfusunun Canlı Doğan ve Yaşayan Çocuk Sayısı İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
TABLO: B.f.2.1	Bursa' da Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Kadın Nüfusunun Canlı Doğan ve Yaşayan Çocuk Sayısı İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
TABLO: B.f.3	Türkiye' de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Kadın Nüfusun Canlı Doğan Çocuk Sayısı İtibariyle Okuma Yazma Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.f.3.1	Bursa' da Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Kadın Nüfusun Canlı Doğan Çocuk Sayısı İtibariyle Okuma Yazma Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.f.4	Türkiye' de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Okuma Yazma Bilen Kadın Nüfusun Canlı Doğan Çocuk Sayısı İtibariyle Bir Eğitim Kurumundan Mezun Olma Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.f.4.1	Bursa' da Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Okuma Yazma Bilen Kadın Nüfusun Canlı Doğan Çocuk Sayısı İtibariyle Bir Eğitim Kurumundan Mezun Olma Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.f.5	Türkiye' de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Okuma Yazma Bilip Bir Kurumdan Mezun Olan Kadın Nüfusun Canlı Doğan Çocuk Sayısı İtibariyle Mezuniyet Durumuna Göre Dağılımı

TABLO: B.f.5.1 Bursa' da Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Okuma Yazma Bilip Bir Kurumdan Mezun Olan Kadın Nüfusun Canlı Doğan Çocuk Sayısı İtibariyle Mezuniyet Durumuna Göre Dağılımı

TABLO: B.f.6 Türkiye' de Kaba Doğum Oranları (Facundity)

TABLO: B.f.6.1 Bursa' da Kaba Doğum Oranları (Facundity)

TABLO: B.f.7 Türkiye' de Fiili Doğurganlık Oranları (Fertility)

TABLO: B.f.7.1 Bursa' da Fiili Doğurganlık Oranları (Fertility)

C GRUBU TABLOLAR: EKONOMİK NİTELİKLER İLE İLGİLİ TABLOLAR

TABLO: C.1 Türkiye' de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle İşgücü Durumuna Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: C.1.1 Bursa' da Nüfusun Cinsiyet İtibariyle İşgücü Durumuna Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: C.2 Türkiye' de İşgücünde Olmayan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: C.2.1 Bursa' da İşgücünde Olmayan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: C.3 Türkiye' de İşgücünde Olmayan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Özellikleri (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: C.3.1 Bursa' da İşgücünde Olmayan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Özellikleri (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: C.4 Türkiye' de İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: C.4.1 Bursa' da İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: C.5	Türkiye' de İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Çalışma Durumuna Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.5.1	Bursa' da İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Çalışma Durumuna Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.6	Türkiye' de İşgücünde Olup Çalışır Durumda Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.6.1	Bursa' da İşgücünde Olup Çalışır Durumda Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.7	Türkiye' de İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Ekonomik Faaliyet Türüne Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.7.1	Bursa' da İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Ekonomik Faaliyet Türüne Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.8	Türkiye' de İşgücünde Olup Ziraat ve Ziraatle İlgili Faaliyetlerde Bulunan Nüfusun, Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.8.1	Bursa' da İşgücünde Olup Ziraat ve Ziraatle İlgili Faaliyetlerde Bulunan Nüfusun, Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.9	Türkiye' de İşgücünde Olup Ziraat Dışı Faaliyetlerde Bulunan Nüfusun, Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.9.1	Bursa' da İşgücünde Olup Ziraat Dışı Faaliyetlerde Bulunan Nüfusun, Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: C.10	Türkiye' de İşgücünde Olup Ziraat ve Ziraatle İlgili Faaliyetlerde Bulunan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Okuma Yazma Durumuna Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.10.1	Bursa' da İşgücünde Olup Ziraat ve Ziraatle İlgili Faaliyetlerde Bulunan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Okuma Yazma Durumuna Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.11	Türkiye' de İşgücünde Olup Ziraat Dışı Faaliyetlerde Bulunan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Okuma Yazma Durumuna Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.11.1	Bursa' da İşgücünde Olup Ziraat Dışı Faaliyetlerde Bulunan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Okuma Yazma Durumuna Göre Dağılımı (12 Ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.12	Türkiye' de İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Meslek Gruplarına Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.12.1	Bursa' da İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Meslek Gruplarına Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.13	Türkiye' de Ekonomik Yönden Faal Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Çalışma Şekline Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.13.1	Bursa' da Ekonomik Yönden Faal Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Çalışma Şekline Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

D GRUBU TABLOLAR: HANEHALKI VE KONUT NİTELİKLERİ İLE İLGİLİ TABLOLAR

TABLO: D.1	Türkiye' de Hanehalkı Sayısının Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Dağılımı
TABLO: D.1.1	Bursa' da Hanehalkı Sayısının Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Dağılımı
TABLO: D.2	Türkiye' de Hanehalkı Sayısının Kira Ödeme Durumuna Göre Dağılımı

TABLO: D.2.1	Bursa' da Hanehalkı Sayısının Kira Ödeme Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.3	Türkiye' de Hanehalkı Sayısının Kira Ödeme Durumu İtibariyle Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Dağılımı
TABLO: D.3.1	Bursa' da Hanehalkı Sayısının Kira Ödeme Durumu İtibariyle Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Dağılımı
TABLO: D.4	Türkiye' de Hanehalkı Sayısının Hanehalkı Büyüklüğü İtibariyle Kullanılan Oda Sayısına Göre Dağılımı
TABLO: D.4.1	Bursa' da Hanehalkı Sayısının Hanehalkı Büyüklüğü İtibariyle Kullanılan Oda Sayısına Göre Dağılımı
TABLO: D.5	Türkiye' de Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Tuvalet Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.5.1	Bursa' da Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Tuvalet Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.6	Türkiye' de Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Banyo Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.6.1	Bursa' da Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Banyo Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.7	Türkiye' de Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Mutfak Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.7.1	Bursa' da Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Mutfak Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.8	Türkiye' de Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Borulu Su Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.8.1	Bursa' da Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Borulu Su Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

- Fotoğraf 1- Bursa'nın Genel Görünümü(31.05.2009)
Fotoğraf 2- Bursa Kent Meydanı (31.05.2009)
Fotoğraf 3- Bursa'nın Kent Merkezinden Bir Görünüm (31.05.2009)
Fotoğraf 4- Bursa Atatürk Heykeli (31.05.2009)
Fotoğraf 5- Kentin Kalabalık Caddelerinden Manzaralar (31.05.2009)
Fotoğraf 6- Kentin Kalabalık Caddelerinden Manzaralar (31.05.2009)
Fotoğraf 7- Bursa Koza Han (31.05.2009)
Fotoğraf 8- Bursa Genel Görünüm (31.05.2009)
Fotoğraf 9- Kent Müzesi Önünde Bekleyen Öğrenciler (31.05.2009)
Fotoğraf 10 – Kent Müzesinden Bir Görünüm (31.05.2009)
Fotoğraf 11- Irgandı Köprüsü (31.05.2009)
Fotoğraf 12- Bursa Valilik Binası (31.05.2009)
Fotoğraf 13 – Eski Bursa Belediye Binası (31.05.2009)
Fotoğraf 14- Uludağ Üniversitesi (31.05.2009)
Fotoğraf 15- Bursa Erzurumlular Kültür ve Dayanışma Derneği (31.05.2009)
Fotoğraf 16 – Eski Bursa Evlerinden Bir Tanesi (31.05.2009)
Fotoğraf 17 – Kentin Modern Semtlerinden Nilüfer'den Bir Görünüm (31.05.2009)
Fotoğraf 18- Kentten Olağan Bir Görünüm (31.05.2009)
Fotoğraf 19- Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)
Fotoğraf 20 – Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)
Fotoğraf 21- Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)
Fotoğraf 22- Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)
Fotoğraf 23- Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)
Fotoğraf 24- Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)
Fotoğraf 25- Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)
Fotoğraf 26- Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)

GİRİŞ

Sosyal Antropoloji Kültür Antropolojisinin sosyal olguyu inceleyen bölümüdür. Sosyal olgu denildiğinde bir toplumun sosyal, ekonomik ve siyasal organizasyonu başta olmak üzere o toplumda var olan yasalar, örfler, adetler, folklor ve din gibi tüm örgütlenme biçimleri akla gelmektedir. Bir toplumun ekonomik örgütlenmesiyle ilgilenen bir antropolog, kuşkusuz bu örgütün sıkıca bağlı olduğu aile yapısı ve inanç sistemiyle de ilgilenmelidir. Bu nedenle Antropoloji pek çok disiplinin sentezi olup insanın yaptığı ve yarattığı kültürü anlamaya ve bunun bağlı olduğu ilkeleri belirlemeye yönelik bir çalışma alanıdır.(Saran, 1989:143)

Bütün kültürler nüfuslarla, bütün nüfuslar da bir ya da daha fazla kültürle birliktedirler. Bir antropolog insan gelişimini ya da özel bir kültürü incelemek istediğinde o antropologun nüfus büyüklüğü, yaş, cinsiyet yapısı, doğurganlık gibi demografik parametrelerden yararlanması gerekmektedir. Çünkü antropolog insanoğlunu anlatma, sınıflandırma ve izah etme ile ilgilenmektedir.(Kırımlı 1994: 3) İnsanoğlunu anlatma sınıflandırma ve izah etmek için yola çıkan antropologun çok defa demografiyle karşılaştığı görülmektedir.

Demografiyi bir toplumun yalnızca nüfus yapısını inceleyen bir bilim olarak tanımlamak yanlış olacaktır. Demografi başta sosyal bilimler olmak üzere doğa bilimleri ve beşeri bilimlerin tamamını yakından ilgilendiren oldukça kapsamlı bir bilim dalıdır. Demografinin toplumların nüfusuna ilişkin analizlerde kullandığı temel kaynak nüfus sayımlarıdır. Nüfus sayımlarından yola çıkılarak nüfus artış hızı, doğurganlık ve ölümlülük oranları, yaş ve cinsiyet gruplarına ve yerleşme birimlerine göre nüfusun dağılımı hakkında bugün için bilgi edinmek mümkün olduğu gibi yapılan istatistiki analizlerle gelecek için de fikir sahibi olmak mümkün görünmektedir.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü lisans bitirme çalışması olarak hazırlanan bu ödevde Bursa İli'nin Sosyal ve Demografik Analizi konu edilmekte, Bursa' da yaşayan nüfusun 1950 yılından 2000 yılına nicelik ve nitelik açısından değişimi nüfus sayımlarına dayanarak anlatılmaktadır.

Bir kent ait olduğu ülkenin genel özelliklerden ayrı düşünülemez fakat buna rağmen pek çok kentin barındırdığı nüfusun özelliklerinin ülke genelinin barındırdığı nüfus özelliklerinden farklı olduğu kimi kentler daha genç nüfusa sahip olurken, kimilerinin okuryazar oranı daha fazla olmakta, kiminde köylerde yaşayan nüfus daha kalabalıkken kiminin şehirde yaşayan nüfusunun daha kalabalık olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple çalışma esnasında Bursa nüfusunun tarihsel süreçte gösterdiği değişim kadar aynı zaman diliminde Türkiye'nin geçirdiği değişim de konu edilmekte iki nüfus grubu birbirine paralel olarak anlatılmaktadır.

Ülkemizde nüfusun artış hızına bağlı olarak kentlerin nüfusu giderek artmakta bunun sonucunda kentleşmenin de arttığı anlaşılmaktadır. Bursa ticaret yollarının üzerinden geçmesi nedeniyle tarihi boyunca önemli kent merkezlerinden biri olmuş, Cumhuriyetin kurulmasından günümüze bu önemini arttırmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kentte sanayi faaliyetlerinin ülke geneline kıyasla fazla olması kenti göç alan bir merkez haline getirmiş bu durum kentin nüfusunun hızla artmasına yol açmıştır. Bir kentte nüfus artışı hem direkt hem de dolaylı olarak kentleşmeye sebebiyet verdiği için Bursa'nın da 1950 yılından 2000 yılına Türkiye genelinden daha hızla kentleştiği görülmektedir. Kentte görülen bu hızlı nüfus artışı nüfusun nicel yapısının değiştirdiği gibi niteliksel anlamda da gelişmeye neden olmakta kentin bu özelliği dolayısıyla antropolojik bakış açısıyla analiz edilmeyi hak ettiği düşünülmektedir.

Bursa’ da yaşanan kentleşme sürecinin nüfusta meydana getirdiği değişimin konu edildiği bu çalışmada değişim süreci yıllar bazında ve ülke geneliyle karşılaştırılarak detaylı bir şekilde anlatılmakta, konunu kavranması açısından birinci bölümde ülkemizde kentleşme anlatılmaktayken ikinci bölümde çalışmanın yönteminden, üçüncü bölümde de Bursa hakkında genel bilgilerden bahsedilmektedir.

İlk üç bölümün ardından Bursa’da nüfusun büyüklüğü, sosyal ve demografik nitelikleriyle, eğitim durumu ve ekonomik yapısı hakkında bilgi veren bölümler gelmekte son bölümde ise çalışmanın sonucu ve yorumlar yer almaktadır.

1. TÜRKİYE'DE KENTLEŞME

Kent yaşamının başlangıç tarihi kesin olmamakla birlikte M.Ö.3500- 4000 yıllarında Mezopotamya'da olduğu sosyal bilimcilerin pek çoğu tarafından kabul edilmektedir. Eski Yuna ve Roma uygarlıkları da birer kent uygarlıklarıdır (Akkayan, t.y.: 4). Eski çağlardan günümüze “kent” olgusu farklı aşamalardan geçmiştir, bu bölümde sanayileşmeyle ortaya çıkan modern kent kavramı açıklanmaya çalışılacaktır.

Sosyal bilimlerin hemen hepsinde “kent” olgusunun sıklıkla kullanılması, bilimsel literatürde kente ilişkin çeşitli tanımlamaları beraberinde getirmektedir. Bu tanımlamaları birbirinden ayıran birçok yön bulunmakla birlikte, kent tanımı genellikle ortak özelliklere ve ölçütlere dayandırılmaktadır. Bu özelliklerin başında nüfus büyüklüğü, tarım dışı üretimin yapılması, kontrol fonksiyonlarının bulunması, belirli bir büyüklük, heterojenlik ve bütünleşiklik düzeyine sahip olması, fiziksel altyapı, iş bölümü, sosyal normlar ve eğitim düzeyi gelmektedir. (Aslanoğlu, 1998: 13)

Dünya halklarının ve sosyal örgütlenmenin değişik boyutlarını inceleyen Antropoloji ise son yıllarda konuyla ilgilenmekte, özellikle sosyal organizasyonun karmaşık formlarını kent toplumlarında incelemeyi amaç edinmektedir. Louis Wirth' ün 1938 tarihli “Yaşam Biçimi Olarak Kent Düzeni” adlı çalışmasının, antropologları kente doğru çektiği belirtilmektedir. Amerikalı antropolog Robert Redfield ise, karakteristik kent yaşamı ile kır yaşamını ayıran “folk urban continuum” teorisini geliştirmiştir. Kentlerde yürütülen araştırmalar arasında antropolojik çalışmalara en yakın olarak, William Foot Whyte'ın İtalyan gecekondualarında yürüttüğü etnografik araştırma gösterilmektedir. Antropoloji açısından bu çalışmanın önemi, “antropolojik yöntem” olan “katılarak ya da yaşayarak” gözlem yapılmış olmasına

dayandırılmaktadır. Ayrıca araştırmanın, kentlerle ilgili pek çok genellemenin hatalı olabileceğine işaret etmesi nedeniyle ayırt edici olduğu belirtilmektedir. (Akkayan, t.y.: 1-3)

Kentsel antropoloji, kuramsal ve uygulama boyutlarında küresel kentleşme ve kentlerde yaşamın kültürlerarası ve etnografik incelenmesidir. 2025'te gelişmekte olan ülkelerin dünya nüfusunun yüzde 85'ini oluşturacağı göz önünde bulundurulduğunda, 21. yüzyılda antropologların ana inceleme konusunu Batılı-olmayan toplumların oluşturacağı öne sürölmektedir. Üçüncü dünya ülkelerindeki hızlı nüfus artışı ve 2025 yılında küresel nüfusun yüzde 60'ını kentsel kesimin oluşturacağı öngörüsü, geleceğin sorunlarını çözmeye kent antropolojisinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Nitekim, toplumsal karmaşıklık, sanayileşme ve kentleşmenin küresel düzeyde yaygınlaşması antropologları bu süreçlere ve sorunlara eğilimini arttırmaktadır. Etnik aidiyet, yoksulluk, sınıf ve alt kültürel çeşitlilik gibi konular ABD ve Kanada'da kent antropolojisinin başlıca araştırma konuları arasında yer almaktadır. (Kottak, 2008: 544)

1.1. Kent ve Kentleşme Olgusu

Kent olgusunun tanımlanmasında kullanılan çeşitli özellikler ve ölçütler üç grup altında toplanmaktadır. Bunlardan ilki yönetsel sınır ölçütünü kullanan tanımlardır. Bu grupta yerel yönetim şekline dayanan köy-kent ayrımı yapılmakta, belediye sınırları içindeki nüfus kentli nüfus olarak adlandırılmaktadır. Belediyeler dışındaki farklı yerel yönetim birimleri de kent olarak kabul edilebilmektedir. (Keleş, 1997: 74)

İkinci grup tanımlamalarda, nüfus ölçütü olarak kullanılmaktadır. Belli bir nüfus düzeyinin üzerinde yer alan yerleşmeler kent olarak tanımlanmaktadır. Nüfus

ölçütünde kullanılan kıstaslar yıllar itibariyle değişikliğe uğramıştır. 1950 yılında 5000 üzeri nüfusa sahip yerleşim birimleri kent olarak alınırken, TÜİK yayınlarında kentsel kesim 20 001 ve daha fazla nüfuslu yerleşim yerleri olarak tanımlanmıştır.

Üçüncü gruptaki tanımlamalar ekonomik koşullara dayandırılmaktadır. Ekonomik koşullardan genellikle tarım dışı çalışan nüfus kastedilmektedir. Diğer bir ifadeyle yerleşim birimleri, tarım ve tarım dışı nüfus oranlarına göre kent veya köy olarak tanımlanmaktadır. Son grupta ise toplumbilimsel ölçütler göre kent ayrımı yapılmaktadır. Toplumbilimciler tarafından yapılan kent tanımlarında, nüfus çokluğu, yoğunluk, işbölümü, uzmanlaşma ve türdeş olmama gibi özellikler öne çıkmaktadır. (Keleş, 1997: 75)

Kentleşme, dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasını anlatmaktadır. Kentsel nüfustaki artışlar, doğumlar ve ölümler arasındaki farkın doğumlar lehine olması ya da kentlere olan göçlerle gerçekleşmektedir. Demografik nitelikteki bu dar tanımlamanın yanında, kentleşmenin sosyo-ekonomik değişimleri kapsadığı da bilinmektedir. Ekonomik, toplumsal ve siyasi yönleriyle birlikte kentleşme, “sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci” olarak tanımlanmaktadır. (Keleş, 1997: 19)

1.2. Kentlerin Özellikleri ve Kentleşmenin Nedenleri

Bir yerleşim biriminin kent niteliğini taşıması için şu özellikleri taşıması gerekmektedir: (Kaya, 2003: 11)

- Nüfus büyüklüğünün ve yoğunluğunun belli bir büyüklüğe ulaşmış olması,
- Tarımsal üretime kıyasla, sanayi ve hizmet sektörünün gelişmiş olması,
- Yerleşim yerinin fiziksel altyapısının belli bir düzeye erişmiş olması,
- Geleneksel aile yapısının çözülerek yerini çekirdek aile yapısına bırakmış olması,
- Nüfusun büyük çoğunluğunun örgütlenmiş, karmaşık iş bölümüne ve yüksek uzmanlaşma niteliğine sahip olması,
- Yerel değerlerin yerini, ulusal değerlerin veya evrensel değerlerin almış olması,
- Cemaat toplum tipi gibi geleneksel ilişkilerin yerine, bireysel ilişkilerin ve bireysel çıkarların ön plana çıkmış olması,
- Kırsal kesime kıyasla, eğitim düzeyinin ve çocuk bakım ve eğitiminde aile dışı kurumların gelişmiş olması,
- Sosyal normların yerini resmi denetleme kurumlarının almış olması,
- Statülerin aile ve kan bağı yoluyla değil, bireylerin kendi çabalarıyla kazanılmış olması.

Kentleşmeyi doğuran olgular, somut olarak aşağıdaki biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Bunlar sırasıyla: (Kartal, 1978: 7-9; Erkan, 2002: 99-121)

- İtici nedeler,
- İletici nedenler,
- Çekici nedenler,
- Siyasal-Hukuksal nedenler,
- Sosyo-Psikolojik nedenler.

İtici nedenler kendi içerisinde dört başlık altında toplanmaktadır. Bunlardan ilki tarıma yeni teknolojinin girişi ile tarımda çalışan nüfusun açığa çıkmasıdır. Yine tarım yapılan arazilerdeki verimsizlik ve mülkiyet dağılımındaki dengesizlik itici nedenlerden bir diğeri olarak gösterilmektedir. Üçüncü neden olarak kırsal yerleşim birimlerindeki nüfusun hızla artması gelmektedir. Artan nüfusun bir kısmı köyden ayrılarak kente göç etmektedir. Son olarak, kırsal yaşamdaki eğitim, eğlence gibi yaşam biçimini etkileyen unsurların kısıtlı olması, itici neden olarak ortaya çıkmaktadır. (Kartal, 1978: 7)

İletici nedenler, haberleşme ve ulaşım olanaklarındaki gelişim ile mal ve hizmet üretiminin belli merkezlerde toplanmasını kapsamaktadır. Böylece nüfusun da belli merkezlerde toplanması zorunlu hale gelmektedir. (Kartal, 1978: 7)

İş olanakları sağlayan sanayi ve hizmet kuruluşları genellikle kentlerde veya kentlerin yakın çevrelerinde kurulmaktadır. Bu kuruluşların yerleştiği kentlere nüfusun akması kentleşme için çekici bir neden olarak gösterilmektedir. Kentlerde elde edilen gelirin görece olarak köyden daha yüksek olması diğeri bir çekici neden

olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak kent yaşamının canlılığı ve olanaklarının üstünlüğü kentleşmeyi çekici kılan unsurlar arasında sayılmaktadır. (Kartal, 1978: 8)

Siyasal ve hukuksal nedenler arasında yasal önlemler, toprak mülkiyeti ile ilişki gibi yapısal düzenlemelerin kentleşmeyi olumlu veya olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde siyasi rejimler, sanayileşme politikaları gibi makro düzeyde belirlenen koşullar kentleşmeyi çeşitli yönlerden etkileyebilmektedir. (Erkan, 2002: 118)

Sosyo-psikolojik nedenler ile kentlerin çekici özelliklerinin bireylerin üzerinde yarattığı etkiler ifade edilmektedir. Ancak sosyo-psikolojik nedenlerin, itici ve çekici güçlerin işleyişini kolaylaştıran tamamlayıcı etmenler olduğu kabul edilip, bağımsız olarak göç güdüsü yaratmayacağı belirtilmektedir (Erkan, 2002: 120).

1.3. Türkiye’de Kentleşmenin Nedenleri

Türkiye’de kentleşme olgusu, ülkenin toplumsal ve ekonomik yapısını biçimlendiren temel öğelerden biridir. Türkiye’de kentleşme, tarımdaki değişme ve sanayileşmenin yanında, toplumsal değişme süreciyle de ilintilendirilmekte, kendine özgü siyasal, ekonomik ve sosyal sonuçlar doğurmaktadır. (Erkan, 2002: 83).

Türkiye’de kentleşme 1950’lere değin yavaş bir tempoda gelişme göstermektedir. Cumhuriyetin kurulduğu yıllar ile II. Dünya Savaşı arasında kentleşmede görülen hareketlilik, devlet eliyle kurulan sanayi kuruluşlarına bağlanılmaktadır (Erkan, 2002: 84). Türkiye’de II. Dünya Savaşı sonrasında kırsal alanlardaki yapısal dönüşümünde etkisiyle; kırsal alanlardan kentlere doğru nüfus göçünde artış gerçekleşmiştir. (Kırımlı, 2001: 4). 1950’lerden sonra yürürlüğe sosyal ve ekonomik politikalar neticesinde kentleşme hızlanmaya başlamıştır. 1980’li yıllardan itibaren

ise Türkiye’de köyden kente hızlı bir göç yaşanmış ve 2000 nüfus sayımı rakamlarında kentleşmenin gelişmiş ülke düzeyini yakaladığı ifade edilmektedir (Erkan, 2002: 84).

Türkiye’deki kentleşmeyi doğuran nedenler, iç etmenler ve dış etmenler başlıkları altında gruplanmaktadır. İç etmenleri Türkiye’ye özgü tarımsal yapıdaki değişimler, iletici nedenler, çekici nedenler, siyasal-hukuksal nedenler ve sosyo-psikolojik nedenler oluştururken, dış etmenler Türkiye’nin üye olarak yer aldığı uluslararası ekonomik, siyasi ve askeri örgütlerle olan ilişkileri ve bu ilişkilerin doğurduğu yükümlülükleri kapsamaktadır.

Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarında tarımda sektöründe ağırlıkla küçük aile işletmeleri faaliyet göstermekteydi. 1948 Marshall Planı’ndan sonra tarımda traktör kullanımı yaygınlaşmış, verimlilik ve toplam üretim artış göstermiştir. Diğer yandan artan rekabet, küçük işletmelerin ortadan kalkmasına ve bu işletme çalışanlarının açıkta kalmasına neden olmuştur. Bu yapısal değişimler ve makineleşme köyden kente göçü hızlandırmış ve kentleşmeyi hızlandırıcı bir etki yaratmıştır.

Yıllar itibariyle Türkiye’deki ulaşım olanakları ve haberleşme alanındaki gelişmeler kentleşmede itici bir güç oluşturmuştur. Taşıma araçlarının sayısındaki artış ve karayollarının gelişmesi, kentlere göçü kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır. Diğer yandan özellikle kırsal alanda televizyonun yaygınlaşması insanların kentli yaşam biçimini tanımalarını sağlamış, göçe kaynaklık eden bir faktör olmuştur.

Türkiye’deki kırsal yerleşim birimlerinin elverişsiz yaşam koşullarına sahip olmasının yanında kentlerin göç konusundaki çekiciliği de kentleşme süreci ardındaki temel unsurlardandır. Her ne kadar bütün kentlerin çekici öğelere sahip

olduğu söylenemezse de, Türkiye'deki kentleşmeye neden olan faktör şunlardır:
(Erkan, 2002: 117)

- Kentlerdeki iş olanakları ve yüksek ücretler
- Sigorta ve sağlık olanakları
- Eğitim ve kültürel olanaklar
- Kan davası ve terörün yarattığı güvenlik sorunu

Kentleşmeyi etkileyen siyasal ve hukuksal nedenlerin başında Türkiye'deki toprak mülkiyetini düzenleyen hukuksal kurallar gösterilmektedir. Diğer taraftan Türkiye'de bütün beş yıllık kalkınma planlarında kentleşmeyi teşvik edici hedeflerin olduğu belirtilmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, iletişim teknolojisinin gelişmesiyle birlikte kentlerin çekici özellikleri bireylere daha kolay ulaşmakta, onların sosyo-psikolojik durumlarını kente göç yönünde etkilemektedir. Kentlerdeki yaşam düzeyinin yüksek olduğu algısı ve kentli olmanın gururunu paylaşma isteği temel sosyo-psikolojik nedenler arasında gösterilmektedir.

Son olarak Türkiye'nin uluslararası arenada izlediği ekonomik ve siyasi politikalar kentleşmede dış etmenler olarak gösterilmektedir. Türkiye'nin üye olduğu uluslararası örgütlerle geliştirdiği ilişkilerin, ulusal düzeyde ekonomik ve sosyal yapıyı etkilemekte, kentleşmede iç etmenleri de harekete geçirebilmektedir.

Her bilimsel çalışmada olduğu gibi bu çalışmada bir yöntem izlenerek hazırlanmıştır. Bir sonraki bölümde çalışmanın metodolojisi hakkında bilgi verilmekte çalışmanın her aşamasında nasıl bir yöntem izlendiği anlatılmaktadır.

2. METODOLOJİ

Bilim tarihine bakıldığında, pozitif bilimlerin yüzyıllar süren geçmişi olmasına karşılık konusu direk ya da dolaylı yoldan toplum ve insan olan sosyal bilimlerin ancak 20. yy.da tam olarak şekillendiği görülmektedir. Bir toplumda sosyal dinamiklerin gelişen teknolojik ve kültürel koşullara göre sürekli ve yinelenen bir değişim içinde olduğu görülmektedir. Bu değişimin gözlenmesi ya da saptanması birdenbire değil yıllara yayılan bir süreç içinde gerçekleştiğinden söz konusu değişimin daha net ve kesin sonuçlarını göz önüne sermek adına sosyal bilimlerin alanında yapılan araştırmaların önemi giderek artmaktadır.

Gündelik yaşamın karanlıkta kalmış fenomenlerini ışığa kavuşturmakla birlikte aynı zamanda gerek toplumların gerekse de bireylerin yarınını bugüne bağlayan bir köprü vazifesi gören sosyal araştırmaların, kendisine has yöntem ve metotları bulunmaktadır.

2.1. Araştırma Yöntem Ve Teknikleri

Araştırma, temelde bir arama öğrenme, bilinmeyeni bilinir kılma, karanlığa ışık tutma süreci olmakta bu zorlu süreç sistematik bir çalışma gerektirmektedir. Bir araştırmayı en kısa zamanda, en doğru ve en verimli biçimde başarabilmek adına uzun tecrübelerin sonucunda araştırma yöntem ve teknikleri geliştirilmiştir. (Cebeci 2002: 4)

Özellikle karmaşık yapıları konu edinen sosyal bilimlerde araştırmaların rastgele olması söz konusu olamamakta her araştırma belirli aşamalardan geçerek yapılmaktadır. Birbiri ardına gelen bu aşamalar aslında çoğu zaman iç içe geçmiş olup birkaç aşamanın bir arada yürütüldüğü görülmektedir.

Bir araştırmada olması gereken 10 aşama aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

1. Konu Seçimi
2. Ön Araştırma
3. Konu ve Problemin Sınırlandırılması
4. Temel Birimlerin Belirlenmesi ve Seçimi
5. Veri Toplama Yolunun Belirlenmesi ve Gerekli Hazırlıklar
6. Veri Toplama Uygulaması
7. Toplanan Verilerin Gruplandırılması
8. Tasnif ve Döküm
9. Takdim ve Tablo Yapmak
10. Yazıyla Anlatım ve Raporun Hazırlanması (Kırımlı, 1998: 17)

Bu aşamalar planlama, geręekleřtirme ve raporlama aşamaları şeklinde 3 ana başlıkta verilebilmektedir.

1. Veri Toplama Öncesinde Yapılanlar
2. Veri Toplama Aşaması

3. Verilerin İşlenmesi ve Sunulması

Bir araştırma temel dayanağı olan veri elde edilmiş tarzlarına bağlı olarak; “Vasitasız Yolla Elde Edilen Veriler” ve “Vasitalı Yolla Elde Edilen Veriler” olmak üzere ikiye ayrılmakta, bu ayrımı veri kaynakları oluşturmaktadır.

Vasitasız yolla elde edilen veriler, birincil veri kaynaklarından elde edilen ve araştırılan konuya fiziki olarak en yakın veri kaynakları olarak, sahada gözlem, anket, mülakat yoluyla doğrudan elde edilen veriler olmaktadır, vasitalı yolla elde edilen veriler ise birincil kaynaklardan yararlanılarak oluşturulmuş ikincil kaynaklardan elde edilen veriler olarak tanımlanmaktadır. (Karasar, 1995:135)

Vasitalı yolla gerçekleştirilen çalışmalarda, daha önceden toplanmış veriler kullanılmaktadır. Bu yolla gerçekleştirilmek istenen çalışmalara; tarihi vesikalar, resmi kayıtlar, film, fotoğraf, slayt, plak, ses bantları, video kasetleri gibi teknolojik ve maddi kültür unsurları ve sayım, istatistik ve diğer yazılı belgeler kaynak gösterilebilmektedir. (Akkayan, 2006: 11)

İstanbul Üniversitesi Sosyal Antropoloji Bölümü bitirme ödevi olan bu çalışma, vasitalı yolla elde edilen verilerden yararlanılarak gerçekleştirilmektedir. Tüm diğer ikincil kaynaklar arasından, hangi kaynakların kullanılacağına karar verilebilmesi adına yapılan ön araştırmalardan sonra genel nüfus sayımları sonuçlarının kullanılmasına karar verilmiştir.

Araştırmanın safhalarına geçmeden önce sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda sıkça kullanılan önemli bir kaynak olan nüfus sayımları hakkında bilgi vermek yerinde olacağı düşünülmektedir.

2.2. Nüfus Sayımları

Bir ülkenin sınırları içinde yaşayan bireylere yönelik demografik veriler ile ekonomik ve sosyal verilerin toplanması ve bu verilerin düzenlenip işlenerek yazılı olarak sunulması işlemine nüfus sayımı denilmektedir. Antik Uygarlıklara ait en eski ve geçerli bilgi kaynaklarından birinin de nüfus sayımları olduğu kabul edilmekte ilk nüfus sayımlarının M.Ö. 3000 yıllarında Çin’ de ve M.Ö. 2500 yıllarında Mısır’da yapıldığı bilinmektedir.(Gürtan, 1969: 47)

Nüfus sayımlarında nüfusun sosyal ve ekonomik karakteristikleri ile ilgili bilgiler hane halkı, birey ve idari düzeyde(iller, ilçeler, bucaklar ve köyler) toplanmakta, toplanan bilgiler yaş, cinsiyet, uyruk, doğum yeri, medeni durum, okuryazarlık ve eğitim, son haftadaki ekonomik faaliyet, meslek ve doğurganlık konularını kapsamaktadır. (Tüba, 1997:227) Görüldüğü gibi nüfus sayımları bir toplumda yaşayan bireylerin nicelikleri hakkında bilgi verdiği gibi nüfusun sosyokültürel ve ekonomik nitelikleri hakkında da bilgi edinmeyi sağlayan en önemli kaynak olmaktadır.

Ülkemizde nüfus hakkında kapsamlı ve kesin bilgilerin elde edildiği nüfus sayımlarının Cumhuriyet sonrasında gerçekleştirildiği görülmekle birlikte; Osmanlı Döneminde de nüfus sayımlarının yapıldığı bilinmektedir. Bu sayımların erkek nüfusla sınırlı olup daha çok asker sayısını ve vergi yükümlülüklerini belirlemek üzere yapılmış olduğu anlaşılmaktadır.(Erkan, 1974:106) Cumhuriyetin ilanından sonra ise Türkiye’ de yaşayan nüfusun; sayısının ve sosyo ekonomik niteliklerinin bilinmesi çok önemli bir ihtiyaç haline geldiği anlaşılmakta kapsamlı ve güvenilir ilk nüfus sayımının Cumhuriyet Dönemi’nde 1927 ikinci sayımın ise 1935 yılında yapıldığı bu sayımların ardından her beş yılda bir nüfus sayımı yapılarak nüfusun temel özellikleri saptanmaya çalışıldığı görülmektedir.1990 yılından itibaren nüfus

sayımlarının her on yılda bir yapılmakta buna göre son nüfus sayımı 2000 yılı nüfus sayımı olmaktadır. (D.İ.E., 2000: 3)

Ülkemizde nüfus sayımlarından sorumlu kurumun Başbakanlığa bağlı Devlet İstatistik Enstitüsü olduğu bilinmektedir. Türkiye’de nüfus sayımı, kanunla saptanan bir tarihte ülke sınırları içinde bulunan bireylerin tümünün sayılması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de yapılmış ve yapılmakta olan genel nüfus sayımlarında ‘De Facto Yöntemi’ kullanılmakta, bu yöntem sayımın yapıldığı gün bireylerin buldukları yerde tespit edilerek, o yerin nüfusuna dâhil edilmesi tarzında gerçekleştirilen bir sayım yöntemi olarak bilinmektedir. Kullanılmakta olan bu yöntem nedeniyle, bireylerin yaşamakta oldukları yer esas alındığından ülke sınırları dışında yaşamakta olan Türkiye Cumhuriyeti uyruklu bireyler sayılmazken, ülke sınırları içinde yaşamakta olan yabancı uyruklu bireyler sayılmakta ve yaşadıkları yerin nüfusuna dâhil edilmektedir. (D.İ.E. 2000: 4)

2.3. Araştırmanın Aşamaları

Bu bölümde, Şubat 2008 itibariyle başlamış olan ve ikincil veri kaynakları arasında yer alan genel nüfus sayımlarından yararlanılarak gerçekleştirilen araştırmanın aşamaları anlatılmaktadır.

2.3.1. Konu Seçimi ve Konunun Sınırlandırılması

Çalışmanın ikinci el kaynaklardan yola çıkılarak hazırlanmasının uygun bulunmasının ardından öncelikle hangi kaynakların kullanılacağına karar vermek için bir ön araştırma yapılmıştır. İlk olarak Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK)’ nun yapmış olduğu istatistiksel çalışmalar incelenmiş ardından bu çalışmalarda verilerin nüfusun eğitim, sağlık, işgücü durumu gibi tek bir alan için toplandığı anlaşılmış

bunun sonucunda da nüfusun genelini kapsayan nüfus sayımlarıyla çalışılmaya karar verilmiştir. Çalışma konusunun seçimi nüfus sayımlarıyla çalışılmasına karar verilmesiyle paralel olarak gerçekleşmiştir.

Bir sosyal antropolog nüfusun kültürel ve sosyal gelişimi ile ilgilenmektedir ve nüfusla ilgili bir inceleme yaptığında, nüfus büyüklüğü, yaş, cinsiyet yapısı, doğum yerleri gibi parametrelerden yararlanmaktadır. Bu anlamda nüfusa sayımlarının sunduğu kantitatif veriler, sosyal antropologlar içinde son derece önemli veriler olmaktadır.

İstanbul Üniversitesi Sosyal Antropoloji Bölümü lisans bitime çalışması olarak hazırlanan bu ödevin konusu Bursa İli'nin Sosyal ve Demografik analizi olarak belirlenmiştir.

Konunun; belirlenmesinin ardından, kullanılacak veri kaynakları ve demografik analizi yapılacak ili belirlemek adına konu sınırlandırılmıştır.

1995 yılından bu yana İstanbul Üniversitesi Antropoloji Bölümü'nün yürütmekte olduğu Türkiye Kültür Haritası Projesi konunun coğrafi olarak sınırlandırılmasında belirleyici olmuştur. Bu proje kapsamında Türkiye'de, Kastamonu-Antalya arasındaki hattın batısında kalan tüm illerde tasviri köy araştırmaları yapılmıştır. Nüfus sayımlarından yararlanılarak mevcut çalışmaların yapılmış olduğu köylerin idari olarak bağlı olduğu illerden birine ait makro ölçekli bir çalışma yapılması düşünülmüştür. Türkiye Kültür Haritası Projesinin başladığı Marmara Bölgesi' nin idari bölümlerinden biri olan Bursa İli ile ilgili bir araştırma yapılmasına karar verilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde gerçekleştirilmiş olan toplam 14 nüfus sayımı bulunmaktadır. İlki nüfus sayımı 1927 yılında g ve bundan sonra ise 1935 ile 1990 yılları arasında düzenli olarak sonu “0” ve “5” ile biten yıllarda gerçekleştirilmiş olan sayımların 1990 yılından sonra sonu “0” ile biten yıllarda uygulanması kanunla belirlenmiş ve son nüfus sayımı da 2000 yılında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada kullanılacak olan nüfus sayımlarının tespiti yapılırken, 1950 yılından sonra Türkiye’de kırdan kente doğru gerçekleşen ve giderek artan göç hareketleri göz önünde bulundurulmuştur. Bu tarihten itibaren kent ve kır nüfusu arasında gerçekleşen hareketler ve şehirleşmenin 1950 ve sonraki yıllara ait nüfus sayımlarından yararlanılmasına karar verilmiştir.

Öncelikle 10 yıllık arayla 1950, 1960, 1970, 1980, 1990 ve 2000 yıllarına ait sayımların kullanılması düşünülmüştür. Ancak sayım sonuçlarının ilk kez bilgisayar bantlarına aktarılmış olduğu 1970 yılına ait verilerin istatistiksel olarak hatalı olduğu göz önünde bulundurulmuş ve bu yıla ait verilerin kullanılmamasına karar verilmiştir. Bundan sonra ise 1950 ve 2000 yılları arası 25’ er yıllık periyotlarda çalışılarak 3 nesillik değişimi yansıtmak amaçlanmış ve 1950, 1975 ve 2000 yıllarına ait genel nüfus sayımlarının kullanılmasına karar verilmiştir.

İllerin ve kullanılacak olan nüfus sayımı yıllarının belirlenmesinin ardından konunun kapsamı belirlenmiştir. 1950 yılından 2000 yılına Bursa il sınırları içinde yaşayan toplam nüfusun bu süreç içerisinde göstermiş olduğu değişim ve gelişimin analizinin yapılmasına karar verilmiştir.

İkincil kaynaklar arasından nüfus sayımları seçildikten sonra öncelikle, kullanılacak olan veri türü hakkında bilgi toplanmaya başlanmıştır. Nüfus sayımlarının tanımı, amacı, yöntemi ve benzeri konular hakkında bilgi edinmek adına yazılı kaynaklara

başvurulmuştur. Mevcut nüfus istatistikleri ve daha önce yapılmış benzer çalışmalar incelenmiştir.

2.3.2. Ön Araştırma

İkincil kaynaklar arasından nüfus sayımları seçildikten sonra öncelikle, kullanılacak olan veri türü hakkında bilgi toplanmaya başlanmıştır. Nüfus sayımlarının tanımı, amacı, yöntemi ve benzeri konular hakkında bilgi edinmek adına yazılı kaynaklara başvurulmuştur. Mevcut nüfus istatistikleri ve daha önce yapılmış benzer çalışmalar incelenmiştir.

Konu seçiminin ve konunun sınırlandırılmasının hemen ardından ise, kullanılacak olan verilerin temini için Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) İstanbul Şubesi' ne gidilmiş ve Şubat 2008 tarihinde 1975 ve 2000 yıllarında Bursa'da gerçekleşen nüfus sayımı sonuçlarının basılı halleri temin edilmiştir. 1950 yılı için iller bazında sayım sonuçları bulunmadığından tüm iller için hazırlanan 1950 yılı nüfus sayımı sonuçlarını içeren yayın fotokopi ile çoğaltılmıştır. Her üç yılın sayım sonuçlarına ulaşıldıktan sonra kaynaklar incelenmeye başlanmış 1950, 1975 ve 2000 yılları sayım sonuçları verileri karşılaştırılmaya başlanmıştır.

Karşılaştırma işleminin yapılmasında ilk adım, her üç yılda benzer ve farklı verilerin tespit edilmesi olmuştur. İlk bakışta, idari bölünüşü, sosyal ve demografik nitelikleri, ekonomik nitelikleri ve hanehalkı ve konut niteliklerini yansıtan tüm verilerin her kaynakta mevcut olduğu görülmektedir. Ancak yapılan incelemelerde her kaynakta mevcut olan bu verilerin farklı yapıda oldukları hemen fark edilmektedir. Bu nedenle kullanılacak verilerin farklarını ve farklı yapıda da olsa yararlanılabilecek yapıya ulaşıp ulaşılamayacağını belirlemek adına kaynaklardaki tüm verilerin listelenmesine karar verilmiştir.

Listeleme sonucunda tespit edilen en büyük fark, 1950 yılına ait verilerde, nüfusun dil, din ve etnik kökenleri ve diğer özellikleri ile arasındaki korelasyon hakkında oldukça geniş bir biçimde bilgi mevcut iken; 1975 ve 2000 yıllarında bu özelliklere ait hiçbir bilginin bulunmamasıdır. Buna karşılık; 1975 ve 2000 yıllarında söz konusu olan, kadın nüfus başına düşen yaşayan ve canlı çocuk sayısına ait veriler 1950 yılı verileri arasında bulunmamaktadır. Her üç sayım yılında da mevcut olmayan veriler, çalışmanın kapsamı içinde işlevsiz olacağından en baştan elenmiştir. Yine sakat nüfusu hakkında 1990 yılına kadar sonu 5'le biten sayım yıllarında veri toplandığından 1950 yılında sakatlık hakkında soru sorulmadığı anlaşılmış bu nedenle sakat nüfus verilerini yansıtan tabloların yapımında 1955 yılı verilerinin kullanılması uygun görülmüş ve bu yıla ait veriler TÜİK' dan temin edilerek her üç sayım yılı için veri başlıkları ortaklaştırılmaya çalışılmıştır.

2.3.3. Temel Birimlerin Belirlenmesi ve Seçimi

Çalışmanın kapsamı, il sınırları içinde yaşayan toplam nüfus olarak belirlendikten sonra;

1. Toplam Nüfus
2. Erkek Nüfus
3. Kadın Nüfus olmak üzere 3 temel grup belirlenmiştir.

Verilerin tasnifinin, il sınırları içinde yaşamakta olan toplam nüfus ile birlikte; yine il sınırları içinde yaşamakta olan toplam erkek nüfus ve toplam kadın nüfusa ait bilgileri yansıtacak şekilde yapılmasına karar verilmiştir.

Her 3 temel gruba ait kent ve kırsal karşılaştırması yapılması hedeflenmiştir. Ancak mevcut verilerin tamamı, kent ve kırsal yerleşmelerinde yaşamakta olan nüfusu yansıtmamaktadır. Bu aşamada belirleyici olan veriler olmuştur. Mevcut veriler her tablonun kent-kırsal ayrımında yapılmasına engel teşkil etmektedir. Bu durum ise hem her yıla ait verilerin birbirinden farklı olması hem de her başlığın kent-kırsal ayrımına dayanarak sunulmamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenlerden ötürü; kent ve kırsal yerleşmelerinde yaşamakta olan nüfusun karşılaştırılmasının, mevcut veriler dahilinde yapılmasına karar verilmiştir.

Her üç sayım yılında da olan ortak başlıklar idari bölünüş, sosyal ve demografik nitelikler, ekonomik nitelikler ve hane halkı ve konut nitelikleri olmak üzere 4 ana başlıkta toplanmış ve bu başlıklara ait veriler karşılaştırma yapabilmek adına mümkün olduğunca aynı gruplar ve sınıf aralıklarında kategorize edebilmek adına Excel programı kullanılarak bilgisayara aktarılmaya başlanmıştır.

2.3.4. Tablo Yapım Aşaması

Verilerin bilgisayar ortamına aktarılması ve temel birimlerin belirlenmesinin ardından tablo yapım aşamasına geçilmiştir. İlk aşamada iller bazında tablolar yapılmıştır. Bu tabloların;

1. A Grubu Tablolar: İdari Bölünüşü Yansıtan Tablolar
2. B Grubu Tablolar: Sosyal ve Demografik Nitelikleri Yansıtan Tablolar
3. C Grubu Tablolar: Ekonomik Nitelikleri Yansıtan Tablolar

4. D Grubu Tablolar: Hanehalkı ve Konut Niteliklerini Yansıtan Tablolar olmak üzere, 4 ana başlıkta toplanmasına karar verilmiştir.

A grubu tablolar nüfusun idari bölünüşü yansıtan tablolar olup; nüfusun nicelik olarak yapısını yansıtarak niteliksel olarak 1950, 1975 ve 2000 yıllarındaki seyrinin kompozisyonunun verilmesi amacıyla yapılmıştır. 1950 yılına ait nüfus sayımı verilerinin tamamı diğer yıllardaki nüfus sayımı verileriyle ortaklaştırılmadığından her tabloda bu yıla ait veri kullanılamamıştır.

B grubu tablolar nüfusun yaş yapısı, doğum yeri, sakatlık durumu, medeni hali, eğitim durumu ve doğurganlık durumu olmak üzere 6 alt başlıkta nüfusun sosyal ve demografik niteliklerini yansıtmak üzere hazırlanmıştır.

1950 yılına ait verilerdeki farklılıklar bazı başlıklarda belirleyici olmuş örneğin nüfusun yaş gruplarına ait farklılıklar yüzünden 1975 ve 2000 yıllarındaki yaş grupları 1950 yılına göre düzenlenmiştir.

Bu bölümde karşılaşılan en büyük güçlük, sakatlık kategorilerinin standardize edilmesinde yaşanmıştır. Bunun nedeni 1955 ve 1975 yıllarındaki kategorilerin, 2000 yılındaki kategorilerden farklı olmasıdır. 2000 yılında sakatlıklar; görme, işitme, konuşma, fiziksel ve zihinsel özürllüer ile diğer ve birden fazla sakatlığı olanlar olmak üzere kategorilere ayrılırken 1955 ve 1975 yıllarında ise 2000 yılındaki “görme özürllüer” kategorisi yerine; bir gözü kör ve iki gözü kör olmak üzere iki başlık kullanılmıştır. 1955 ve 1975 yıllarında 2000 yılındaki “işitme özürllüer” kategorisinin tam karşılığı olan “sağır” kategorisi olmasına rağmen; “konuşma özürllüer” kategorisi “sağır ve dilsiz” olarak alınmıştır. 2000 yılında “fiziksel özürllü” kategorisi varken; 1955 ve 1975 yıllarında; çolak, kambur, kötürüm ve total şeklinde kategorize edilmiştir. Bunun dışında her üç yılda da, diğer ve birden fazla özürlü

olanlar kategorileri bulunmakta, 2000 yılı nüfus sayımlarında rastlanmasına karşın 1955 ve 1975 yıllarında zihinsel özürlü kategorisinin bulunmadığı fark edilmektedir.

Bu karışıklığı gidermek ve verileri standardize etmek adına sakat nüfusa ait veriler “Duyu Organları İle İlgili Sakatlıklar”, “İskelet Çatısıyla İlgili Sakatlıklar”, “Zihinsel Sakatlıklar” ve “Diğer” olmak üzere dört kategoride toplanmıştır. Ancak 1955 ve 1975 yıllarında “Duyu Organları İle İlgili Sakatlıklar” ve “İskelet Çatısıyla İlgili Sakatlıklar” kategorileri altında benzer şekilde tasnif edilmiş olarak yer alan sakatlık türleri mevcut olduğundan, ayrıca bu sayım yılları için iki tablo yapılarak bu türler yansıtılabilmektedir.

C grubu tablolar olan nüfusun ekonomik niteliklerini yansıtan tablolarda 1950 yılına ait verilerde ekonomik yönden faal nüfusun cinsiyet dağılımı hakkında veri bulunmadığından yalnızca nüfusun çalışma şekline göre dağılımı tablolarında bu yıl verilerinden faydalanılmıştır.

D grubu tablolar hane halkı ve konut niteliklerini yansıtmakta bu grupta da 1950 yılı sayım sonuçlarında problem yaşanmaktadır. Türkiye nüfusundan % 1 örneklem alınmasıyla ulaşılan 1950 yılı konut nitelikleri ve hane halkı verileri bu sebepten ötürü kullanılamamış D grubu tabloları sadece 1975 ve 2000 yılları nüfus sayımı verileri ile hazırlanmıştır.

Bursa ili için hazırlanan tabloların ardından aynı sayım yıllarında Türkiye nüfusunun özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak ve Bursa ilinin verileri ile karşılaştırma yapmak adına 1950, 1975 ve 2000 yılları Türkiye geneli nüfus sayımlarına ait veriler tablolaştırılmıştır. Bunun sonucunda Bursa iline ait 81, Türkiye geneline ait ise 62 olmak üzere 143 tablo hazırlanmıştır.

Tablo yapım aşamasının ardından bibliyografya oluşturmak adına literatür taramasına başlanmıştır.

2.3.5. Literatür Taraması

Bilimsel bir çalışmanın en mühim aşamalarından biri de o çalışma da kullanılacak kaynakların taranmasıdır. Çalışmanın bibliyografya taramasına Kasım 2008 tarihinde başlanmıştır. Çalışmanın konusu belirlendikten sonra konuyla alakalı tüm literatür farklı başlıklar halinde listelenmiş o listelerde bulunan eserler öncelikle kütüphanelerin sanal kataloglarından istifade edilerek taranmıştır. Bu süreç boyunca İstanbul Üniversitesi bünyesindeki kütüphanelerle birlikte İstanbul'da bulunan diğer üniversitelerin kütüphaneleriyle, devlet ve enstitülere ait kütüphanelerde çalışma konusuyla ilgili kaynaklar incelenmiş kullanılacak kaynaklar çalışmanın yazı kısmında kullanılmak üzere çoğaltılmışlardır. Literatür taramasının ardından lisans bitirme çalışmasının raporu yazılmaya başlanmıştır.

2.3.6. Yazıyla Anlatım ve Raporun Hazırlanması

Literatür taramasında faydalanılmak üzere çoğaltılan kaynakların okunması ve yazı da kullanılacak kısımlarının belirlenmesinden sonra çalışmanın raporu hazırlanan tablolar açıklanarak yazılmaya başlanmıştır. Rapor yazım aşamasında yazılı kısmı görsel açıdan zenginleştirilmesi açısından 31 Mayıs 2009 tarihinde çalışılan il olan Bursa'ya gidilmiş ve fotoğraf çekilmiştir. Fotoğrafların çekiminde Samsung s 860 dijital fotoğraf makinesi kullanılmıştır. Yazıda anlatımı güçlendirmek adına kullanılan haritalar çeşitli internet sitelerinden edinilmiş, grafik ve şekiller ise Microsoft Office 2003 Word programının yardımıyla hazırlanmıştır.

Bir sonraki bölümde Bursa İli'nin demografik analizine geçmeden evvel ilin genel özellikleri tarihsel gelişimi, coğrafi ve ekonomik yapısıyla birlikte ilin ilçeleri hakkında bilgi verilemektedir.

3. BURSA İLİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde Bursa İli'nin geçmişteki sosyo- ekonomik ve demografik yapısıyla birlikte coğrafi özellikleri ve ilde bulunan ilçeler hakkında genel bilgilere yer verilmekte il tarihsel gelişimi ve ilçelerde bugün devam eden ekonomik faaliyetlere değinilmektedir.

3.1. Bursa'nın Tarihsel Gelişimi

Bursa Yöresi'nde binlerce yıldır yerleşim alanlarına rastlanmaktadır. Bu yerleşim alanlarının en eskileri İznik Gölü çevresinde olduğu bilinmekte, Hollanda Arkeoloji Enstitüsünün yıllarca süren kazı çalışmaları sonucunda söz konusu bölgede taş devrinde kurulduğu belirlenen beş önemli höyük yer almaktadır. Orhangazi İlçesine 1 km uzaklıktaki Ilıpınar Höyüğü Kazıları bize Bursa' da uygarlığın İ.Ö. 5200 yıllarına kadar gittiğini göstermektedir. Ilıpınar Höyüğü ile birlikte buranın 750 metre doğusundaki Hacılartepi Höyüğü, Orhangazi – İznik yolu üzerindeki Tepecik Höyüğü, yine İznik Gölü'nün doğusunda kalan Üyücek Tepe ve Karadin Köyü'nde bulunan höyük bu çalışmalarla ortaya çıkan höyüklerdir. İznik Gölü civarındaki höyüklerin yanı sıra İnegöl ve Yenişehir İlçelerinde de höyüklere rastlanmaktadır. İnegöl' de Belediye Binasına yakın olan Cumatepe Höyüğü ve İnegöl'ün 3 km doğusunda yer alan Doğutepe Höyüğü bulunurken, Yenişehir' de de Babasultan ve Demirtaş Höyükleri çok eski çağlardan günümüze kadar ulaşmaktadır. Bu höyüklerin varlığı Bursa'nın tarih boyunca insanlar tarafından mesken edinilen üzerinde uygarlıklar inşa edilen bir yerleşim alanı olduğunun en önemli kanıtı olarak gösterilmektedir. (Aydın v.d., 2003)

Bursa ve civarı hakkında bilinen en eski yazılı kaynak, İ.Ö. V. yüzyılda yazılan Herodot Tarihi olarak kabul edilmektedir. Herodot Tarihi' ne göre o tarihlerde

Bursa’ da var olan tek kent Kius yani günümüzdeki adıyla Gemlik’tir. Gemlik kentinin kuruluşu İ.Ö. XII. Yüzyıl civarındadır. Bursa İ.Ö. IV. Yüzyılda Bithynia Devleti kurulana değin farklı ülkelerin ve kolonilerin egemenliği altında yaşamıştır. Bir dönem Lidyalıların, ardından Perslerin egemenliğine giren Bursa bu süreçte çok tahribata uğramıştır. Yine Pers hükümlanlığı sırasında Yunan göçmenleri Bursa civarına gelerek Marmara Denizi kıyılarına yerleşmişlerdir. Nihayet Dedales İranlılara karşı savaşarak bağımsız Bithynia Devletini kurmuştur.

Bursa ‘ nın kent konumunu kazanması ve surlarla çevrilmesi İ.Ö.232-192 yılları arasında yaşamış Bithynia Kralı I. Prusias dönemine rastlamaktadır. Tarihte meşhur Kartaca Kralı Hannibal, Roma İmparatoru ile yaptığı savaşı kaybedince I.Prusias’a sığınmış, karşılığında I. Prusias da Hannibal’ın onuruna Bursa kentini kurmuştur. Kente Prusa adının verilmesinin nedeninin bu olay olduğu sanılmaktadır. Diğer bir görüşe göre de Prusa (Bursa) adı Anadolu ‘nun yerli dili olan Luwi dilinde Pura (hisar) ve Assa(kent) kelimelerinin birleşiminden meydana gelen Pura-assa hisarlı kent anlamına gelmektedir.

Kral IV. Nikomedes İ.Ö. 74 yılında kendi isteğiyle Bithynia Devletini Roma İmparatorluğuna bağlamıştır. Bursa önce Romalıların sonra da Bizanslıların bir vilayeti olarak varlığını sürdürmüştür. Türkler Bursa civarına geldikleri zaman dahi Bithynia adını ve varlığını korumuş hatta Osmanlığı Beyliği dahi Bursa civarında kurulduğu için, yabancı kaynaklar tarafından Bithynia Beyliği ya da Krallığı olarak anılmaktadır.

Bursa ‘ da yaşayan Bithynia’lıların Thrak kökenli olduğu ileri sürülmektedir. Anadolu’nun en eski halkının Bithynia’lılar olduğu iddia edilse de bugün bu halka ait bir dil ya da yazıt bulunamamıştır. Bulunan yazıt ve paraların tamamında Yunanca ve Latince kullanıldığı saptanmış, devletin resmi dilinin Yunan dili olduğu kabul

edilmiştir. Bizanslılar Dönemi' nde Bursa civarına Sırp ve Bulgarlar iskan edilmiştir. Osmanlılar bu bölgeye vardıklarında çok farklı etnik gruplardan Hristiyanlarla karşılaşmışlardır.

Türkler, Bursa civarına ilk kez Malazgirt Savaşı' ndan sonra gelmişlerdir. Bölgenin diğer bir önemli kenti olan İznik, İ.Ö. V. yüzyılda kurulmuş İ.Ö. 316 yılında Yunan kolonisi olmuş, 1081- 1097 arasında da Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkentliğini yapmıştır. Kent daha sonra Haçlıların eline geçmiştir. İstanbul da Latin Hükümeti kurulunca İznik Bizans'ın başkenti olmuş, Bizans prensleri Latinlere karşı Selçuklu Sultanı'yla işbirliğine gitmişlerdir. Theodor Laskaris bu işbirliği sonucunda Bursa 'yı ele geçirmiştir. Osman Gazi, Tekfurlar Savaşı sonrasında Bursa 'yı kuşatana kadar Bursa bir Rum kenti olarak kalmıştır. Bu kuşatma sadece Bursa ile deniz arasındaki ticareti engellemekten ibaret kalmış, 1317 yılında kuşatma bir süre Orhaneli(Adrenos) ' ne taşınmıştır. Bursa surları önünde gerçekleşen savaşta Osman Bey savaşın sonucunu göremeden yaşamını yitirmiştir. Uzun süren kuşatmaya direnemeyen Rum yöneticiler şehri 6 Nisan 1324 yılında Orhan Bey' e teslim etmişlerdir. (Aydın v.d., 2003)

Türkler Bursa' ya geldiklerinde, bu bölgede üç kuşaktır yaşayan Türk ve Müslüman gruplarla karşılaşmışlardır. Bu nedenle Bursa çok çabuk Türkleşmiştir ancak Hristiyanların bölgeyi terk etmeleri hem bölgenin boşalmasına hem de ekonomik zarara sebep olmuştur. Bursa yeni Türk devletinin merkezi olduğu zaman sadece Hisariçi' nden ibaret olduğu anlaşılmaktadır.

Orhan Gazi şehirde sarayları yıktırmamış sadece tekfurların hazinelerini aldirtmiştir, kalan tüm yapılar yangın ve depremlere kadar kullanılmıştır. Evleri , çarşıları olduğu gibi bırakıp , şehri dışarı çıkarmaya, Anadolu' dan gelen Türk Boyları'na yer hazırlamaya çalışmıştır.(Baykal, 1976: 26) Bu nedenle hisar dışında Kültürel ve

ekonomik kuruluşlar yaptırmıştır. Ticaret ve Borsa Merkezi olarak Emir hanını yaptırmış, bu merkez 300 sene doğu batı ticaretinde bir geçiş merkezi olmuştur. I. Murat devrinde padişah özellikle şehrin Çekirge Bölgesine önem vermiştir. Yine Sultan Murat Hüdavendigâr devrinde Büyük Haçlı Akınları'ndan kaçan pek çok Türk Bursa'ya akın akın göç etmişlerdir. Ardından gelen Yıldırım Bayezid şehri tam manasıyla bir ticaret kenti yapmak için Kapalı Çarşığı kurmuştur. Pek çok han, hamam, medrese ve aralarında Ulucami'nin de bulunduğu mimari eseri Bursa'ya kazandıran Bayezid Timurla karşılaştıkları Ankara Savaşı'nda yenik düşünce (1403) Timur Bursa'ya girip şehri yakıp yağmalamıştır. Osmanlı İmparatorluğu bu dönemde Fetret Devrine girmiş, Çelebi Mehmet'in hakimiyetini ilan etmesiyle devlet düzeni yeniden kurulmuştur. I. Mehmet ilk icraat olarak şehri yeniden imar etmiş, Yeşil Camii, türbe ve medreseyi inşa ettirmiştir. Ardından tahta çıkan II. Murad Bursa'da Muradiye Camii, medrese ve İmareti yaptırarak şehrin kültür hayatına canlılık getirmiştir.(Bursa, 1997: 33) İstanbul'un fethine kadar hızla gelişen Bursa fetihden sonra başka bir gelişme yönü çizmiştir, bazen boşalmış bazen dolmuş, özellikle İstanbul'un Türkleşme Nizam ve düzeni için bazı mahalleler toptan İstanbul'a gönderilmiş ardından yeni topluluklar o mahalleleri doldurmuşlardır. Bursa her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olmasa da ekonomik açıdan önemi büyümüş, ekonomik bir merkez haline gelmiştir. Bu durumun farkında olan II. Bayezid Bursa'da iki önemli ticaret ve transit merkezi han olan Koza Han ve Pirinç Han'larını yaptırmıştır. Bayezid Bursa'nın ekonomik ve belediye işleri, Ticaret Odası işlerinin düzeni için bir ferman dahi çıkartmıştır.(Baykal, 1976: 33) 17. ve 18.yy.daki Celali Ayaklanmaları Bursa'yı biraz küçülttüğü görülmektedir. Bu süreçte halk başka yerler göç etmiştir. Yine 1801 de Hisar içinde çıkan yangında vergi , asayiş , belediye işleri, asker toplama için kullanılan yapılarda büyük zarar meydana gelmiştir.(Ayдын v.d., 2003)

19.yy’ da Islahat ve Tanzimat Fermanlarının etkisiyle Bursa ‘ da yeni atılımlar gerçekleşmiştir. İlk önce Bursa’da modern anlamda belediye kurulmuş ,İpek üretim fabrikaları açılmış ve faaliyete başlamıştır. Önceleri azınlıkların faaliyette olduğu bu alanda zamanla Türkler de boy göstermeye başlamışlardır. Yine bu yüzyılda kadı müderris gibi önemli kişiler yetişmeye başlamış Bursa Hüdevendigar Vilayetinin merkezi olmuştur. 1846 yılında Işıklar Askeri Lisesi, 1854‘ te Sivil Rüştüye (ortaokul), 1868‘ de de Endüstri meslek Lisesi açılmıştır.1855 deki büyük depremin ardından 1864 yılında hastaneye kavuşan Bursa’ da 1867 yılında Bursa Belediyesi kurulmuştur. 1880 de ilk kez matbaayla tanışan şehir 1892 de de Bursa – Mudanya arasına yapılan demiryoluna kavuşmuştur. (Aydın v.d., 2003)

1876-1877 Osmanlı – Rus savaşı sonrasında Rumeli’den Bursa’ ya gelenler olmuştur. Bursa’ya gelen göçmenler için Hocahasan, Rusçuk,İntizam ,Çırpan gibi yeni mahalleler kurulmuştur.(Baykal, 1976: 34)

1911-1912 Trablusgarp ve Balkan Savaşları ile 1914 -1918 I. Dünya Savaşı sırasında Bursa çok sıkıntılı bir dönem geçirmiştir. 8 Temmuz 1920 yılında Yunanlılar tarafından işgal edilen Bursa 11 Eylül 1922 yılında bağımsızlığına kavuşmuş, 11 Ekim 1922 de Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır. Kurtuluş Savaşı Bursa yoğun bir tahribata neden olmuş her şey yakılıp yıkılmıştır. 30 Ocak 1923 yılında imzalanan Nüfus Mübadelesi Antlaşması sonunda Bursa yeni bir göç dalgasıyla ve yapısal bir değişimle karşı karşıya kalır, gayrimüslim nüfusla mübadele edilen göçmen nüfus, ticaretle uğraşan gayri Müslimlere karşılık daha ziyade tarımla uğraştıkları için kentte ekonomik anlamda sorunlar meydana gelmiş ve sanayileşme süreci bir kez daha sıfırdan başlamak zorunda kalmıştır.(Altun, 2001: 26) Cumhuriyet Yönetimi kısa sürede bu sorunları aşmayı becermiş bu yıkık kentten modern bir kent yaratmayı bilmiştir. Atatürk 17 Ekim 1922 tarihindeki ilk ziyaretinden sonra 13 kez Bursa’ yı ziyaret etmiş, kent en çok ziyaret ettiği illerin

başında gelmiştir. Atatürk Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve yapılan devrimlerle ilgili birçok kararını Bursa' da açıklamıştır. Bu döneme rastlayan yıllarda genç cumhuriyetin dinamizmiyle Bursa da İpek fabrikaları yeniden kurulmuş kentte bir imar atılımı başlatılmıştır. Cumhuriyet Devrimlerine kucak açan Bursa bu yıllar içinde gelişmiş eski önemine kavuşarak ülkenin dördüncü büyük kenti olmayı başarmıştır.

3.2. Coğrafi Konum İtibariyle Bursa

Bursa Marmara Denizi'nin Güneydoğusu' nda 40 derece doğu meridyeni ve 28 – 30 derece kuzey paralelleri arasında yer almaktadır. Doğusunda Bilecik, Adapazarı, kuzeyinde İzmit, Yalova, İstanbul, güneyinde Eskişehir, Kütahya ve batısında Balıkesir illeriyle çevrilidir. Denizden yüksekliği 155 metre olan Bursa ' da iklim, Kuzeyde Marmara Denizi'nin etkisiyle yumuşakken güneyde Uludağ'ın etkisiyle sertleşse de genelde ılıman, Akdeniz ve Karadeniz İklimi arasında bir iklim tipine sahiptir. (Aydın v.d., 2003)

Toplam yüzölçümü 10819 km kare olan Bursa' da toprakların % 17' sini ovalar oluşturmaktadır. Başlıca ovaları Bursa , İnegöl ve Yenişehir Ovaları' dır. İl de Ulubat (134km) ve İznik (298KM) göllerinin yanı sıra çok sayıda akarsu bulunmaktadır. Mustafakemalpaşa Çayı ve yine Uludağ' dan kaynaklanan irili ufaklı Nilüfer, Gökusu, Kocadere, Aksu gibi bir çok dere vardır. Bursa' da 135 km 'lik kıyı şeridinin sadece 22 km'lik kısmı kullanılmaya uygundur.

Bursa ' da toprakların % 35 'ini dağlar oluşturmaktadır. Dağlar doğu – batı şeklinde sıra dağlar olarak uzanmaktadır.Bunlar, Orhangazi ' den Bozburun' a uzanan Samanlı Dağları, Bursa Ovası'nı denizden ayıran Mudanya Dağları , yine Mudanya

Dağlarının uzantısı olan Karadağ ve Marmara Bölgesinin en yüksek dağı olan Uludağ' dır. (Aydın v.d., 2003)

Şekil 3.1: Bursa İli Fiziki Haritası

Bursa ' da hakim bir bitki örtüsü mevcut değildir. Marmara Deniz'ine kıyısı olan Mudanya, Gemlik, Orhangazi ve İznik ilçeleri zeytinlikler yer alırken, ilin Uludağ ve Milli Park alanı gibi güney kesimlerinde ve Orhaneli Keles ilçelerinde orman alanları bulunmaktadır. Karacabey ve Mustafakemalpaşa ovalarında geniş mera alanları mevcuttur. Yine ilin alçak kesimlerinde maki türleri, yükseklerde ise kestane, kayın ,gürgen ve çınar ağaçlarına rastlanmaktadır.

Bursa coğrafi konumu yüzünden ; Avrupa'nın ,dış ülkeler açılımında bir kapı görevi üstlenmiştir.Ayrıca kent, İstanbul ve Batı Anadolu arasındaki ulaşımın sağlanmasında da önemli bir role sahiptir. (Aydın v.d., 2003)

Bursa Ovası genel olarak Kuzey Anadolu Fay Hattı 'nın etkisi altında olmasının yanı sıra alüvyon ile örtülmüş tektonik çöküntü alanıdır. Dolayısıyla Bursa Ovası'nda alüvyon katmanların altında yer alan kayalarda fay oluşumu mevcuttur. Bu oluşumdan ötürü Bursa 'da depremin en olası doğal afet olduğu bilinmektedir.

3.3. Bursa'da Ekonomik Yapı

İki bin yıllık geçmişi ile Bursa, Çin denizinden Avrupa'ya kadar uzanan tarihi İpek Yolu üzerinde yer alan, Doğu- batı ticareti üzerinde önemli bir merkez olmuş özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde kimliğine kavuşmuştur. Osmanlı Sultanları inşa ettirdikleri başta Koza han, Emir han, İpek Han gibi hanlar şehirde ticareti her zaman canlı tutmuşlar, şehrin karadan ve denizden ulaşım imkanlarını da kullanarak kenti tam manasıyla bir ticaret şehrine çevirmişlerdir. Bursa ülkemiz ekonomisinin de lokomotif kentlerinden biri olmuş, özellikle Cumhuriyet döneminden itibaren yaratmış olduğu ekonomik potansiyel ile bugünkü ekonomik etkinliğine kavuşmuştur. Sanayi yatırımlarından büyük pay alan kentte, yatırımlar tek bir bölgede yoğunlaştırılmamış il sınırları içerisinde dağıtılmıştır. (Aydın v.d., 2003)

Tarihsel süreç içerisinde bakıldığında Bursa ' da nüfus hareketlerine paralel olarak iktisadi gelişimi gözlemek mümkündür. Bu hususta hatırlatılması gereken bir diğer önemli konu ise Bursa' nın sanayileşmesinin ivme kazandığı bir dönemde Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın yaşanması ve bunun sonucunda 1921- 1929 yılları arasında devam eden Mübadele sürecinin sanayileşmeye sekte vurduğudur. Bursa' dan mübadele ile ayrılan Rumların büyük çoğunluğu esnaf ve zanaatkarlardan

oluşurken mübadele sonucunda gelenlerin yüzde doksanı çiftçilerden ve tarım işçilerinden oluşmaktadır. Bu sürecin sonunda Bursa’ da ipek imalatı gerilemiş; 1914 de 41 ipek imalathanesi varken bu rakam 1920 ye gelindiğinde 12 olmuştur. Bu durum Bursa ‘nın tarıma bağlı nüfusunu arttırmış ve kentleşme oranını düşürmüştür. Yine 1927 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Bursa ‘ da faal nüfus % 36 iken ,faal olmayan nüfusun % 64 olduğu saptanmıştır. (Altun, 2001: 28-31)

Bursa’ da sanayinin genel yapısına bakıldığı vakit şehirde hemen her alanda üretimin az da olsa yapıldığı görülmektedir. Maden sanayinden, gıda ve kimya sanayine, orman ürünlerinden özellikle günümüzde otomotiv sanayine kadar farklı sektörlerde faaliyet gösterilmesine rağmen Bursa’ da dokuma sanayinin köklü ve önemli bir geçmişi vardır. 16. yüzyıldan itibaren yetiştirilen ipekböceği ,dokumacılık alanında Bursa ‘yı Türkiye ekonomisi içinde ayrıcalıklı bir konuma getirmiştir. İlk küçük el tezgahlarında ilkel metodlarla üretilmeye başlanan ipek, 17 yüzyıl ortalarından itibaren sanayileşmeye paralel olarak fabrikalarda çekilmeye başlanmış, 1844 yılında kurulan ilk fabrikadan 1980 yılına kadar Bursa, fabrika sayısı ve bükülmüş ipek üretiminde ulaştığı kapasiteyle doruk noktasına ulaşmıştır.

Bursa da kurulan ilk anonim şirketi Bursa Mensucat Osmaniye Anonim Şirkettir. 1910 yılında kurulan bu şirket hisse senedi ihracında dahi bulunmuştur. Bir diğer ilk de zirai sektörün kredi ihtiyaçlarını karşılaması için açılan ilk zirai kredi müessesesi olan Memleket Sandığı ‘nın yine Bursa ‘ da kurulmasıdır. 1900’ lü yılların başında başta ipek , muhtelif kumaşlar,havlu ve türevleri olmak üzere yaş meyve sebze ihraç edilirken ; karşılığında şeker , sabun, kahve , çay ,kibrit, çivi,çimento gibi mallar ithal edilmektedir(Aydın v.d., 2003). Birinci dünya savaşı sırasında ticari açıdan en faal grup Fransızlar olduğundan İstanbul ‘ da olduğu gibi Bursa’ da da bir Fransız Ticaret Komitesi, ayrıca birkaç Fransız İpek İmalathanesi mevcuttur.

Bursa’ da aktif ticari hayatın bir gereği olarak 1889 yılında Sanayi ve Ticaret Odası kurulmuş, bu kurum hiç şüphesiz iktisadi gelişimin sürekliliğinde çok önemli bir adım olmuştur. Bölgede bütün ekonomik faaliyetlerine rağmen 1920 ‘ lere kadar bir banka kurulmamış, kurulan ilk banka 1925 yılında 3. şubelerini Bursa ‘ da açan Türkiye İş Bankası olmuştur. Bu durumda bankanın 13 hissedarından sekizinin Bursalı olmasının payı büyüktür. Bankaların bölgede faaliyete geçmesiyle birlikte 11 Eylül 1924 tarihinde Bursa ticaret borsası Bursa zahire Borsası adı altında açılmıştır.

11 Eylül 1922 ‘ de Bursa’nın işgalden kurtulması ve cumhuriyetin ilanından sonra Bursa’ nın ekonomik yapısında önemli adımlar atılmış, sanayileşme yeniden ivme kazanmıştır. Hızla gelişen sanayileşme hareketlerine paralel olarak makineleşme kaçınılmaz olmuştur.1933 yılında hazırlanan ilk beş yıllık kalkınma planı doğrultusunda 1938 ‘ de Atatürk’ün katılımıyla Merinos Fabrikası açılmış , fabrika bölgede büyük ölçüde istihdam sağlamış ve girişimcilerin dikkatini Bursa’ya çekmiştir. (Altun, 2001: 116)

Bursa’ da ayrıca el sanatları özellikle bıçakçılık, bakırcılık, kunduracılık, yemenicilik, terzilik, yastık ve yorgancılık, havluculuk, kestane şekerciliği , peynircilik, oymacılık , kuyumculuk çok köklü bir maziye sahip olmakla birlikte halkın önemli geçim kaynakları olmuştur. Fakat hızlı sanayileşme ve beraberinde kaçınılmaz olan kentleşme küçük çaptaki işletmelerin zamana direnmesini güçleştirmiş, birçok geleneksel iş kolu yok olurken daha çok dokumacılık ve oto yedek parça üreticiliği ile bunlarla ilgili iş kolları varlıklarının sürdürebilmişlerdir. (Aydın v.d., 2003: 159)

Bursa tabii ki yalnızca sanayi faaliyetlerinin gerçekleştiği bir kent değildir, bir yandan tarım sektörü içinde de sebzeçilik , meyvecilik ve tarla ziraatına yönelik

ürünlerle hayvancılık da yörenin önemli ekonomik faaliyetleri olarak bilinmektedir. İl'in genel arazilerinin % 40,41 'i tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Genel olarak tarım ürünleri içinde en önemli payı sebze ürünleri, ardından meyve ve tarla ürünleriyle hayvancılık almaktadır. İldeki çiftçilerin teknolojik gelişmeler son derece açık olması nedeniyle Bursa' da tarımsal sanayi de son derece gelişmiştir. Tarımsal sanayi özellikle ihracata yönelik üretim gerçekleştirmektedir. Elde edilen ürünler 60 dolayında ülkeye ihraç edilmektedir. Öte yandan hayvancılık da Türkiye hayvancılığı içinde büyük yer tutmaktadır. Bursa ' da iklimin ve bitki örtüsünün uygunluğu bu coğrafyada hem küçükbaş hem de büyükbaş hayvancılığın yağılmasına olanak tanımaktadır. Son 20 yılda gerek et gerekse yumurta tavukçuluğu gelişmiş ve bölgeyi ülkemizde yine ön sıralara taşımıştır. . (Aydın v.d., 2003)

Bursa 'da bir diğer gelir kaynağı da turizm sektörüdür. Alternatif turizm açısından ülkemizin önde gelen merkezlerinden biri olan Bursa tarihi zenginliklerinin yanı sıra coğrafyasında barındırdığı dağ, deniz, kaplıcalar, kış sporları ve doğa turizmi açısından büyük bir turist çekme potansiyeline sahiptir. (Altun, 2001: 135)

Bursa bugün Türkiye'nin en önde gelen sanayi şehirlerinden biridir.Bursa ekonomisinin bu gücünde Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin rolü büyüktür. Sadece Bursa için değil Türkiye içinde ilk ve örnek olması açısından ekonomik anlamda çok büyük anlam ifaden eden bölgede 150 civarında sınai tesis faaliyetine devam etmektedir. Başta tekstil olmak üzere otomotiv, gıda ,kimya ,deri konfeksiyon,demir-çelik,metal,meden,mobilya ve inşaat sektörleri Bursa 'nın ülke ekonomisi içerisinde , imalat sanayi açısından önemini her geçen gün arttırmaktadır.Bursa' da ticaret , sanayi, tarım , turizm ve hizmet sektörlerinde gerçekleşen hızlı gelişmeler istihdamda da önemli artışlar meydana getirmiş bölgeyi göç alan bir çekim merkezine çevirmiştir.(Altun, 2001: 99) Özellikle 1950 'li yıllardan sonra, işyerlerinin sayısının

arttığı geleneksel sanayi kollarının yanı sıra farklı sanayi kollarının kurulmasıyla yapısal dönüşümün yaşandığı yıllar olmuştur (Aydın v.d., 2003).

3.4. Bursa’da Sosyo-Demografik Yapı

Bir kentin kentleşme sürecinde nüfusunda meydana gelen değişmelerin gözlemlenmesi o kentin sadece demografik gelişimini değil aynı zamanda ekonomik ve sosyolojik hareketliliğini de saptamak açısından önemli olmaktadır. Bursa şehrinin nüfusu ve sosyal kuruluşları, ekonomik ve politik nedenlerle Cumhuriyetten önceki dönemlerden bu yana dalgalı olarak bir gelişmiş, bir durmuştur. Cumhuriyete kadar bu dalgalanmada etken ekonomi ve doğumlardan çok iç ve dış politik nedenler olduğu görülmektedir. Bir diğer sorun da Cumhuriyetten evvelki nüfusu hakkında sağlıklı bilgi kaynaklarının olmayışı bir kaynağın diğeriyle uyuşmamasıdır.

Bursa nüfusuna dair günümüze ulaşan en eski bilgiler 1530 senesine ait bir vergi incelemesine aittir. Başbakanlık arşivi’nde TT. No.166 altında muhafaza edilen bu belge, Bursa’nın başkent olduğu Vilayet-i Hüdavendigâr için şehir sakinlerinin ve ödenecek vergilerin genel bir kaydı olarak derlenmiştir.(Lowry, 2004: 15) Şehrin mahalle ve cemaatlerinin dini ve etnik kompozisyonu hakkında zar zor toplanabilen verilerde, 16. yüzyıl Bursa’ sının, küçük bir Yahudi nüfusu ve daha da küçük bir Hıristiyan varlığıyla birlikte öncelikle bir Müslüman şehri olduğu sonucunu desteklemektedir. 1530 tarihli bu belgede Bursa nüfusunun 6068 tane vergi ödeyen ve 233 tane vergiden muaf hanenin dışında, sadece 117 Yahudi hane ve 55 Hıristiyan haneden, diğer bir deyişle her hanenin ortalama beş kişiden meydana geldiği düşünülürse toplam nüfusun 31505 kişiden oluştuğu varsayılmaktadır. Nüfusun aşağı yukarı 860 kişisi gayrimüslimdir.(Lowry, 2004: 17) Şehrin demografik görüntüsünde ne olursa olsun 16. yy. Bursa’ sı tam bir Müslüman kenti olduğu anlaşılmaktadır. Şehirde 18 cami ve 130 mescit minaresi yükselmektedir. Bursa her

bakımdan Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul'dan sonraki ikinci Müslüman kenti olarak öne çıkmaktadır.(Lowriy, 2004: 19)

1867 yılında Osmanlı İmparatorluğu memleket çapında emlak ve nüfus sayımı gerçekleştirmiş. Bu sayımda şehrin nüfusu 35.000 olarak belirlenmiştir. Fakat bu sayımda direkt şehir olarak Bursa' yı ayırmak mümkün olamamıştır. Bursa' nın şehir olarak nüfusu ancak 1886' dan beri belli olmaktadır. Bu yıllarda yapılan bir sayıma göre şehrin tüm dini grupların da var olduğu toplam nüfusu 53 bin civarındadır. (Baykal, 1976: 21)

Tablo 3.1: 1886 Bursa Nüfus Sayımı

	Erkek	Kadın	Toplam
İslam	19.985	18.272	38.172
Rum	2.693	2.449	5.142
Ermeni	3.429	3.433	6.862
Bulgar	22	–	22
Katolik	162	163	325
Yahudi	1.175	1.149	2.324
Latin	6	4	10
Protestan	81	119	200
Toplam	27.463	25.594	53.057

Kaynak: (Baykal, 1976: 21)

19. asır tespitlerinde nüfusun şehir içinde 53 bin civarında görülmesine karşın 19. yy' dan itibaren dalgalı olarak artışlar göze çarpmaktadır. Özellikle Osmanlı – Rus Savaşı yenilgisi sonrası 1880' lerde istilaya uğramış bölgelerden büyük yığınlar halinde Bursa ' ya gelen göçmenler iki senede şehrin nüfusunu üçte bir oranında arttırmış 27.000 göçmen kentte yaşamaya başlamışlardır.(Altun, 2001: 25) Bursa 'ya

gelen göçmenlerin iskan problemini bizzat dönemin valisi Ahmet Vefik Paşa çözmüş, onlara yeni mahalleler oluşturmuştur.(Baykal, 1976: 19)

Osmanlı İmparatorluğunda son nüfus sayımını 14 mart 1919 tarihinde yapmış ve bu sayıya göre Bursa ve Ertuğrul (Bilecik) sancaklarının toplam nüfusu 614.000 civarında belirlenmiştir. Balkan savaşlarından sonra 1921 -1929 yılları arasında Nüfus Mübadelesi Antlaşması sonunda Bursa 'ya toplamda 34. 523 göçmen gelip yerleşmiştir. Bu göçmenlerin yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir. (Altun, 2001: 26)

Tablo 3.2: Bursa'ya Gelen Göçmen Sayıları

SENELER	GELEN GÖÇMEN SAYISI
1921	310
1922	231
1923	6.071
1924	22.636
1925	2.738
1926	827
1927	705
1928	305
1929	70
TOPLAM	34.523

Kaynak: Altun, 2001: 26

Cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmış, nüfus sayımı sonuçlarına göre Bursa 'nın toplam nüfusu 399.942 olarak tespit edilmiştir. Ülkemizde 1935 yılından itibaren 1990 yılına dek her beş yılda bir nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir. Bu sayımlarda Bursa' nın nüfus artış hızı 50'li yıllara kadar istikrarlı bir şekilde doğumlara paralel olarak yükselmiş önemli bir artış

gözlenmemiştir hatta 1935 -1940 yılları arasındaki artış (%8,5) Bursa için Cumhuriyet döneminin en düşük nüfus hızı değişikliği olmuştur. (Aydın v.d, 2003: 42) 1950 'lere gelindiğinde Bursa yapılan yatırımların sonucunda ülkenin önde gelen sanayi bölgelerinden biri olmaya başlamış, pek çok vatandaşımız ekonomik endişelerle köylerinden, uzak yakın demeden Anadolu'nun çeşitli illerinden Bursa'ya göç etmeye başlamışlardır. Bu göçün en temel nedenleri kırsal alanlarda çalışmanın ve geçinmenin zorluğuna karşın kentteki çalışma ortamının çeşitliliği ve kazanç kolaylığı, yine köydeki eğitim, sağlık gibi bir takım insani ihtiyaçların gereğince ve yeterince karşılanamaması olarak sıralanmaktadır. Bu tarihten itibaren Bursa 'daki nüfus artışının temel nedeninin göç olduğu bilinmektedir. İlerleyen yıllarda 1985 - 1990 yılları arasında ilde nüfus artışı hızı yine yeni bir göç dalgasıyla ivme kazanmış (%38,26) tarihin en yüksek seviyesine çıkmıştır.

Tablo 3.3: Yıllar İtibariyle Bursa'nın Nüfusu

YILLAR	NÜFUS	YILLAR	NÜFUS
1927	399.942	1965	755.504
1935	442.760	1970	847.884
1940	461.648	1975	961.639
1945	491.899	1980	1.148.492
1950	545.919	1985	1.324.015
1955	598.898	1990	1.603.137
1960	693.894	2000	2.125.140

Kaynak: Aydın v.d., 2003: 42

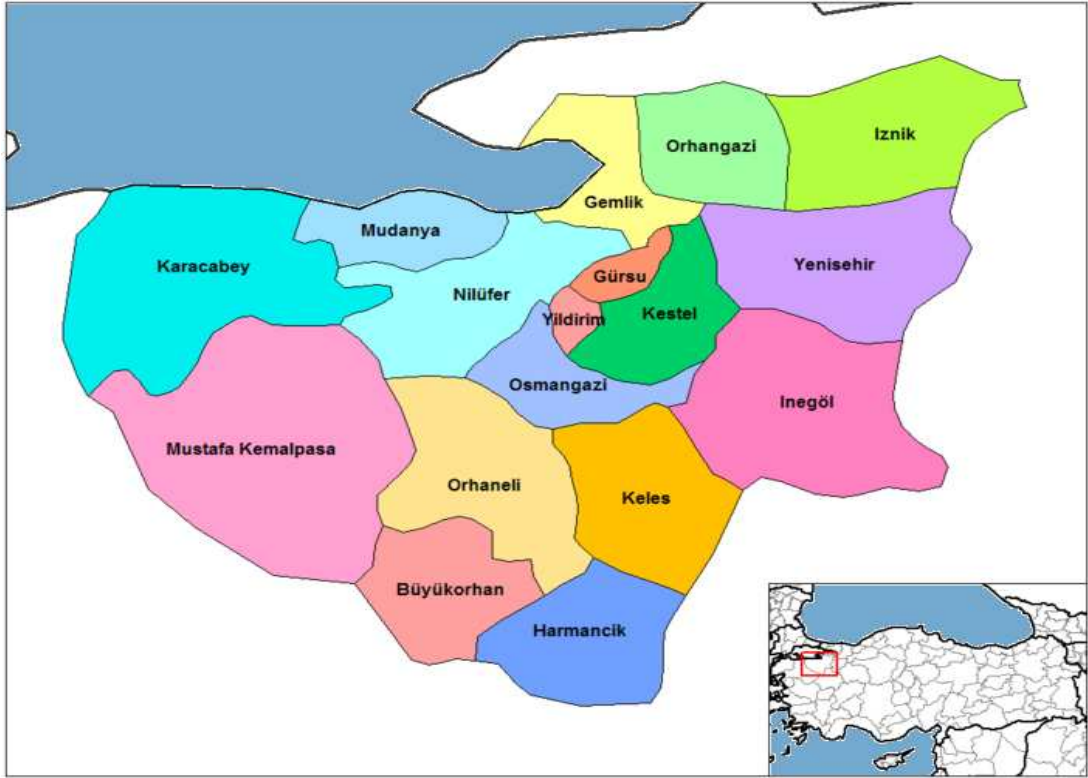
Nüfusun her geçen yıl göçlerle artması beraberinde pek çok sorunu da getirmiştir. Hemen akla gelen şehrin kalabalığını kaldıracak bir imar ve şehir planlaması , mesken ve yapıların düzeni, şehirleşmenin olmazsa olmazı olan alt yapı ve üst yapı düzenlemeleri , eğitim , sağlık ve kentin temiz tutulması gibi temel konular

şehirleşmekte olan her il gibi Bursa 'nın da uzun yıllar boyunca çözüm aradığı sorunların başında gelmiştir.

3.5. Bursa'nın İlçeleri

Bursa 'nın 1987 yılında büyükşehir olmasının ardından üçü merkez olmak üzere on yedi adet ilçesi bulunmaktadır. İlçelerin her biri coğrafi imkanları ve ulaşım kolaylıklarına bağlı olarak farklı ekonomik etkinliklerde bulunmakta hem Bursa hem de ülkemiz için ayrı önem arz etmektedirler. (Aydın v.d., 2003)

Şekil 3.2: Bursa İlinin Siyasi Haritası

NİLÜFER

1987 yılında Bursa ‘nın büyükşehir statüsüne geçişinden sonra kentin merkez ilçesi Nilüfer olmuştur. Bursa üç merkez ilçeye ayrıldıktan sonra Çekirge’nin batısındaki bölge Nilüfer olarak adlandırılmıştır.7 belediyesi ve 25 köyü bulunmaktadır.

OSMANGAZI

Bursa’nın bir diğer merkez ilçesi olan Osmangazi 1987 yılında kurulmuştur. Bursa’nın en büyük ilçesidir. Yıldırım ile Nilüfer ilçeleri arasında konumlanan ilçenin 5 belediyesi ve 27 köyü mevcuttur.

YILDIRIM

Bursa’nın doğusundaki merkez ilçesidir. Osmangazi ve Yıldırım ilçeleri arasındaki sınır Gökdere ‘dir. İlçenin 1 belediyesi ve 1 köyü bulunmaktadır. Yıldırım ilçesi de 1987 yılında kurulmuştur.

BÜYÜKORHAN

Bursa ‘nın 96 km güneyinde olan ilçe 1987 yılında bucakken ilçe olmuştur. İlçe Bursa’ da en eski yerleşim merkezlerinden biridir. Bugün ilçe merkezi olan Büyükorhan’ın 1574 yılından sonra kurulduğu bilinmektedir. İlçe engebeli ve dağlık bir coğrafyaya sahip olduğundan ulaşım imkanları son derece zayıf kalmış, ilçede ticari faaliyetler ve sanayi çok az gelişmiştir. Arazisinin yaklaşık % 50 ‘si ormanlık alanla kaplı olan ilçenin 2 belediyesi 40 adet de köyü vardır.

GEMLİK

Bursa' nın 32 km kuzeybatısında, Marmara denizin en sakin kıyısında İ.Ö.XII. yüzyılda kurulmuş, I. Murat'ın savaş gemilerini yapan tersanelerin burada olmasından dolayı önce Gemilik daha sonra gitgide Gemlik adını almıştır. Dağlarla kıyı arasında çok sayıda ovası bulunan ilçenin 4 belediyesi ve 18 köyü bulunmaktadır. İlçenin en önemli gelir kaynağı her ne kadar zeytin olsa da ilçe yetmişli yıllardan itibaren kimya ve gıda sanayinin geliştiği bir bölge olmuştur.

GÜRSU

Gürsu Yıldırım ilçesine bağlı bir bucakken 1990 yılında ilçe statüsüne getirilmiş. Tarihi çok eskilere dayanan ilçe 118 km kare'lik düz bir ovada konumlanmıştır. Bu özelliği dolayısıyla Gürsu' da tarım ve hayvancılık çok önemli bir yer tutmaktadır. Cumhuriyet birlikte sanayileşmiş tarım yapılmakta olan ilçede büyük ve küçük ölçekli pek çok sanayi kuruluşu yer almaktadır. İlçenin 1 belediyesi 10 adet de köyü bulunmaktadır.

HARMANCIK

Tarihi Roma ve Bizans dönemlerine dayanan Harmancık Orhaneli'ne bağlı bir bucakken 1987 yılında ilçe haline gelmiştir. Bursa'ya 96 km uzaklıkta bulunan İlçe Uludağ'ın yüksek yaylaları arasında kalması yüzünden coğrafyası tarıma müsait değildir. İlçede çeşitli maden ocaklarından krom, çakmak taşı ve kömür çıkarılmaktadır. İlçenin 1 belediyesi 21 adet de köyü bulunmaktadır.

İNEGÖL

Tarihi çok eskiye dayanan İnegöl merkez ilçelerden sonra en önemli sanayi merkezidir. İlçenin nüfusunu temelde 93 harbi sonrası göçmenler ve Türkmenler oluştururken sanayileşmesiyle birlikte farklı illerden de oldukça göç almıştır. Organize sanayi bölgesinin bu ilçede olması dolayısıyla bölgede işsizlik sorunu çekilmemekte her geçen yıl özellikle doğu ve güneydoğu Anadolu ‘ dan göç almaya devam etmektedir. İlçe işgücünün % 47 ‘si sanayi sektöründe çalışmaktadır. İlçenin 6 belediyesi 73 köyü bulunmaktadır.

İZNİK

Tarih boyunca varolan İznik Bursa ‘ya 85 km uzaklıktaki adını aldığı gölün çevresinde kurulmuştur. Tarım ve hayvancılık yapılan ilçede üç adet büyük ölçekli tarım alet ve makineleri yapan imalathane bulunmaktadır. İlçe’nin 3 belediyesi 37 köyü mevcuttur.

KARACABEY

İlk sakinlerinin Etiler olduğu kabul edilen Karacabey Bursa Çanakkale ve Bursa - Balıkesir- İzmir karayollarının kavşak noktasında yer almaktadır.117 km karelik verimli bir ovası olan ilçeden Susurluk Çayı geçer. İlçe ekonomisi tarım- hayvancılık ve tarım dayalı sanayi çevresinde şekillenmektedir. İlçenin bir belediyesi 64 köyü bulunmaktadır.

KELES

Osmanlılar döneminde yazlık ve yaylak olarak kullanılan Keles 1953 yılında bu yana ilçe statüsündedir. İlçede buluna dağlar Uludağ'ın uzantısıdır. Tarıma elverişli olamayan ilçede sanayi kuruluşu bulunmamaktadır. İlçenin 1 belediyesi 36 köyü bulunmaktadır.

KESTEL

2 belediyesi 29 köyü bulunan ilçede imalat sanayi gelişmiştir. Bursa Çimento Fabrikası ve çok sayıda tekstil fabrikası bölgenin ekonomik altyapısını oluşturmaktadır.

MUDANYA

3 belediyesi 36 köyü bulunan ilçe topraklarının % 60 'ı tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Zeytincilik ve hayvancılık faaliyetlerinin yapıldığı ilçede kırsal kesimde yaşayan halkın tamamı bu faaliyetlerden geçimini sağlamaktadır.

MUSTAFAKEMALPAŞA

Bursa'ya 77 km uzaklıktaki ilçenin en önemli ekonomik faaliyeti tarım ve hayvancılıktır. Madencilik son yıllarda ilçenin bir diğer geçim kaynağı olmakla beraber bölgede irili ufaklı maden ocakları Mustafakemalpaşa Ticaret Odası kanalıyla ihracat yapmaktadırlar. İlçede 7 belediye ve 101 köy bulunmaktadır.

ORHANELİ

Bursa'nın bir diğer köklü tarihe sahip ilçesi Orhaneli'nde ekonomi ağırlıklı olarak tarıma ve tarım ürünlerinin ihracına dayalıdır. İlçenin 3 belediyesi 53 adet de belediyesi bulunmaktadır.

ORHANGAZİ

Gemlik Körfezi ve İznik gölü çevresinde yer alan ilçede ekonominin ağırlıklı olarak sanayi faaliyetlerine dayalı olduğu görölmektedir. İstihdamdaki nüfusun % 39 u bölgedeki irili ufaklı sanayi kuruluşlarında çalışmaktadır. Tekstil ve metal sanayi bu kuruluşların temelini oluşturmaktadır. Orhangazi de 6 belediye bulunurken 20 adet köy mevcuttur.

YENİŞEHİR

Yenişehir ilçesi kendi adını taşıyan ovanın doğuya yakın kesimlerinde kurulmuştur. İlçenin en önemli gelir kaynağı tarımken, daha çok aile tarımcılığı yapılmaktadır. Özellikle şeftali bölgede en başta üretilen meyvedir. Geniş mera alanları olan ilçede tarım sonra hayvancılık bir diğer geçim kaynağıdır. Havaalanının ilçeye yakın olması ilçenin ekonomik gelişimine katkıda bulunmuştur. İlçeye ait 1 belediye 61 adet de köy bulunmaktadır. (Aydın v.d., 2003)

Bir sonraki bölümde 1950, 1975 ve 2000 yıllarında il gerçekleşen nüfus sayımlarına dayanarak Bursa nüfusun büyüklüğünün değişimi ve sosyoekonomik yapısında meydana gelen gelişim anlatılmaktadır.

4. BURSA NÜFUSUNUN GENEL NİTELİKLERİ

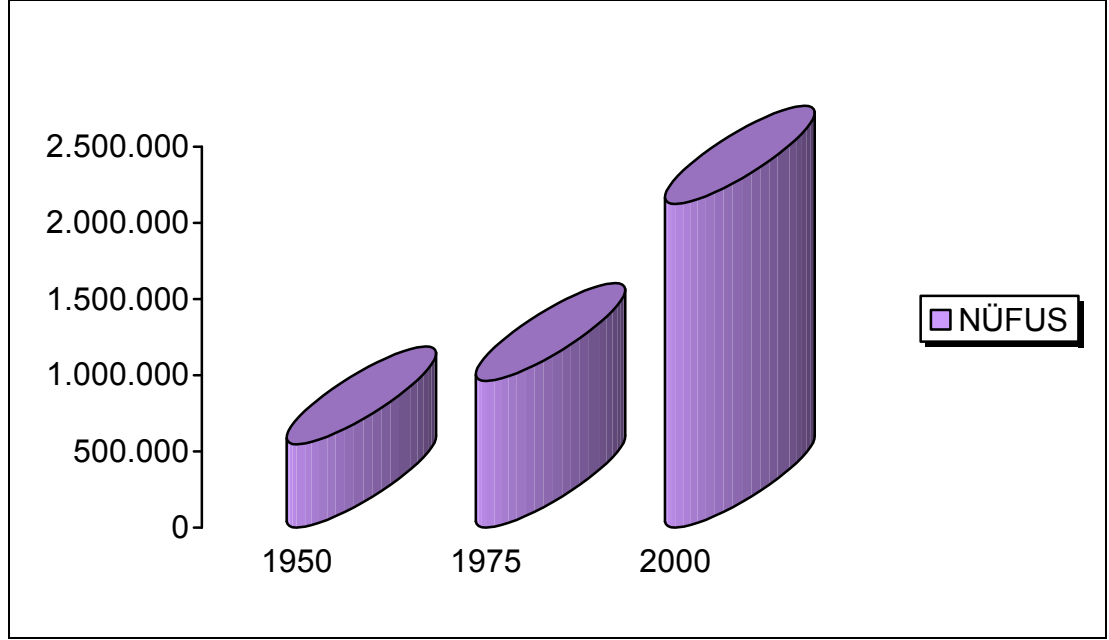
Bir ilin nüfusunun gelişmesi topyekun nüfus hacmindeki değişme olarak görülmektedir. Bu gelişme nüfusun artışıyla pozitif yönde olabileceği gibi azalışıyla negatif yönde de olabilmektedir. İster artış ister azalma olsun nüfusun gelişmesinin hem demografik hem de ekonomik açıdan önem arz ettiği bilinmekte, nüfusun yaş grupları itibariyle dağılımı, doğurganlık ve ölüm düzeyleri, üretim, tüketim, tasarruf ve yatırımları nüfusun gelişimine paralel olarak değişmektedir.

Genel olarak nüfusun gelişmesine üç faktör etki etmektedir. Bu faktörler doğumlar, ölümler ve göç faktörleri olarak sıralanmaktadır. Bu üç faktör arasındaki ilişki ülkeden ülkeye sabit olmayıp sürekli değiştiğinden nüfusun gelişmesi de değişmektedir.(Gürtan, 1969 : 339)

4.1. Bursa' da Toplam Nüfus ve Nüfus Yoğunluğu

Türkiye'nin 1950 yılında toplam nüfusu 20.947.188 iken Bursa 'nın nüfusunun 545.919 olduğu görülmektedir. Bursa nüfusunun ülke içindeki payı 1950 yılı için % 2,6 'dır. Bu oran 1975 ' de % 2,4 'e düşerken 2000 yılına gelindiğinde % 3,1' e yükselmiştir. Bu süreç içerisinde hem Bursa'nın hem de Türkiye'nin nüfusu hızla artmış, Türkiye nüfusu 1975 yılında 40 437 719' a, 2000 yılında da 67 803 927' e yükselirken; Bursa nüfusu da 1975 yılı için 961 639 , 2000 yılı için de 2 125 140 kişi olmuştur. (Bkz. Tablo A.1-A.1.1)

Grafik 4.1: Bursa İli Nüfus Büyüklüğü (1950 – 2000)

Bursa ‘ da nüfus yoğunluğunun her üç zaman dilimi de baz alındığında Türkiye genelinden açıkça fazla olduğu görülmektedir. Bu oran Bursa ‘nın kimi ilçelerinde Türkiye nüfusu yoğunluğunun çok çok üzerindeyken kimi ilçelerde ise Türkiye ‘nin gerisinde kalmıştır. Bu durumda Bursa büyükşehir olduktan sonra yeni oluşturulan ilçelerin ve değişen yüzölçümlerinin katkısı önemlidir. Türkiye’ de 1950 yılında nüfus yoğunluğuna bakıldığında km^2 başına 27 kişi düşerken Bursa ‘ da 55 kişi , 1975 yılında Türkiye’ de 52 kişi iken Bursa’ da 87 kişi , 2000 yılında ise Türkiye’ de 88 kişi iken Bursa ‘ da 204 kişi olarak hesaplanmaktadır. 1950 yılında en yoğun nüfusa sahip ilçe Orhangazi ilçesiyken, 1975 yılında Mudanya olmuş 2000 yılı rakamlarına bakıldığında ise Bursa’ da nüfusun en yoğun olduğu ilçenin km^2 başına 7504 kişiyle 1987 yılında Bursa’nın büyükşehir olmasıyla oluşturulan Yıldırım ilçesi olduğu anlaşılmaktadır. Yine aynı yıl Bursa ‘ da nüfusun en seyrek olduğu ilçe 24 kişiyle Harmancık ilçesidir. (Bkz. Tablo A.8.1)

Tablo 4.1: Bursa' nın Toplam Nüfusu ,Yüz Ölçümü Ve Nüfus Yoğunluğu

Yıllar	Toplam Nüfus	Yüz Ölçümü (km ²)	Yoğunluk (kişi/km ²)
1950	545.919	9.959	55
1975	961.639	11.043	87
2000	2.125.140	10.422	204

4.2. Bursa' da Nüfus Artış Oranı ve Hızı

Türkiye' de nüfusun artış oranına 1950 'lilere kadar etki eden en önemli faktörlerin doğumlar ve Kurtuluş Savaşımız sonrası ülkemize göçen mübadil grup olduğu görülmektedir. Nüfus artış oranında özellikle iller bazında önemli bir değişiklik olmasa da Bursa gibi göçmen nüfusa sahip bir ilde dahi zaman zaman nüfus artışı yükselmiş zaman zaman da durağanlaşmaya başlamıştır. Fakat 1950 yılından itibaren özellikle artan şehirleşme ve sanayileşmeyle köyden kente göç faktörü ortaya çıkmış , Bursa gibi sanayileşmekte olan pek çok şehir hızla göç almaya başlamıştır.

Tablo 4.2: Bursa ve Türkiye'nin 1927 – 1950 Yılları Arasında 25 Yıllık Nüfus Artış Oranı ve Yıllık Nüfus Artış Hızı

Yıllar	Nüfus Artış Oranı (B-A)x100	Nüfus Artış Hızı [(B-A)/25] x 100 A
Türkiye	53,5	2,1
Bursa	36,4	1,45

1950 ' den 2000 yılına kadar geçen süreç içinde ülkemizin nüfusu 3 kat artmış aynı süreçte Bursa nüfusu da 1950 ' deki rakamın 4 katına çıkmıştır. Türkiye' nin ve Bursa' nın nüfus artış oranları karşılaştırıldığında ilk yirmi beş yıllık zaman diliminde Bursa Türkiye' nin gerisindeyken 1975 yılından 2000 yılına gelindiğinden bu oran tam tersi olmuştur. Bursa' nın 25 yıllık nüfus artış oranı %120,9 iken Türkiye için bu oran % 68' lere kadar gerilemiştir. (Bkz. Tablo A.2-A.2.1)

Bu farklılık nüfus artışı hızı hesaplandığında da devam etmekte ilk 25 yıllık periyod için Bursa’ da nüfus artış hızı % 3 iken Türkiye’ de % 3,7, 1975’ten 2000 ‘e ise Bursa’ da % 4,8 olarak belirlenirken Türkiye genelinde %2,7 ‘ de kaldığı ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Tablo A.2-A.2.1)

Tablo 4.3: Bursa 'nın 1950-1975-2000 Yılları Arasında 25 Yıllık Nüfus Artış Oranı ve Yıllık Nüfus Artış Hızı

Yıllar	Nüfus Artış Oranı $\frac{(B-A) \times 100}{A}$	Nüfus Artış Hızı $\frac{[(B-A)/25] \times 100}{A}$
1950(A)-1975(B)	76,2	3,0
1975(B)-2000(B)	120,9	4,8

Bursa ‘ da nüfus artışının en yüksek olduğu dönemin 1975 – 2000 yıllarına rastlayan dönem olduğu anlaşılmaktadır. Aynı dönemde Türkiye’nin nüfus artış oranı ise neredeyse Bursa’nın yarısı kadardır. Bu artışta göz önüne alınması gereken şüphesiz Bursa’nın ekonomik anlamda her geçen gün biraz daha büyümesiyle göç almaya devam eden bir kent olmasıdır. Yapılan nüfus projeksiyonları nüfusun bu hızla artması durumunda 2010 yılında şehirde 3 milyon kişinin yaşayacağı yönündedir. (Aydın v.d., 2003: 42)

4.3. Nüfusun Cinsiyet Yapısı

Nüfusun cinsiyet dağılımı ya da diğer bir ifadeyle genel nüfus içinde kadın erkek oranı gerek demografik gerekse sosyal ve ekonomik yönden önem arz etmekte, demografik yön denildiğinde özellikle evlenmeler, doğum ve ölümler kast edilmektedir. İki cinsin sayıca eşitsizliği bu üç demografik olayı da etkilemektedir. (Gürtan, 1969: 105) İktisadi hayata daha çok erkeklerin katıldıkları anlaşılmakta dolayısıyla cinsiyet oranlarındaki değişimin ekonomik yönden de faal nüfusu etkileyeceği bilinmektedir.

Nüfusun cinsiyete göre dağılımına bakıldığında 1950 'den 2000'e kadar kadın nüfusa düşen erkek oranında hatırı sayılır değişimler gözlenmemekte, bu oranın hem Türkiye hem de Bursa için zaman zaman yükselip düşmesine rağmen oranların birbirine yakın olduğu hesaplanmaktadır. 2000 yılı nüfus sayımlarına göre Bursa nüfusunun % 50,1 'ni erkek nüfus % 49,9'unu da kadın nüfusun oluşturduğu ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Tablo A.3-A.3.1)

Cinsiyet oranı kabaca her yüz kadına düşen erkek sayısını ifade etmektedir. (Gürtan, 1969: 107) Bir yerleşim alanında göç ve ölüm gibi demografik olaylar cinsiyete göre farklı bir yapı göstermedikçe kadın ve erkek nüfusu yaklaşık olarak aynı büyüklükte olmaktadır.(TÜİK, 2000: 28)

Ülkemizde 1950 yılından 2000 yılına kadar geçen süre zarfında cinsiyet oranında önemli bir değişiklik yaşanmamış bu oran aşağı yukarı aynı kalmıştır. Bunun nedeni kadın ve erkek nüfusların hemen her sayımda birbirine yaklaşan rakamlarda olmasıdır. Erkek nüfusu daha fazla olmasına rağmen bu fark her zaman küçük rakamlarda kalmıştır.

Bursa ilinde 1927 -1955 yılları arasında erkek nüfusun oranı kadın nüfustan daha az olmuştur. Daha sonra 1950 yılında 101 olan cinsiyet oranı o tarihten itibaren küçük artışlar ve azalışlar göstermektedir. Cinsiyet oranı 1975 yılında en yüksek değerini almakta, her yüz kadına bu yıl 104 erkek düşmektedir.2000 yılında ise Bursa' da her 100 kadına 100 erkek düşmektedir. (Bkz. Tablo A.3.1)

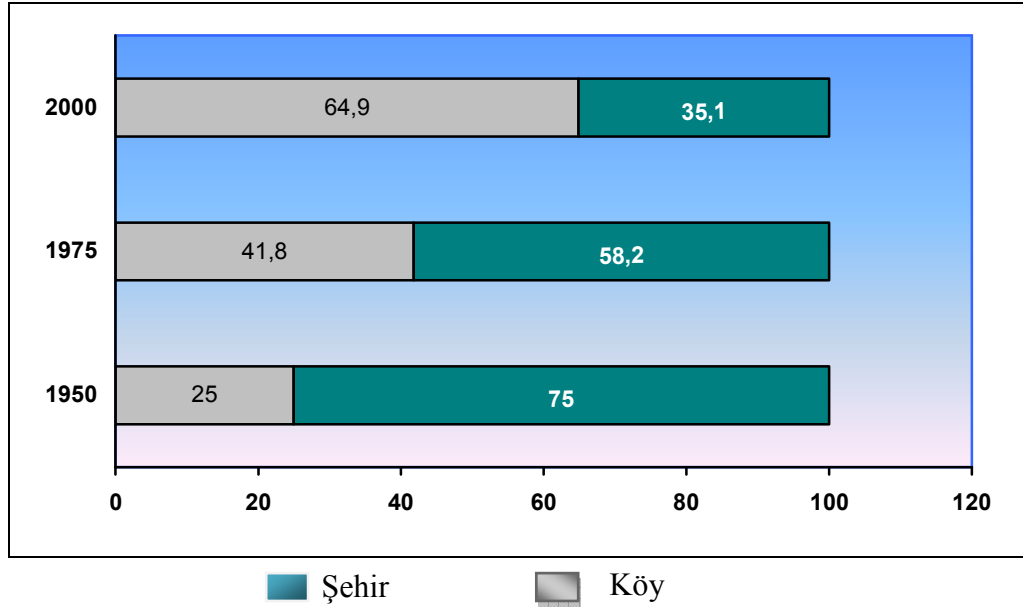
Tablo 4.4: Bursa 'nın ve Türkiye'nin 1950-1975-2000 Yılları Arasında Cinsiyet Oranları

	Türkiye	Bursa
1950	101	99
1975	106	104
2000	102	100

4.4. Nüfusun Coğrafi Dağılımı

Ülkemizde 1950 yılından 2000 yılına kadar geçen sürede şehir ve köy nüfusunda ekonomik değişmelere paralel olarak nüfus hareketleri gerçekleşmiş, köylerden kentlere nüfus akışı tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde kaçınılmaz hale gelmiştir. İdari ayırımdaki değişiklikler ve Nüfus artış hızına paralel olarak kent merkezlerinde başta iş, sağlık ve eğitim gibi en temel ihtiyaçların daha ulaşılabilir halde olmasından dolayı şehirlerde ikamet eden insan sayısı gün geçtikçe artmaya başlamıştır.

Grafik 4.2: 1950 – 2000 Yılları Arası Türkiye' de Nüfusun Köy ve Şehir Dağılımı (%)

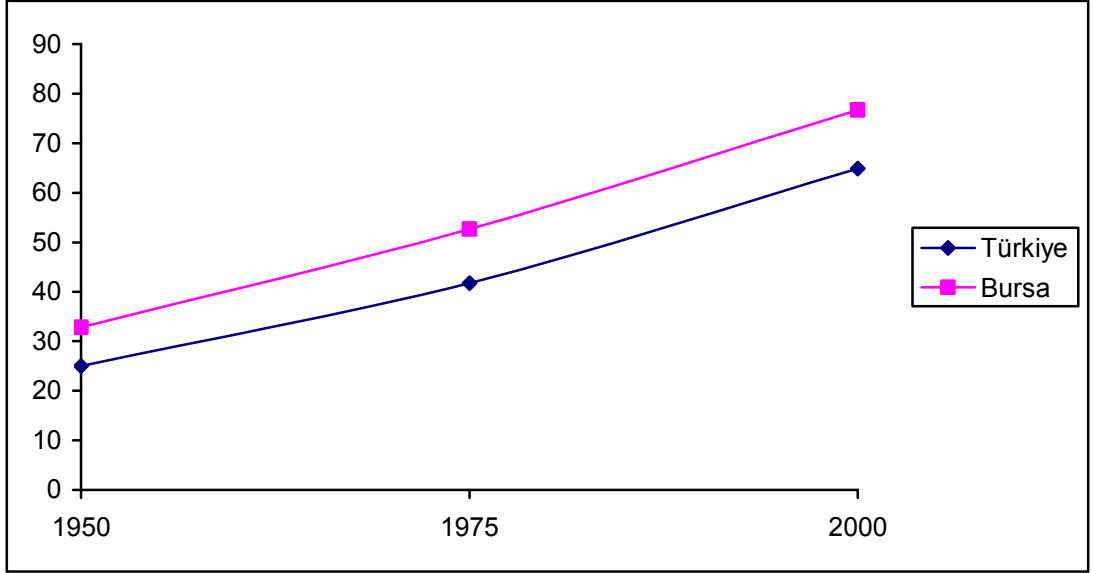
* Şehir nüfusu, il ve ilçe merkezleri belediye sınırları içinde yaşayan nüfus; köy nüfusu ise bucak ve köylerde yaşayan nüfustur.

1950 , 1975 ve 2000 yılları Nüfus sayımı verilerinde nüfus grupları baz alınarak yapılan hesaplamalarda farklılıklar saptandığından veriler kır – kent ve köy – şehir nüfusları olarak ayrı ayrı anlatılmaktadır. Şehir nüfusu il ve ilçe merkezlerinin toplamı, bucak ve köylerde yaşayan nüfus ise köy nüfus toplamını göstermektedir. Kır nüfusu 1950 ve 1975 için nüfusu 5000’ den az, 2000 yılı için nüfusu 10000’ den az yerleşmeler baz alınarak, kent nüfusu ise 1950 ve 1975 için nüfusu 5000’ den fazla ve 2000 yılı için 10000’den fazla yerleşmeler baz alınarak hesaplanmıştır.

4.4.1 Bursa İli’nde 1950 -2000 Yıllarında Şehir ve Köy Nüfuslarındaki Değişim

Cumhuriyetin kurulmasından sonra kalkınmaya başlayan Bursa’da bu süreçte başta kentin kırsal kesiminden olmak üzere ülkemizin hemen her yanından hem şehirlerden hem de köylerden göç almış ve giderek kentli nüfusu kır nüfusunu geride bırakan bir yapıya sahip olmuştur. Türkiye genelinde 1950 yılından itibaren başlayan kentli nüfus sayısındaki artış 1975 yılına kadar Bursa’yla birbirine yakın devam ettiyse de ; İlin toplam nüfusunun şehir ve köy nüfusları dağılımına bakıldığında, kentte yaşayan nüfus oranının her üç yıl için de Türkiye oranının üzerinde olduğu kolayca saptanmaktadır. Bu durumun nedeni ülkemizin diğer illerinde göç olgusunun Bursa’ daki kadar söz konusu olmamasıdır.

Grafik 4.3: Türkiye ve Bursa'nın 1950 – 2000 Yılları Arasındaki Şehir Nüfusu Oranları (%)

1950 yılında Bursa' nın şehir nüfusu 179.016 iken köy nüfusu 366.903 'tür. Bu rakamlara dayanarak nüfusun %32,8 şehirde yüzde 67,2'si de köylerde ikamet ettiği anlaşılmaktadır. Aynı yıl Türkiye genelinde bu oran şehir için % 25 köy içinse % 75 'dir. 1975 yılına gelindiğinde aradan geçen 25 yıllık zaman diliminde Bursa ' da köy nüfusunun şehir nüfusunun gerisinde kaldığı nüfusun %52,7' sinin şehirde yaşamayı tercih ederken, %47,3 'nün de köylerde yaşamayı sürdürdüğü ortaya çıkmaktadır. Türkiye geneline bakıldığında ise şehirde oturanların oranı %41,8 iken köyde yaşayanların sayısı 58,2 'dir. (Bkz. Tablo A.4-A.4.1)

2000 yılı için Bursa ilinde şehirde yaşayanların oranı % 76 ,7 gibi oldukça yüksek bir orana çıkarken köylerde yaşayan insan sayısında ciddi bir azalma olmuş ilin sadece % 23,3'ü yaşamlarını köyde sürdürmeye devam etmiştir.Türkiye genelinde 2000 yılı verilerinde de köylerden kent merkezlerine bir hareketin olduğu gözden

kaçmayacak boyuttadır. Ülke nüfusunun %64,9 'u kentlerde yaşarken %35,1 köy yaşantısını sürdürmüşlerdir. (Bkz. Tablo A.4-A.4.1)

Tablo 4.5: Bursa' nın Şehir ve Köy Nüfusları

Yıllar	Genel Toplam N	Şehir Nüfusu		Köy Nüfusu	
		N	%	n	%
1950	545.919	179.016	32,8	366.903	67,2
1975	961.639	507.106	52,7	454.533	47,3
2000	2.125.140	1.630.940	76,7	494.200	23,3

Türkiye geneline bakıldığında şehirler ve köyler için yıllık nüfus artış hızları hesaplandığı zaman bu hızın şehirler için; 1950'den 1975 ' e %8,86 iken, 1975 'ten 2000'e 6,43'e gerilediği anlaşılmaktadır. Köylerde ise 1950'den 1975'e yıllık nüfus artış hızı % 1,9, 1975'ten 2000 ' e ise % 0,05'tir.(Bkz. Tablo A.4) Bu durumun da açıkça ortaya koyduğu gibi ülkemizde köyler yıllar geçtikçe boşalmakta şehirler ise aynı hızla kalabalıklaşmaya devam etmektedir.

Tablo 4.6: Türkiye'de 1950-2000 Yılları Arasında Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)

	Şehir Nüfusu İçin	Köy Nüfusu İçin
1950-1975	8,86	1,9
1975-2000	6,43	0,1

Kentli nüfus artışı konusunda son elli yıldır Türkiye ortalamasının üzerinde olan Bursa' da 2000 yılına gelindiğinde bariz bir biçimde görülüyor ki nüfusun dörtte üçünden fazlası kentlerde yaşamaktadır. Bu durum 1950 yılındaki nüfus dağılımının tam tersidir zira o yılki nüfus dağılıma göre şehirde yaşayan nüfus ilin yalnızca dörtte birlik kısmını teşkil etmektedir. Bursa ili için şehirde ve köyde nüfusun artış hızına bakıldığında 1950 yılından 1975 yılına kadar geçen sürede şehirlerin yıllık nüfus artış hızı % 7,3 iken 1975 'ten 2000' e bu oran %8,86'ya yükselmiştir. Aynı

hesaplama köyler için yapıldığında 1950 ‘ den 1975 yıllık nüfus artış hızı % 0,9 iken 1975 ‘den 2000’e 0,3 gerilemiştir.

Tablo 4.7: Bursa'da 1950-2000 Yılları Arasında Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)

	Şehir Nüfusu için	Köy Nüfusu için
1950-1975	7,3	0,9
1975-2000	8,86	0,3

Bursa ‘ da 1970’ lerin başından itibaren köylerde yaşayan çoğunluk şehirde yaşamaya başlamıştır. Türkiye içinde de aynı durum söz konusu olmakta her geçen yıl şehir ve köy nüfusu arasındaki fark artık gözle görülür derecede açılmakta , Türkiye nüfusu artış oranı ve hızında düşüş yaşamaktayken , şehir nüfusundaki artış devam etmektedir. Bu sebeple nüfus yoğunluklarında inanılmaz değişimler gözlemlenmekte, nüfus ilçe merkezlerine yığışırken köyler boş kalmaktadır.

4.4.2 Bursa’da 1950 -2000 Yılları Arasında Kent ve Kır Nüfusundaki Değişim

Ülkemizde toplam nüfusun kent ve kır şeklinde ayrılmasında, yine yerleşim birimlerinin kapsadığı nüfus büyüklükleri rol oynamıştır. Buna göre 1950 ve 1975 yılı için 5000 ‘den az nüfuslu alanlar için kır; 5000’den fazla nüfuslu alanlar için de kent tanımı yapılmıştır. Bu rakam 2000’lere gelindiğinden kırsal alan için 10 000’den az ve kentsel alan için 10 000’den fazla olarak ayrımı devam ettirmiştir. Bahsedilen rakamlar Bursa’nın kent ve kır nüfusunun dağılımı için de gayet tabii aynıdır.

1950 ‘li yıllardan itibaren ülkemizde en sık duymaya başladığımız ifadelerden biri de göçtür. Bu noktada hemen belirtmek gerekir söz konusu nüfus hareketleri illerden illere olduğu gibi ağırlıklı olarak kırdan kente gerçekleşmekte bugün dahi bu

dinamiğini korumaktadır. Bir kent merkezinde yaşamak medeni pek çok gerekliliğin ve hakkın bir anlamda garantisi olmuş, kalkınmasına ağırlık verilmiş illerimiz kaçınılmaz olarak yeni kentli bir nüfus topluluğuna imkanlarını sunmaya başlamışlardır. Ülkemizde o dönemde hemen her bölgeye eğitim, sağlık gibi hizmetlerin gidememesi ve azalan zirai faaliyetlere karşılık şehirlerde ve özellikle ülkemizin en kalkınmış Marmara Bölgesinde yeni yaratılmaya başlanan istihdam alanları kuşkusuz Bursa'nın göç alan başlıca illerden biri olmasını sağlamıştır.

Türkiye' de 1950 yılından 2000 yılına kadar devam eden nüfus hareketleri sonucunda kentli sayısı 1950 'e oranla 9,5 kat artmış bu değişimle beraber kırdaki yaşayan sayısında inanılmaz bir azalış meydana gelmiştir. 1950 'de nüfusun ancak % 21,9 u kentliken 2000 yılında bu oran % 64,8 gibi büyük bir artış yaşanmıştır. Kırsal nüfusu için bakıldığında ise kentlerin tersine 1950 yılında nüfusun büyük çoğunluğu % 78,1'i kırdaki yaşarken 2000'de %35,2'ye gerilemiştir. Hemen tamamı doğumlarla değişiklik gösteren kırsal nüfus artışı 1950 'den 2000'e ancak 1,5 kat artabilmiştir. Bu değişim ülkemizin kent ve kırdaki nüfus artış hızları hesaplandığında da açıkça gözlemlenebilmektedir.

Tablo 4.8: Türkiye'de 1950-2000 Yılları Arasında Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)

	Kent Nüfusu İçin	Kırsal Nüfusu İçin
1950-1975	12,10	1,3
1975-2000	5,5	0,4

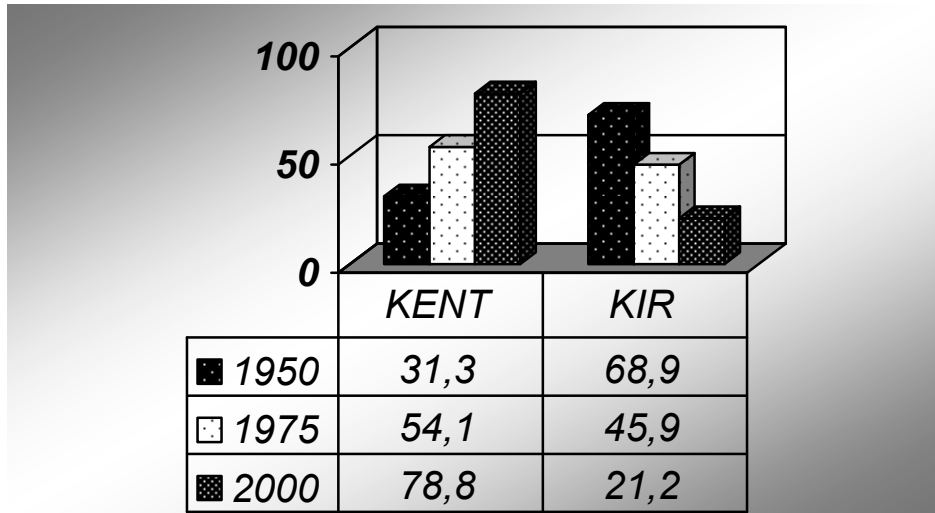
Daha evvelde belirtildiği üzere kent ve kırsal dağılımındaki değişim sürecinde etkiye en açık illerin başında gelen Bursa 'da 2000 yılına oranla 1950 yılı kentli nüfusu Türkiye nüfusu gibi yaklaşık 10 kat artış gösterirken kırsal nüfusu aradan geçen elli yılda ancak 1,3 'lük bir sıçrayış gerçekleştirebilmiştir. Nüfusun % 68,9'u kırsalda

yaşarken 2000 yılında bu oran % 21,2' ye kadar gerilemiştir. Bursa 'da 2000 yılında kentte yaşayanların genel nüfustaki payı %78,8 gibi bir oranla Türkiye Nüfusu içerisindeki kentli insan sayısının oldukça üstündedir. Diğer bir deyişle Bursa ' da her on kişiden sekizi kentte, kalan ikisi de kırdaki yaşamaktadır. Yine kentte ve kırdaki nüfus artış hızlarının dağılımı bu gerçeği açıkça göstermektedir. (Bkz. Tablo A.5-A.5.1)

Tablo 4.9: Bursa'da 1950-2000 Yılları Arasında Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)

	Kent Nüfusu İçin	Kır Nüfusu İçin
1950-1975	7,9	0,8
1975-2000	8,9	0,3

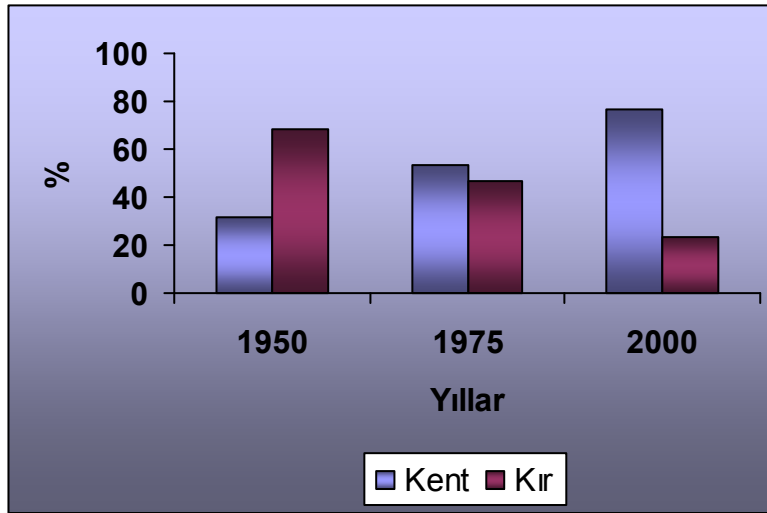
Grafik 4.4: Bursa' da Nüfusun 1950-2000 yılları arasında Kent – Kır Dağılımı (%)

Türkiye ' de nüfusun cinsiyet itibariyle kent ve kır yerleşmelerine göre dağılımına bakıldığında 1950 yılında toplam erkek nüfusunun %22,7'si kentlerde %77,3 'ü de köylerde yaşamaktadır. Aynı dönemde Bursa ' da yaşayan erkek nüfusun % 31,3 'ü

kentlerde yaşarken, % 68' 7'si kırlarda yaşamaya devam etmektedir. Kadınlarda Türkiye genelinde bu oran kent için % 21,2, kır içinse % 78,8 iken ; Bursa ' da ise kentlerde % 31 de kalırken kırdaki ise % 69 oranında olduğu saptanmıştır. (Bkz. TabloA.5- A.5.1) Bu yüzdeler karşılaştırıldığında hem Türkiye' de hem de Bursa' da erkek ve kadın nüfusun ağırlıklı olarak kırsalda yaşadığını söyleyebiliriz. Bu durumda 1950 yılında hala tarıma dayalı ekonominin baskın olmasının rolünün büyük olduğu düşünülmektedir.

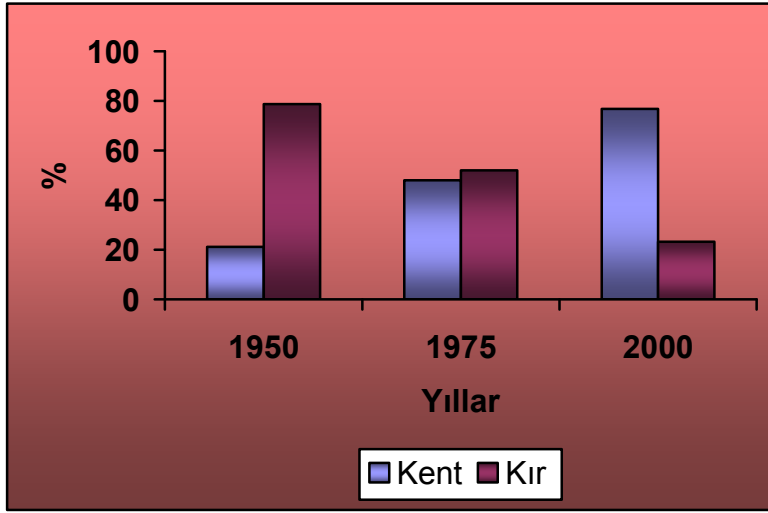
Grafik 4.5: Bursa' da Erkek Nüfusun Kent ve Kır Yerleşimlerine Göre Dağılımı

1975 yılına gelindiğinden ise aradan geçen yirmi beş yıllık süreçte köyden kente göçün bir neticesi olarak bu oranlar hızla değişmiştir. Türkiye toplamına bakıldığında erkek nüfusun % 47,5'i kentte ,%52,5 'u kırdaki yaşarken Bursa ' da ise kentte %54,8 kırdaki%45,2 'dir. (Bkz. Tablo A.5-A.5.1) Bu durum Bursa'nın Türkiye geneline oranla daha hızla sanayileşmesi ve buna paralel olarak özellikle yeni iş imkanları arayan köylü erkek nüfus için bir çekim merkezi haline gelmesinden kaynaklanmaktadır. Kadınlar içinde bu durumun hemen hemen aynı olduğu

söylenbilir. Köyden kente göç esnasında gerekli koşullar sağlandıktan sonra erkekler eşlerini de yanlarına almakta gecikmemişlerdir. Zira Türkiye genelinde kadın nüfusun % 44'ü kentlerde yaşarken , kırsal için bu oran % 56 'dır. Bursa ' da ise yine Türkiye genelinin üzerinde bir kentli kadın oranı mevcuttur; Bursa' da kadınların % 53 'ü kentlerde % 47 'si kırdaki yaşamayı seçmektedirler.

Grafik 4.6: Bursa' da Kadın Nüfusun Kent ve Kır Yerleşimlerine Göre Dağılımı

1975 yılından 2000 yılına kadar geçen süre zarfında Türkiye hızla kentleşmiş; gerek iş, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlar gerekse tarımda yaşanan sorunlar yüzünden pek çok vatandaşımız bazen buldukları köyden en yakın kent merkezine bazen de ülkemizin en doğusundan en batısına kadar göç etmişlerdir. Yaşanan bu değişim şüphesiz Marmara Bölgesinin İstanbul' dan sonra en sanayileşmiş ili Bursa için de kaçınılmazdır. Bursa hem kendi kırsal nüfusu hem de diğer illerin kırsal kesiminden gelenlerin yeni yaşam alanı olmuştur.

2000 yılında Türkiye genelinde kentlerde yaşayan erkek oranı %65, kırlarda yaşayan erkek oranı ise %34,9 'dur. Bursa 'lı erkeklerin %78,8 'i kentlerde, % 21,2'si kırlarda yaşamaktadır. Türkiye 'de kadınların kentlerde yaşama oranı % 64,4 iken kırlarda yaşayan kadınlar nüfusun %35,6'sını oluşturmaktadırlar. Bursalı kadınlar için durum Bursalı erkeklerden pek de farklı değildir.%78,8 'i kentli olan kadın nüfusun sadece % 21,2 'si kırlarda yaşamaktadırlar. Türkiye geneline oranla Bursa İlindeki bu artış kentin ekonomik gücünün insanlarımızı cazip gelmesinden kaynaklanmaktadır. (Bkz. Tablo A.5.1)

Tablo 4.10: Bursa Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Kent ve Kır Yerleşmelerine Göre Dağılımı

Yıllar	Nüfusun Cinsiyet Dağılımı	Genel Toplam	Yerleşim Yeri			
			Kent		Kır	
		N	N	%	n	%
1950	Toplam	545.919	169.974	31,1	375.945	68,9
	Erkek	272.239	85.099	31,3	187.140	68,7
	Kadın	273.680	84.875	31,0	188.805	69,0
1975	Toplam	961.639	520.510	54,1	441.129	45,9
	Erkek	490.506	268.782	54,8	221.724	45,2
	Kadın	471.133	251.728	53,4	219.405	46,6
2000	Toplam	2.125.140	1.674.774	78,8	450.366	21,2
	Erkek	1.064.560	838.783	78,8	225.777	21,2
	Kadın	1.060.580	835.991	78,8	224.589	21,2

Bursa İlinde 1950 yılında cinsiyet oranı 99 olarak hesaplanmaktadır. Kent ve kır dağılımına göre cinsiyete oranlarına bakıldığı vakit aynı yıl kentte cinsiyet oranı 100 iken kırdaki ise bu oran yine 99 olarak hesaplanmaktadır.

1975 yılına gelindiğinde kentte cinsiyet oranı 106 'ya kadar çıkmıştır. Bu durumda çalışmak üzere kente göçen erkek nüfusun payı büyüktür. Aynı yıl kırdaki cinsiyet oranı 101 olarak hesaplanmıştır. 2000 yılında da kentte ve kırdaki cinsiyet oranlarında kayda değer bir değişim gözlemlenmemiş kent için de kır içinde Bursa nüfusunun genelinde de 100 olarak hesaplanmıştır.

4.5. Bursa İlçelerinin Genel Tanıtımı Ve Nüfus Dağılımı

Bursa'nın tarihsel gelişim sürecine bakıldığında geçmişinin çok eskiye dayandığı görülmektedir. Bursa çok uzun zamandır hem ekonomik anlamda ticaretin hareketli olduğu bir merkez hem de pek çok medeniyete başkentlik dahi yapmış önemli bir şehir olduğu görülmektedir. Coğrafi koşullarının yerleşim alanı kurmaya elverişli olması, ticaret yollarının Bursa üzerinden geçmesi Bursa'da idari anlamda bölünüşün de çok eskilere dayandığının bir başka kanıtı ve nedenidir.

1987 yılına kadar Bursa'da toplam 10 ilçe ve bu ilçelere bağlı 767 köy bulunmaktaydı. Bu ilçeler Bursa (Merkez), Gemlik, İnegöl, İznik, Karacabey, Keles, Mudanya, Mustafakemalpaşa, Orhaneli, Orhangazi, Yenişehir ilçeleridir. 1987 yılında Bursa'nın büyükşehir olmasından sonra idari ayırımı köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Öncelikle Bursa (Merkez) İlçesi dört ayrı ilçeye bölünmüş Nilüfer, Osmangazi, Yıldırım ve Büyükşehir olmak üzere yeni merkez ilçeler kurulmuştur. Yine Bursa'nın Yıldırım İlçesine bağlı bir bucakken 1991 yılında ilçe statüsüne getirilen Gürsu, Orhaneli ilçesine bağlıyken 1988 yılında ilçe olan Harmancık ve yine 1950 – 1975 yıllarında ilçe olarak görünmeyen Kestel'in de

eklenmesiyle 2000 yılına gelindiğinde Bursa'nın toplam ilçe sayısı 17'ye yükselmiş bu artışla yeni idari sistemden dolayı köy sayısı 719'a gerilemiştir. (Bkz. Tablo A.6.1)

Tablo 4.11: Bursa Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı

İlçeler	1950		1975		2000	
	N	%	N	%	N	%
Toplam	179016	100,0	507106	100,0	1630940	100,0
Bursa (Merkez)	103812	58,0	346103	68,3	-	-
Nilüfer	-	-	-	-	136311	8,4
Osmangazi	-	-	-	-	579127	35,5
Yıldırım	-	-	-	-	479249	29,4
Büyükorhan	-	-	-	-	3603	0,2
Gemlik	8534	4,8	20704	4,1	63710	3,9
Gürsu	-	-	-	-	21518	1,3
Harmancık	-	-	-	-	3560	0,2
İnegöl	16696	9,3	37805	7,5	105959	6,5
İznik	3649	2,0	11614	2,3	20169	1,2
Karacabey	11923	6,7	21648	4,3	40624	2,5
Keles	-	-	2423	0,5	3636	0,2
Kestel	-	-	-	-	27496	1,7
Mudanya	5824	3,3	8399	1,7	20682	1,3
M.Kemalpaşa	15210	8,5	27706	5,5	46731	2,9
Orhaneli	1706	1,0	3335	0,7	8071	0,5
Orhangazi	3687	2,1	12181	2,4	44426	2,7
Yenişehir	7966	4,4	15188	3,0	26068	1,6

1950 ve 1975 yıllarında Bursa'nın ilçelerine bakıldığında toplam nüfus içindeki en büyük pay elbette merkez ilçenindir. Bursa'nın 1950 yılında nüfusunun % 58'i merkez ilçede yaşarken, 1975 yılında bu oran % 68,3'e yükselmiştir. 2000 yılı nüfus sayımında merkez ilçenin dört farklı ilçeye bölünmesinden sonra kurulan Osmangazi nüfus içinde % 35,5'lik payı ile Bursa'nın en kalabalık ilçesidir. (Bkz. Tablo A.7)

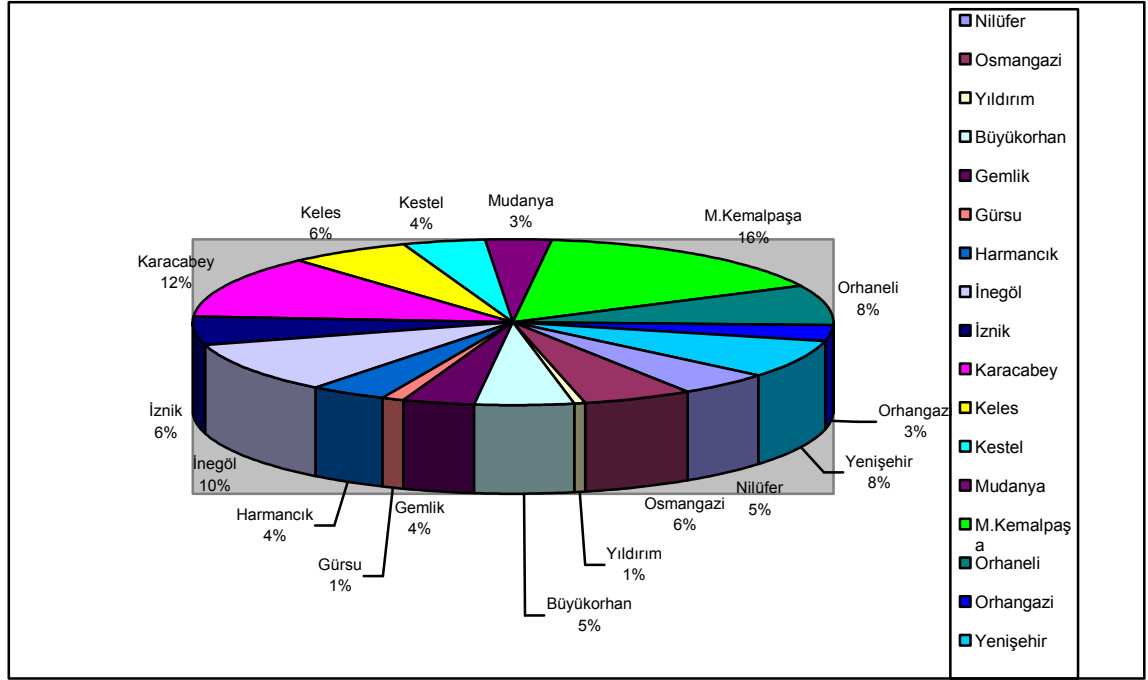
her koşulda Bursa'nın merkezi nüfus artış hızını kesmemiş günümüze değin ülkemizde nüfusu en yoğun yerleşimlerden biri olmuştur.

1950 yılında Bursa'nın yüzölçümü en büyük ilçesi 2310 km² ile Orhaneli ilçesidir. 1975 yılında yapılan düzenlemelerle bu durum değişir ve Orhaneli Mustafakemalpaşa ile aynı yüzölçümüne sahip olur.2000 yılına gelindiğinde ise 1670 km² ile Mustafakemalpaşa Bursa topraklarında en büyük alanı kaplamaktadır. (Bkz. Tablo A.8)

Tablo 4.12: 2000 Yılı Bursa Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı, Yüz Ölçümü ve Nüfus Yoğunluğu

İlçeler	İlçe Nüfusu		Yüz Ölçümü		Nüfus Yoğunluğu kişi/km ²
	N	%	N	%	
Toplam	1630940	100,0	10422	100,0	204
Bursa (Merkez)	-	-	-	-	-
Nilüfer	136311	8,4	482	4,6	371
Osmangazi	579127	35,5	592	5,7	1085
Yıldırım	479249	29,4	64	0,6	7504
Büyükorhan	3603	0,2	520	5,0	32
Gemlik	63710	3,9	376	3,6	235
Gürsu	21518	1,3	110	1,1	255
Harmancık	3560	0,2	410	3,9	24
İnegöl	105959	6,5	1031	9,9	181
İznik	20169	1,2	594	5,7	75
Karacabey	40624	2,5	1247	12,0	62
Keles	3636	0,2	657	6,3	28
Kestel	27496	1,7	429	4,1	103
Mudanya	20682	1,3	334	3,2	162
M.Kemalpaşa	46731	2,9	1670	16,0	61
Orhaneli	8071	0,5	798	7,7	38
Orhangazi	44426	2,7	322	3,1	214
Yenişehir	26068	1,6	786	7,5	70

Grafik 4.8: 2000 Yılı Bursa İli'nin İlçelere Göre Yüzölçümü Dağılımı (%)

Bursa' da yüzölçümü en küçük ilçe 1950 yılında Orhangazi, 1975 'de Mudanya ve 2000 yılında Yıldırım İlçesi olmuştur. Yüzölçümü 64 km² olan Yıldırım'da 2000 yılında Bursa Nüfusunun üçte biri ikamet etmekte bu durum ilçenin en yoğun nüfuslu ilçe olmasını sağlamaktadır.

Nüfusun en yoğun olduğu ilçe 1950 ve 1975 yılları için merkez ilçe olmuştur. Merkez ilçenin nüfus yoğunluğu 1950 yılında km² başına 110 kişidir. Aynı yıl Bursa 'nın nüfus yoğunluğu km² başına 55 kişiyken Türkiye için nüfus yoğunluğu km² 'ye 27 kişidir. 1975 yılında da Bursa 'nın merkezi ilçesinin Türkiye ve Bursa İli'nin yoğunluğundan fazla olduğu görülmektedir. 1975 yılında merkez ilçede

km²'ye 275 kişi düşerken bu rakam Bursa ' da 87 kişi, Türkiye ' de ise 52 kişidir. 2000 yılında merkez ilçenin ayrılmasından ötürü dört merkez ilçeden biri olan Yıldırım İlçesi'nin nüfus yoğunluğu diğer ilçelerden fazla olmakla kalmamış, km² başına 7504 kişiyle, yoğunluğu 204 kişi olan Bursa ve 88 kişi olan Türkiye Nüfusunun yoğunluğunu da büyük bir farkla geride bırakmıştır. (Bkz. Tablo A.8)

Nüfusun en seyrek olduğu ilçelere bakıldığında 1950 ve 1975 yıllarında Orhangazi ilçesi iken 2000 yılında ise yeni kurulan Harmancık ilçesidir. Bu durumda Orhaneli ilçesinin 2310 km² ile Bursa topraklarının 23,2 'sini kaplamasının etkisi büyüktür.

4.5.2 1950 – 2000 Yılları Arasında Bursa İlçelerinde Nüfusun Şehir ve Köy Dağılımı

1950 yılından itibaren ülkemizin genelinde olduğu gibi Bursa ' da şehir ve köy nüfusunda değişimler söz konusu olmuştur. Bu değişim daha çok köy yerleşimlerinde nüfusun azalması ve şehirlerin nüfusunun yoğunlaşması şeklinde olmuştur. Şehir nüfusunda artış hızı ilk 25 yılda 7,9 oranındayken sonraki 25 yılda 8,9 'a yükselmiş, köylerde ise 0,8 'den 0,3'e gerilemiştir.

Bursa 'da en fazla şehir nüfusuna sahip ilçe; yıllar bazında bakıldığında, 1950 yılında nüfusunun % 58 'i şehirlerde yaşayan Merkez İlçedir. Merkez ilçeyi İnegöl ve Mustafakemalpaşa İlçeleri takip etmektedir. 1975 yılına gelindiğinde de % 68'lik kentli nüfusuyla Merkez İlçeyi yine İnegöl ve Mustafakemalpaşa İlçeleri izler.2000 yılı için en fazla şehir nüfusuna sahip ilçe Merkez İlçenin ayrılmasıyla oluşturulan Osmangazi ilçesi olduğu görülmektedir. Osmangazi nüfusunun %35,5 'u şehirlerde yaşarken, Yıldırım ve Nilüfer ilçeleri Osmangazi'nin ardından en fazla şehirli nüfusuna sahip ilçelerdir. (Bkz. Tablo A.11)

Tablo 4.13: Bursa Şehir Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı

İlçeler	1950		1975		2000	
	N	%	N	%	N	%
Toplam	179.016	100,0	507.106	100,0	1.630.940	100,0
Bursa (Merkez)	103.812	58,0	346.103	68,3	-	-
Nilüfer	-	-	-	-	136.311	8,4
Osmangazi	-	-	-	-	579.127	35,5
Yıldırım	-	-	-	-	479.249	29,4
Büyükorhan	-	-	-	-	3.603	0,2
Gemlik	8.543	4,8	20.704	4,1	63.710	3,9
Gürsu	-	-	-	-	21.518	1,3
Harmancık	-	-	-	-	3.560	0,2
İnegöl	16.696	9,3	37.805	7,5	105.959	6,5
İzmit	3.649	2,0	11.614	2,3	20.169	1,2
Karacabey	11.923	6,7	21.648	4,3	40.624	2,5
Keles	-	-	2.423	0,5	3.636	0,2
Kestel	-	-	-	-	27.496	1,7
Mudanya	5.824	3,3	8.399	1,7	20.682	1,3
M.Kemalpaşa	15.210	8,5	27.706	5,5	46.731	2,9
Orhaneli	1.706	1,0	3.335	0,7	8.071	0,5
Orhangazi	3.687	2,1	12.181	2,4	44.426	2,7
Yenişehir	7.966	4,4	15.188	3,0	26.068	1,6

Nüfusunun şehir ve köy dağılımında en az şehirli barındıran ilçe 1950 yılında Orhaneli ilçesidir. 1975 yılında en az şehirli nüfusuna sahip ilçe olan Keles 2000 yılında da Harmancık ve Büyükorhan ilçeleriyle aynı oranda ve yine en az şehirli nüfusu bulunan ilçedir.

Köylü nüfusun ilçelere göre dağılımına bakıldığında nüfusunun büyüklüğünden kaynaklanarak yine merkez ilçenin 1950 ve 1975 yıllarında en fazla köylü nüfusa sahip ilçe olduğu saptanmakta, bu ilçeyi İnegöl, Mustafakemalpaşa ve Orhaneli ilçeleri takip etmektedir. 2000 yılına bakıldığında İnegöl nüfusunun %16,3 'nün köylü nüfus olduğunu görmekteyiz. İnegöl ilçesini Osmangazi ve Mustafakemalpaşa ilçeleri izlemektedir. (Bkz. Tablo A.14)

Tablo 4.14: Bursa Köy Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı

TABLO A.14) Bursa Köy Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı

İlçeler	1950		1975		2000	
	N	%	N	%	N	%
Toplam	366.903	100,0	454.533	100,0	494.200	100,0
Bursa (Merkez)	79.933	21,8	119.554	26,3	-	-
Nilüfer	-	-	-	-	42.371	8,6
Osmangazi	-	-	-	-	63.210	12,8
Yıldırım	-	-	-	-	1.017	0,2
Büyükorhan	-	-	-	-	13.064	2,6
Gemlik	17.421	4,7	18.975	4,2	24.762	5,0
Gürsu	-	-	-	-	6.569	1,3
Harmancık	-	-	-	-	6.457	1,3
İnegöl	46.247	12,6	50.200	11,0	80.599	16,3
İzmit	18.951	5,2	24.345	5,4	24.601	5,0
Karacabey	34.244	9,3	39.686	8,7	36.263	7,3
Keles	-	-	19.873	4,4	14.977	3,0
Kestel	-	-	-	-	16.606	3,4
Mudanya	17.570	4,8	18.539	4,1	33.283	6,7
M.Kemalpaşa	50.342	13,7	60.528	13,3	54.800	11,1
Orhaneli	50.201	13,7	49.787	11,0	22.378	4,5
Orhangazi	19.263	5,3	21.860	4,8	24.476	5,0
Yenişehir	32.731	8,9	31.186	6,9	28.767	5,8

Toplam nüfusunda en az köylü nüfusu barındıran ilçe 1950 yılında Gemlik ilçesiyken, 1975 yılında Mudanya ilçesi, 2000 yılında ise % 0,2'lik köylü nüfusıyla Yıldırım ilçesidir.

Bursa' da nüfusun cinsiyet itibariyle ilçelerdeki dağılımına bakıldığında 1950 yılına ait ilçeler bazında cinsiyet oranları mevcut olmadığından 1975 ve 2000 yıllarına ait veriler kullanılabilmektedir.

1975 yılında erkek nüfusun tüm il içerisinde en fazla yaşadığı ilçe haliyle merkez ilçeyken en az yoğunluğa sahip olduğu ilçe o yıllarda kurulan ve genelde nüfusu seyrek olan Keles ilçesidir. Erkek nüfusun merkez ilçe dışında İnegöl ve Mustafakemalpaşa ilçelerinde yoğun olarak yaşamasının nedeni bu ilçelerde istihdam

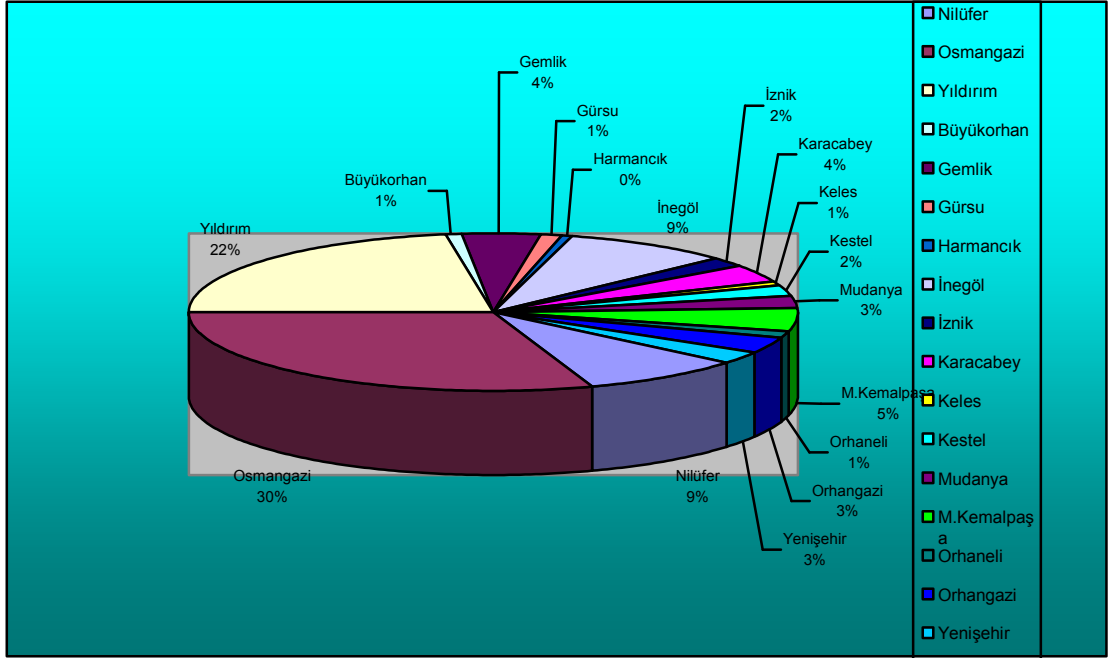
faaliyetlerinin de yoğun olmasından kaynaklanmaktadır. Bursa'nın ilçeleri arasında ilçe nüfusuna oranla erkek nüfusun en baskın olduğu ilçe Gemlik ilçesidir. Bu ilçede cinsiyet oranı 112'dir. (Bkz. Tablo A.10) Bu duruma sebebiyet verense ilçede halen en temel geçim kaynağı olan zeytincilik , balıkçılık gibi faaliyetlerin yanı sıra ilçe bünyesindeki fabrikalarda erkek istihdamının fazla olmasıdır. (Aydın v.d., 2003: 31).

2000 yılına gelindiğinde Bursa toplam nüfusunun içinde erkek nüfusun Osmangazi , Yıldırım ve Nilüfer 'de yoğun olarak yaşadığını görürüz bu üç ilçe bir anlamda 1975 yılının merkez ilçesini meydana getirmektedir. Bu ilçeleri Organize Sanayi Bölgesinin bulunduğu İnegöl takip etmektedir. Erkek nüfusun en az yaşadığı ilçe ise Harmancık ilçesidir. Verimsiz toprakları dolayısıyla istihdamın sadece çevredeki maden ocaklarıyla sınırlı kaldığı bölge genel anlamda nüfusu seyrek olan bir yerleşimdir. İlçe nüfusuna oranla erkek nüfusun en fazla olduğu ilçenin Nilüfer olduğu görülmektedir. Nilüfer ilçesini Gemlik, İnegöl ve Gürsu İlçeleri takip etmektedir. Bu ilçeler arasında Gürsu'nun bulunma nedeni henüz 1991 yılında kurulmasına rağmen ilin sanayi ve ticaret hayatında aktif bir yere sahip olduğundan istihdamın olduğu ilçelerin başında gelmesidir. (Aydın v.d., 2003: 31).

Bursa' da erkek nüfusun şehir nüfusuna göre ilçelerde dağılımına bakıldığında 1975 yılında yine % 68'lik bir oranla merkez ilçede en yoğun erkek nüfusun yaşadığının görülmekte, Merkez İlçeyi İnegöl ilçesi takip etmektedir. 2000 yılında da Osmangazi ve Yıldırım ilçeleri şehirli erkek nüfusunun en yoğun yaşadığı ilçeler oldukları görülmektedir. (Bkz. Tablo A.12) Bursa' da ilçelerde yaşayan köylü nüfusun içinde en yoğun erkek nüfus 1975 yılında yine merkez ilçede ve Mustafakemalpaşa ilçesinde yaşamaktadır. Mustafakemalpaşa ilçesinde yoğun olarak tarım, hayvancılık

ve madencilik faaliyetleri yapılmaktadır. Aynı orana 2000 yılı için göz atıldığında İnegöl 'deki erkek nüfusun diğer ilçelerde yaşayan köylü erkek nüfustan fazla olduğu görülmektedir. İlçelerde köylerde yaşayan erkek nüfusun %16 'ü İnegöl'de ikamet etmekte bu ilçeyi Osmangazi takip etmektedir. (Bkz. Tablo A.15)

Grafik 4.9: 2000 Yılı'nda Bursa Erkek Nüfusun Cinsiyet İtibariyle İlçelere Dağılımı (%)

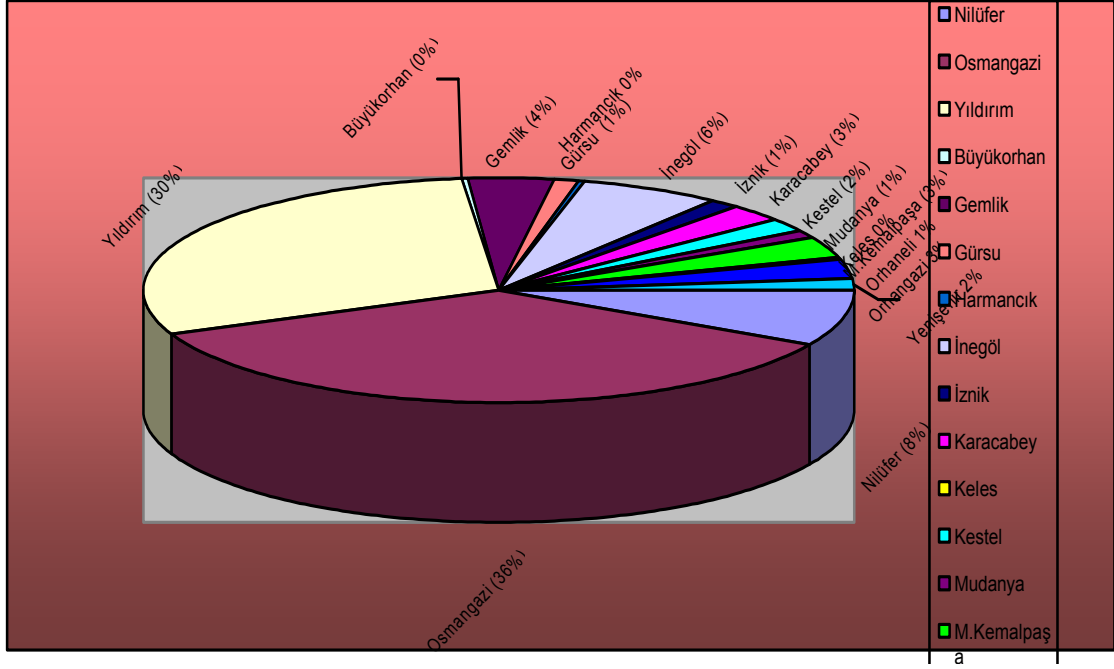
Bursa 'da kadın nüfusun ilçelerde dağılımına bakıldığında erkek nüfusun yoğun olduğu ilçelerde kadın nüfusun da yoğun olduğu, seyrek olduğu ilçelerde ise seyrek olduğu görülmektedir. Bu durum yine adı geçen ilçelerin kentin istihdamında sahip olduğu önemle açıklanabilmektedir. 1975 yılında en fazla kadının yaşadığı ilçe Merkez ilçeyken, merkez ilçeyi İnegöl ve Mustafakemalpaşa takip etmektedir. 2000 yılına gelindiğinde ise kadınların daha yoğun yaşadığı ilçeler eski merkez ilçenin

dörde ayrılmasıyla meydana gelen Yıldırım, Nilüfer, Osmangazi ve Büyükorhan ilçeleridir. (Bkz. Tablo A.10)

İlçelerin nüfus büyüklüklerinde kadın ve erkeğin oranına bakıldığında 1975 yılı için hemen her ilde erkek nüfusun kadın nüfustan fazla olduğu göze çarpmakta, İznik, Orhaneli ve Yenişehir ilçelerinde ise istisnai olarak az bir farkla da olsa kadınların daha çok yaşadığı söylenebilmektedir. Bu durum adı geçen ilçelerde yoğun olarak tarım, hayvancılık ve deniz ürünleri çıkartıcılığı gibi işlerin aileler tarafından yapılmasıyla açıklanabilmektedir. 2000 yılında en fazla kadın nüfusun yaşadığı ilçe ise Harmancık İlçesi'dir.

Bursa ' da şehirde yaşayan kadınların en fazla olduğu ilçe 1975 yılında merkez ilçeyken, 2000 yılında Osmangazi ilçesidir. Bursa'nın tüm şehir nüfusu içinde en az kadının yaşadığı ilçe ise Bursa'nın Keles ilçesidir. Bu durum Keles 'in nüfus yoğunluğu az olan bir ilçe olmasından kaynaklanmaktadır.2000 yılı için bakıldığında yine Keles ve Harmancık ilçeleri kadın nüfusun en seyrek olduğu ilçeler olarak tespit edilmektedir.

Grafik 4.10: 2000 Yılında Bursa Kadın Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı (%)

1975 yılında şehir nüfusu içinde erkek nüfusun ilçelerde az bir farkla da olsa daha fazla yaşadığı görülmekteyken, bu durum 2000lerde kadınların lehine dönmüştür. Bu değişimde en önemli faktör; kentleşme sürecinde köylerden göç edenlerin ilk önce erkekler olduğu kadınların gerekli koşullar sağlandıktan sonra kente yerleştikleri gerçeğidir.

Köylerde yaşayan nüfusa bakıldığında kadın ve erkek oranları birbirine oldukça yakındır. 1975 yılında Keles ilçesinin köylerinde yaşayan kadın nüfusun az bir oranda olsa erkek nüfustan fazla olduğu gözlemlenirken, Harmancık ilçesinde de kadınların üstünlüğü söz konusudur.(Bkz. Tablo A.16)

Bir nüfusun içinde miktar olarak nüfus byklgnn değişimi o nüfusun niteliklerini de etkilemekte o nüfusun meydana getirenlerin yaş yapısında, medeni hallerinde, eğitim ve doğurganlık durumlarında da değişiklikler gözlemlenmektedir. Sonraki bölümlerde 1950 yılından 2000 yılına Bursa nüfusunun sosyo–demografik değişimine yer verilmekte Bursa nüfusunun nicel değişimi yanında nitel değişimden de bahsedilmektedir.

5. BURSA NÜFUSUNUN YAŞ YAPISI

Hemen her toplumda rol ve statüler cinsiyete dayalı olarak farklılıklar gösterdiği gibi yaş gruplarına bağlı olarak da toplumda yaşayan bireylere yeni sorumluluklar yüklenmektedir. Ortalama insan ömrü bebeklik, çocukluk, delikanlılık, erginlik, yaşlılık ve emeklilik gibi dönemlere ayrılmakta, özellikle geleneksel toplumlarda kişilerin yapacağı işler, yükleneceği sorumluluklar bu dönemlere göre belirlenmektedir.

İlkel ve geleneksel toplumlarda erkekler, çoğunlukla kadınlardan daha uzun yaşarken; çağdaş kentsel ve endüstriyel toplumlarda, bu üstünlüğün kadınlara geçtiği görülmektedir. Ortalama ömür gibi biyolojik gözükken bir değişken bile kültürel sisteme bağlı görünmekte demografların hesaplarına göre, ortalama ömrün 50 yılın altında olduğu toplumlarda erkekler daha uzun yaşarken ortalama ömrün 55 yaş dolayında olduğu toplumlarda kadın ve erkek ömrü birbirine eşit, 60'ın üzerinde ise, kadınların erkeklerden daha uzun yaşadığı ortaya çıkmaktadır. (Güvenç, 2003: 215)

Toplumumuzda da yaş önemli bir kıstas olarak yer almakta, yasalarımıza göre, ülkemizde en erken 6-7 yaşlarında okula başlanırken, en erken 15-18 yaşlarında evlenilebilmekte, 20 yaşında askere gidilebilmekte, 21 yaşında seçme hakkı kazanılırken, 40 yaşında senatör, 65 yaşında da emekli olunabilmektedir. Bizim toplumumuza benzer geleneksel toplumlarda gençlerin yaşlılara saygı göstermesi beklendiği gibi erken askere giden, evlenen, çocuk sahibi olan yaşı kaç olursa olsun büyük kabul edilmekte, yaş bir anlamda saygınlık ölçüsü olarak görülmektedir.(Güvenç, 2003: 216)

Modern toplumlarda yaşlı nüfus ile genç nüfus arasındaki kuşak çatışmaları daha fazla gündeme gelmektedir. Doğumda yaşam ümidinin tarım toplumlarına kıyasla

daha uzun olması sonucu yaşlıların çalışmayan ve gençlerin önünü tıkayan bir grup olarak görülmesi bu toplumlarda yeni ve genç olanların üstünlüğü daha fazla idealize edilmektedir.

Nüfusun yaş dağılımının, demografik analizlerin en önemli konularından biri olduğu bilinmektedir. Bu bölümde genel olarak ülkemizin ve Bursa nüfusunun yaş yapısı anlatılmakta, 1950, 1975 ve 2000 yıllarında yapılan nüfus sayımlarına dayanarak yaş dağılımlarında meydana gelen değişim ele alınmaktadır.

5.1. Genel Olarak Nüfusun Yaş Yapısı

Bir nüfusun yaş grupları itibariyle dağılımı o nüfusta meydana gelen ekonomik, kültürel ve demografik gelişmelere paralel olarak değişiklik göstermektedir. Nüfusun yaş dağılımı incelenmesinde amaçlananın nüfusun belirli yaşlar veya yaş grupları itibariyle bileşim şeklini ortaya koymaktır. Yaş yapısı ile ilgili incelemelerde nüfusun bireysel yaşlara göre veya beşerli ve onarlı yaş grupları itibariyle bölünüşü kullanılabilir. Bununla birlikte nüfusun yaş yapısından bahsedildiği vakit genellikle nüfusun çocuk ve genç nüfus, yetişkin yaştakiler ve yaşlılar olmak üzere yaş gruplarına ayrıldığı görülmektedir. (Gürtan, 1969:121)

Nüfusun yaş grupları itibariyle dağılımı pek çok faktör için önemli bir rol oynamaktadır. Kısaca bahsetmek gerekirse nüfusun doğurganlık durumunu doğum yapabilecek yaştaki nüfus belirlerken, ölüm oranı yaşlı nüfusa bağlıdır, medeni durumla ilgili bir araştırma yapıldığında evlenebilecek yaştaki nüfusun ele alınması kaçınılmazken, okul sayısının yeterli olup olmadığını eğitime katılma yaşı gelen nüfusla değerlendirmek gerekmektedir.

Özellikle nüfusun ekonomik yönden faaliyetine nüfusun yaşlara göre dağılımının etkisi önem arz etmekte, sadece nicel anlamda değil nitelik durumu da işgücünde bulunanların yaşları arttıkça değişiklik göstermekte, yaşlı nüfusun genç nüfusa kıyasla uyum yeteneklerinin ve çalışma hızlarının azalmasının yanında tecrübe ile kazanılan bilginin ve becerinin arttığı görülmektedir. Nüfusun genç ve yaşlılardan oluşması ekonomide işgücü kadar gıda ve mesken gibi ihtiyaçlara da etki etmekte ve bunun sonucunda üretim faaliyetlerinde de değişikliklere sebep olmaktadır.(Gürtan, 1969 :122)

5.2. Nüfusun Yaş Yapısına Etki Eden Faktörler

1950 yılında 2000 yılına ülkemizin ve Bursa'nın yaş yapısında ciddi değişiklikler meydana geldiği görülmektedir. Olağanüstü durumlar bir tarafa bırakılırsa nüfusun yaş yapısında meydana gelen değişimlerin üç faktörden etkilendiği görülmektedir. Bu faktörler doğumlar, ölümler ve göç olarak sıralanmaktadır. Bu faktörlerden doğum ve ölümün biyolojik, göçün ise demografik faktör olduğu bilinmekte bu rağmen bu faktörlerin sosyal, kültürel ve ekonomik nedenlere dayandığı kabul edilmektedir.(Gürtan, 1969:130)

Doğumların nüfusun yaş yapısına etki eden ve nüfusun yaşlanmasına neden olan en önemli faktör olduğu bilinmektedir. Doğum olaylarındaki artış genç nüfusun payının toplam nüfus içinde artmasına sebebiyet vermekte, aksi durumda ise yaşlı nüfusun payı artış göstermektedir.

Gelişen tıp, hayat şartlarında meydana gelen olumlu değişikliklerle ölüm oranlarında meydana gelen düşüşler, yaşlı nüfusun payını arttırdığı gibi çocuk ölümlerinin azalması da genç nüfusun payına etki etmektedir. Dolayısıyla ölüm oranlarının

azalmasından ziyade doğum oranlarının azalmasının yaşlı nüfusun payının artmasına yol açtığı ortaya çıkmaktadır.

İktisaden geri kalmış ülkelerin nüfuslarında doğum ve ölüm olaylarının gelişmiş ülkelere göre daha yüksek olduğu görülmekte gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfus oranının yüksek ve ömrün daha uzun olduğu anlaşılmaktadır. Birleşmiş Milletlerin yaptığı ortalama hesaplara göre şu sonuçlara ulaşılmaktadır.(Gürtan, 1969:144)

Tablo 5.1: Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (%)

Yaş Grupları	0-14	15-64	65+
Gelişmiş Ülkeler	22-30	60-65	10+
Geri Kalmış Ülkeler	40+	55	3-4

Bu faktörler arasında göçün ayrı bir önemi bulunmakta, biyolojik faktörlerin nüfusun yaş yapısına etkileri uzun vadede anlaşılırken göçün etkisi kısa dönemde ortaya çıkmaktadır.(Gürtan, 1969: 132) Göç faktöründe göçü gerçekleştiren grubun yaş aralığı yeni katıldıkları nüfusta o yaş grubunda bir artışa, ayrıldıkları grupta ise düşüşe neden olmaktadır. Dolayısıyla nüfusun yaş dağılımında göç kaynaklı değişim hangi yaş grubunda göç alınıp verildiğiyle alakalı olmaktadır. Ülkemizde gerçekleşen göç hareketlerinin ekonomik nedenlerden dolayı olduğu bilinmekte dolayısıyla göç edenlerin genellikle çalışma yaşında olan aktif nüfusa dâhil gruptan oldukları düşünülmektedir. 1950 yılından başlayarak ülkemizde yaşanan içgöç sonucunda Bursa'nın yaş yapısında değişiklikler söz konusu olmaktadır.

5.3. Nüfusun Yaş Yapısının Ölçülmesi

Nüfusun yaş yapısının analizinde üç farklı yöntem kullanılmakta, bu yöntemler nüfus piramidinin çizilmesi nüfusun ekonomik yönden üç temel yaş grubuna ayrılması ve medyan yaşın hesaplanması olarak sıralanmaktadır. Bu üç farklı yöntem içinde en kapsamlı bilgiye nüfusun beşerli ya da onarlı gruplara göre hazırlanan nüfus piramidi olmasına rağmen, nüfusun üç temel yaş grubuna (çocuk nüfusu, faal nüfus ve yaşlı nüfusu) göre incelenmesi daha işlevsel bilgi sağlamaktadır. Üçüncü yöntem olan medyan yaş ise, tek rakam olarak nüfus kitlesinin ortalama yaşını belirtmekte ve bir bütün halinde nüfusun genç mi yoksa yaşlı mı olduğunu veya yaşlanıp yaşlanmadığının belirtmektedir.(Gürtan, 1969 :124)

5.3.1. Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı ve Nüfusun Yaş Piramidi

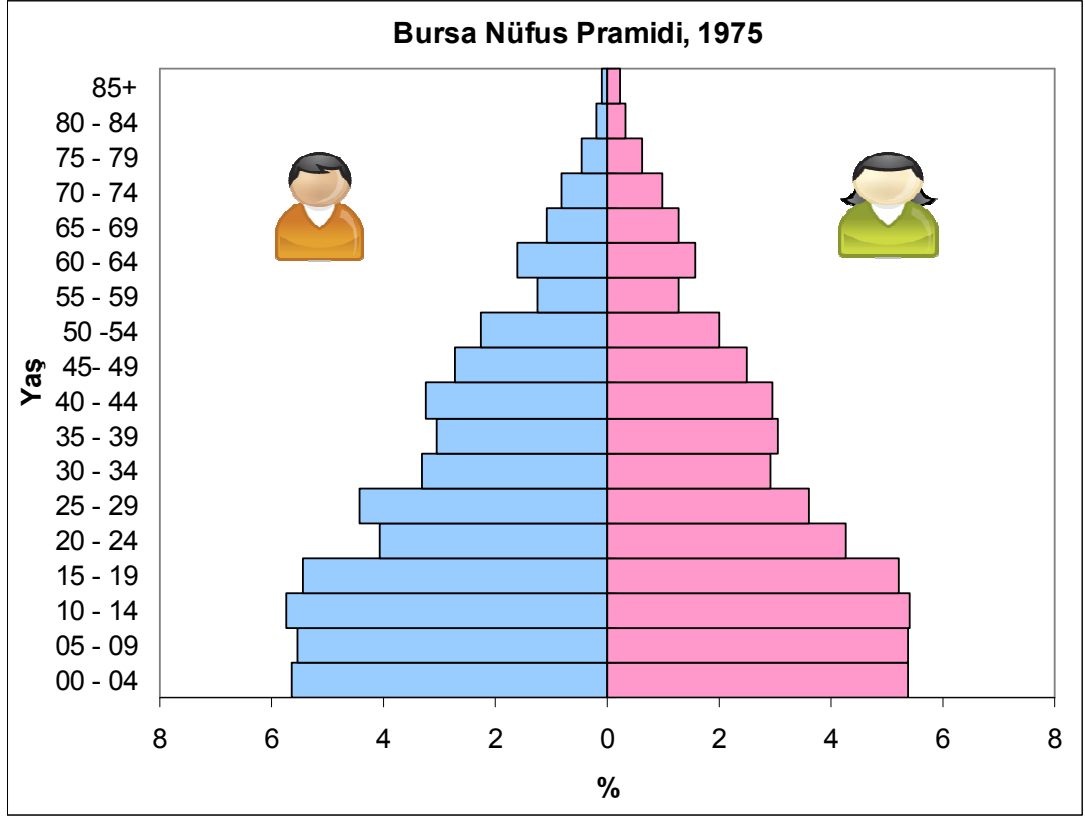
Yaş piramidi farklı yaşlardaki erkek ve kadın nüfus miktarının gösteren bir grafik olmakta, genellikle küçük yaşlardaki nüfus fazla, ileriki yaşlardaki nüfus az olduğundan tabandan yukarıya doğru daralmakta, giderek piramit şeklini almaktadır. Bu piramit tek tek yaşlara göre çizilebileceği gibi yaş gruplarına göre de çizilebilmektedir. Piramidin tabanı ne kadar geniş ise o oranda doğum düzeyi ortaya çıkmakta, piramidin tabanı ile doğum oranları arasında doğru orantı bulunmaktadır. Piramidin yüksekliği ise ölüm oranlarını dolayısıyla doğumda beklenen hayat ümidini belirlemektedir. Özetle bir nüfus piramidinde o nüfusta çocuk ve gençlerin sayısı arttıkça piramidin tabanı, yaşlıların oranı arttıkça da orta ve üst kısımları genişlemektedir. Nüfus piramidi geçmiş döneme ait siyasi, askeri ve demografik olayların izlerini taşımaktadır.(Gürtan, 1969: 125)

Nüfus piramitlerinin hazırlanmasında nüfusun yaş gruplarından istifade edildiği bilinmektedir. Buna göre 1950 yılında ülkemizde nüfusun yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında ülkemizin oldukça genç bir nüfusunun olduğu anlaşılmakta, 0-19 yaş grubunun en büyük paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. 1950 yılında 20- 24 yaş grubundaki nüfusun payının 25- 34 ve 45- 54 yaş grubuna oranla az olduğu dikkati çekmekte, bu durumundan Kurtuluş Savaşına denk gelen dönemde doğumların azaldığı anlaşılmaktadır. Yaş gruplarının cinsiyet dağılımına bakıldığında kadın ve erkek nüfusun dengeli olduğu görülmektedir.(Bkz. Tablo B.a.1)

1950 yılında Bursa'nın nüfusuna bakıldığında nüfusun oldukça genç yaşlarda olduğu anlaşılmakta buna rağmen Türkiye geneline kıyasla genç nüfusu oluşturan yaş gruplarının payının daha az olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle Bursa'daki doğum olaylarının ülke geneline kıyasla düşük olduğu anlaşılmaktadır. 20- 24 yaş grubunda ülke genelinde olduğu gibi Bursa'da da savaş döneminin bir sonucu olarak azalma yaşanırken 25- 44 yaş arası yaşlarda artış fark edilmekte bu da nüfusun yaşlandığının sinyallerini vermektedir. Bursa'da kadın nüfusun erkeklere göre daha uzun süre yaşadığı anlaşılmakta bunun kentleşmeden kaynaklandığı düşünülmektedir. (Bkz. Tablo B.a.1.1.)

1975 yılı Türkiye nüfusun yaş dağılımına bakıldığında küçük yaş gruplarındaki payın 1950 yılına kıyasla pek de fazla değişmediği nüfusun genel anlamda artmasına rağmen 20 -24 yaş grubu ve 45 – 54 yaş grubunun paylarındaki azalışın nedeni 1. ve 2. Dünya Savaşı dönemlerinde doğum olaylarının azalması olarak tahmin edilmektedir. Yaş gruplarının cinsiyet dağılımına bakıldığında kadın ve erkek nüfusun birbirine yakın oldukları anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.a.1-B.a.1.1.)

Grafik 5.1: 1975 Yılı Bursa Nüfus Piramidi (%)

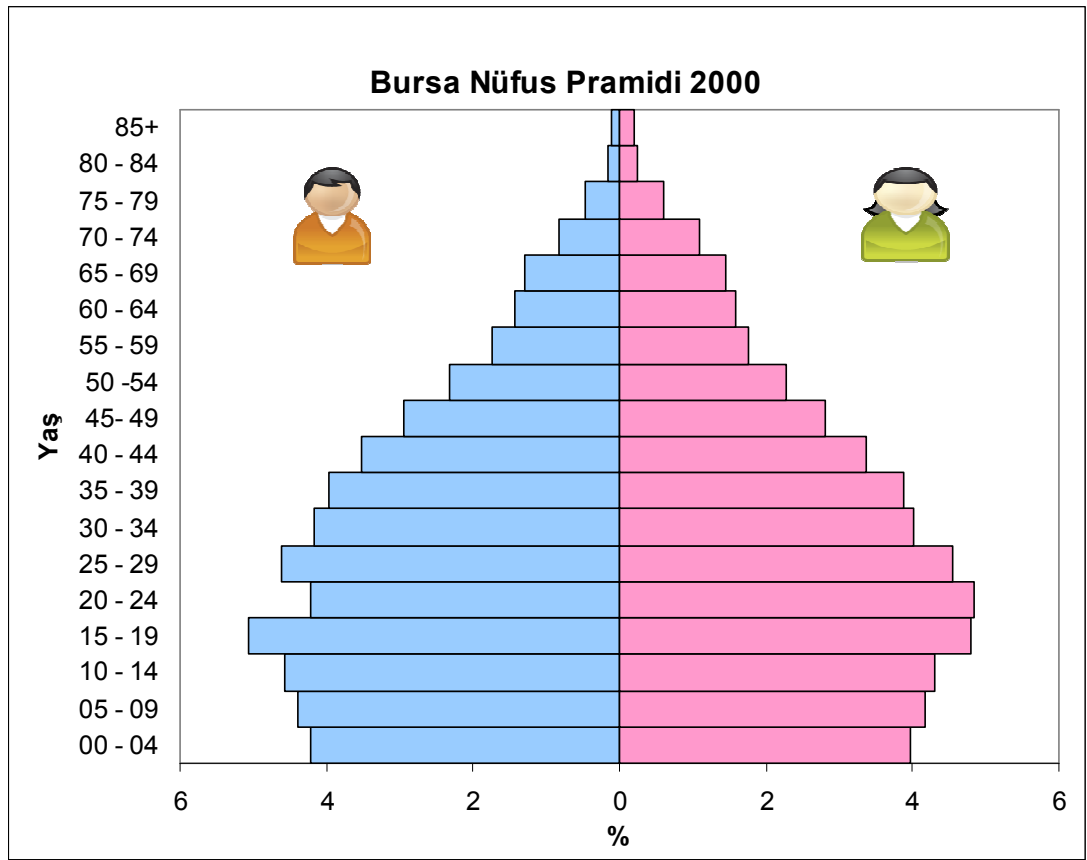

1975 yılında Bursa'nın nüfus piramidine bakıldığında 1950 yılına kıyasla küçük yaşlardaki nüfus gruplarında bir daralma yaşanırken özellikle 25 – 29 yaş grubunda genişlemenin yaşandığı görülmektedir. Bu durumun Bursa'da doğum olaylarının azaldığının ve nüfusun giderek yaşlandığının bir göstergesi olduğu tahmin edilmektedir. Aynı yıl cinsiyete göre yaş gruplarının dağılımına bakıldığında küçük yaşlarda dengede görünürken ileri ve özellikle 65+ üstü yaşlarda kadınların daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Tablo B.a.1.1.)

2000 yılında ülkemizde nüfusun yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında 1975 ve 2000 yıllarına kıyasla ciddi değişiklikler meydana gelmekte, nüfusun yaş yapısı yeni

bir hal almaktadır. Nüfusun küçük yaş gruplarında kaplandığı alanın giderek daralmakta olması doğum olaylarının bir hayli azaldığını göstermekteyken 25 – 34 ve daha yukarı yaş gruplarındaki artış nüfusun giderek yaşlanmakta olduğunu işaret etmektedir. (Bkz. Tablo B.a.1.1.)

Grafik 5.2: 2000 Yılı Bursa Nüfus Piramidi (%)

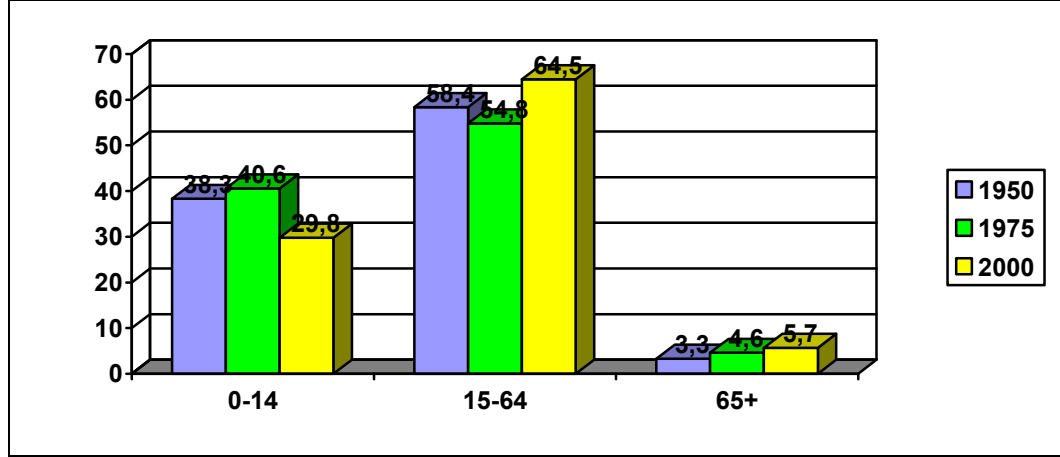
Aynı yıl Bursa nüfus piramidine bakıldığında nüfusun tabandaki küçük yaş gruplarına kıyasla orta yaşların bulunduğu kısmın giderek genişlediği ileri yaşlarda yeniden daraldığı görülmektedir. Bu durum Bursa’da nüfusun giderek yaşlanma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

5.3.2. Nüfusun 3 Temel Yaş Grubuna Ayrılışı

Nüfusun iktisaden faal olup olmama durumu ile ilgili analizler genellikle 3 temel yaş grubu değerlendirilerek yapılmaktadır. Bu yaş grupları 0-14 yaşlardaki çocuklar, 15 - 64 yaşlardaki çalışan nüfus ve 65 yaş üstündeki yaşlılar olarak sıralanmaktadırlar. Çalışmaya başlamak ya da çalışma hayatından ayrılmak konusunda yaş sınırlarını kesin çizgilerle belirlemek mümkün olmamakta, özellikle geri kalmış ülkelerde çok küçük yaşlardaki çocukların dahi çalışmakta olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla nüfusun iktisadi faaliyet yaşı ırk, iklim, örf ve adet gibi faktörlerden etkilenecek ülkeden ülkeye hatta bir ülke içinde zamanla değişebilmektedir. Bu duruma rağmen özellikle uluslar arası kıyaslamalarda ve nüfus projeksiyonlarında 15-64 yaş arası faal, 0-14 ve 65 üstü yaşlar da faal olmayan nüfusun yaş grupları olarak alınmaktadır.(Gürtan, 1969: 127)

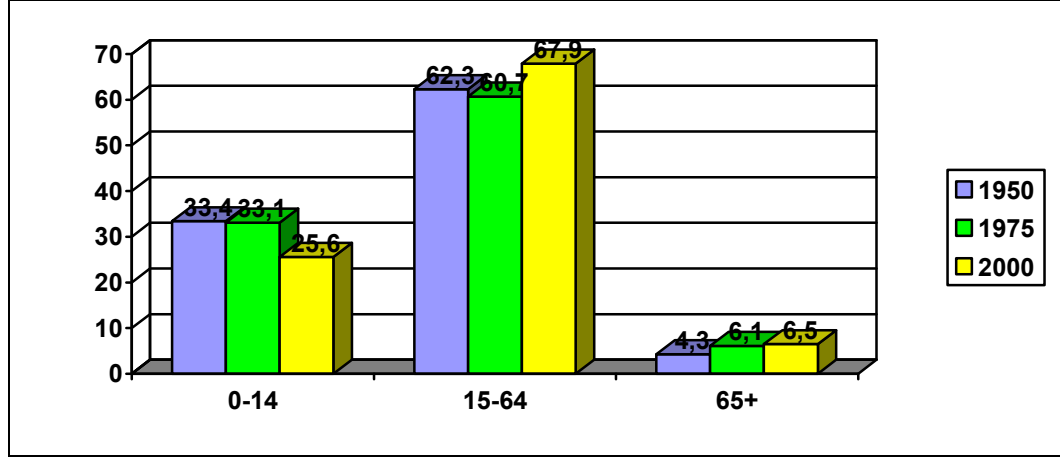
Ülkemizde ve Bursa' da 1950 yılından 2000 yılına 0-14 yaş grubunun giderek azaldığı 15-64 yaş grubunun ve 65 üstü yaş grubunun her geçen yıl arttığı görülmektedir. Bu durumda ülkemizin kır yaşantısını terk ederek kentlere gelmesi bunun sonucu olarak da doğum oranlarının giderek düşmesinin etkili olduğu görülmektedir. Nitekim nüfusun kır kent dağılımına bakıldığında kırlarda doğum olaylarının ülke geneli ve kentlere kıyasla halen yüksek olduğu bunun yanı sıra 65 ve üstü yaş grubunun da kentlere oranla daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu iki yaş grubu nüfusun iktisaden faal olmayan yaş grubunu kapsamakta faal nüfusun daha çok kentlerde yaşamayı tercih ettiği anlaşılmaktadır.

Grafik 5.3: 1950 – 2000 Yıllarında Türkiye Nüfusunun 3 Temel Yaş Grubuna Dağılımı (%)

1950 yılında ülkemizde yaşayan her 100 kişiden yaklaşık 38'i 0 -14 yaş grubuna dahilken, 59'unun 15-64 yaşlarında olduğu, 3'ünün ise 65 ve üstü yaşlarda olduğu görülmekte, aynı Bursa' da yaşayan her 100 kişiden 33'ü 0-14 yaş, 62'si 15-64, 5'i de 65 yaş üstü nüfusa dahil olmaktadır. Aradan geçen 50 yılda Türkiye ve Bursa nüfusunun yaşlandığı 2000 yılında ülke genelinde her 100 kişiden yaklaşık 30'unun 0- 14 yaş grubunda olduğu, 65'inin 15 -64 yaş grubuna dahil olduğu, 5'ini ise 65 ve üstü yaş grubunda olduğu ortaya çıkmaktadır. Aynı süreçte Bursa' da doğum olaylarına bağlı olarak genç nüfusun azaldığı görülmektedir. 1950 yılında Bursa' da her 100 kişiden 33'ü 0 -14 yaş grubuna dahilken 2000 yılında bu rakam 25'e düşmekte, yine 1950 'de her 100 kişiden 62'si 15 -64 yaş grubundayken 2000 yılında bu rakam 68'e yükselmekte, 65 ve üstü yaş grubundaki nüfus her 100 kişide 5 kişi iken 6 'ya yükselmekte olduğu görülmektedir. (Bkz. Tablo B.a.4- B.a.4.1)

Grafik 5.4: 1950 – 2000 Yıllarında Türkiye Nüfusunun 3 Temel Yaş Grubuna Dağılımı (%)

3 temel yaş grubuna göre cinsiyet dağılımına bakıldığında gerek ülkemizde gerekse Bursa’da sayım yıllarında 0-14 ve 15-64 yaş gruplarında her iki cinsin birbirine yakın oranlarda olduğu anlaşılmakta 65 ve üstü grupta kadınların çoğunlukta olduğu belirlenmektedir. Bu açıdan hem ülkemiz hem de Bursa’da kentleşmenin etkisiyle kadınların daha uzun süre yaşadıkları ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Tablo B.a.4- B.a.4.1)

Bursa’ da 1950 yılından 2000 yılına kentlerde yaşayan nüfus içinde 0-14 yaş grubunun giderek azaldığı buna rağmen nüfusun iktisadi yönden faal grubu olan 15-64 yaş grubunun arttığı görülmektedir. Bilindiği gibi 15- 64 yaş grubunun artışında temel neden doğum olaylarında ziyade kırdan ve diğer illerden gerçekleşen göç olmaktadır. (Bkz. Tablo B.a.5.1)Bursa’da aynı süreçte kırdan yaşayan nüfusun üç temel yaş grubuna göre dağılımına bakıldığında 0- 14 yaş grubunda yine azalmalar görülürken 15- 64 yaşlarda artışın 1975 yılı hariç olmak üzere yaşandığı anlaşılmaktadır. 1975 yılında kırdan göç olaylarının arttığı düşünülmekte bu sebeple söz konusu yılda faal nüfusun kırlarda azaldığı düşünülmektedir. 2000 yılında Bursa’da kırlarda yaşayan yaşlı yani 65 ve üstü nüfusun payının kentlerdeki yaşlı

oranının iki katı olarak hesaplanması en göze çarpan durum olmaktadır. Kır nüfusunda faal nüfus azaldıkça ve doğumlar düştükçe yaşlı nüfusun payı artmakta kır yerleşimlerinde yaşlılara kentlere oranla daha fazla rastlanılmaktadır. (Bkz. Tablo B.a.6.1)

5.3.2.1. Nüfusun Yaş Bağımlılık Oranı

Bir ülke nüfusunun tamamı tüketici konumda olmamakta, bir kısmı hem üretici hem de tüketici durumda olmaktadır. Nüfusun ihtiyacı olan üretimi karşılamak adına üretici olan kısmın kendileriyle birlikte üretime katılmayan kısma da yetecek kadar üretimde bulunması beklenmektedir. İşte bağımlılık oranı üretime katılan her 100 kişinin kendisiyle birlikte kaç kişiye yetecek kadar üretimde bulunması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bağımlılık oranı çalışma çağı dışındaki yani 0-14 yaşlarındaki çocuklarla 65 ve üstü yaşlardaki yaşlıların, çalışma çağındaki yani 15- 64 yaşlarındaki nüfusun oranı bulunarak hesaplanmaktadır. Özetle iktisaden faal 100 kişiye düşen bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı olarak ifade edilmektedir. Nüfusun toplamı için hesaplanabileceği gibi yalnızca çocuk nüfus ya da yaşlılar için de hesaplanabilmektedir.

Ülkelerin gelişmişlik dereceleriyle bağımlılık oranları arasında doğrudan bir ilişki bulunmakta, gelişmiş ülkelerde bağımlılık oranları düşük oranlarda kalırken, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu oran yükselmektedir. Türkiye 'de yaş ve cinsiyet yapısındaki değişimler sosyoekonomik yapıyı da etkilemektedir.0- 14 yaş arası nüfus ile kadın nüfusundaki artış doğum oranının da fazla olduğu anlamına gelmekte bu duruma bağlı olarak bağımlı nüfus artmaktadır.

15 – 64 yaş grubu ekonomik yönden faal nüfusu temsil etmekte, bu nüfusun kaynağı da 0-14 yaş grubu olduğu bilinmektedir.0-14 yaş grubundaki artış oranı 15 – 64 yaş grubunu miktar olarak şişirmekte, artan faal nüfusa artış miktarı ya da oranınca istihdam imkanı yaratılmadığı takdirde işsizler sayısı da önlenemeyen rakamlara ulaşmaktadır. Öte yandan bağımlılık oranına az gelişmiş ülkelerde çocuk nüfus etki ederken bu oranı gelişmiş ülkelerde yaşlıların etkilediği görülmektedir.

Bu bölümde ülkemizde ve Bursa’ da 1950 yılından 2000 yılına bağımlılık oranları anlatılacaktır.

Tablo 5.2: 1950- 1975 Yıllarında Türkiye' de Bağımlılık Oranları

Yıllar	Bağımlılık Oranı	Çocuk Bağımlılık Oranı*	Yaşlı Bağımlılık Oranı
1950	71,3	65,7	5,7
1975	82,3	73,9	8,4
2000	55,1	46,3	8,8

* “Çocuk Bağımlılık Oranı = $[(0-14)/(15-64)] \times 100$ ” ve “Yaşlı Bağımlılık Oranı = $[(65+)/(15-64)] \times 100$ ” formülleri kullanılarak hesaplanmıştır.

1950 yılında Türkiye’de iktisaden faal her 100 kişi kendisiyle birlikte yaklaşık 71 kişiye yetecek kadar üretime katılmaktayken Bursa’ da bu rakamın 60 kişi olduğu görülmektedir. Bu durum Bursa’da iktisaden faal nüfusun ülke geneline kıyasla oran olarak fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

1950 yılından 1975 yılına ülke genelinde yaşanan nüfus artışına paralel olarak bağımlı nüfus oranı arttığı faal nüfus oranının ise azaldığı görülmektedir. Faal nüfusun oranı ile bağımlı nüfus arasında ters orantı bulunmakta, biri azalırken diğeri yükselmektedir.1950 yılında ülkemizde iktisaden faal her 100 kişi kendisiyle birlikte yaklaşık 82 kişiye yetecek kadar üretime katılmaktayken, Bursa’da bu sayının 65

olduğu görülmektedir. Doğum oranlarının düşük olduğu Bursa'nın ülke geneline kıyasla iktisaden faal nüfusunun faal olmayan nüfustan fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 5.3: 1950- 1975 Yıllarında Bursa' da Bağımlılık Oranları

Yıllar	Bağımlılık Oranı	Çocuk Bağımlılık Oranı	Yaşlı Bağımlılık Oranı
1950	60,5	53,6	6,9
1975	64,5	54,5	10,0
2000	47,3	37,7	9,5

* “Çocuk Bağımlılık Oranı = $[(0-14)/(15-64)] \times 100$ ” ve “Yaşlı Bağımlılık Oranı = $[(65+)/(15-64)] \times 100$ ” formülleri kullanılarak hesaplanmıştır.

2000 yılına gelindiğinde hem ülkemizde hem de Bursa' da doğum oranlarında yaşanan düşüşe paralel olarak bağımlı nüfusun oranının da düşmekte olduğu görülmekte, ülke genelinde iktisaden faal olan her 100 kişi kendisiyle birlikte yaklaşık 55 kişi için üretime katılmaktayken, Bursa' da bu rakamın 47 olduğu hesaplanmaktadır.

1950 yılından 2000 yılına bağımlı nüfusta en büyük paya sahip olan çocuk nüfusun doğurganlığın azalmasından ötürü payı düşmekte yaşlı nüfusun payı ise artmaktadır. Çocuk bağımlı oranının azalıp yaşlı bağımlı oranını artması gerek ülkenin gerekse de Bursa'nın gelişmekte olduğunu göstermektedir. Başlangıçta bir iyileşme gibi görünse de yaşlı bağımlılık oranının gittikçe artması bağımlılık yükünü de arttırmakta, çocuk nüfus ilerde iktisaden faal nüfusu oluşturacağından zamanla iktisaden faal nüfusun da azaldığı bu durumun özellikle gelişmiş ülkelerde sorun teşkil ettiği görülmektedir.

Bağımlı nüfusun kırsal ve kentteki dağılımlarına bakıldığında ülke genelinde ve Bursa'da bu oran giderek düştüğü görülmekte istisnai olarak 1975 yılında nüfus artışına paralel bir artış olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra kırsal yaşayan

iktisaden faal nüfusun kentlere göç etmesiyle kentlere kıyasla kırdaki bağımlılık oranı daha fazla olmaktadır.

2000 yılında ülkemizde kentlerde yaşayan nüfus içinde iktisaden faal her 100 kişi kendisiyle birlikte yaklaşık 50 kişi için üretime katılmaktayken, kırlarda yaşayanlarda bu rakam 52 olarak hesaplanmaktadır. Aynı yıl Bursa'da kentlerde yaşayan faal nüfus içindeki her 100 kişi kendisinin yanında yaklaşık 46 kişi için üretime katılmaktayken, kırlarda bu rakamın 52 olduğu anlaşılmaktadır.

Bağımlılık oranlarının cinsiyet dağılımına bakıldığında hem ülkemiz hem de Bursa'da 1950 yılından 2000 yılına kadın ve erkek bağımlı oranlarının gittikçe birbirine yaklaştığı görülmeye rağmen, kentlerde kadın bağımlı nüfusunun erkeklerden kırlarda ise göçün etkisiyle erkeklerin bağımlılık oranlarının kadınlardan fazla olduğu görülmektedir.

5.3.3. Nüfusun Medyan Yaşı

Nüfus piramidi ve nüfusun 3 temel yaş grubuna göre dağılımı üzerinden yapılan analizlerde yaş yapısı hakkında genel bir fikir edinilmesine rağmen nüfusun genç mi yoksa yaşlı mı olduğunu anlayabilmek için ortalama bir yaş hesabına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durumda nüfusu oluşturan tüm kişilerin yaşlarına göre, yani yeni doğmuştan en yaşlı olanına doğru sıralanması sonucunda tam ortaya isabet eden kişinin yaşı medyan yaşı belirlemektedir. Medyan yaş düştükçe nüfusun gençleştiği, arttıkça da yaşlandığı anlaşılmaktadır.

Medyan yaş nüfusun ortalama yaşı hakkında fikir vermesine karşın belirli yaş grupları itibarıyla nüfusun yapısı hakkında bilgi verememektedir.(Gürtan, 1969:129)

Tablo 5.4: Türkiye Nüfusunda Kent ve Kır Yerleşmelerinde Medyan Yaşlar

Yıllar	Nüfusun Cinsiyet Dağılımı	Toplam Nüfus	Kent	Kır
		Mdn	Mdn	Mdn
1950	Toplam	19,7	23,0	18,6
	Erkek	18,7	22,5	17,5
	Kadın	19,5	23,8	20,0
1975	Toplam	19,0	20,7	17,5
	Erkek	18,7	20,6	16,8
	Kadın	19,3	20,8	18,2
2000	Toplam	24,3	24,4	24,2
	Erkek	23,9	23,9	23,9
	Kadın	24,8	25,0	24,5

Ülkemizde ve Bursa’ da medyan yaşın 1950 yılından 2000 yılına yükselmekte olduğu görülmekte bu durumun nüfusun genç yapısının giderek yaşlanmakta olduğunu ortaya koymaktadır.

1950 yılında ülkemizde nüfusun yarısı 20 yaşından küçükken, kentlerde bu rakamın 23 kırdan ise 19 olduğu görülmekte aynı yıl Bursa’da nüfusun yarısı 22 yaşından küçükken, kentlerde yaşayanlar da bu 24’e yükselmekte, kırlarda ise 21 olmaktadır. Ülkemizin bir hayli genç bir nüfusa sahip olduğu, kentlerde yaşayanların ise ülke geneli ve kırlarda yaşayanlara oranla daha yaşlı olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.a.7- B.a.7.1)

1975 yılına gelindiğinde ülkemizde nüfusun yarısının 19 yaşından küçük olduğu kentlerde bu rakamın 21 iken kırdan yaşayanlarda ise 19 olduğu görülmektedir. Aynı yıl Bursa’da nüfusun yarısının 23 yaşından küçük olduğu, bu rakamın kent ve kırlarda yaşayanlar için değişmediği görülmektedir.1950 yılına kıyasla nüfusun yaşlandığı görülmekte buna rağmen ülkemizin ve Bursa’nın genç bir nüfusa sahip olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.a.7- B.a.7.1)

Tablo 5.5: Bursa Nüfusunda Kent ve Kır Yerleşmelerinde Medyan Yaşlar

Yıllar	Nüfusun Cinsiyet Dağılımı	Genel Toplam	Kent	Kır
1950	Toplam	Mdn 22,2	Mdn 24,1	Mdn 21,1
	Erkek	21,7	23,5	20,4
	Kadın	22,7	24,6	21,7
1975	Toplam	23,2	23,2	23,1
	Erkek	23,3	23,3	23,2
	Kadın	23,1	23,2	22,9
2000	Toplam	26,1	25,7	27,7
	Erkek	25,9	25,6	27,6
	Kadın	26,1	25,8	27,8

2000 yılında ülke genelinde doğum oranlarının giderek düşmesine paralel olarak nüfusun yaşlandığı görülmekte toplam nüfusta olduğu gibi kentler ve kırlarda da nüfusun yarısının 24 yaşın altında olduğu anlaşılmaktadır. Bursa'da da nüfus yaşlanmakta il genelinde nüfusun yarısının 26 yaşın altında olduğu hesaplanırken, kentteki nüfusun aldığı göçle kırdaki nüfustan daha fazla olduğu genç nüfusun azalmasıyla kıran yaşlandığı anlaşılmaktadır. Bursa'da kırlarda yaşayan nüfusun yarısının 28 yaşın altında olduğu ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Tablo B.a.7- B.a.7.1)

6. DOĞUM YERLERİNE GÖRE BURSA NÜFUSU

Her nüfus sayımında sayılanların doğum yerleri de tespit edilmekte ve sayım sonuçlarından nüfusun doğum yerlerine göre ayrımı yapılmaktadır. Doğum yerlerine göre nüfus dört kategoriye ayrılmaktadır. Bu dört kategori, sayım esnasında bulunduğu ülkede doğanlar, yabancı bir ülkede doğanlar, yine sayım esnasında bulunduğu ilde doğanlar ve bulunduğu ilden başka bir ilde doğanlar olarak sıralanmaktadır. Bu ayrım sonucunda da bulunduğu ülkenin veya kentin dışında doğanlar göç etmiş sayılmaktadırlar. Nüfus sayımlarında elde edilen verilerin ışığında yaşanan ülkedeki göç faaliyetlerinin yönü ve hacmi hakkında analiz yapmak mümkün olmaktadır.(Gürtan, 1969: 321)

Bu bölümde ülkemizde ve Bursa'da 1950 yılından 2000 yılına gerçekleşen göçün sonucunda, nüfus sayımlarında ortaya çıktığı üzere insanların doğdukları yerlerden farklı bir yerde yaşama devam etme durumları anlatılmakta, nüfusun doğum yerlerine göre ayrılması sonucunda ortaya çıkan tablo yansıtılmaktadır.

Türkiye' de 1950' de nüfusun %8,4'ünün, 1955' de %10,8'inin, 1960' da % 11,9'unun ve 1965' de %13,2'sinin yer değiştirdiği anlaşılmakta, bu yer değiştirmenin belli idari birimler, belli iller arasında gerçekleştiği araştırmalar sonucu ortaya çıkmaktadır.(Akkayan, 1971:61)

Bursa asırlar boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı İmparatorluğu gibi bir dünya devletinin başkenti olarak özellikle kuruluş aşamasında ve ilerleme safhasında önemli görevler üstlenmiş, farklı kültürleri bir arada yaşatmayı başarabilmiştir. Cumhuriyetimizin de ilk yıllarından bugününe hem ekonomik hem sosyal anlamda ülkemizin en önemli kentlerinden biri olan Bursa her dönemde göç alan bir merkez olmuştur. Bu anlamda ülkemizin ekonomik kalbi olan

Marmara Bölgesinde Bursa'nın yeri tartışılmazdır. Özellikle 1950li yıllardan itibaren Bursa 'ya göç eden nüfusta ilin ekonomik kalkınmasına paralel olarak göç alışında gözle görülür bir artış olmuştur.2000li yılların Bursa 'sına baktığımızda bugün artık ilin yaklaşık % 40 'ının farklı illerden şehre geldiği görülmektedir. (Bkz. Tablo B.b.2)

Demografik anlamda göç olgusunun bir yerleşim merkezinin geleceği için hem ekonomik hem de sosyal anlamda yapılacak yatırımları etkilemesi açısından nüfusun doğum yerlerine göre belirlenmesi ciddi bir önem arz etmektedir.

6.1. Bursa'da Doğular

Bursa göç alan illerin başında olmasına rağmen ilde Bursa doğumluların oranı her zaman bariz bir farkla diğer illerde doğulardan fazladır. Fakat hemen belirtmekte fayda var ki yarım asırlık süreç sonunda Bursa doğumluların oranında ciddi değişiklikler olmuş ve yıldan yıla bu oran düşmüştür. (Bkz. Tablo B.b.2)

1950 yılında Bursa nüfusunun % 90'ından fazlası Bursa doğumluyken 25 yıl içinde % 85 'e düşmüştür.2000li yıllar için Bursa doğumluların oranına bakıldığında genel nüfus içinde üçte ikiden az olduğu tespit edilmektedir. Bursa 'da doğup Bursa' da yaşayan nüfusun içinde erkek ve kadın nüfusun dağılımına bakıldığında küçük oranlarla da olsa kadın nüfusun daha fazla olduğu görülmektedir.2000 yılında bu farkın iyice azaldığı fark edilmektedir. (Bkz. Tablo B.b.2)

Tablo 6.1: Bursa'da Yurt İçinde Doğan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Bursa' da veya Diğer İllerde Doğma Durumlarına Göre Dağılımı

Yıllar	Yurt İçi DoğumlularToplamı	Yurt İçi Doğumlular Toplamı	Doğulan İl			
			Bursa Doğumlular		Diğer İllerde Doğanlar	
		N	n	%	n	%
1950	Toplam	477.073	444.095	93,1	32.978	6,9
	Erkek	237.580	218.951	92,2	18.629	7,8
	Kadın	239.493	225.144	94,0	14.349	6,0
1975	Toplam	949.539	814.957	85,8	134.582	14,2
	Erkek	482.932	408.856	84,7	74.076	15,3
	Kadın	466.607	406.101	87,0	60.506	13,0
2000	Toplam	1.940.849	1.221.741	62,9	719.108	37,1
	Erkek	976.069	610.518	62,5	365.551	37,5
	Kadın	964.780	611.223	63,4	353.557	36,6

6.2. Farklı İllerde Doğanlar

Bursa İli'nde yaşıyanlardan farklı illerde doğanların oranı 1950 'den 2000'e her yıl hızla artış göstermektedir.1950 yılında her yüz Bursalı 'dan yedisi başka bir ilde doğmuştur.Bu yedi kişi içinde erkeklerin oranı kadınlardan fazladır.Bu durumda erkek nüfusun çalışmak üzere Bursa 'ya gelmesinin etkisi büyüktür.Yine Bursa dışında doğanlar arasında İçel ilinden gelenler 1950 yılında birinci sırayı tutarken . İçel'i, Balıkesir ve Edirne illeri takip etmektedir. (Bkz. Tablo B.b.4)

1975 yılı için Bursa ' da yaşıyanların doğum yerlerine bakıldığında Bursa dışında doğanlar 1950 yılı oranlarının iki katından fazladır. Erkek nüfusun içinde farklı ilde doğanlar kadın nüfusun içinde farklı ilde doğanlardan fazlayken Bursa'nın aradan geçen yirmi beş yılda 1950li yıllarda göç aldığı illerden farklı illerden göç aldığı

saptanmıştır. Artvin Bursa dışı doğumlu nüfusun en çok geldiği il olurken İstanbul ve Balıkesir Artvin’i takip eden illerdir. (Bkz. Tablo B.b.4)

Tablo 6.2: Bursa Dışında Diğer İllerde Doğmuş Olanların Cinsiyet İtibariyle En Çok Hangi Üç İilde Doğmuş Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Yıllar		Yurt İçinde Diğer İllerde Doğanların Toplamı	En Çok					
			1. İl		2. İl		3. İl	
1950			İçel		Balıkesir		Edirne	
	Toplam	N	n	%	n	%	N	%
	Erkek	32.978	5.110	15,5	3.061	9,3	1.980	6,0
	Kadın	18.629	2.324	12,5	1.562	8,4	996	5,3
		14.349	2.786	19,4	1.499	10,4	984	6,9
1975			Artvin		İstanbul		Balıkesir	
	Toplam	N	n	%	n	%	N	%
	Erkek	134.582	8.558	6,4	8.442	6,3	8.182	6,1
	Kadın	74.076	4.698	6,3	3.961	5,3	3.970	5,4
		60.506	3.860	6,4	4.481	7,4	4.212	7,0
2000			Erzurum		Artvin		Samsun	
	Toplam	N	n	%	n	%	N	%
	Erkek	719.108	68.308	9,5	41.943	5,8	38.093	5,3
	Kadın	365.551	34.576	9,5	20.859	5,7	19.671	5,4
		353.557	33.732	9,5	21.084	6,0	18.422	5,2

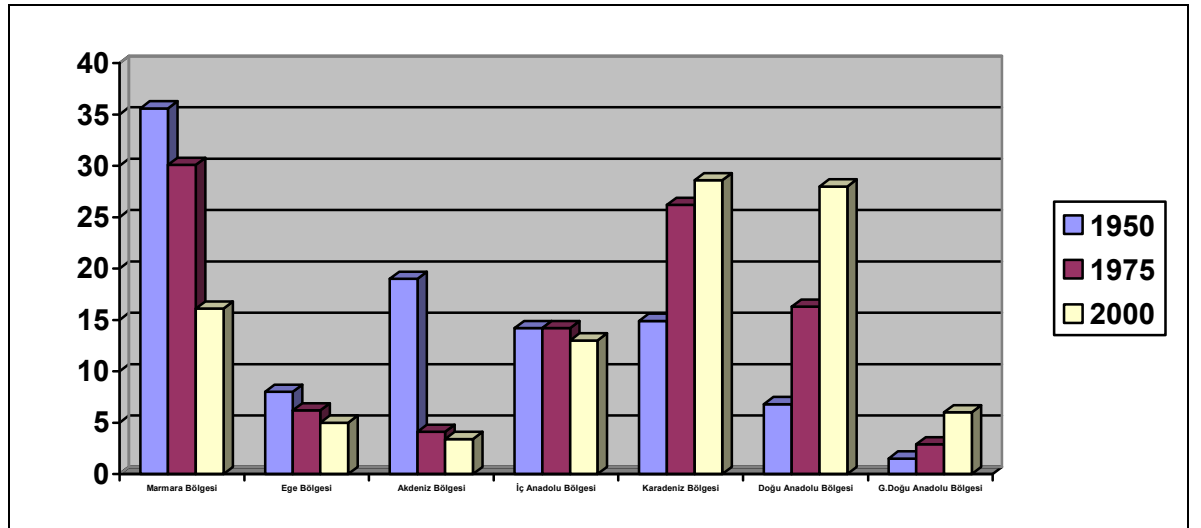
2000 yılında Bursa ‘ da nüfusun doğum yerlerine göre dağılımına bakıldığında her on kişiden dördünün farklı bir ilde doğup Bursa’ da yaşamaya devam ettiği saptanmaktadır. Bu yılda Bursa dışı doğumluların cinsiyet oranlarına bakıldığında erkek nüfusun üstünlüğüne rağmen iki cinsin sayıca birbirine yaklaştığı görülmektedir. Bu farkın azalmasının en önemli nedeni göç eden erkeklerin eşlerini ve çocuklarını yanlarına almalarıdır. 2000’de Bursa’ya en çok Erzurum doğumlular gelirken, Artvin ili doğumlularının Bursa’ya göçleri devam etmiş, Samsun’ da doğanlar da ile göç edenler arasında üçüncü sırayı almışlardır. (Bkz. Tablo B.b.4)

Bursa 'nın göç aldığı illerin hemen her bölgeden iller olmasına rağmen özellikle 1950 ve 1975 yıllarında coğrafi anlamda Bursa'ya yakın iller olduğu saptanmış 2000 yılında ise bu illere ilaveten Samsun, Erzurum gibi illerle gittikçe kuzeye ve doğuya kaydığı gözlemlenmiştir. İlin her üç sayım yılında da en az göç aldığı il Hakkari ilidir. Bu durum göçün coğrafi faktörlerden etkilendiğinin diğer bir kanıtıdır.

6.3. Bursa Dışı Doğumlarının Bölgeler İtibariyle Dağılımı

Bursa' da 1950 -2000 yılları arasında Bursa dışında doğan nüfusun hangi illerden Bursa'ya yaşamaya geldiklerini tespit etmek kadar Türkiye Coğrafi Bölgeleri'nden hangilerinden geldiklerine bakmak da demografik anlamda önem arz eder. Göç olgusunun en temel nedenleri iş bulma, sağlık ve eğitim gibi ihtiyaçların daha kolay karşılanmasıdır. Göçle gelen nüfusun yoğun olarak hangi bölgelerden hangi nedenlerle geldikleri incelendiği vakit bu bölgelere ait fikir edinmek kolaylaşacaktır.

Grafik 6.1: 1950-2000 Yılları Arasında Bursa Dışı Doğumlarının Bölgelere Göre Dağılımı

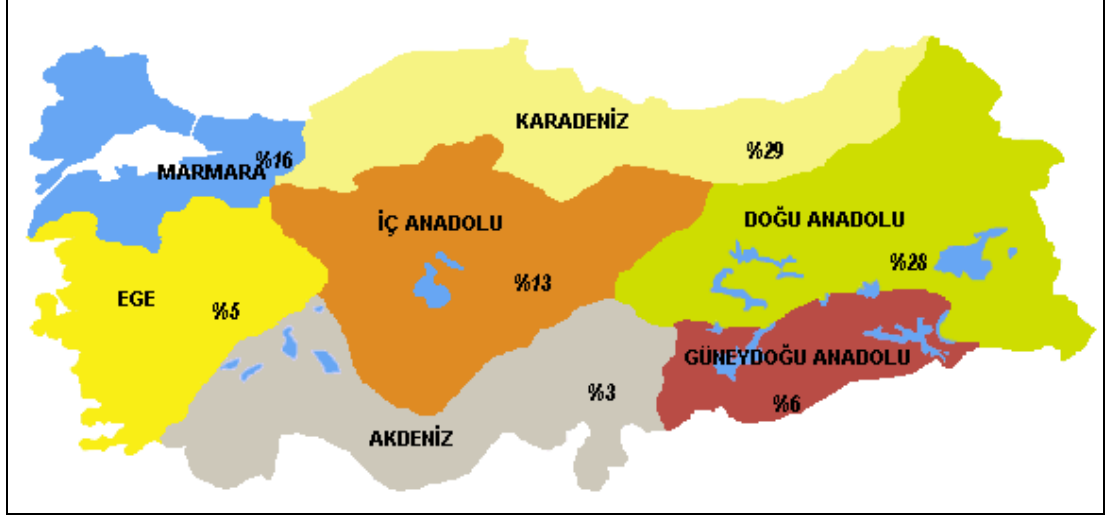

Nüfus sayımlarının yapıldığı 1950 , 1975 ve 2000 yıllarına bakıldığında Bursa'nın ağırlıklı olarak göç aldığı bölgelerin başında Marmara , Karadeniz, Doğu Anadolu ve Akdeniz Bölgeleri gelmekte, en az göç veren bölge ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi 'nin olduğu fark edilmektedir. Bu sıralanış Bursa' da göçün yönünü tayin etmektedir. Marmara ve Akdeniz Bölgelerinin kalkınmalarına paralel olarak her geçen yıl Bursa'ya verdiği göç oranında azalma yaşanırken daha evvel diğer bölgelere oranla daha az göç veren Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi bölgelerde hızlı artışlar gözlemlenmektedir. En önemli düşüşün ise Akdeniz Bölgesi'nde olduğu saptanmıştır. (Bkz. Tablo B.b.3)

1950 yılında ilin en fazla göç aldığı bölge Marmara Bölgesi'dir. Marmara Bölgesini Akdeniz ve Karadeniz Bölgeleri takip etmektedir. En az göç aldığı bölge ise Güney Doğu Anadolu Bölgesi'dir. (Bkz. Tablo B.b.3)

1975 yılına gelindiğinde Bursa dışında doğanların büyük çoğunluğunu yine Marmara Bölgesi'nden gelenler oluşturmaktayken, ardından Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri gelmektedir. Aradan geçen 25 yıllık süre içerisinde Marmara Bölgesi halen Bursa'ya en çok göç veren bölge olmasına rağmen 1950 yılına oranla % 5lik bir düşüş yaşanırken Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nden gelen nüfus yine 1950 yılına oranla iki katına çıkmıştır. Bursa 'ya bu yıl nüfus sayımına göre en az göç veren yine daha evvel olduğu gibi Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir. (Bkz. Tablo B.b.3)

Şekil 6.1: 2000 Yılında Bursa Dışı Doğumluların Bölgelere Göre Dağılımı

2000 yılında Bursa dışı doğumlu nüfusun en fazla Karadeniz Bölgesi doğumlu olduğu, ardından ciddi bir sıçramayla Doğu Anadolu Bölgesi'nin bölgeyi takip ettiği son olarak da yıldan yıla azalarak da olsa Marmara Bölgesi'nin geldiği görülmektedir.2000 yılı için Bursa' da doğmayan nüfus içinde en küçük pay Akdeniz Bölgesi'ne aittir. (Bkz. Tablo B.b.3)

6.4. Bursa' da Yabancı Ülkelerde Doğanlar

Türkiye' de ve Bursa ' da 1950 yılından 2000 yılına kadar geçen sürede yabancı ülkede doğan nüfusun oranı genel nüfusa oranla bir azalıp bir yükselmiş ama 1950 yılındaki yüksek oranlara yeniden kavuşamamıştır.1950 yılında bu artışın nedeni Balkan ülkelerinden nüfus mübadelelerinin devam ediyor olmasıdır.

Tablo 6.3: Bursa'da Yurt Dışında Doğmuş Olanların Cinsiyet İtibariyle En Çok Hangi Üç Ülkede Doğmuş Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Yıllar	Yurt Dışında Doğmuş Olanların Toplamı	En Çok						
		1. Ülke		2. Ülke		3. Ülke		
	N	n	%	n	%	N	%	
1950	Toplam	Ülkeler	Balkan Dev.	K.Doğu Avrupa Ülk.	B.Avrupa Ülk.			
		68.454	65.862	96,2	1.637	2,4	763	1,1
	Erkek	34.442	33.363	96,9	838	2,4	125	0,4
	Kadın	34.012	32.499	95,6	799	2,3	638	1,9
1975	Toplam	Ülkeler	Yugoslavya	Bulgaristan	Yunanistan			
		12.023	5.093	42,4	5.036	41,9	1.346	11,2
	Erkek	7.524	2.959	39,3	3.367	44,8	849	11,3
	Kadın	4.499	2.134	47,4	1.669	37,1	497	11,0
2000	Toplam	Ülkeler	Bulgaristan	Yunanistan	Almanya			
		183.867	133.056	72,4	11.861	6,5	6.740	3,7
	Erkek	88.283	63.699	72,2	5.547	6,3	3.138	3,6
	Kadın	95.584	69.357	72,6	6.314	6,6	3.602	3,8

*Bu tabloda oranlar 3 ülke toplamına göre değil, yurtdışında doğmuş olan tüm nüfusun toplamına göre alınmıştır.

Bursa 'da 1950 yılında her yüz kişiden 13 'ü ülkemiz sınırları dışında hayata başlayıp Bursa'ya yerleşmiştir. Türkiye için aynı yıl bu rakam 100 kişide 4 'tür. Bursa' da yurtdışında doğan nüfusun içinde en büyük grup Balkan devletlerinden göçenlerin oluşturduğu gruptur.1930'lu yıllarda Makedonya ve Yugoslavya gibi ülkelerden göçenler kendilerine o dönem Elazığ İli'nde toprak tesis edilmesine rağmen yaşamlarına devam etmek için doğup büyüdükleri topraklara hem ekolojik hem de coğrafi açıdan benzettikleri Bursa gibi batı Anadolu şehirlerini tercih

etmişlerdir.(Çavuşoğlu, 2006: 14) Balkan devletlerinden göçenlerin ardından Avrupa ülkelerinden göçen nüfusta yine yurt dışı doğumlular arasında çok ufak paya sahiptir. (Bkz. Tablo B.b.5)

1975 yılına gelindiğinde yurt dışı doğumlu nüfusun payının 1950 yılına göre hem ülke genelinde hem de Bursa ‘ da düştüğü gözlemlenmiştir. Bu yıl Bursa’da her 100 kişiden sadece biri yurt dışında doğmuş ve Bursa’ da yaşamaya devam etmektedir. Bu bir kişinin Yugoslavya doğumlu ya da Bulgaristan doğumlu olma olasılığı yüksek ve aynıken Yunanistan ‘da doğmuş olma olasılığı düşüktür. (Bkz. Tablo B.b.5) Bu durumda 1952- 1967 yılları arasında Yugoslavya ve Makedonya dini ve siyasi nedenlerle yapılan kitsel göçün etkisi büyüktür.(Çavuşoğlu, 2006: 15)

Bursa 2000 yılında da farklı ülkelerde doğup ülkemizde yaşamayı sürdürenleri barındırmakta üstelik yurt dışı doğumluların oranı 1975 yılına göre 9 kat artmaktadır. Bu kez Bursa nüfusunun içinde her 100 kişiden 9’ u Bulgaristan, Yunanistan ya da Almanya doğumlu olabilmektedir. Bulgaristan doğumluların oranı yine açık farkla yüksektir. 1980 sonrası siyasi nedenlerle Balkan ülkelerinden göçler devam etmekteyken, Almanya doğumlu vatandaşlarımız arasında da bu ülkeden kesin dönüş yapan gurbetçilerimizin payı büyüktür. (Bkz. Tablo B.b.5)

7. BURSA NÜFUSUNUN MEDENİ DURUMU

Demografik Analizler ve Nüfusla ilgili araştırmalarda nüfusun sosyoekonomik yapısı incelenirken nüfusun miktarından ziyade cinsiyet yapısı, yaş yapısı ve nüfusun medeni durumu gibi alt başlıklar bize o nüfusun niteliği hakkında bilgi vermektedir. Bu yüzden ölkemizde yapılan tüm nüfus sayımlarında nüfusun medeni durumuna ilişkin bilgi alınmış, bu bilgiler alınırken de çocuk nüfusun dahil olduğu yaş grubu dahil edilmemiştir. 1950 yılı için elde edilen verilerde medeni duruma ait bilgiler 15 yaş üstü için geçerliiyken, 1975 ve 2000 yıllarında yaş sınırı 12 ve daha yukarı yaşlardır.

Nüfusun medeni durumu denildiğinde o nüfus içinde evli olmayan nüfus, evli nüfus, boşanmış ve eşi ölmüş nüfus akla gelmektedir. (Gürtan, 1969: 149) Hiç evlenmemiş nüfus bekâr nüfusu, evli nüfus yasal olarak evli nüfusu, boşanmış nüfus mahkeme yoluyla evliliği sona erdirilmiş nüfusu, eşi ölmüş nüfus ise evli durumdayken eşlerden birinin vefatı etmesi durumunda yaşamakta olan diğer eşin içinde yer aldığı nüfusu kapsamaktadır.

Bu bölümde ölkemiz ve Bursa nüfusu medeni durumlarına göre incelenmektedir. Ölkemizin hemen her ilinde olduğu gibi Bursa'da da ağırlıklı olarak nüfusun evliliği tercih ettiği, hiç evlenmemiş ve eşi ölmüş olanların sayısının yıldan yıla azaldığı boşanmış nüfusun sayısının az da olsa arttığı görölmektedir.

Tablo 7.1: Türkiye' de 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Medeni Hallere Göre Dağılımı*

Yıllar	12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Nüfusun Cinsiyet Dağılımı	Medeni Haller										
		Genel Toplam			Hiç Evlenmedi		Evli		Boşandı		Eşi Öldü	
		N	n	N1	N	%	N	%	n	%	N	%
1950	Toplam	12.928.709	101.372	12.827.337	2.877.127	22,4	8.708.585	67,9	98.785	0,8	1.142.840	8,9
	Erkek	6.333.433	50.725	6.282.708	1.825.673	29,1	4.271.977	68,0	37.541	0,6	147.517	2,3
	Kadın	6.595.276	50.647	6.544.629	1.051.454	16,1	4.436.608	67,8	61.244	0,9	995.323	15,2
1975	Toplam	26.945.724	447.337	26.498.387	9.063.165	34,2	15.974.610	60,3	173.643	0,7	1.286.969	4,9
	Erkek	13.823.470	278.287	13.545.183	5.287.177	39,0	7.938.830	58,6	66.584	0,5	252.592	1,9
	Kadın	13.122.254	169.050	12.953.204	3.775.988	29,2	8.035.780	62,0	107.059	0,8	1.034.377	8,0
2000	Toplam	51.724.194	18.833	51.705.361	17.622.459	34,1	31.239.631	60,4	566.339	1,1	2.276.932	4,4
	Erkek	26.040.972	11.059	26.029.913	10.000.679	38,4	15.493.363	59,5	203.755	0,8	332.116	1,3
	Kadın	25.683.222	7.774	25.675.448	7.621.780	29,7	15.746.268	61,3	362.584	1,4	1.944.816	7,6

*1950 yılı genel nüfus sayımı verilerinde 15 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun medeni halleri verilmiştir.

7.1. Hiç Evlenmemiş Nüfus

Ülkemizde belli bir yaşa gelip hiç evlenmemiş olmak toplumun geleneksel yapısına ters düşmektedir. Henüz gelişmekte olan bir yapıda olduğu için evlilik genel olarak

desteklenmekte bekar kalmak ise yetişkin bir kişiden beklenen aile kurmak, çocuk sahibi olmak gibi rol ve statülerle çeliştiği için tasvip edilmemektedir. Sosyo-ekonomik şartların istenilen koşullarda olmaması evlilik yaşının artmasına neden olmaktan öteye gidememekte şartların iyileşmesiyle evlilik sıklıkla tercih edilmektedir. Türkiye nüfusunda hiç evlenmemiş nüfusla Bursa nüfusunda hiç evlenmemiş olanların karşılaştırılması yapıldığında 1950 yılında Bursa Türkiye genelinden fazlayken giderek Türkiye genelinin altına düşmüş, buna rağmen Bursa' da hiç evlenmeyenlerin toplam nüfusa oranında herhangi bir değişiklik olmamıştır. (Bkz. Tablo B.d.1- B.d.1.1) Bu durum göçle gelen bekar erkek nüfusun giderek evliliğe sıcak bakması ve kentleşmekte olan şehrin ekonomik yapısının giderek istikrar kazanmasıyla açıklanabilir. Hiç evlenmemiş nüfusun cinsiyet dağılımına bakıldığında erkeklerin oranının kadınlardan her üç sayım yılında açıkça fazla olduğu saptanmakta, söz konusu farkın erkek nüfusun evlilik yaşının kadınlara oranla daha ileriki yaşlar olmasından kaynaklandığı sanılmaktadır.

Tablo 7.2: Bursa' da 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Medeni Hallere Göre Dağılımı*

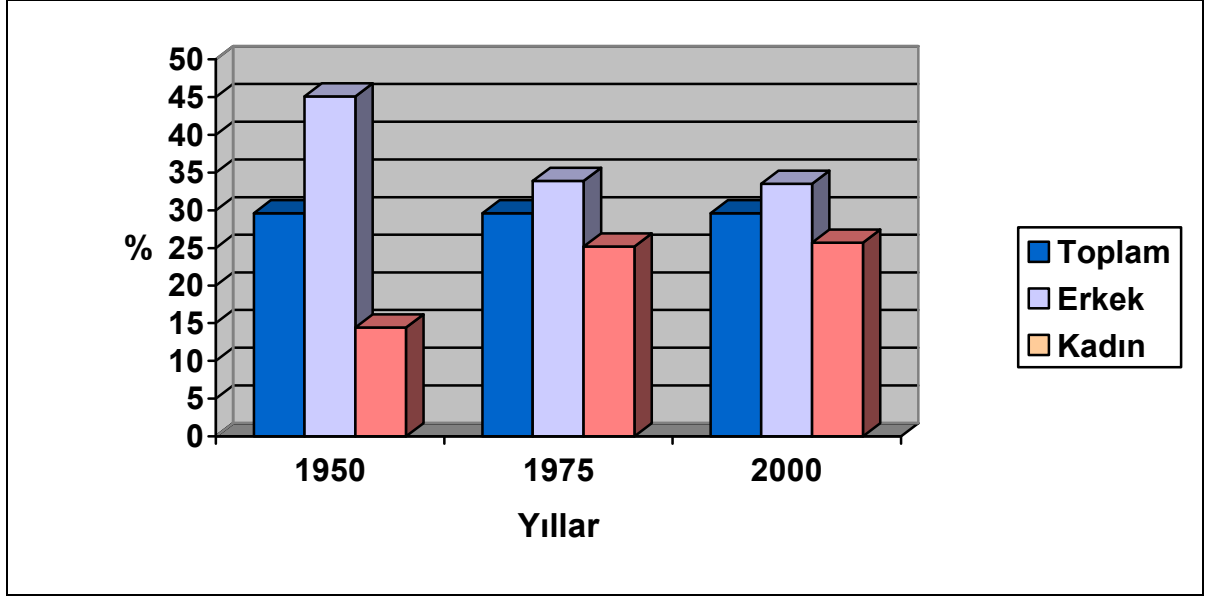
Yıllar	12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Nüfusun Cinsiyet Dağılımı	Genel Toplam	Evlirneyen	Net Evlenen	Hiç Evlenmedi		Medeni Haller				Eşi Öldü	
					N	n	%	N	%	n	%	n
1950	<i>Toplam</i>	363.704	1.760	361.944	107.138	29,6	216.565	59,8	3.435	0,9	34.806	9,6
	<i>Erkek</i>	179.756	685	179.071	80.783	45,1	93.802	52,4	1.534	0,9	2.952	1,6
	<i>Kadın</i>	183.948	1.075	182.873	26.355	14,4	122.763	67,1	1.901	1,0	31.854	17,4
1975	<i>Toplam</i>	705.307	10.372	694.935	206.022	29,6	439.669	63,3	5.772	0,8	43.472	6,3
	<i>Erkek</i>	359.333	6.974	352.359	119.528	33,9	221.534	62,9	2.663	0,8	8.634	2,5
	<i>Kadın</i>	345.974	3.398	342.576	86.494	25,2	218.135	63,7	3.109	0,9	34.838	10,2
2000	<i>Toplam</i>	1.696.065	156	1.695.909	501.660	29,6	1.086.796	64,1	19.429	1,1	88.024	5,2
	<i>Erkek</i>	843.585	130	843.455	282.519	33,5	540.407	64,1	7.149	0,8	13.380	1,6
	<i>Kadın</i>	852.480	26	852.454	219.141	25,7	546.389	64,1	12.280	1,4	74.644	8,8

*1950 yılı genel nüfus sayımı verilerinde 15 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun medeni halleri verilmiştir.

1950 yılında toplam nüfus içinde hiç evlenmeyenlerin oranı, Türkiye genelinde her beş kişide bir kişi iken her on erkekten üçü her on kadından da ikisinin bekâr olduğu görülmektedir. Türkiye genelinde hiç evlenmemiş nüfusunun % 4'ü Bursa'da yaşamaktadır. Aynı yıl Bursa' da her on kişiden üçü hiç evlenmemişken, erkeklerin yarıya yakınının kadınların ise onda birinin bekâr olduğu saptanmıştır. Hiç evlenmemiş erkek nüfusun kadın nüfusa oranla daha fazla olmasının nedeni o yıllarda çalışmak üzere Bursa'ya gelen genç erkek nüfustaki artış ve genelde erkeklerin kadınlara göre daha ileri yaşlarda evlenmesinden kaynaklanmaktadır. 1950 yılı nüfus sayımların nüfusun medeni durumunun yaş gruplarına ait veri bulunmadığından evlenmemiş nüfusun hangi yaş diliminde yoğunlaştığı bilinmemektedir. (Bkz. Tablo B.d.2)

1975 yılına gelindiğinden ülkemizde hiç evlenmeyenlerin oranında bir artış gözlenirken Bursa'da bir değişikliğin olmadığı gözlemlenmiştir. Türkiye genelinde de Bursa'da 12 yaş üstü nüfusun içinde her on kişiden üçünün bekâr olduğu hesaplanmıştır. Ülke genelinde evlenmemiş nüfusun % 2,2'sinin Bursa'da yaşayanlar oluşturmaktadır. 1975 yılında da erkeklerin hiç evlenmemiş nüfusun içinde çoğunlukları devam etmekteyken Bursa 'da hiç evlenmemiş kadın nüfus oranının 1950 yılına göre açıkça arttığı görülmektedir. Bursa'da yaş gruplarına göre hiç evlenmemiş nüfusun en yoğun olduğu yaş grubu 15-49 yaş grubudur, hiç evlenmemiş nüfusta ortanca yaş 16,5'tur. (Bkz. Tablo B.d.2)

Grafik 7.1: 1950 – 2000 Yılları Arasında Bursa’da Hiç Evlenmemiş Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı

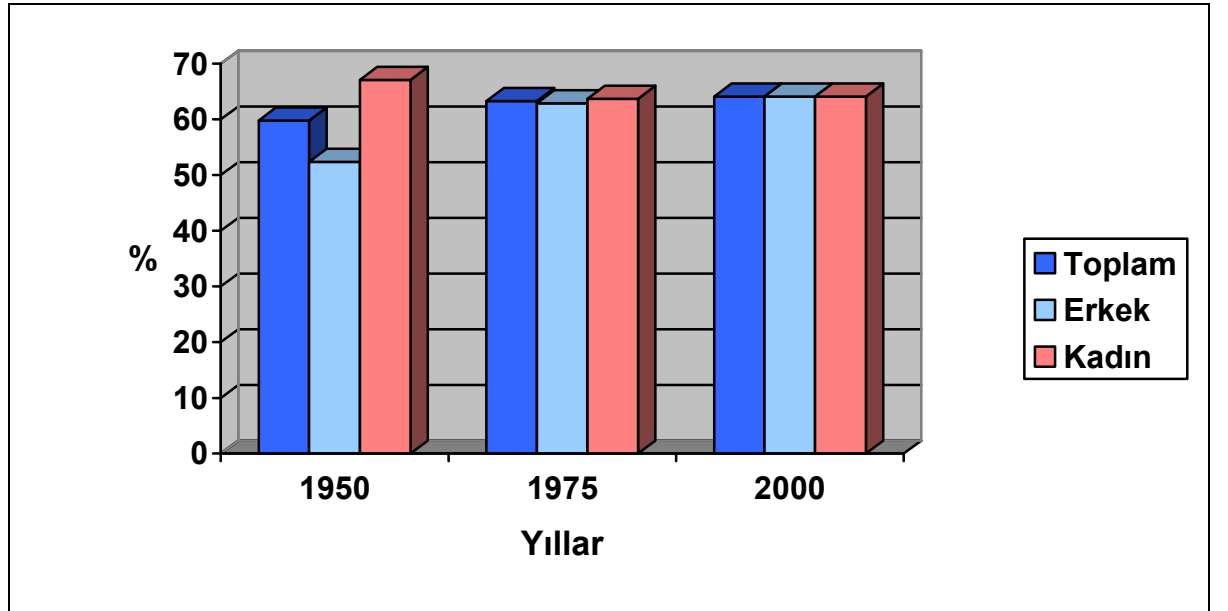

2000 yılı için Türkiye genelinde ve Bursa ‘da hiç evlenmemiş nüfusta ciddi bir değişiklik görünmezken, Türkiye’de hiç evlenmemiş nüfusun içinde Bursa’nın % 2,8 oranındadır. Aynı yıl Bursa’da hiç evlenmemiş nüfusun cinsiyet dağılımına bakıldığında erkeklerin çoğunluğu devam ederken 1975 yılına kıyaslandığında herhangi bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Bursa’da hiç evlenmemiş nüfusun yaş gruplarına göre dağılımında yine 15-19 yaş grubundakilerin yoğunluğu devam etmekte, medyan yaşınsa 17,9 olduğu saptanmaktadır. (Bkz. Tablo B.d.2)

7.2. Evli Nüfus

Ülkemizde evlilik her zaman saygınlığını devam ettiren bir kurumdur. Sosyoekonomik koşullardaki değişime rağmen evlilik çağına gelen nüfusun ileriki yaşlarda da olsa evliliği tercih ettiği görülmektedir. Bu gerçek ülkemizin her ilinde olduğu gibi Bursa' da da değişmemiştir. Analiz yaptığımız 1950 yılından 2000 yılına kadar Bursa' da evli nüfusun oranı 1950 yılında Türkiye'deki evli nüfus oranından azken 1975 ve 2000 yıllarında Bursa' da evli nüfusun Türkiye Genelinden fazla olduğu görülmektedir. (Bkz. Tablo B.d.1- B.d.1.1) Evli nüfusun cinsiyet dağılımına bakıldığında evli kadın nüfusun evli erkek nüfustan fazla olduğu görülmekte 2000 yılında ise Bursa' da evli erkek ve kadın oranlarının birbirine eşit olduğu tespit edilmektedir.

Grafik 7.2: 1950 – 2000 Yılları Arasında Bursa'da Evli Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı

1950 yılında Türkiye ‘de her on kişiden yedisinin Bursa’ da ise her on kişiden altısının evli olduğu görülmektedir. Aynı yıl Bursa ‘da evli nüfusun Türkiye’deki evli nüfusa oranı % 2,5 civarındadır. Türkiye ‘de erkek nüfus içinde evli olanlar çoğunlukta iken, Bursa’ da bu oran kadınların lehinedir. Bu durum Bursa’ya çalışmak için göçen bekar erkek nüfusun artmasıyla açıklanabilir. (Bkz. Tablo B.d.1- B.d.1.1)

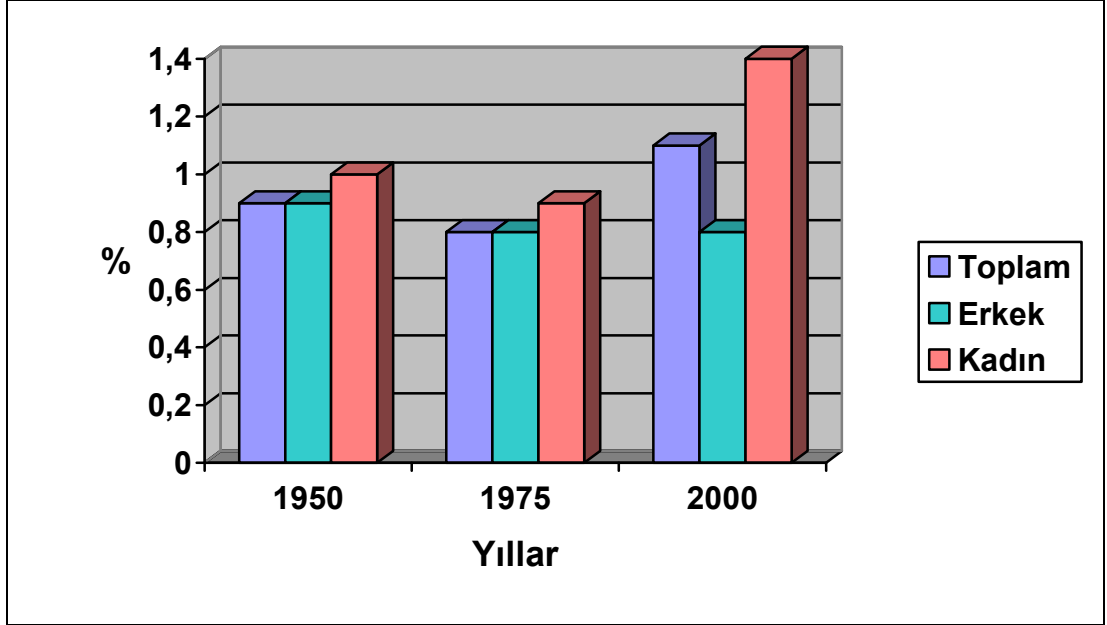
1975 yılı için evli nüfusun ülkemizdeki ve Bursa’daki payı her on kişide altı kişi iken gerek ülkemizde gerekse Bursa’da az bir farkla da olsa kadın evli nüfusun daha fazla olduğu görülmektedir. Aynı yıl Türkiye’deki evli nüfusun % 3’ü Bursa’da yaşamaktadır. Yaş gruplarına göre evli nüfusun Bursa ‘da dağılımına bakıldığında 25-29 yaş aralığında yoğunluk göze çarpmakta 1975 yılı için evli nüfusta medyan yaşın 38,4 olarak hesaplanmaktadır. (Bkz. Tablo B.d.3)

2000 yılına gelindiğinde nüfus artışıyla birlikte evli nüfusta da hem ülke genelinde hem de Bursa’da bir artış olduğu gözlenmektedir. Türkiye ‘de her on kişiden altısı evliyken Bursa’ da bu rakamın yediye yaklaştığı görülmekte, Türkiye genelinde evli nüfusun çoğunluğunu kadınların oluşturmasına rağmen Bursa’da evli kadın ve erkek oranının eşit olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye genelinde evli nüfusun % 3,5’i Bursa’ da yaşamaktadır. (Bkz. Tablo B.d.1- B.d.1.1) Evli nüfusun Bursa’ da yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında 30-34 yaş grubunda bir yoğunluk olduğu saptanmıştır. Bu durum kentleşmeyle beraber ekonomik faktörlerin evlilik yaşına etki ettiğinin bir diğer kanıtıyken evli nüfusta medyan yaş 2000 yılı için 39,3 olarak hesaplanmıştır. (Bkz. Tablo B.d.3)

7.3. Boşanmış Nüfus

Evlilik kurumunun az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler de bir anlamda ekonomik nedenler yüzünden her zaman desteklendiğini evli nüfusun ülkemiz ve Bursa’da dağılımdan bir kez daha anlayabiliyoruz. Bu durumdan ötürü boşanmış nüfusun toplam nüfus içindeki payı ülkemizde her zaman düşük olmuş, yıllarla birlikte bir azalıp bir arttıysa da genelde % 1 civarında olmuştur. (Bkz. Tablo B.d.1- B.d.1.1) Bu durum Bursa için de aynı seviyelerdedir. 1950 ‘den 1975 ‘e boşanma oranlarında hem ülkemizde hem de Bursa’ da bir düşüş olduğu görülmektedir ama 2000 yılında yine az da olsa artmıştır. Eşinden boşanan nüfus içinde cinsiyet dağılımına bakıldığında kadınların oranının her zaman erkeklerden fazla olduğu göze çarpmakta bu durum boşanan erkeklerin hangi yaş aralığında olursa olsun yeniden evlenmelerinin boşanmış kadın nüfusa oranla daha fazla olmasına bağlanmaktadır. (Bkz. Tablo B.d.1- B.d.1.1)

Grafik 7.3: 1950 – 2000 Yılları Arasında Bursa’da Boşanmış Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı

1950 yılında Türkiye nüfusu içinde boşanmış her yüz kişiden dördü Bursa’ da yaşamaktadır.1975 ve 2000 yıllarında ise bu rakam üçe düşmüştür. Boşanmış nüfusun Bursa ‘da yaş gruplarına göre dağılımına bakılığında 1975 yılında en çok altmış beş yaş üstü nüfusun boşandığı ve boşanmış nüfusta medyan yaşın kırk iki olduğu hesaplanmıştır. 2000 yılı için bakıldığında 35-39 yaş grubundakilerin en çok boşanan nüfusa sahip olduğu o yıl için boşananların medyan yaşının 40 olduğu görülmektedir. (Bkz. Tablo B.d.4)

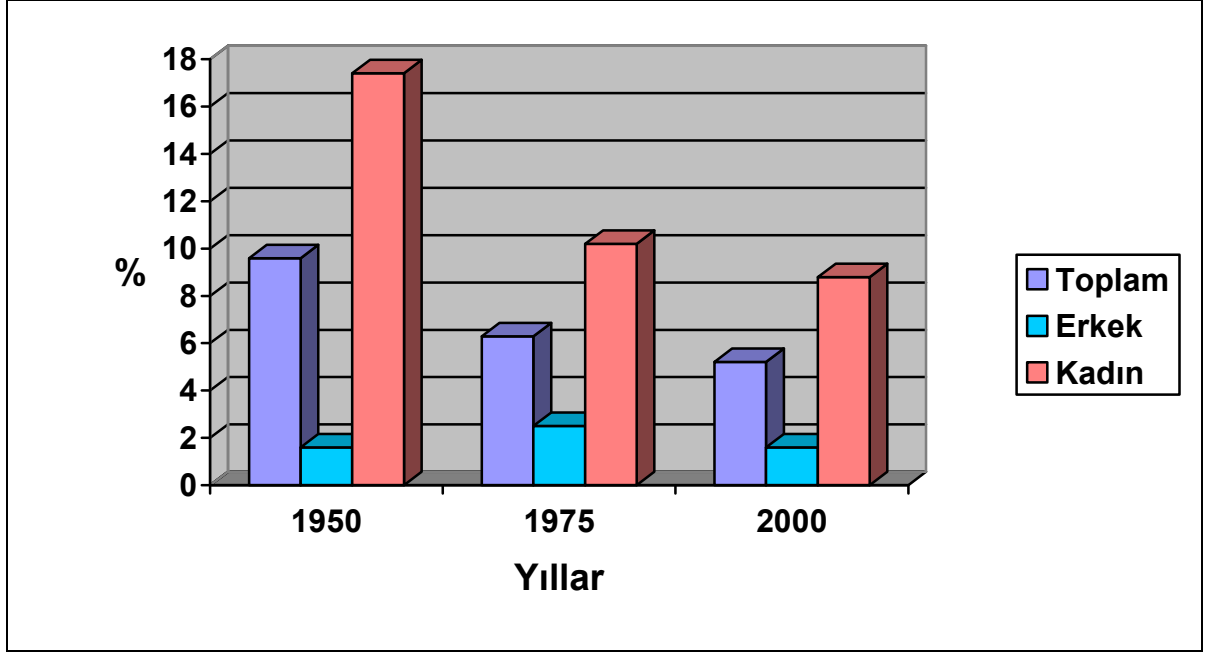
7.4 Eşi Ölmüş Nüfus

Dünya’ da ve ülkemizde her geçen yıl insan ömrü uzamakta tıbbi ve teknolojik gelişmelere paralel olarak ölüm oranları düşüş göstermektedir. Bu nedenle eşi ölmüş nüfusun genel nüfus içerisindeki payı geçmiş yıllara oranla azalma eğilimindedir. Eşi ölmüş nüfusun cinsiyet dağılımına bakıldığında erkek ömrünün kadın ömrüne oranla

daha kısa olmasından ötürü eşi ölmüş nüfusta her dönem kadın nüfusun çoğunlukta olduğu açıkça görülmektedir.

Bursa ve Türkiye nüfusu karşılaştırıldığında on iki yaş üstü nüfusta eşi ölmüş olanların her zaman Bursa' da Türkiye genelinden fazla olduğu belirlenmektedir.1950 yılında Türkiye nüfusu içinde eşi ölmüş olanların % 3 'ü yaşarken bu rakam 1975 'de %3,4 'e 2000 yılında da % 4'e yükselmiştir. (Bkz. Tablo B.d.1.- B.d.1.1) Eşi ölmüş nüfusta yaş gruplarına göre dağılıma bakıldığında 1975 ve 2000 yıllarında 65+ nüfusun ağırlıkta olduğu her iki sayım yılında da eşi ölmüş nüfusun medyan yaşının 65 civarı olduğu hesaplanmaktadır. (Bkz. Tablo B.d.5)

Grafik 7.4: 1950 – 2000 Yılları Arasında Bursa'da Eşi Ölmüş Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı

Hiç evlenmemiş, evli ve boşanmış nüfusun cinsiyete göre dağılımına bakılığında kadın erkek oranlarında büyük farklılıklar gözlemlenmezken eşi ölmüş nüfusun % 90 civarında kadınlardan meydana geldiği görülmektedir. Bu durum erkeklerin ömürlerinin kadınlardan daha kısa olmasıyla açıklanmaktadır.

Ülkemizde evlilik yaşı yıldan yıla artmakta bu durumda nüfusun eğitimde geçirdiği sürenin artmasının payı önemli olmaktadır. Nüfusun genel demografik özellikleri belirtildikten sonra bir sonraki bölümde nüfusun niteliğini ortaya koyan en temel ölçüt olan eğitim yapısı anlatılacaktır.

8. BURSA'DA NÜFUSUN EĞİTİM DURUMU

Bir ülkenin coğrafi sınırlarını o ülkenin sahip olduğu topraklar belirlerken aynı ülkenin gelişmişlik sınırlarını ise ülkenin sahip olduğu nüfusun nitelikleri yani bilgi ve beceri düzeyi belirlemektedir. Gelişmişlik düzeyini pek çok faktörün etkilediği bilinen bir gerçek olmakla beraber gelişmiş ülkelerin yapısı göz önüne alındığında eğitime yapılan yatırımların gelişmişliğe en büyük katkıyı yaptığı anlaşılmaktadır. Bir ülke ancak sahip olduğu nüfus kitlesini rasyonel kullanmakla ve eğitimde geçirilen süreyi uzatarak, eğitimde kaliteyi arttırarak arzu edilen gelişmişlik düzeyine ulaşabilmektedir.(Kayacan vd., 2005: 23)

İnsan hakları evrensel beyannamesinin 26. ve 27 maddelerinde bireyin eğitim hakkına değinilmektedir. *Madde 26 a) Her şahsın eğitim hakkı vardır. Eğitim parasızdır, hiç olmazsa ilk ve temel eğitim safhalarında böyle olmalıdır. İlk eğitim mecburidir. Teknik ve Mesleki öğretimden herkes istifade edebilmelidir. Yüksek öğretim liyakatlerine göre herkese tam eşitlikle açık olmalıdır.* Maddesinden de anlaşılacağı gibi eğitim insan hak ve hürriyetlerine ulaşmada en önemli yol olarak vurgulanmaktadır.

Yaşadığımız yüzyılda eğitimin önemi tartışılmaz bir boyut kazanmakta, bireyin, toplumun, ekonominin, siyasal hayatın istikrarı, güvenliği, huzur ve mutluluğu ile eğitim doğrudan ilişkilendirilmektedir. (Akkayan, 1986:171) Diğer bir ifadeyle eğitim toplumsal yaşamın biyolojik, ekonomik devamlılığı, iletişim ve gençlerin arzulanan biçimde yetişkin olarak yaşama katılabilmelerini sağlayan evrensel bir konu olmakta ve bu yönleriyle kültürleme başlığı içine girmektedir. (Antropoloji Sözlüğü, 2003: 250)

Bir toplumda kişinin dünyaya geldiği andan itibaren içine doğduğu kültür tarafından, o kültürün değer yargıları ve normlarıyla topluma uyarlanması sürecine kültürleme denmektedir. Kültürleme süreci kişinin doğumundan ölümüne kadar devam etmektedir. Kişi çocukluk döneminde başta ailesi daha sonra okul ve sınıf gibi gruplar içinde, erişkinlikten itibaren de iş ve özel yaşamında edindiği arkadaş çevresi ve ait olduğu toplumsal tabaka gibi çeşitli gruplar içinde kişinin, kendi kişiliği ile toplumun beklentileri arasındaki dengeyi bu süreç kurmaktadır. Başka bir deyişle kültürleme süreci, bir tür toplumsal uyarlanma süreci olmakla birlikte, sosyal bilimler literatüründe sosyalizasyon ya da toplumsallaşma olarak anılmaktadır.(Antropoloji sözlüğü, 2003: 537)

Bu noktada hemen belirtmek gerekir ki eğitimle kültürleme aynı anlama gelmemekte, eğitim daha çok formel (okullaşmış yolla) bilginin kazanılmasına işaret etmekte ve genellikle okul olarak adlandırılan yerde gerçekleşmektedir. Kültürler arası eğitim incelemelerinde bu duruma daha çok devlet örgütlü toplumlarda rastlanıldığı görülmektedir.(Kottak, 2008: 399)

Eğitim ve kültürleme arasındaki bu fark antropologlar tarafından üzerinde durulan bir konu olmakta, Akkayan Eğitim göç ve Güvenlik makalesinde eğitimi formel(okullaşmış yolla) ve informal (okullaşmamış yolla) olmak üzere iki başlıkta incelemektedir. (Akkayan, 1986:171) Akkayan' a göre bu iki eğitim türü birbirini tamamlamakta, birbirlerinin emniyet subabı olmakla birlikte zamanla birinin diğerinin görevlerini devraldığını vurgulamaktadır. Makalede formel eğitimin önemine dikkat çekilmekte, çağdaş sanayi toplumunda çalışma hayatının son derece çeşitlenmiş, karmaşıklaşmış olması nedeniyle geleneksel yollarla (aile, arkadaş, çevre vb.) eğitimin yapılabilmesinin olanaksız hale geldiği vurgulanmaktadır. Bu durumun informal eğitimin gereksiz ya da önemsiz olduğu anlamına gelmemekte, basit teknoloji sahibi pek çok toplumda formel eğitim olmadan da hayatın devam

ettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra en güçlü örgün eğitimin uygulandığı toplumlarda dahi bireyi etkileyenler arasında aile, yaşlılar, arkadaşlar ve birlikte buldukları kişilerle, film, radyo, televizyon, kitap, magazin ve diğerleri yer almaktadır. (Akkayan, 1986:171)

Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi hem formel eğitimin (okullaşmış yolla) hem de informel eğitimin (okullaşmamış yolla) bir toplumda yaşayan birey için oldukça önemi olmakla birlikte bir takım temel işlevleri bulunmaktadır. Eğitimin ulusun kültürel mirasını kuşaktan kuşağa aktarmakla kültürel, bireyleri toplumun bir üyesi kılmakla toplumsal ve ekonomiye temel üretim etmenini, yani insan gücünü sağlamakla da ekonomik olarak üç temel işlevi bulunmaktadır.(Yılmaz, 2004: 29) Yaşadığımız çağda eğitimin temel işlevlerini yerine getirmek ve evrensel anlamda bilgiye ulaşmak adına formel (okullaşmış) eğitimin ve bu eğitimin kalitesinin önemi her geçen gün artmakta devletler eğitim politikaları geliştirmektedirler.

Her toplumda okul öncesi eğitimden tutun üniversiteye ve lisan üstü örgün ve yaygın, hizmet içi, temel, mesleki ve teknik eğitimden sorumlu olan kurumlar, kuruluşlar ve uzmanlar bulunmaktadır. Eğitim hizmetlerinin yerine getirilmesi için yapılar inşa edilmekte, programlar geliştirilmekte, öğretmenler ve idareciler müfettişler yetiştirilmektedir. Bu hizmetler için mali anlamda yeterli olacak kaynaklar oluşturulmaktadır. Eğitim bilimleri bu kurum ve hizmetlerin değerlendirilmesiyle, çalışması ve geliştirilmesiyle ilgilenmektedir.(Güvenç, 2003: 107)

Nüfus sayımlarından elde edilen verilerde formel (okullaşmış) eğitim hakkında bilgiler bulunmaktadır. Ekonomik ve sosyal kalkınmadaki öneminden ötürü, nüfusun öğrenim durumunun analiz edilmesi geliştirilecek eğitim politikaları açısından büyük önem arz etmektedir.

Bu bölümde ülkemizde ve Bursa’da yaşayan 6 yaş üstü nüfusun eğitim durumu, okuryazar olma durumu ve mezun oldukları kurumlara göre dağılımları anlatılmaktadır. Ülkemizde formel (okullaşmış) eğitimin yaygınlaşma süreci hakkında bilgi vermeden nüfusun eğitim durumu hakkında bilgi vermek anlamsız olacağından öncelikle ülkemizdeki formel eğitimin gelişiminden bahsedilecektir.

8.1. Türkiye’de Formel Eğitimin Gelişim Süreci

Ülkemizin köklü bir eğitim geleneğine sahip olduğu bilinmektedir. Toplumumuzda eğitim kurumları her dönem önemli ve saygıdeğer görülmekte özellikle Türk – Osmanlı toplumunda mektep ve medrese gibi eğitim kurumlarının, yalnızca toplumun ve uygarlığın gelişmesinde rol oynamakla kalmadığı aynı zamanda sosyal barış ve ahengi de sağlamış oldukları anlaşılmaktadır.(Kaya, 1998: 45) Bu duruma rağmen eğitim imkanının daha çok belirli bir zümreye sunulduğu toplumun büyük kesiminin özellikle de kadınların bu haktan mahrum kaldığı bilinen bir gerçek olmakta, Türkiye’de nüfusun eğitim itibariyle sahip olduğu nitelikler nihayet Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte köklü ve önemli değişiklikler göstermektedir.

Cumhuriyetimizin kuruluş yıllarında nüfusun % 90’ının okuryazar olmadığı, her üç kişiden birinin de dokuz yaşından küçük olduğu bilinmektedir. Hali hazırda bulunan eğitim kurumlarının hem nitelik hem de nicelik bakımından ihtiyacı karşılayamadığı görülmektedir. Atatürk’ün ve Cumhuriyetin kurucularının, halkı siyasal, ekonomik ve toplumsal yaşama, tarihte eşine rastlanmamış büyük değişikliklere hazırlamak için yeni ve ulusal bir eğitim sistemine ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bu amaçla 3 Mart 1923 tarihinde bugünkü milli eğitim sistemini kuran Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun kabul edildiği böylece asırlardır devam eden ve modern okullar yanında yer alan medreseler gibi dinsel ve geleneksel eğitim kurumlarına son verildiği, Milli Eğitim Bakanlığı’nın sorumluluğunda laik bir eğitim sisteminin kurulduğu

anlaşılmaktadır. Yeni Türk Eğitim Sistemi'nin Atatürk'ün Eğitim Görüşü'nü yansıtan ve Atatürkçü eğitim düzeninin ilkeleri sayılan ulusallık, laiklik, bilimsellik, genellik, eşitlik(halka dönüklük) ve işlevsellik (ekonomik,sosyal ve siyasi hayata dönüklük) doğrultusunda düzenlendiği görülmektedir.Bu laik eğitim sistemi, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel taşı olmaktadır. (Kaya, 1998: 47)

Yeni Türk Eğitim Sistemi'yle birlikte gerçekleşen en radikal değişim uzun süren girişimlerden sonra 1928 yılında T.B.M.M.'nde kabul edilen 1353 sayılı kanunla gerçekleştirilen Harf Devrimi olarak tarihe geçmekte, böylelikle asırlardır kullanılan Arap harfleri yerine, Latin asıllı Türk Harfleri kullanılmaya başlanmaktadır.(Akkayan, 1977: 35) Harf devrimiyle nüfusun, formel eğitimin ilk aşaması sayılan okur yazarlık oranının arttırılması amaçlanmakta bu sayede ileride hedeflenen gelişmişlik ve kalkınma düzeyinde artış hedeflenmektedir.

Tablo 8.1: Türkiye Nüfusunun Okuma Yazma Bilme Durumuna Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)*

Yıllar	Okuma Yazma Bilmeyen		Okuma Yazma Bilen	
	N	%	N	%
1950	11.997.046	67,5	5.779.915	32,5
1975	12.144.188	36,3	21.331.366	63,7
2000	7.589.657	12,7	52.259.381	87,3

*1950 yılında okuryazar nüfus 5 ve daha yukarı yaşlar için alınmıştır.

Uluslararası örgütler tarafından yürütülen çeşitli çalışmalarda ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile okuryazarlık oranları arasında paralel bir ilişki olduğu ortaya çıkmakta; geri kalmış ülkelerde okuryazarlık oranının %40 larda kaldığı görülürken, gelişmekte

olan ülkelerde % 70, gelişmiş ülkelerde ise % 99'lara kadar ulaştığı saptanmaktadır. (Kaya, 1998: 4) Ülkemizde okuryazarlık oranı Latin asıllı Türk Harflerinin kabulünden bugüne önemli bir artış göstermektedir. Buna rağmen ülkemizde okuryazarlık oranı gelişmekte olan ülkelerin oranına yakın görünmekte, 2000 li yıllarda bile yüzde yüzlere ulaşamamakta, özellikle kentlerde ve kırlarda ve batıdan doğuya gidildikçe iller arası farklılıklar göze çarpmaktadır.(Akkayan, 1986: 178)

Okuryazarlık oranları nüfusun eğitim düzeyini göstermekte temel ölçüt olmasına rağmen nüfusun bitirilen son eğitim kurumunu incelemenin daha faydalı olacağı düşünülmektedir. Okula gitmesi gereken yaş grubundaki toplam nüfusun ne kadarının okula gittiğini okullaşma oranı göstermektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne okuryazarlık seferberliğine paralel olarak okullaşma oranları da bir artış göstermelerine rağmen henüz yüzde yüz seviyelerine gelemediği görülmektedir. Okuryazarlık seviyesinde olduğu gibi okullaşma oranlarında da kadın erkek nüfusta dengesizlikler ve özellikle batıdan doğuya gidildikçe farklılıklar saptanmaktadır.(Akkayan, 1986:180)

Günümüzde formel (okul yoluyla) eğitim denildiğinde akla artık temel hedef okuryazarlıkla birlikte okul öncesi eğitimden üniversiteye pek çok aşama gelmektedir. Bireyler çok küçük yaşlardan itibaren eğitim kurumlarıyla tanışmakta ve eğitimde geçirilen süre yıldan yıla artmaktadır. 1997 yılından itibaren zorunlu eğitimde geçirilen sürenin 8 yıla uzatıldığı görülmektedir Bu durum ülkemizin kalkınma ve gelişmesi yönünden büyük önem arz etmekte yeni modelde zorunlu temel eğitim ilk devrede beş yıllık ilkokulu, ikinci devrede ise üç yıllık ortaokulu kapsamaktadır.(Kaya, 1998:143)

Ekonomik gelişmenin yetişmiş nitelikli insan gücüne bağlı olduğu dikkate alındığında toplumsal, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin ancak formel eğitimin

dolayısıyla okullaşma oranının artması ve ihtiyacı karşılar duruma gelmesiyle mümkün olabileceği kabul edilen bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

8.2. Nüfusun Okuryazarlık Durumu

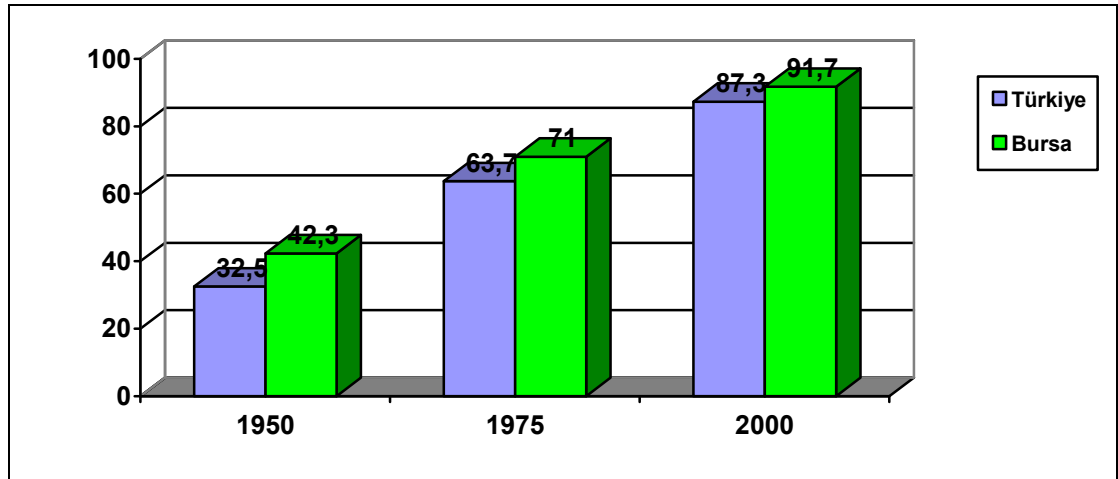
Kurumsal eğitimin ilk ve temel basamağı olarak ülkemizin ve Bursa nüfusunun okur yazarlık oranları hakkında bilgi vermeden önce okur yazarlık oranlarının sosyal bilimler için değişme ilerleme gibi nötr kavramların bir anlamda ifade bulmuş önemli bir göstergesi olduklarını belirtmek gerekmektedir.(Akkayan, 1979: 33)

Okuryazarlık sorunu Fred Riggs' in toplumsal değişmeye ilişkin çalışmasında ele alınmakta, Riggs toplumları ya da toplumsal değişim olgusunu açıklamak için, fizikteki güneş ışınlarının renklerine ayrılmasına ilişkin prizma modelinden yararlanmaktadır. Birinci toplum olan tarımsal toplumlar prizmadan geçmemiş olan renksiz ışık kitlesine benzeyen uzmanlaşmanın gelişmediği, temel uğraşının tarım ve nüfusunun büyük çoğunluğunun köylü olduğu toplumlar olarak anlatılmakta bu toplumlarda okuryazarlık oranının % 20'lerin altında olduğu belirtilmektedir. Ardından gelen geçiş toplumlarında güneş ışınları prizmanın içinde bir renk kümesi oluşturmakta olmasına rağmen renkleri tam olarak belirgin hale gelememektedir. Bu toplumlarda eski ve yeni kurumlara bağlı gruplar yer almakta ve birbirleriyle didişme yaşadıkları gözlemlenmektedir. Giderek uzmanlaşmanın ve pazar ekonomisinin oluşmaya başladığı modernleşme çabası içindeki geçiş toplumlarında okuryazarlık oranı da % 50'lileri 60'ları bulmaktadır. Prizmadan çıkan güneş ışınlarının renklerine ayrıldığı gibi üçüncü grup olan sanayileşmiş toplumlarda uzmanlaşma, sanayileşme ve kentleşme ileri bir aşamaya ulaşmakta, okuryazarlık oranı da % 100'ler de olduğu görülmektedir.(Kaya, 1998: 14)

Ülkemizin cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan 2000’li yıllara bu üç aşamayı da geçirdiği görülmekte bir kez daha okuryazarlık oranı ile ekonomik büyüme, siyasal ve toplumsal değişme özetle kalkınma arasında doğrudan bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde 1950 yılında 6 yaş üstü nüfus içinde okuma yazma bilenlerin oranı bilmeyenlerin yarısına denkken, Bursa’ da aynı yıl okuma yazma bilenlerin oranı bilmeyenlerden az olmakla birlikte birbirine yakın olduğu görülmektedir. 1950 yılında Türkiye’de her 100 kişiden yaklaşık 33’ü okuryazarken kalan 67’sinin bu vasıftan mahrum olduğu görülmekte, Bursa ‘ da ise 6 yaş üstü nüfus içinde her 100 kişiden 42’si okuryazarken 58’inin okuma yazma bilmediği anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.1.- B.e.1.1)

Grafik 8.1: 1950 – 2000 Yılları Arasında Türkiye ve Bursa’da Okuryazarlık Oranları (%)

1975 yılında ülkemizde okuryazar sayısı 1950 ‘deki sayının dört katını geçmekte ve okuryazar oranı yaklaşık olarak her 100 kişide 64 kişiye ulaşmakta, Bursa’ da ise

1950 yılına kıyasla okuryazar sayısı iki katını geçtiği okuryazar oranının her 100 kişide 71 kişiye ulaştığı görülmektedir. 2000 yılına gelindiğinde ülkemizde 6 yaş ve üstü nüfus içinde her yüz kişiden 87'sinin, Bursa' da ise yaklaşık 92'sinin okuryazar olduğu hesaplanmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.1.- B.e.1.1) Okuma yazma bilmeyenlerin gerek ülkemizde gerekse Bursa'da yıldan yıla azaldığı anlaşılrsa da, 21. yüzyılda halen okuma yazma bilmeyen bir grubun olması ülke gelişimine sekte vurmaktadır.

Her üç sayım yılında da Bursa 'nın okuryazarlık oranının ülke genelinden fazla olduğu göze çarpmakta bu durum kentin Türkiye geneline kıyasla daha hızlı şehirleşmesiyle açıklanmaktadır. Okuryazarlık kentli olmanın temel faktörlerinden biri olarak görülmekte, kentsel mesleklerin temelinde okuryazarlık şartı aranmaktadır. Toplumun kentleşme düzeyi arttıkça eğitimin önemi açığa çıkmakta dolayısıyla eğitilmiş insan gücüne ihtiyaç hissedilmektedir. Bu durum ülkemiz için de yadsınamaz bir durum olmakta kentsel alanlarda oturanların kırsal alanlara oranla daha büyük bir kısmının okuryazar olduğu anlaşılmaktadır.(Akkayan, 1979: 55)

8.2.1. Cinsiyete Göre Nüfusun Okuryazarlık Durumu

Bir toplumun eğitim durumunun analiz edilmesinde çeşitli kriterler sıralanmakta, okuryazarlık ve eğitimde geçirilen süre kadar kadın nüfusun eğitim durumu hakkındaki bilgiler de özellikle gelişmekte olan ülkeler için büyük önem arz etmektedir. Kadınların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi bir anlamda toplumun eğitim düzeyinin yükseltilmesi olarak görülmekte, eğitilmiş kadın oranı arttıkça çocuk ölümlerinin ve doğurganlığın azaldığı, eğitilmiş kadının sahip olduğu çocukların daha iyi sağlık ve eğitim imkanlarına kavuştuğu bunun sonucu olarak da kuşaklar arası farklılıkların giderilmesi ve gelir düzeyi yüksek olanlarla düşük olanlar arasında fırsat eşitliğinin sağlanmasına yardımcı olduğu özetle bir kadını eğitmenin bir erkeği

eğitmekten daha verimli olduğu yapılan çalışmalar sonucunda vurgulanmaktadır.(Yumuşak, 2009)

Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Harf Devrimiyle yola çıkan Modern Türk Eğitim Sisteminin ana hedefleri arasında kız - erkek bir arada (karma) bir eğitim sisteminin oluşturulması ve kızların eğitim durumlarının iyileştirilmesinin olduğu bilinmektedir. Buna rağmen ülkemizde her dönemde eğitim konusunda kadınların aleyhine cinsiyetler arası eşitsizlik olduğu açıkça görülmektedir. Laik bir eğitim sistemine sahip olmamıza karşın ülkemizde kadınların eğitilmesi konusunda geleneksel ve sosyokültürel bir takım engellerin olduğu bilinmektedir. Eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik gelişmeyi engellediği bilinen bir gerçek olmakla birlikte ülkemizde 2000'li yıllarda dahi devam etmektedir.

8.2.1.1. Okuma Yazma Bilenler

Ülkemizde ve Bursa' da 1950 yılından 2000 yılına 6 yaş üstü nüfusun içinde okuma yazma bilenlerin oranı her iki cins için de yıldan yıla artış göstermekle birlikte erkeklerin oranının kadınların oranından her üç sayım yılında da fazla olduğu görülmektedir. Buna rağmen okuma yazma bilen kadınların erkeklere göre daha çok artış gösterdiği anlaşılmakta ülkemiz için 2000 yılındaki okuryazar erkek oranının 1950 yılındaki oranının iki katı olduğu hesaplanırken, 2000 yılındaki okuryazar kadın oranının 1950 yılındaki oranın 4 katından fazla olduğu hesaplanmaktadır. Aynı süreçte Bursa' da okuryazar erkek oranı 2000 yılında 1950 yılının oranının yaklaşık 2 katına ulaşırken, okuryazar kadın oranı 50 yıl öncesinin oranının 3 katına ulaşmaktadır. Her üç sayım yılında da Bursa' da kadın okuryazar oranının Türkiye geneline kıyasla fazla olduğu anlaşılmakta bu durum Bursa'nın kentleşme yolunda ülke genelinden daha hızlı yol almasının bir sonucu olarak açıklanmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.2.- B.e.2.1)

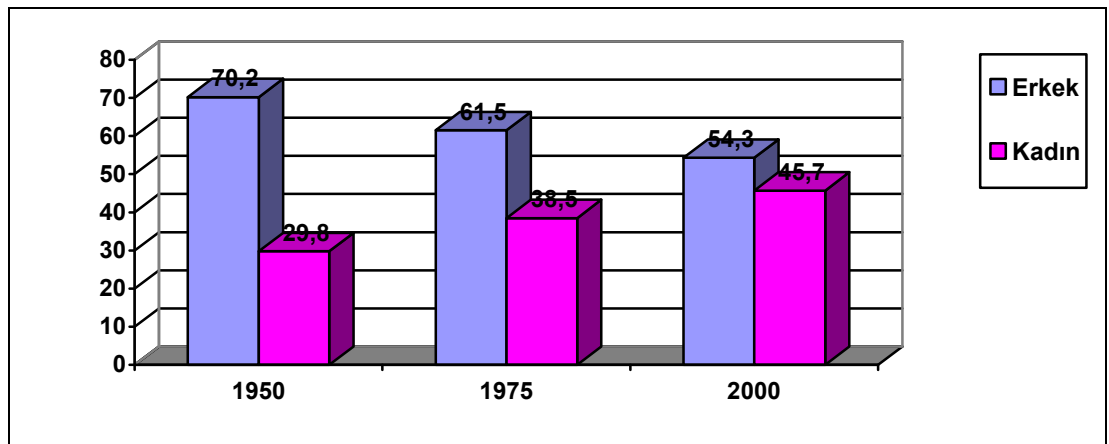
Tablo 8.2: Türkiye ve Bursa'da Cinsiyete Göre Nüfusunun Okuma Yazma Bilenlerin Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)*

Yıllar	Türkiye		Bursa	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1950	45,5	19,4	54,6	30,0
1975	76,2	50,5	81,0	60,7
2000	93,9	80,6	96,2	87,3

*1950 yılında okur yazar nüfus 5 ve daha yukarı yaşlar için alınmıştır.

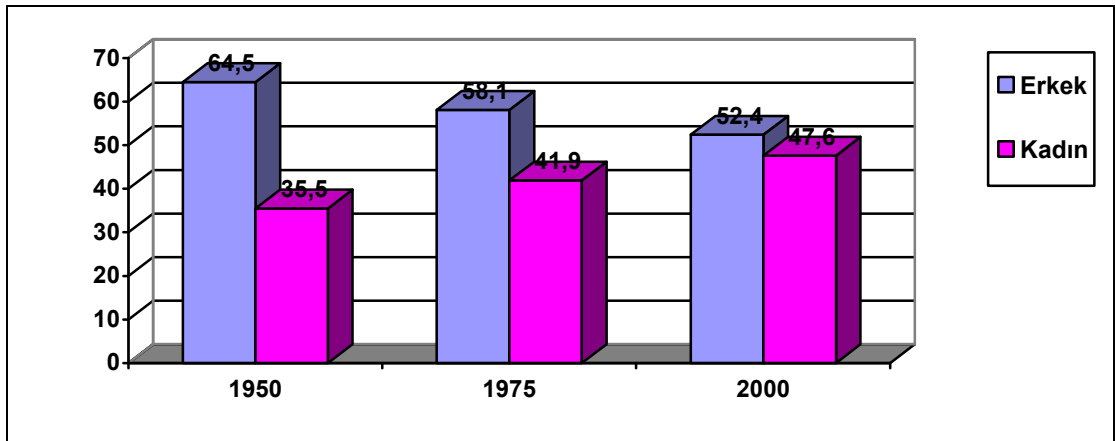
1950 yılında ülkemizde 6 ve üstü yaşlarda okuma yazma bilen her 100 kadına 235 erkek düşmekteyken, 1975 yılında bu oran 159, 2000 yılında ise 118 olarak hesaplanmaktadır. Aynı zaman diliminde Bursa' da okuma yazma bilen her yüz kadına 181 erkek düşmekteyken, 1975 yılında 138, 2000 yılında ise 109 olarak hesaplanmaktadır.

Grafik 8.2: Türkiye' de 1950 – 2000 Yılları Arasında Okuma Yazma Bilenlerin Cinsiyet Dağılımı (%)

Türkiye’ de 1950 yılında 6 ve üstü yaşlarda okuma yazma bilen her 100 kişiden yaklaşık 70’inin erkek iken 30’unun kadın, 1975 yılında 69 ‘unun erkekken 31’inin kadın, 2000 yılında ise 55’inin erkek iken 45’inin kadın olduğu görülmektedir. Aynı 50 yıl içinde Bursa’ da 1950 yılında okuryazar nüfusun içinde her 100 kişiden yaklaşık 65’inin erkek 35’inin kadın, 1975 yılında 58’inin erkek 42’sinin kadın, 2000 yılında ise 52’sinin erkek 48’inin kadın olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.4.- B.e.4.1)

Grafik 8.3: Bursa’ da 1950 – 2000 Yılları Arasında Okuma Yazma Bilenlerin Cinsiyet Dağılımı (%)

Gerek ülkemizde gerekse Bursa’ da yıllarla birlikte okuryazar nüfusun cinsiyet dağılımına bakıldığında kadınların oranının artmakta böylelikle iki cinsiyet arasındaki uçurumun giderek kapanmakta olduğu görülmektedir.

Ülkemizde ve Bursa’ da okuma yazma bilenlerin cinsiyet itibariyle yaş gruplarına dağılımına bakıldığında 1950 yılı için yaş gruplarına ait veri bulunmadığında yalnız 1975 ve 2000 yılları için analiz yapmak mümkün olmaktadır. 1975 yılında Türkiye ve Bursa’ da gerek toplam nüfusta gerekse erkek ve kadın nüfusun içinde okuma yazma

bilenlerin en çok 10-14 yaş grubunda olduğu görülmekte bu yaş grubundan itibaren de okuma yazma bilenlerin oranlarında bir düşüş gözlemlenmektedir. Okuma yazma bilen nüfusun daha genç yaşlardaki nüfus olmasının, zorunlu eğitime geçişle birlikte erken yaşta okuryazar olanların sayısındaki artışın yanı sıra Latin alfabesinden önce Arap Alfabesiyle okuma yazma bilenlere daha ileri yaşlardaki nüfusta rastlanılmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.1975 yılında ülke genelinde okuma yazma bilen erkeklerin yaş ortalaması 25,5 iken kadınların yaş ortalamasının 22 olduğu hesaplanmaktadır. Bursa da 1975 yılında okuma yazma bilen erkekler ortalama 28,5 yaşındayken, kadınların yaklaşık 25 yaşında olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.6- B.e.6.1)

2000 yılında ülke genelinde 6 ve daha yukarı yaşlarda okuma yazma bilen nüfus içinde nüfus toplamı ve kadın erkek nüfuslarının yaş dağılımına bakıldığında en büyük payın 15- 19 yaş grubuna ait olduğu görülmekte ve bu yaş grubundan sonra giderek azalmaktadır. Bu artışa paralel olarak ülke genelinde okuma yazma bilen erkeklerin yaş ortalaması yaklaşık 30 olarak hesaplanırken kadın yaş ortalaması ise 28 olarak hesaplanmaktadır. Bu değişim en önemli nedeni ülke genelinde zorunlu eğitime katılımın artışı olarak düşünülmektedir. Aynı yıl Bursa’ da okuma yazma bilen nüfusun yaş gruplarına dağılımında en önemli pay 20- 24 yaş grubunda görülmekte ve bu yaş grubunun ardından azalma eğiliminde olmaktadır. Okuryazar erkeğin ortalama yaşı yaklaşık 29, kadının ortalama yaşı ise 28 olarak hesaplanmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.6- B.e.6.1)

8.2.1.2. Okuma Yazma Bilmeyenler

Ülkemizde 1950 yılında 6 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun içinde her 100 kişiden yaklaşık 68’i okuyup yazmamakta, 1975 yılı için bu rakam 36’ya, 2000 yılında ise 13’lere kadar düşmektedir. Aynı zaman dilimi için Bursa’ya baktığımızda 1950

yılında her 100 kişiden yaklaşık 58'i, 1975 yılında 29'u, 2000 yılında ise 8'inin okuma yazma bilmediği anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.2 - B.e.2.1) Okuma yazma bilmeyen nüfusun sayısı her geçen yıl azalmış olmakla birlikte, ülke geneline göre daha kentli özelliklere sahip olan Bursa nüfusunda okuma yazma bilmeyenlerin Türkiye nüfusuna kıyasla her zaman daha az olduğu hemen göze çarpmaktadır.

Tablo 8.3: Türkiye ve Bursa'da Cinsiyete Göre Nüfusunun Okuma Yazma Bilmeyenlerin Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)*

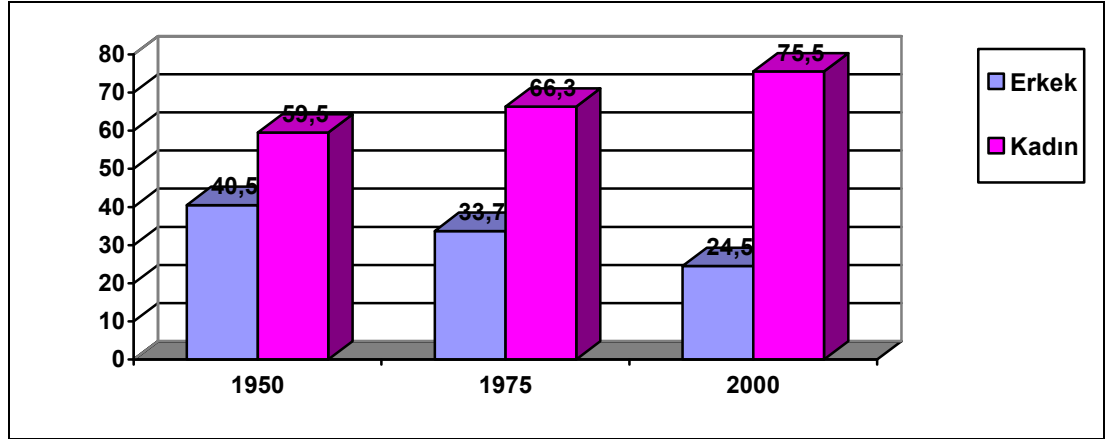
Yıllar	Türkiye		Bursa	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1950	54,5	80,6	45,4	70,0
1975	23,8	49,5	19,0	39,3
2000	6,1	19,4	3,8	12,7

*1950 yılında okuryazar nüfus 5 ve daha yukarı yaşlar için alınmıştır.

Okuma yazma bilmeyen nüfusun cinsiyet dağılımına bakıldığında okuma yazma bilen nüfusun aksine gerek ülke genelinde gerekse Bursa' da kadınların çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte okuma yazma bilmeyen hem kadınların hem de erkeklerin oranında 1950 yılında 2000 yılına önemli bir azalış görülmektedir.

1950 yılında ülkemizde okuma yazma bilmeyen her 100 kadına 68 erkek düşerken, 1975 yılında bu rakam 51, 2000 yılında ise 32 olarak hesaplanmaktadır. Bursa 'da 1950 yılında okuma yazma bilmeyen her 100 kadına 65 erkek düşerken, 1975 yılında 50, 2000 yılında da 30 erkek düşmektedir.

Grafik 8.4: Türkiye’ de 1950 – 2000 Yılları Arasında Okuma Yazma Bilmeyenlerin Cinsiyet Dağılımı (%)

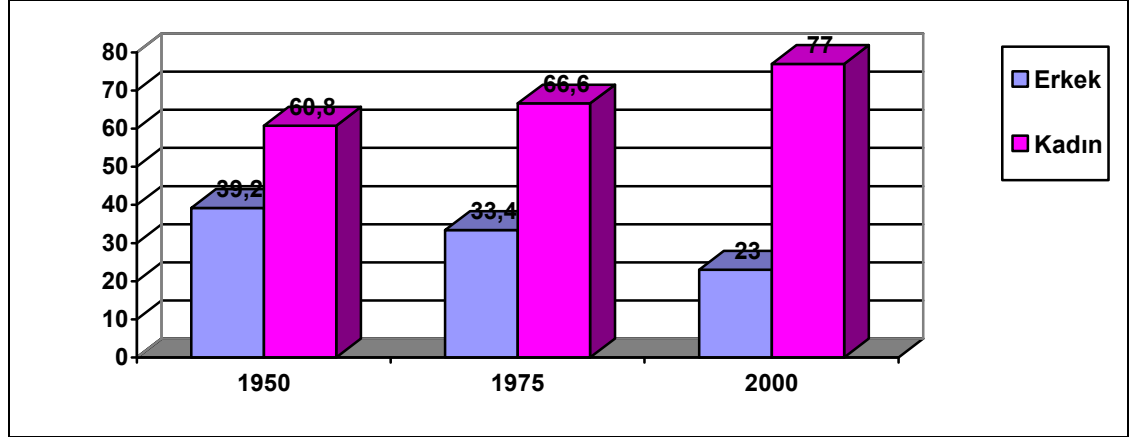

Okuma yazma bilmeyen erkek ve kadın nüfusta azalma söz konusu olmakla birlikte bu nüfusta kadınların payı yıldan yıla artış göstermektedir. Nitekim 1950 yılında ülke genelinde 6 ve daha yukarı yaşlarda okuma yazma bilmeyen her 100 kişiden yaklaşık 41’inin erkek, 59’unun ise kadın olduğu görülmekteyken, 1975 yılında 34’ünün erkek 66’sının kadın, 2000 yılında da 25’inin erkek 75’inin kadın olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.3)

Aynı zaman diliminde Bursa’ da durum pek farklı görünmemekte kadın nüfusun okuma yazma bilmeyenler içindeki payı her geçen yıl artmaktadır.1950 yılında okuma yazma bilmeyen her 100 kişiden 40’ı erkek 60’ı kadinken, 1975 yılında 33’ü erkek 66’sı kadın, 2000 yılında ise 23 ‘ü erkek 77’si kadın olarak hesaplanmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.3.1)

Kadınların payındaki bu artışın en önemli nedeni olarak ülkemizde erkek çocukların kız çocuklarına kıyasla daha fazla okuma imkanının tanınması dolayısıyla okuma yazma bilmeyen erkeklerin oranlarının sürekli olarak azalması gösterilebilmektedir.

Grafik 8.5: Bursa’ da 1950 – 2000 Yılları Arasında Okuma Yazma Bilmeyenlerin Cinsiyet Dağılımı (%)

Ülkemize kıyasla Bursa’ da yaşayan erkek nüfusun okuma yazma bilmeme oranı daha düşükken kadınların oranı özellikle 1975 yılından itibaren ülkenin genelinin üstünde bir seyir izlemektedir. Bu duruma göçle kırdan kente gelen kadın nüfusun sebebiyet verdiği tahmin edilmektedir.

Ülkemizde ve Bursa’ da okuma yazma bilmeyen nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelenmek istenildiğinde 1950 yılı için yaş gruplarına ait bilgi bulunmadığından 1975 ve 2000 yılları için analiz yapılabilmektedir.

1975 ve 2000 yıllarında hem ülkemizde hem de Bursa’da okuma yazma bilmeyen nüfusun yaş aralıklarına bakıldığında gerek toplamda gerekse kadın erkek nüfusta 65 yaş üstünün en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. 1975 yılında ülke genelinde okuma yazma bilmeyen erkek nüfusta yaş ortalaması 33 iken kadın nüfusta 35 olarak hesaplanmakta, bu rakam 2000 yılında erkeklerde 38’e, kadınlarda ise 45’e yükselmektedir. Bursa’ da 1975 yılında okuma yazma bilmeyen erkeklerin yaş ortalaması 39 iken kadınların yaş ortalamasının 41 olduğu, 2000 yılında ise bu

rakamın erkeklerde 43'e kadınlarda ise 50'ye yükseldiği görülmektedir. (Bkz. Tablo B.e.5- B.e.5.1) Bu durum zorunlu eğitime katılımın geçmiş yıllarda istenilen düzeyde olmamasından kaynaklanmaktadır. Buna karşılık genç nesilde zorunlu eğitime katılma oranının geçmiş yıllara kıyasla daha fazla olması genç nüfusta okuryazar oranını arttırmakta okuma yazma bilmeyen oranını da azaltmaktadır.

8.3. Formel Eğitime Katılan Nüfusun Özellikleri

Ülkemiz ve Bursa nüfusunun eğitim düzeyi incelenirken önem taşıyan bir diğer konu da nüfusun okuryazarlık durumu kadar formel (okullaşmış) eğitime katılan nüfusun özellikleri olmaktadır. İformel (okullaşmamış) eğitim hayatın her alanında her zaman gerçekleşmekteyken, formel eğitim belirli bir amaç, sistem ve süreç doğrultusunda devam etmektedir. Bu durumdan yola çıkarak nüfusun eğitim düzeyinin analizi ancak formel eğitim çerçevesinde yapıldığında bir sonuca varılmaktadır.

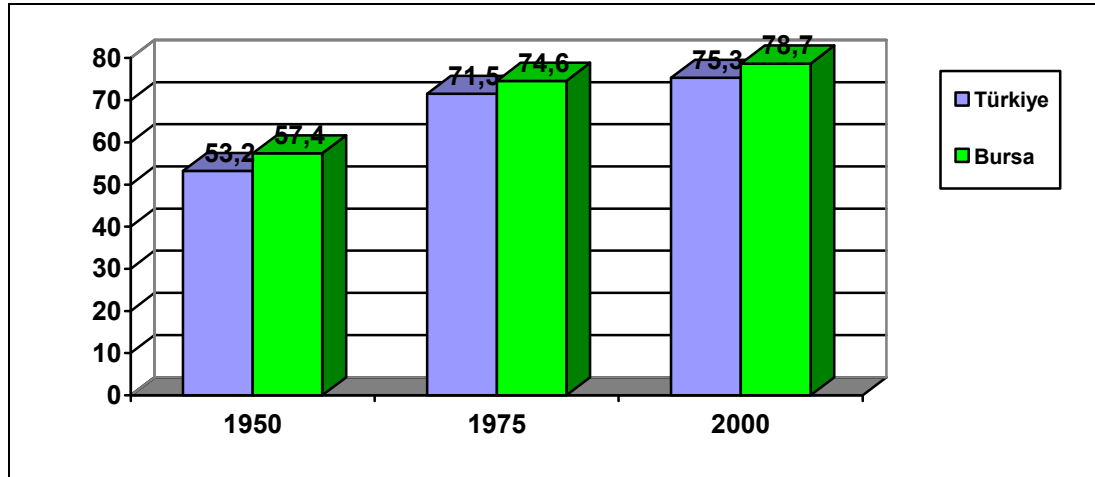
Okuryazarlık oranlarının bir nüfusun eğitim düzeyi hakkında temel bir fikir edinme imkanı sağladığı bilinmekte, ancak nüfusun eğitim düzeyini göstermekte yeterli olamamaktadır. Dolayısıyla nüfusun okuryazarlık vasfını nereden kazandığı, mezun olduğu son eğitim kurumuyla ulaştığı eğitim düzeyi nüfusun eğitim düzeyi hakkında bize daha detaylı bilgi vermektedir.

1950 yılından itibaren sanayileşmeye paralel olarak özellikle kentlerde farklı meslek grupları ve uzmanlaşma ortaya çıkmakta bunun sonucunda önemli oranda yetişmiş insan gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum ülkemizde kurumlarda eğitim alanların sayısını yıldan yıla arttırmakta sadece okuryazar olmak yeterli olmamaktadır.

Bu bölümde 1950 yılından 2000 yılına nüfus sayımlarından yararlanarak ülkemizde ve Bursa’ da 6 ve daha yukarı yaşlardaki okuryazar nüfusun bir kurumdan mezun olup olmama ve mezun oldukları kurumlara göre dağılımı anlatılmaktadır.

1950 yılında ülkemizde okuma yazma bilen her yüz kişiden 53’ü bu vasfı okullarda kazanıp bir eğitim kurumundan mezun olurken 47’sinin okul dışında okuma yazmayı öğrendiği görülmektedir. (Bkz. Tablo B.e.7) Okuma yazma ilkokullarda öğrenildiği gibi silah kuvvetler bünyesindeki okuma yazma kurslarında, halk eğitim merkezlerinde ve köy ilkokullarında yetişkinler için açılan kurslar ile çeşitli kuruluş ve derneklerin açtığı kurslar ile öğrenilebilmektedir. (Akkayan, 1979: 39) Aynı yıl Bursa’ da okuma yazma bilen her 100 kişiden 57’sinin bir eğitim kurumundan mezun olduğu kalan 43 kişinin ise okul dışında bu vasfı kazandığı görülmektedir. (Bkz. Tablo B.e.7.1)

Grafik 8.6: 1950 – 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa’ da Bir Kurumdan Mezun Olanların Dağılımı (%)

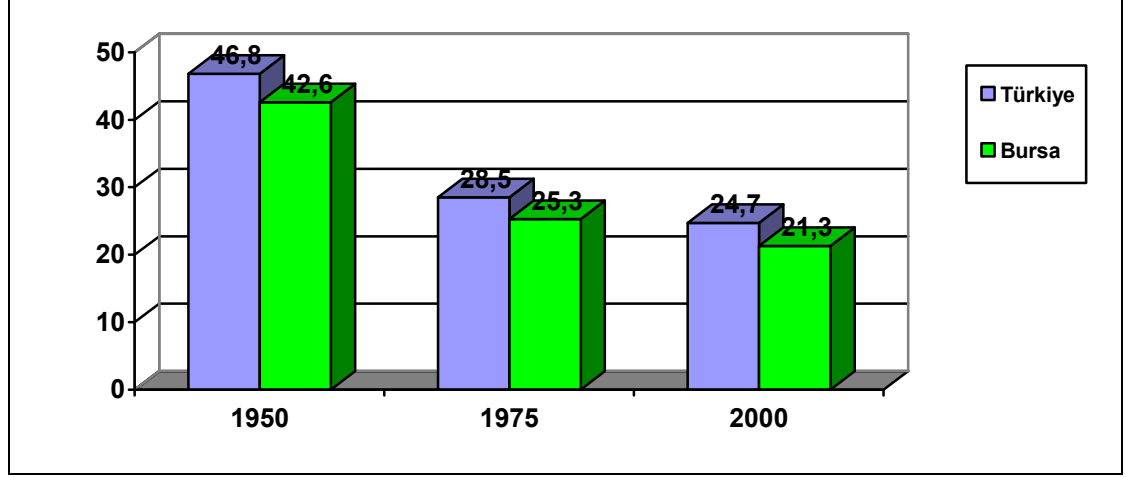
1975 yılında ise okuma yazma bilenlerin içinde bir kurumdan mezun olanların sayısı ciddi bir artış göstermekte ülke genelinde okuryazar her 100 kişiden yaklaşık

72'sinin bir eğitim kurumundan mezun olduğu, 28'inin ise okul dışında okuma yazmayı öğrendiği anlaşılmaktadır. Bursa ' da ise 1975 yılında okuryazar her 100 kişiden 75'i bir eğitim kurumundan mezunken, 25'inin okuma yazmayı bir kurumdan mezun olmadan bildiği anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.7 - B.e.7.1)

1975 yılından 2000 yılına bir kurumdan mezun olan nüfusun oranı 1950 yılından 1975 yılına gösterdiği artışı gösterememiş ülke genelinde her 100 okuryazardan sadece 75'i bir kurumdan mezun olabilmekte, kalan 25'inin bu imkana sahip olmadığı anlaşılmaktadır. 2000 yılında Bursa'da okuryazar her 100 kişiden yaklaşık 79'unun bir eğitim kurumundan mezunken 21 'inin bu vasfı okul dışında kazandığı görülmektedir. (Bkz. Tablo B.e.7 - B.e.7.1)

Gerek ülkemizde gerekse de Bursa' da zorunlu eğitime geçişin bir sonucu olarak bir kurumdan mezun olanların oranı 1950 yılından 2000 yılına arttığı bir kurumdan mezun olmayanların ise azalmakta olduğu görülse de 2000'li yıllarda halen bir eğitim kurumundan mezun olmayan nüfusun azımsanamayacak oranlarda olması ülke genelinin zorunlu eğitime katılmadığı dolayısıyla formel eğitimin istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir.

Grafik 8.7: 1950 – 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa’ da Bir Kurumdan Mezun Olmayanların Dağılımı (%)

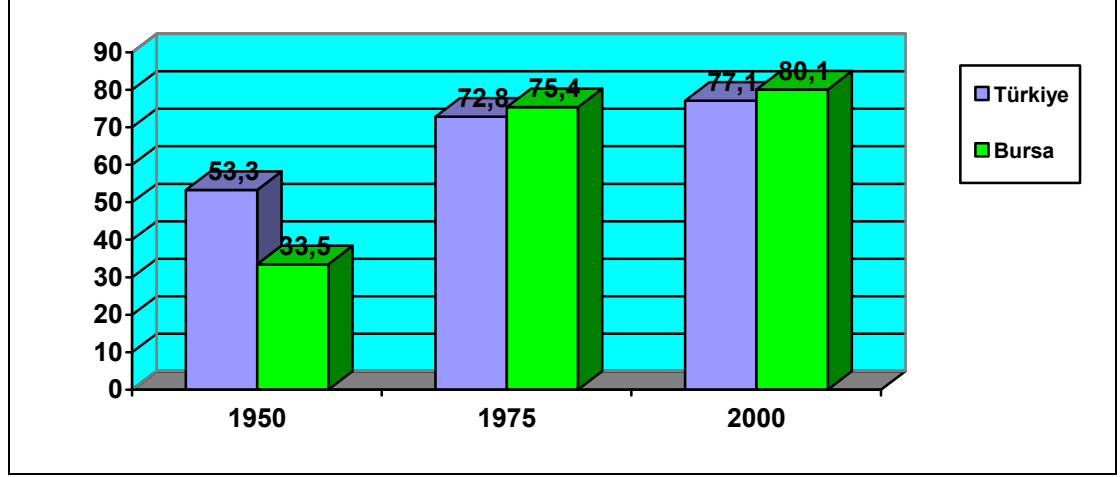
Her üç sayım yılında da Bursa’ da yaşayan nüfusun Türkiye geneline kıyasla daha fazla formel eğitime katıldığı görülmektedir. Özellikle kırsal kesimde yaşayan nüfusun eğitim imkanına tam manasıyla kavuşamaması, ülke genelinde bir kurumdan mezun olanların oranını ciddi oranda etkilemektedir. Bilindiği gibi formel eğitim okuryazarlıkla birlikte ilk aşaması ilköğretim olmaktadır. 2000 yılında ülkemizde okuma yazma bilen her yüz kişiden 25’inin, Bursa ‘ da ise 21’inin ilköğretimden dahi mezun olamadığı görülmektedir. (Bkz. Tablo B.e.7 - B.e.7.1) Günümüzde özellikle kentlerdeki bir işte çalışmak için öncelikle aranılan vasfın eğitim olduğu vasıfsız bir işte dahi en azından ortaokul ya da lise bitirenlerin bir işte çalışma imkanının olduğu bilinmektedir. Bu durum kırdan kente göçen nüfusun bir işte çalışma şansının olumsuz etkilemekte ülkemizde yaşanan işsizliğin temel nedenlerinden biri olmaktadır.

8.3.1. Bir Kurumdan Mezun Olan Nüfusun Cinsiyet Yapısı

Eğitimin kalkınmaya olan etkisi elbette olumlu yönde olmaktadır. Bununla birlikte rağmen özellikle gelişmekte olan ülkelerde eğitimde gözlemlenen cinsiyetler arası eşitsizliğin ekonomik gelişmeyi olumsuz etkilediği görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi kadınların eğitilmesi ve eğitimde geçirdikleri sürenin arttırılması hem ekonomiye hem de topluma büyük faydalar sağlamakta, erkeğin eğitiminden daha fazla önem arz etmektedir.

Ülkemiz de kadınların okuryazarlık oranları yıllar içinde artsa da her zaman erkeklerin gerisinde kaldığı görülmekte bu durum okuma yazma bilenler arasında bir kurumdan mezun olanların cinsiyet dağılımına da etki etmektedir. Kentte yaşayan kadının kırdaki yaşayan kadından daha fazla formel eğitime katılma şansı olduğu bilinmektedir. Bursa 'da yaşayan kadınların ülke geneline kıyasla formel eğitime daha fazla katıldığı böylelikle Bursa'nın ülke genelinden daha fazla kentleştiği ortaya çıkmaktadır.

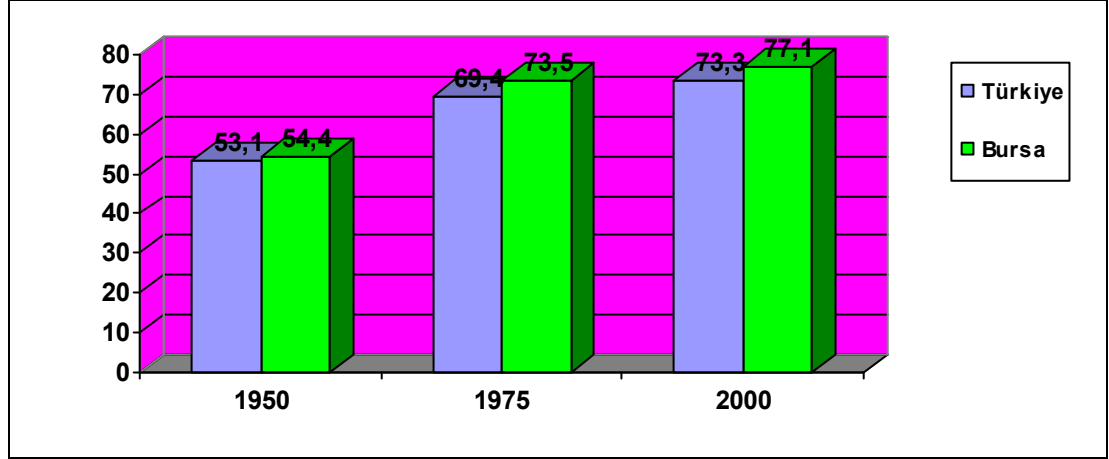
Grafik 8.8: 1950 – 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa’ da Bir Kurumdan Mezun Olan Erkek Nüfusun Dağılımı (%)

1950 yılında ülkemizde bir kurumdan mezun olan her 100 kadına bir kurumdan mezun olan 236 erkek düşmekteyken aynı yıl Bursa ‘ da bu oran 100 kadına 197 erkek olarak hesaplanmaktadır.

1950 yılında ülkemizde okuryazar durumda olan 100 erkek ve 100 kadının yaklaşık 53’ünün bir kurumdan mezun iken 47’sinin bir eğitim kurumunu bitiremediği ortaya çıkmaktadır. Bursa’ da ise okuma yazma bilen erkekler arasında her yüz erkekten 33’ü bir kurumdan mezunken, 67 ‘sinin bir eğitim kurumunu tamamlayamadığı görülmektedir. Aynı değerlendirme okuryazar kadın nüfus için yapıldığında yüz kadından 53’ü bir eğitim kurumundan mezun olurken 47’sinin bir okulu tamamlayamadığı anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.7.1- B.e.7.1) Bu durumun nedeni erkek nüfusun asker ocağı gibi farklı yerlerde okuma yazma öğrenebilmesi olarak tahmin edilmektedir.

Grafik 8.9: 1950 – 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa’ da Bir Kurumdan Mezun Olan Kadın Nüfusun Dağılımı (%)

1975 yılında ülkemizde bir eğitim kurumundan mezun olan her 100 kadına bir kurumdan mezun olan 167 erkek düşmekte, Bursa’ da ise bu oran 100 kadına 142 erkek olarak hesaplanmaktadır.

1975 yılında ülkemizde okuryazar durumda olan her 100 erkekten yaklaşık 73 ‘ü bir kurumdan mezun iken 27’sinin bu kurumdan mezun olamadığı, her 100 kadının da 70’nin bir kurumdan mezun iken 30’unun bir eğitim kurumunu bitiremediği görülmektedir. Aynı yıl Bursa’ da okuma yazma bilen 100 erkeğin 75 ‘i bir kurumdan mezun iken, 25’inin okul dışında okuma yazma öğrendiği görülmekte, kadınlarda ise okuryazarlık vasfı olan her 100 kadının yaklaşık 74’ünün bir kurumdan mezun olurken 26’sının mezun olamadığı anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.7 - B.e.7.1)

Kentleşmenin hız kazanmasıyla gerek Bursa’ da gerekse ülkemizde bir kurumdan mezun olanların cinsiyet dağılımında kadın erkek eşitsizliği giderek azalmaktadır.

Nitekim 2000 yılında ülkemizde bir eğitim kurumundan mezun olan her 100 kadına bir kurumdan mezun durumda olan 125 erkek düşmekte, Bursa' da ise bu oran 100 kadına 114 erkek olarak hesaplanmaktadır.

2000 yılında ülkemizde okuryazar durumda olan her 100 erkekten 77'sinin bir kurumdan mezun olduğu, 23'ünün ise bir eğitim kurumunu bitiremediği görülmektedir. Aynı yıl ülke genelinde kadınların durumuna bakıldığında her 100 kadından yaklaşık 73'ünün bir kurumdan mezun iken 27'sinin mezun olamadığı anlaşılmaktadır. 2000 yılında Bursa için aynı hesaplama yapıldığında her 100 erkekten 80'inin bir kurumdan mezun olduğu 20'sinin ise bir kurumdan mezun olmadığı, kadınlarda ise her 100 kadından 77'sinin bir kurumdan mezun iken 23'ünün mezun olmadığı ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.7- B.e.7.1)

8.3.2. Nüfusun Ulaştığı Eğitim Seviyesi

Nüfusun eğitim düzeyinin analiz edilmesinde okuryazarlık oranı ve okuryazar nüfusun bir eğitim kurumundan mezun olup olmadığı genel anlamda bir fikir oluşturmaktayken nüfusun eğitim düzeyi hakkında tek başlarına bir anlam içermemekte yetersiz kalmaktadır. Nüfusun eğitimde geçirdiği ortalama sürenin belirlenmesinin genel eğitim seviyesi hakkında bilgi veren en önemli ölçüt olduğu kabul edilmektedir. Bir nüfusun eğitimde geçirdiği süre o nüfusun ait olduğu ülkenin gelişmişlik düzeyini ortaya koymaktadır. Yapılan analizlerde dünya nüfusunun eğitimde geçirdiği ortalama sürenin artmakta olduğunu, gelişmekte olan ülkelerin eğitimde geçirdiği ortalama süredeki artışın diğer ülkelere göre daha yüksek olmasına rağmen, gelişmekte olan ülkelerin 2000 yılındaki eğitimde geçirilen ortalama sürelerinin, gelişmiş ülkelerin 1960 yılındaki eğitimde geçirilen ortalama sürelerinin altında olduğu ortaya çıkmaktadır (Yumuşak, 2009). Nüfusu

oluşturanların mezun oldukları son eğitim kurumu o nüfusun eğitimde geçirdiği süre hakkında fikir vermekte, ulaştığı eğitim seviyesini gözler önüne sermektedir.

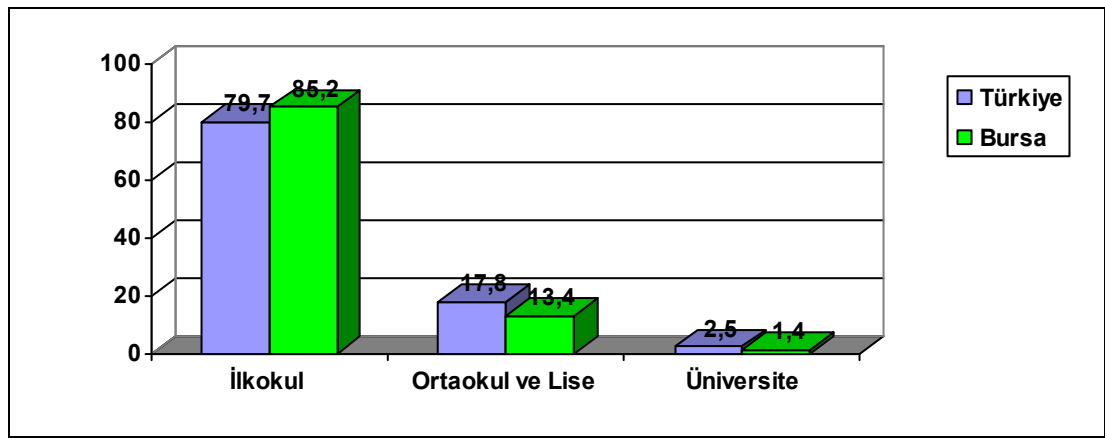
Bu bölümde ülkemizde ve Bursa' da 6 yaş ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun ulaştığı eğitim seviyesi belirtilmektedir. 1950, 1975 ve 2000 yılları nüfus sayımlarında mezun olunan kurumlar birbirinden farklı kategorilerde verildiğinden bu kategoriler; İlkokul başlığı altında muhtelif kurslar, ilkokul ve ilköğretim mezunları, ortaokul başlığı altında ortaokul ve dengi okullar mezunları, lise başlığı altında lise ve dengi okullar mezunları ve üniversite başlığı altında üniversite ve yüksek okullar mezunları olarak birleştirilmektedir.

Ülkemizde 1950 yılından 2000 yılına kırdan kente göç hız kesmeden devam etmiş kırlarda yaşayan nüfus toplam nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturmaktayken bugün artık nüfusun % 70'i kentlerde hayatlarını devam ettirmektedir. Kentleşme oranındaki bu artışın yetişmiş insan gücüne olan ihtiyacı da etkileyerek formel eğitimin de önemini arttırdığı görülmektedir. Formel eğitimin gerekliliği yıldan yıla artsa da gerek ülkemizde gerekse Bursa'da nüfusun ulaştığı eğitim seviyesine bakıldığında ilköğretim kurumlarından mezun olanların her dönem bir kurumdan mezunlar içinde en büyük orana sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu duruma ülkemizde 1997 yılına kadar zorunlu eğitimin beş yıl olmasının neden olduğu düşünülmektedir.

Ülkemizde 1950 yılında okuma yazma bilip bir kurumdan mezun olan 6 ve daha yukarı yaşlardaki nüfus içinde her 100 kişiden yaklaşık 80'i ilkokulu bitirirken, 18'i ortaokul ve lise, 2'si de üniversiteyi bitirmektedir. Aynı yıl Bursa' da aynı yaş grubundaki okuryazar her 100 kişiden yaklaşık 85'inin ilkokul, 14'ünün ortaokul ve lise, 1'inin de üniversite mezunu olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.8 - B.e.8.1)

1950 yılında nüfusun büyük çoğunluğunun formel eğitimin henüz başlangıç seviyesine ulaşabildiği herhangi bir meslek edinmek için gerekli olan yüksek öğrenime nüfusun ancak küçük bir bölümün katıldığı ortaya çıkmaktadır.

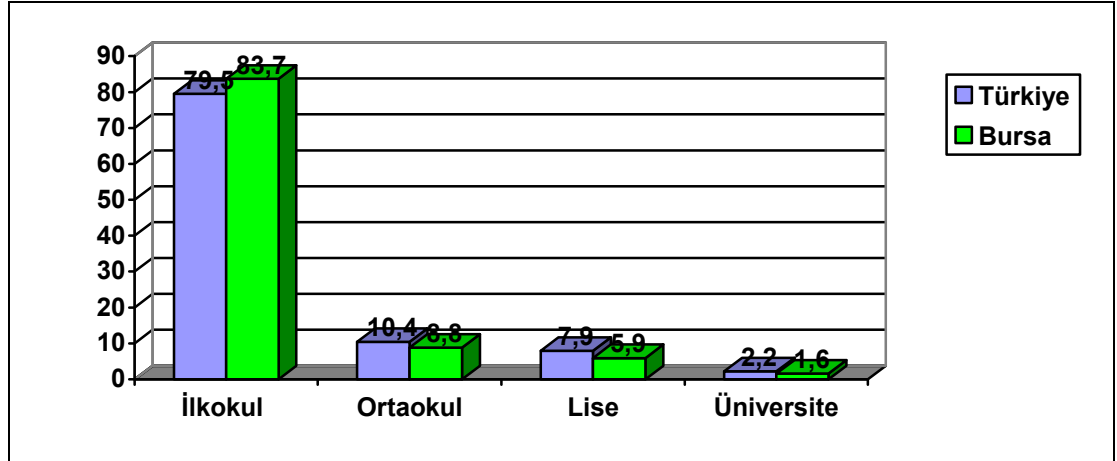
Grafik 8.10: 1950 Yılında Türkiye ve Bursa'da Nüfusun Ulaştığı Eğitim Seviyesi (%)*

*1950 genel nüfus sayımında 5 ve daha yukarı yaşlardaki okur yazar nüfus verilmiştir.

1975 yılına gelindiğinde ülkemizde ve Bursa'da aradan geçen yirmi beş yılda nüfusun ulaştığı eğitim seviyesinde ciddi anlamda bir değişikliğin olmadığı ilkokuldan mezun olanların payında küçük oranda bir azalmanın görüldüğü buna bağlı olarak da ilkokuldan sonraki eğitim kurumlarının az da olsa paylarının arttığı ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de 6 ve daha yukarı yaşlardaki okuryazar nüfusun içinde her 100 kişiden yaklaşık 80'inin ilkokul, 10'unun ortaokul, 8'inin lise ve 2'sinde üniversite mezunu olduğu aynı Bursa'da aynı yaş grubunda okuryazar olan her 100 kişiden 84'ünün ilkokul, 9'nun ortaokul, 6'sının lise, 1'inin de üniversite mezunu olduğu anlaşılmaktadır. 1975 yılında da nüfusun eğitimde geçirdiği sürenin çoğunlukla ilkokulla sona erdiği görülmektedir. (Bkz. Tablo B.e.8 - B.e.8.1)

Grafik 8.11: 1975 Yılında Türkiye ve Bursa'da Nüfusun Ulaştığı Eğitim Seviyesi (%)

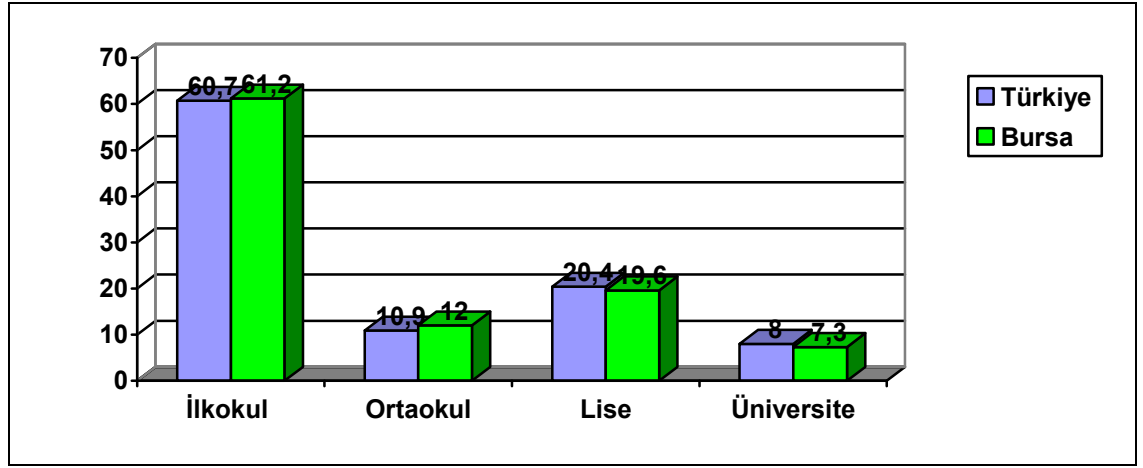

2000 yılında ülkemiz ve Bursa nüfusunun ulaştığı eğitim seviyesinde 1950 ve 1975 yıllarına kıyasla bir hareketlenmenin yaşandığı özellikle 8 yıllık zorunlu eğitime geçişle ilkokul mezunu olanların payında ilkokuldan sonra eğitime devam edenlerin oranındaki artışla ters orantılı bir değişim gözlemlenmektedir. 2000 yılında ülkemizde okuryazar 6 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun içinde her 100 kişiden yaklaşık 61'inin ilkokul, 11'inin ortaokul, 20'sinin lise, 8'inin üniversite mezunu olduğu, aynı yıl Bursa'da ise aynı yaş grubundaki okuryazar nüfus içinde her 100 kişiden 61'inin ilkokul, 12'sinin ortaokul, 20'sinin lise, 7'sinin de üniversite mezunu olduğu ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.8.- B.e.8.1)

Gerek ülkemizde gerekse Bursa'da kırdan kente göçle birlikte nüfusun, kentli yaşamın kaçınılmaz bir gereği olarak bir meslek grubunda uzman vasfı kazanmak adına formel eğitimin son aşaması olan üniversite eğitimine katılım oranı yıllarla birlikte yükseldiği görülmektedir. Bu durum ülkemizin sahip olduğu üniversite

sayısını da olumlu yönde etkilemek aradan yıllar geçtikçe Bursa'nın da aralarında bulunduğu pek çok ilde yeni üniversitelerin açıldığı görülmektedir.

Grafik 8.12: 2000 Yılında Türkiye ve Bursa'da Nüfusun Ulaştığı Eğitim Seviyesi (%)

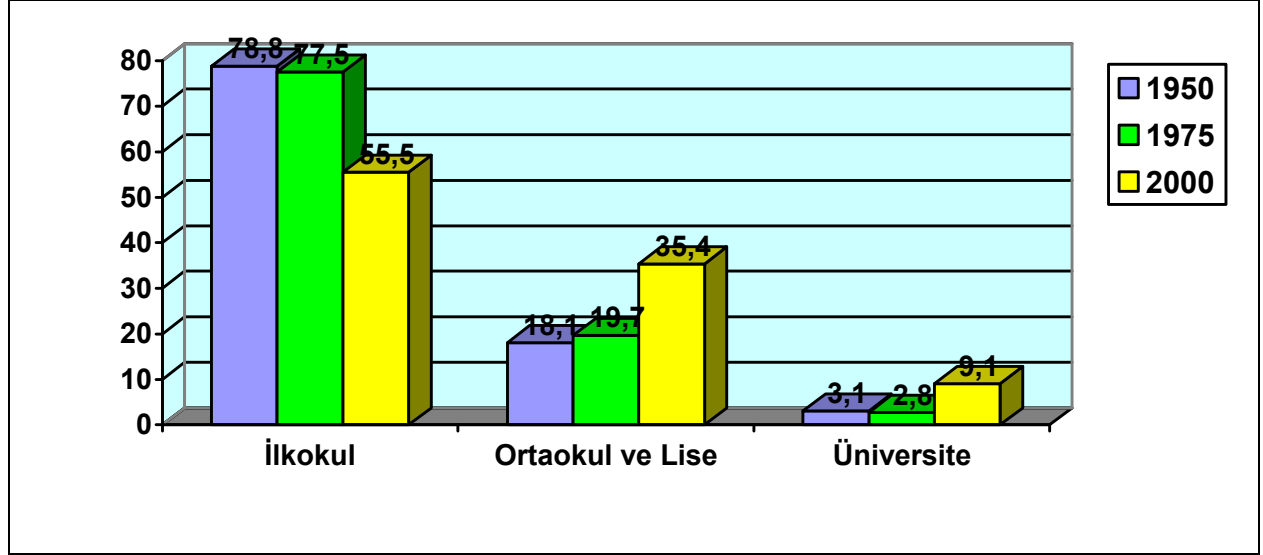

Her üç sayım yılında da mezun olunan kurumların dağılımına bakıldığında Bursa'nın ilkokul mezunu oranının Türkiye genelinden fazla iken üniversite mezunu oranının Türkiye genelinin altında olduğu anlaşılmakta bu durumun Bursa'nın aldığı göçle kente gelenlerin geldikleri yerlerde ancak ilköğretim seviyesinde formel eğitim imkanına sahip olmalarından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Yine 1975 yılından 2000 yılına en önemli artışın ortaokul ve lise mezunu olanlarda yaşandığı görülmekte bu durumun zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılmasıyla eğitimde geçirilen sürenin direkt olarak artması dolayısıyla 8 yıllık ilköğretimin ardından mezun olanların lise eğitimine devam etmeleriyle ilişkili olduğu tahmin edilmektedir.

8.3.3. Cinsiyet İtibariyle Nüfusun Ulaştığı Eğitim Seviyesi

Nüfusun eğitimde geçirdiği sürenin ve ulaştığı eğitim seviyesinin bir toplumun eğitim durumunun analizinde temel ölçütler olduğu kabul edilmektedir. Bu ölçütlerin kırsal- kent ve kadın erkek arasında farklılık gösterdiği kentin kırsal kadının erkeğe kıyasla daha fazla eğitim imkanına sahip olduğu görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınlar ve erkeklerin ortalama eğitim süreleri arasındaki fark gelişmiş ülkelere kıyasla daha fazla olmakta, yıllarla birlikte bu süre her iki cins için de artmasına rağmen aradaki fark kapanmamaktadır. Kadınların eğitimde geçirdikleri sürenin artması kadınlara sağladığı kişisel getirinin yanında topluma da sosyoekonomik anlamda getiriler sağlamaktadır. Eğitimde Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması pek çok ülkenin eğitim stratejisi olmakta, bunun sonucu olarak da geçiş ekonomilerinde kadınların erkeklere kıyasla daha çok eğitim aldıkları kadın erkek arasındaki eğitim eşitsizliğinin erkeklerin aleyhine olduğu tespit edilmektedir. (Yumuşak, 2009)

Grafik 8.13: Türkiye’de 1950 – 2000 Yılları Arasında Erkek Nüfusun Eğitim Seviyesi (%)

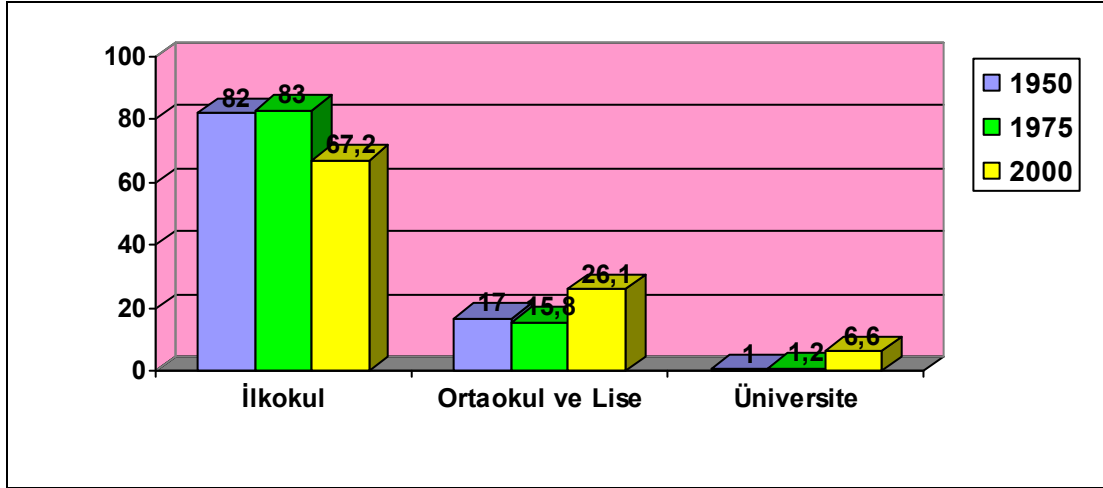

Ülkemizde 1950 yılında 6 ve daha yukarı yaşlarda okuryazar olan her 100 erkekte yaklaşık 79'unun ilköğretim, 18'inin ortaokul ve lise, 3'ünün ise üniversite mezunu olduğu aynı gözlem kadınlar için yapıldığında aynı şartlardaki her 100 kadından 82'sinin ilköğretim, 17'sinin ortaokul ve lise, ancak 1'inin de üniversite mezunu olduğu ortaya çıkmaktadır. Aynı yıl Bursa'da her 100 erkekte yaklaşık 83'ünün ilköğretim, 15'inin ortaokul ve lise, 2'sinin ise üniversite mezunu olduğu, her 100 kadından ise 90'ının ilköğretim, yaklaşık 10'unun ortaokul ve lise mezunu olduğu görülmektedir. (Bkz. Tablo B.e.9 - B.e.9.1)1950 yılında Bursa' da 6 ve daha yukarı yaşlardaki okuryazar kadınlar içinde üniversite mezunu olanların payının % 1 dahi olmadığı, kadınların büyük çoğunluğunun eğitimde geçirdiği sürenin ilköğretille sınırlı olduğu anlaşılmaktadır.

Eğitimde kadın erkek eğitsizliğini vurgulamak adına nüfusun eğitim seviyesine göre cinsiyet oranlarına bakıldığında 1950 yılında ölkemizde ilkokul mezunu 100 kadına 227, ortaokul ve lise mezunu 100 kadına 251, üniversite mezunu 100 kadına da 757 erkek düşmektedir. Aynı yıl Bursa'da her 100 ilkokul mezunu kadına 180, ortaokul ve lise mezunu kadına 329, üniversite mezunu kadına da 691 erkek düşmektedir. Bu oranlardan da anlaşılacağı gibi hem ölkemiz hem de Bursa' da eğitimde kadın erkek arasındaki fark ilköğretim düzeyinde azken üniversite düzeyinde ciddi boyutlara ulaşmaktadır.

1975 yılında ölkemizde 6 ve daha yukarı yaşlarda okuryazar her 100 erkekten yaklaşık 78'inin ilkokul, 11'inin ortaokul, 8'inin lise, 3'nün ise üniversite mezunu olduğu, her 100 kadından ise 83'ünün ilkokul, 9'unun ortaokul, 7'sini lise, ancak 1'inin üniversite mezunu olduğu görölmektedir. Aynı yıl Bursa' da aynı yaş grubu ve vasıflarda bulunan her 100 erkekten 81'inin ilkokul, 10'unun ortaokul, 7'sinin lise, 2'sinin üniversite mezunu olduğu, her 100 kadından ise 88'inin ilkokul, 7'sinin ortaokul, 5'inin ise lise mezunu olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.9- B.e.9.1) 1975 yılında da okuryazar kadın nüfusun mezun odluları kuruma göre dağılımlarına bakıldığında üniversiteden mezun olanların payı %1'e ulaşmamaktadır. Gerek ölkemizde gerekse Bursa'da erkek ve kadın nüfusun eğitim durumunda mezun oldukları kurum itibariyle ciddi bir değişimin olmadığı ortaya çıkmakta, ilkokul mezunu olanların azalışında diğer kurumlardan mezun olanların artışı etkili olmaktadır.

Grafik 8.14: Türkiye’de 1950 – 2000 Yılları Arasında Kadın Nüfusun Eğitim Seviyesi (%)

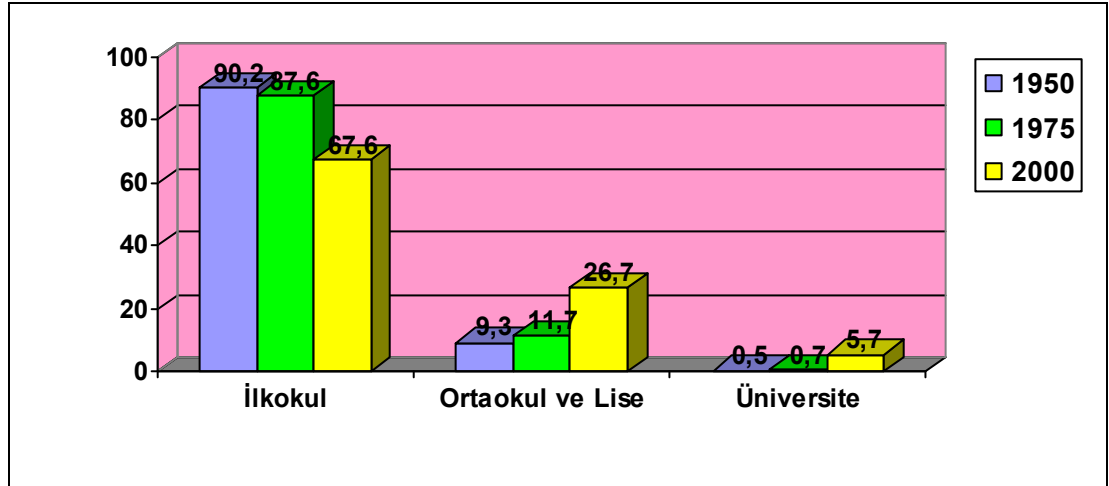
Nüfusun ulaştığı eğitim seviyesinin cinsiyet oranlarına bakıldığında 1975 yılında ülkemizde her 100 ilkokul mezunu kadına 156, ortaokul mezunu kadına 215, lise mezunu kadına 202, üniversite mezunu kadına da 394 erkeğin düştüğü hesaplanmakta, aynı oranın Bursa’daki durumuna bakıldığında her 100 ilkokul mezunu kadına 131, ortaokul mezunu kadına 208, lise mezunu kadına 208, üniversite mezunu kadına da 459 erkeğin düşmekte olduğu anlaşılmaktadır. 1950 yılına kıyasla her 100 kadına düşen erkek sayısında kadınların eğitime daha çok katılımıyla düşüş yaşanmasına rağmen farklılıkların halen ciddi boyutta olduğu görülmekte, özellikle üniversite mezunu olanlarda iki cins arasındaki fark dikkat çekmektedir.

2000 yılında ülkemizde kadın ve erkek nüfusun eğitim durumunda büyük değişiklikler görülmekte, zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılmasıyla özellikle ilkokul mezunu olanların payı azalırken ortaokul, lise ve üniversite mezunlarının payında

artış gözlemlenmektedir. Bu artışa rağmen bir nüfusun en nitelikli grubunu oluşturan ve eğitimde en fazla süreyi geçiren üniversite mezunlarının okuryazar nüfus içinde bir kurumdan mezun olanların dağılımında en küçük paya sahip olduğu görülmektedir. Bursa'nın lise ve üniversite mezunu oranları her üç sayımda da Türkiye genelinin altında kaldığı anlaşılmakta bu duruma Bursa'nın göç alan bir il olmasının neden olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye genelinde 6 yaş ve üstü okuryazar her 100 erkekten yaklaşık 56'sının ilkököl, 13'ünün ortaokul, 22'sinin lise, 9'unun üniversite mezunu, her 100 kadından ise 67'sinin ilkököl, 8'inin ortaokul, 18'inin lise, 7'sinin de üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

2000 yılında Bursa' da 6 yaş ve üstü okuryazar her 100 erkekten yaklaşık 56'sının ilkököl, 14'ünün ortaokul, 21'inin lise, 9'unun da üniversite mezunu olduğu; her 100 kadından ise 68'inin ilkököl, 10'unun ortaokul, 17'sinin lise, 5'inin de üniversite mezunu olduğu ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.9 - B.e.9.1)

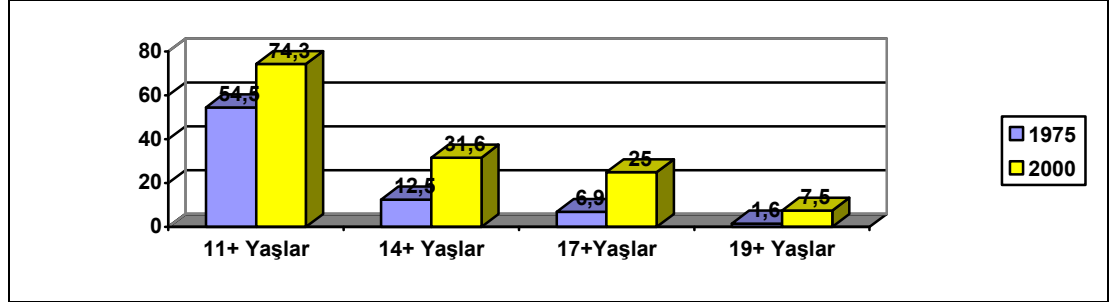
Grafik 8.15: Bursa'da 1950 – 2000 Yılları Arasında Kadın Nüfusun Eğitim Seviyesi (%)

2000 yılında nüfusun ulaştığı eğitim seviyesine göre cinsiyet oranlarına bakıldığında ülkemizde her 100 ilkokul mezunu kadına 103, ortaokul mezunu kadına 198, lise mezunu kadına 155, üniversite mezunu kadına da 171 erkeğin düştüğü anlaşılmakta, Bursa için aynı oran hesaplandığında her 100 ilkokul mezunu kadına 93, ortaokul mezunu kadına 164, lise mezunu kadına 146, üniversite mezunu kadına da 170 erkeğin düştüğü ortaya çıkmaktadır.

Formel eğitimin informel eğitimin aksine belirli bir süreyi kapsadığı dolayısıyla formel eğitimde bir kuruma başlamak ve bir kurumdan mezun olmak için belirli yaşlarda olmak gerektiği bilinmektedir. Bu açıdan 6 yaş ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun bir kurumdan mezun olma durumunun analizinde, belirli yaşlarda bir kurumdan mezun olanların o yaşlardaki toplam nüfusa oranlanması bir diğer önemli konu olarak dikkat çekmektedir. Günümüzde ilköğretim ülkemizde zorunlu olarak 8 yıl boyunca devam etmekte kabaca 6 yaşında eğitime katılan bir birey 14 yaşında bir ilköğretim kurumundan mezun olmaktadır. Verilerini kullandığımız sayım yıllarına bakıldığında bu durumun daha farklı olduğu görülmekte kabaca ilkokulu bitiren bir bireyin 11, ortaokulu bitiren bir bireyin 14, liseyi bitiren bir bireyin ise 17 yaşlarında olduğu kabul edilmekte, bu yaşlardaki toplam nüfusun sözü edilen yaşlarda bir kurumdan mezun olan nüfusa oranının bize nüfusun ne kadarının eğitime katıldığı hakkında bilgi vermektedir. Bu değerlendirme 1950 yılında okuryazar nüfusun yaş grupları bilinmediğinden 1975 ve 2000 yılları için yapılmaktadır.

Grafik 8.16: Türkiye’de 1975 -2000 Yılları Arasında Yaşlara Göre Bir Kurumdan Mezun Olanlar (%)

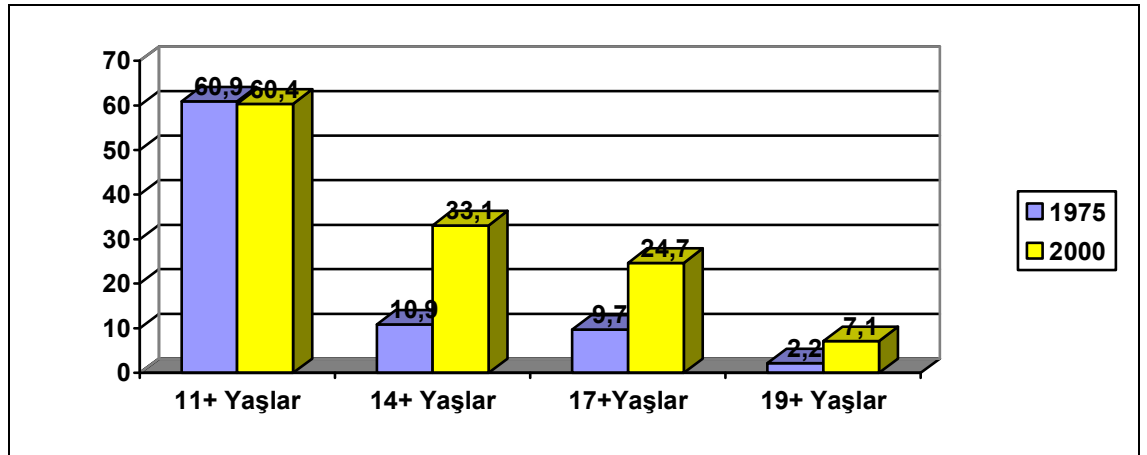
1975 yılında ülkemizde 11 ve daha yukarı yaşlarda okuryazar nüfusun yarısından fazlası bir kurumdan mezun olurken bu gruptaki her yüz kişiden yaklaşık 43’ünün ilkokul, 1’inin ise üniversiteden mezun olduğu görülmektedir.2000 yılında ise aynı yaş grubundaki okuryazar nüfus içinde her 100 kişiden yaklaşık 75’inin bir kurumdan mezun olduğu, yine her 100 kişiden 45’inin ilkokul, 6’sının da üniversite mezunu olduğu ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.10.- B.e.10.1)

1975 ve 2000 yıllarında Bursa’da ciddi bir değişiklik görülmemekle birlikte 2000 yılında kırdan devam eden göç nedeniyle bir kurumdan mezun olanların oranı Türkiye genelinden daha az olmaktadır. Bursa’da 1975 ve 2000 yıllarında 11 ve daha yukarı yaşlarda bulunan her 100 kişiden 60’ı bir kurumdan mezun olurken, mezun olunan kurumlar içinde en büyük payın ilkokullarda en az payın da üniversitelerde olduğu görülmektedir.

Beş yıllık zorunlu eğitimin ardından ülkemizde ve Bursa’ da eğitime devam edenlerin oranlarının düştüğü görülmektedir. Nitekim 14 ve daha yukarı yaşlarda bir kurumdan mezun olanların söz konusu yaş grubunun geneline oranına bakıldığında ülkemizde 1975 yılında her 100 kişiden 12’sinin bir kurumdan mezun olduğu ortaya

çıkılmakta, 2000 yılında ise bu rakamın yaklaşık 32 olduğu anlaşılmaktadır. Bursa’ da aynı yaş grubunda bir kurumdan mezun olanların sözü edilen yaş grubunun geneline kıyasla oldukça düşük bir orana sahip olduğu anlaşılmakta 1975 yılında her 100 kişiden 10’nun, 2000 yılında ise 25’inin bir okuldan mezun olduğu hesaplanmaktadır.1975 yılına kıyasla 2000 yılında nüfusun eğitimde geçirdiği sürenin uzadığı ve ilkokuldan sonra ortaokula devam edenlerin arttığı görülmekte bu durumda 8 yıllık zorunlu eğitime geçişin katkısı olduğu tahmin edilmektedir. (Bkz. Tablo B.e.11.- B.e.11.1)

Grafik 8.17: Bursa’da 1975 -2000 Yılları Arasında Yaşlara Göre Bir Kurumdan Mezun Olanlar (%)

Yaş ilerledikçe bir kurumdan mezun olanların toplam nüfusa oranı azalmakta, 1975 yılında ülkemizde 17 ve daha yukarı yaşlarda okur yazar nüfus içinde her 100 kişiden yaklaşık 7’sinin, 2000 yılında ise 25’inin bir kurumdan mezun olduğu görülmektedir. Bursa ‘ da aynı yaş grubunda okuryazar her 100 kişiden 9’unun1975 yılında, 25’inin

ise 2000 yılında bir kurumdan mezun olduğu ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.12.- B.e.12.1)

Üniversite her yaş grubunda mezun olunan kurumlar arasında en az paya sahip kurum olmaktadır. Üniversite mezunu olmak için herhangi bir yaş sınırı olmamakla birlikte elimizdeki nüfus sayımı verilerinde en erken 19 yaşında üniversiteden mezun olanlara rastlanmaktadır. Ülkemizde 1975 yılında 19 ve daha yukarı yaşlarda okuryazar nüfus içinde her 100 kişiden yaklaşık 1'inin, 2000 yılında ise 8 'inin üniversite mezunu olduğu, Bursa'da bu rakamın 1975 yılı için yaklaşık 2 iken, 2000 yılı için 7 olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.e.13- B.e.13.1)

Eğitime katılan nüfusun eğitimde geçirdiği süre arttıkça birçok demografik değişkenin bu durumdan etkilendiği, ortalama evlenme yaşı, doğurganlık yaşı gibi kavramlarında arttığı anlaşılmaktadır. Önemli demografik değişkenlerin başında gelen eğitimde geçirilen sürenin artmasıyla doğurganlığın azaldığı görülmektedir. Bir sonraki bölümde Bursa'da nüfusun doğurganlık durumu hakkında bilgi verilecek eğitimde geçirilen sürenin doğurganlığa etkilerinden bahsedilecektir .

9. BURSA'DA NÜFUSUN DOĞURGANLIK DURUMU

Nüfus artışına veya azalışına diğer bir deyişle nüfus büyüklüğünde meydana gelebilecek değişikliklere etki eden üç faktör bulunmaktadır. Bu üç faktörden ilk ikisini biyolojik faktörler olan doğum ve ölümler oluşturmaktayken, üçüncü faktör olarak göçün de nüfusun değişiminde önemli bir rol oynadığı unutulmamalıdır.

Günümüzde gelişen tıp ve teknoloji sayesinde yaşam koşullarında olumlu yönde bir gelişme ve buna bağlı olarak ortalama insan ömründe de ciddi bir artış olduğu bilinmektedir. İnsan ömrünün uzaması, bebek ölümlerinin giderek azalmasıyla ölüm faktörü nüfusta meydana gelebilecek değişiklikler de doğum faktörüne kıyasla daha az önemli hale gelmektedir. Yine göç faktörü de eğer yer değiştirme ülke içinde gerçekleşiyorsa dolayısıyla iç göç meydana geliyorsa toplam nüfusta herhangi bir değişikliğe sebebiyet vermeyeceğinden nüfusun artışında en önemli rolü doğum olaylarının oynadığı rahatlıkla söylenebilmektedir.(Akkayan, 2008)

Günümüzde önemi daha çok anlaşılmaya başlanan demografik araştırmalar ve nüfus projeksiyonları öncelikle doğum oranı ve miktarının gözlemlenmesi ve değerlendirilmesiyle hazırlanmaktadır. Zira bir toplumda doğumlar yalnızca demografik açıdan değil aynı zamanda sosyokültürel ve ekonomik açıdan da gelişmenin önemli bir faktörü olarak görülmektedir.

Doğurganlık oranı bağımlı nüfus, nüfusun faal grubunun büyüklüğü, eğitim çağındaki nüfusun ve hane halkının büyüklüğü gibi demografik açıdan önem arz eden nicel kavramların hesaplanmasında rol oynayan bir ölçüt olmakla beraber, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik altyapıları, eğitim stratejileri, sahip olduğu nüfusun konut ihtiyacı gibi birçok konuda öngörülerini nüfusun artış hızı ve oranı yanında doğurganlık verilerini de kullanarak oluşturmaktadırlar.

Gelişmekte olan ülkelerden biri olarak ülkemizde doğum istatistikleri ve bu istatistiklere bağlı yapılan analizler önümüzdeki yılların planlanması açısından önem arz etmektedir. Doğum kütüklerinin yanı sıra Türkiye İstatistik Kurumunun düzenlediği nüfus sayımları ülkemizdeki doğumlarla ilgili en güvenilir bilgiyi sunmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu 1970 yılından bu yana düzenlediği genel nüfus sayımlarında kadınlara doğum olaylarıyla ilgili sorular sormaktadır. Daha evvelki dönemlerde her ne kadar nüfus kütüklerinden doğum kayıtlarına erişmek söz konusu olsa da sağlıklı ve güvenilir bilgi edinmek pek mümkün olamamaktadır. Bu durumda doğan çocukların tamamının özellikle kırsal kesimde hastane gibi resmi bir kurumda doğmamaları ve okul çağına gelene kadar nüfus kayıtlarının olmayışı, ölü doğan bebeğin resmi kurumlara bildirilmemesi gibi durumların etkili olduğu, ülkenin genişliği, köylerin uzaklığı ve ulaşım imkanlarının geçmişte daha sıkıntılı olması, kentlerde dahi nüfus miktarına uyumlu imkana sahip nüfus bürolarının olmaması yüzünden nüfusa ait bütün bilgi ve verilerin en önemlisi olan doğumlar hakkında resmi kurumlar tarafından takibi ve düzenlenmesi 1970 yılı nüfus sayımlarına kadar mümkün olamadığı anlaşılmaktadır.(Cilov, 1960: 252)

Bu bölümde ülkemiz ve Bursa nüfusunun doğurganlık durumu ve doğum olayına etki eden faktörler anlatılmakta, verilerini kullandığımız nüfus sayımlarında 1950 yılına ait nüfus sayımında canlı doğan ve yaşayan çocuk sayısı hakkında bilgi toplanmadığından 1975 ve 2000 yılları nüfus sayımlarına dayanarak analiz yapılmaktadır.

9.1. Nüfusun Doğurganlık Durumu

Doğum olayı canlı doğum ve ölü doğum olarak ikiye ayrılmaktadır. Canlı doğum ve ölü doğum ayrımının demografik analizlerde büyük önemi bulunmakta, ölü

doğumların nüfusun gelişmesi bakımından herhangi bir etkisi olmadığı için doğum ve doğurganlıkla ilgili analizlerde yalnızca canlı doğumlar göz önünde tutulmaktadır.

Canlı doğumun tarifi ülkeden ülkeye değişmekle birlikte genel olarak sağ salim ana rahminden kurtulup, kalp çarpması, soluma, kol ve bacak hareketleri gibi hayat belirtisi gösteren bebeğin dünya gelmesidir.(Gürtan, 1969: 183)

Doğumların analiz edilmesi nüfusun doğurganlık durumu dolayısıyla çoğalma kapasitesi hakkında bilgi vermekte, bu durumu daha net ortaya koymak içinde doğurganlığı da iki başlık altında toplamak gerekmektedir.Doğurganlık potansiyel doğurabilme yeteneği ve fiili doğurganlık (Fertility) olmak üzere ikiye ayrılır.

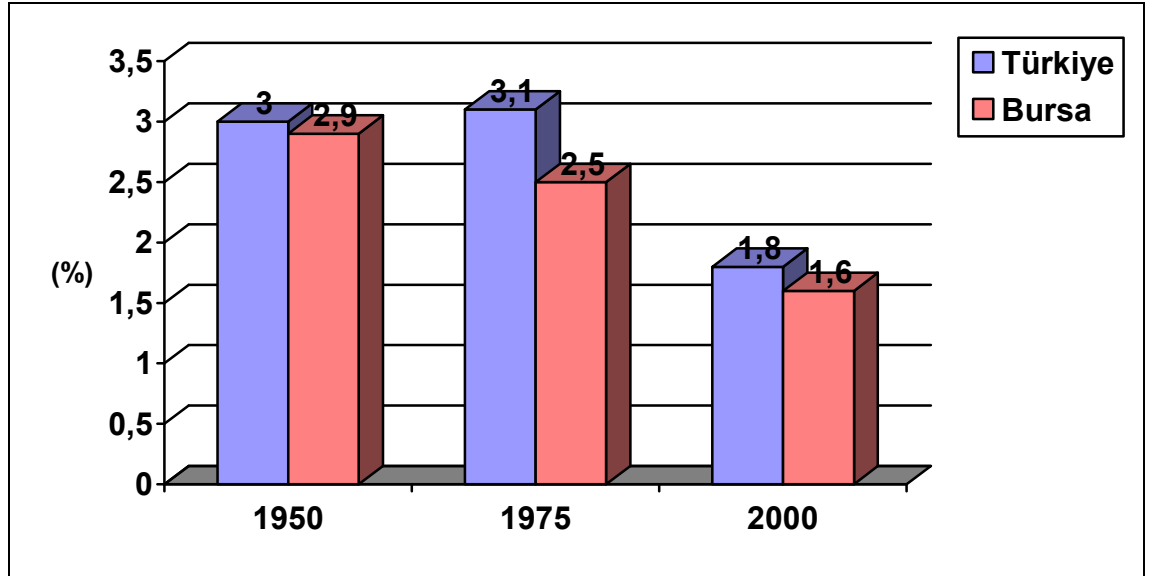
Potansiyel doğurganlık bir nüfusun biyolojik bakımdan çocuk doğurabilme yeteneğidir. Bu yeteneğin bulunmaması haline kısırlık denmektedir. Fiili doğurganlık ise bir nüfusta canlı doğanların belirlediği fiili doğum oranıdır. Fiili doğum olayı ise kaba doğum oranı, fertility ve özel doğum oranı olarak üç farklı başlıkta incelenmektedir.(Akkayan, 2008)

9.1.1. Kaba Doğum Oranı

Kaba doğum oranı bir nüfus içinde bir yıl içerisinde doğan çocuk sayısının o yıl ortasında belirlenen toplam nüfusa oranlanmasıyla hesaplanmaktadır. Kullanılması oldukça basit olan bu formül doğum olayı hakkında genel bilgi vermesi açısından özellikle farklı nüfuslarla kıyas yapmak amacıyla da kullanılmaktadır. Kaba doğum oranında endişe edilen tek nokta nüfusun doğurganlık yeteneği olan kadınlarla birlikte erkekleri de içermesidir.(Gürtan, 1969 :184)

Evlenme oranlarında olduğu gibi doğum olaylarında da ani değişimlerin başlıca nedeni savaş ve ekonomik gidişatta meydana gelen değişiklikler olmaktadır. Savaşlar yüzünden çocuk sahibi olabilecek yaştaki erkeklerin silah altına alındığı bu yüzden evlenme ve çocuk sahibi olma yaşlarının geciktiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla savaş yıllarında doğum olayları azalma eğilimindeyken, savaştan hemen sonra gerçekleşen evliliklerle doğum olaylarının arttığı görülmektedir.

Grafik 9.1: 1950 – 2000 Yılları Arası Türkiye ve Bursa’ da Toplam Nüfusun Kaba Doğum Oranları

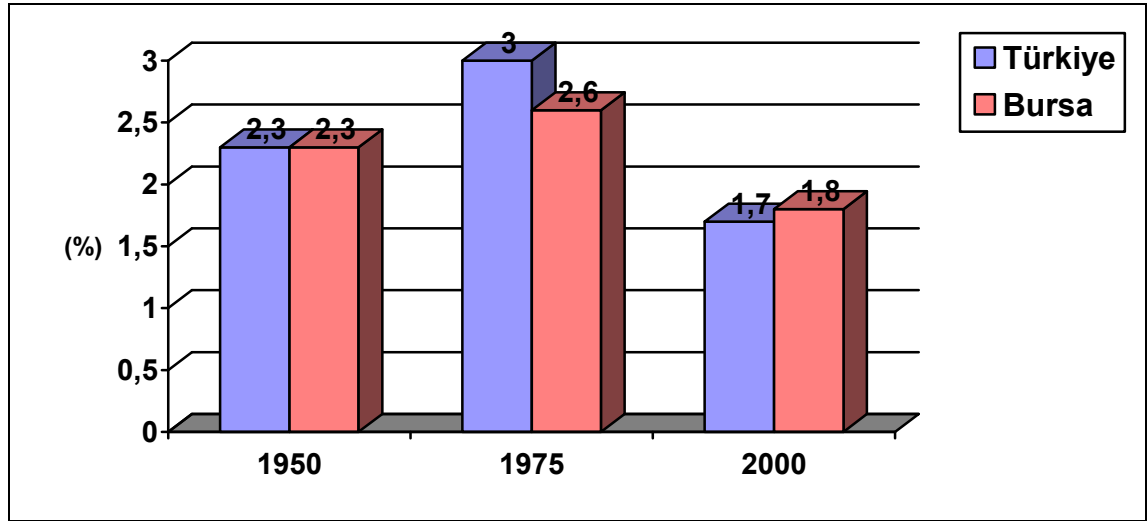

Ülkemizde 1940 -1945 yılları arasında gerek Dünyada seyreden ekonomik krizin gerekse 2. Dünya savaşının etkileriyle 1950 yılı öncesinde nüfusun artışında yavaşlama olduğu özellikle doğumların azaldığı görülmektedir. 1945- 1950 yıllarında ise nüfusumuzun artmaya başladığı bu durumda doğum oranlarının normalin üstünde seyretmesinin etkisinin büyük olduğu anlaşılmaktadır. (Cilov, 1960: 53)

Ülkemizde birçok şehirde, ailelerin erken tarihlerden itibaren doğurganlıklarını kontrol ettiği görülmekte, 1950'lerde başlayan doğurganlık artışının, kentte doğurganlığı pek etkilemediği anlaşılmaktadır.(D.İ.E.,1995:18)

1950 yılında Türkiye'de ülke genelinde kaba doğum oranı yüzde üç olarak hesaplanmakta, kentlerde bu oranın yaklaşık yüzde iki, kırlarda ise yüzde üç olduğu görülmektedir. Bursa'da aynı yıl toplam nüfusta kaba doğum oranı yine yüzde üç iken, kentte yaklaşık olarak yüzde iki olduğu, kırdaki ise yüzde üçü geçtiği görülmektedir. (Bkz. Tablo B.f.6- B.f.6.1)

Grafik 9.2: 1950 – 2000 Yılları Arası Türkiye ve Bursa' da Kent Nüfusunun Kaba Doğum Oranları

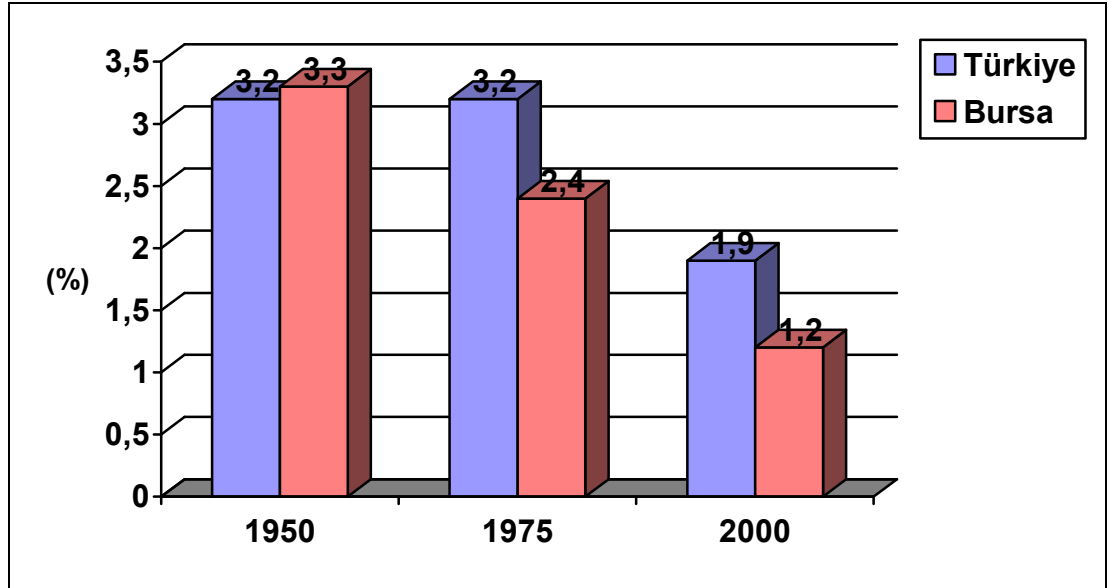

Kırdaki doğurganlık oranı sürekli azalırken kentteki doğum oranı bir dönem hafif bir artıştan sonra belli bir düzeyde kalmıştır. Kentsel kaba doğum oranında özellikle 1960larda gözlenen bu hafif yükselişin nedeni kırdan yeni gelen ailelerin kentteki ailelere göre daha çok çocuk sahibi olmalarıdır. Kırsal alanlardan göç yoluyla

nüfusun büyük bölümünün kentsel alanlara akmasına karşın başlangıçtan beri kırsal alanlardan daha düşük olan kentsel kaba doğum oranında ciddi bir artış olmamıştır.(Türkiye’de Nüfus Artışı(1935 – 1975), 1983: 19)

1950 yılından itibaren kırdan kente göçün yoğunlaşmış olduğu, şehre gitmeyi tercih eden genç nüfusun, geldikleri yerden çok yaşadıkları şehrin ihtiyaçlarına uygun olacak şekilde ailelerini oluşturmayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. 1970’li yılların ortalarından itibaren ulusal doğurganlık düzeyinde azalma gözlemlenmekte, bu durumun özellikle kentte nüfus planlaması kampanyalarının da etkisiyle doğum oranlarında bir düşüş yaşanmasını sağladığı anlaşılmaktadır.(D.İ.E, 1995: 21)

Grafik 9.3: 1950 – 2000 Yılları Arası Türkiye ve Bursa’ da Kır Nüfusunun Kaba Doğum Oranları

1975 yılına gelindiğinde ülkemiz genelinde kaba doğum oranının yüzde üçlerde olduğu görülmekte şehirlerde ve kırdaki da bu oranın değişmediği anlaşılmaktadır.

Bursa’ da ise aynı dönemde kaba doğum oranında 1950 yılına kıyasla bir düşüşün olduğu gerek tüm ilde gerekse kentte ve kırdaki doğum oranının yüzde iki buçuk civarında olduğu hesaplanmaktadır. (Bkz. Tablo B.f.6- B.f.6.1)

2000li yıllara gelindiğinde ise ülkemizde gerek kentte gerekse kırdaki 1975 yılına kıyasla bir düşüş gözlemlenmekle birlikte kaba doğum oranının yüzde ikiler civarında olduğu görülmektedir. Kaba doğum oranındaki ülke genelinde gözlemlenen düşüşün etkilerine Bursa ‘da da rastlanmakta, kırdan kente göçün devam etmesine rağmen artık kırdaki doğum oranının da düşmesinden hareketle Bursa genelinde kaba doğum oranının Türkiye geneli oranının da altında kalmış olduğu, kentlerde ise ufak bir farkla öne geçtiği anlaşılmaktadır. Bursa’ da kırdaki doğum oranı ise 1950 yılındaki oranın yaklaşık üçte biri 1975 yılındaki oranın ise yarısı olarak hesaplanmaktadır. (Bkz. Tablo B.f.6- B.f.6.1)

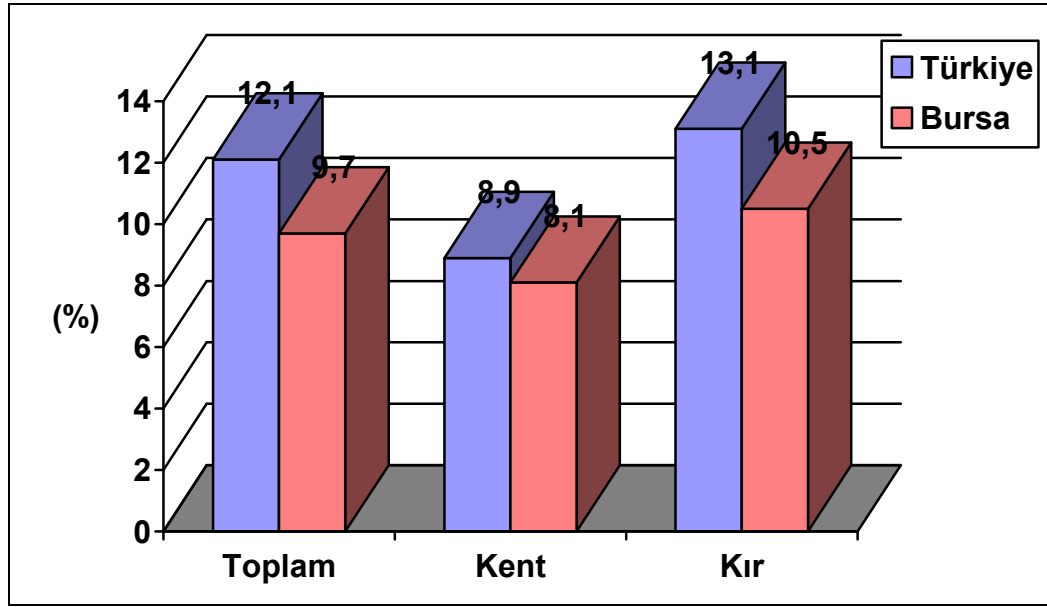
9.1.2. Fiili Doğum Oranı

Erkek Nüfusun hiç hesaba katılmadığı fiili doğum oranında bir nüfusun içinde belirli bir yılda 0- 4 yaş arasındaki nüfus toplamının bu yaşlar arasındaki sınıf toplamına bölünmesiyle elde edilen sonucun doğum yapabilecek çağdaki dolayısıyla 15 – 49 yaşlarındaki toplam kadın nüfusuna oranlanmasıyla hesaplanmaktadır. Bu hesaplama yapılırken evli ve evli olmayanların ayrımı yapılmamakta dolayısıyla doğum yapabilecek çağda olduğu halde evli olmayan bekar, dul ve boşanmış kadın nüfus da toplama dahil edilmektedir. Hesaplama sonucunda bu yaşlardaki her yüz kadına isabet eden ortalama doğum sayısı ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde 1950 yılında 15- 49 yaş aralığında bulunan her yüz kadına düşen doğum sayısı yaklaşık on iki iken bu kadınlar içinde kentte ikamet edenlere yaklaşık dokuz doğum, kırdaki yaşamlarını sürdürenlere ise on üç doğum isabet etmektedir. Aynı

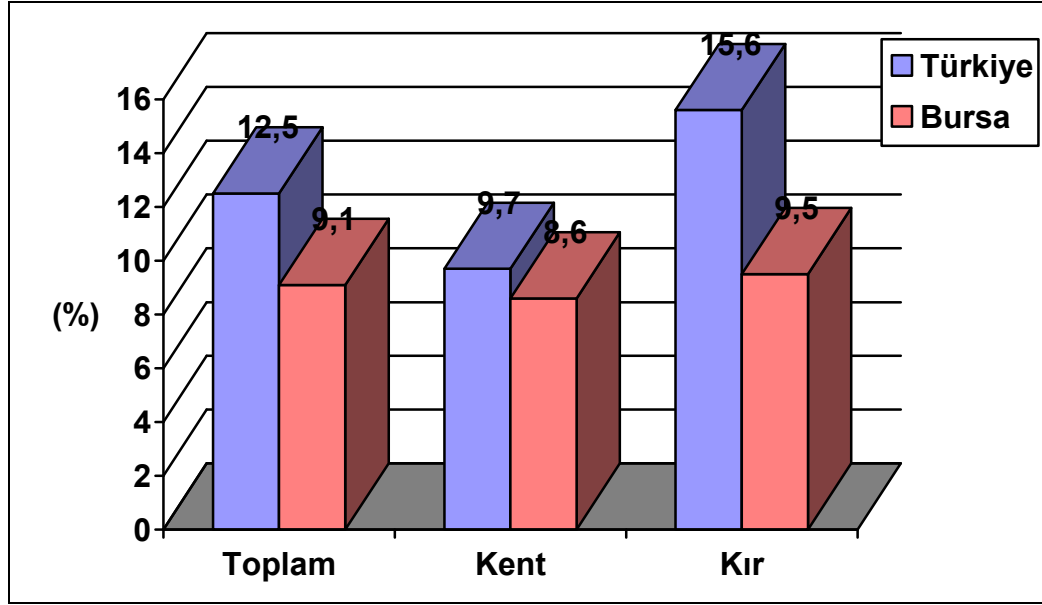
zaman diliminde Bursa’da aynı yaş grubundaki kadınlar için, her yüz kadına düşen doğum sayısının Bursa genelinde yaklaşık on iken kentte yaşayan kadınlar için 8, kırdaki yaşayanlar içinse 10 doğumdan fazla olduğu görülmektedir. (Bkz. Tablo B.f.7-B.f.7.1)

Grafik 9.4: Türkiye ve Bursa’ da 1950 Yılında Fiili Doğum Oranları (%)

1950 yılında fiili doğum oranlarına bakıldığında hem toplam nüfus içinde hem de kent ve kırdaki Bursa’nın Türkiye oranlarının altında olduğu anlaşılmaktadır. Bu farkın kent nüfusunun fiili doğum oranında azalırken kır nüfusunda ise arttığı görülmekte, bu durumun da Bursa’da kırdan kente göçün ülkemiz geneline kıyasla daha belirgin oranlarda yaşanmasının bir sonucu olduğu tahmin edilmektedir. (Bkz. Tablo B.f.7-B.f.7.1)

Grafik 9.5: Türkiye ve Bursa’ da 1975 Yılında Fiili Doğum Oranları (%)

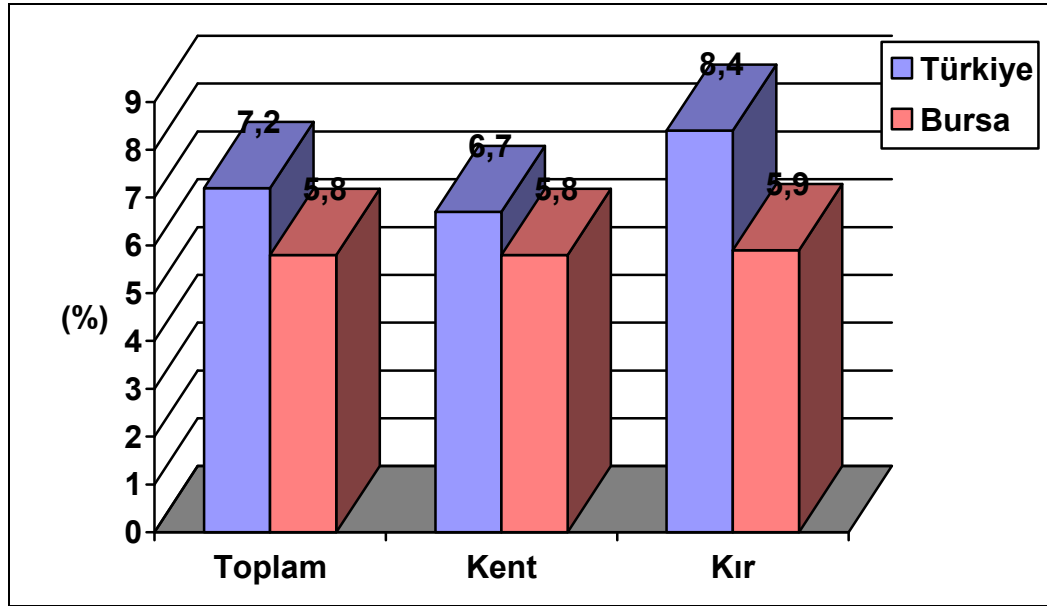
1975 yılına gelindiğinde Türkiye genelinde 15 – 49 yaş aralığında bulunan her yüz kadına düşen doğum sayısının 1950 yılına göre fark edilir bir artış gösterdiği tespit edilmekte, ülke genelinde bu sayı yaklaşık olarak 13 iken, kentlerde yaşayan kadınlar için on kırda yaşayan kadınlar içinse on altı olarak hesaplandığı görülmektedir. Aynı yıllarda Bursa’ da kentlerdeki artışa rağmen, kırdaki yaşayan kadınlarda doğum sayısının 1950 yılına göre düşmesiyle il genelinde bir düşüş olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.f.7- B.f.7.1)

Doğurganlığın zaman içinde azalmasında veya kontrol edilmesinde doğum kontrolünün önemi büyüktür. Bursa’da kentte ve kırdaki fiili doğum oranı dengede görünürken ülkemiz genelinde kırdaki oranın kentlerden açık ara fazla olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum o yıllarda kentlerde nispeten uygulanmayan başlanan doğum kontrol yöntemlerinin kır için tam manasıyla söz konusu olmadığına en

önemli göstergelerinden biridir. Kırsal kesimde özellikle yaygın töre anlayışı ve dini inancında etkisiyle doğum kontrolünün yayılması zaman almıştır.

Türkiye’de doğurganlık kontrolünün artması, büyük ölçüde kadın ve erkeğin kişisel tutumundan, tıbbi yöntemlerin gelişmesinden ve nüfus politikasının değişiminden değil de doğum kontrolünde bir diğer müdahale olan kürtajın 1983 yılında yasallaşmasından kaynaklanmaktadır. (D.İ.E.,1995:28) Nitekim 2000’li yıllara gelindiğinde fiili doğurganlık oranlarında ciddi düşüşler gözlemlenmektedir.

Grafik 9.6: Türkiye ve Bursa’ da 2000 Yılında Fiili Doğum Oranları (%)

2000 yılında ülkemiz genelinde 15 – 49 yaş grubundaki her yüz kadına düşen doğum sayısı yaklaşık yediye düştüğü, kentlerde de bu rakamın değişmediği kırdaki ise 1975 yılındaki rakamın yarısına yaklaştığı gözlemlenmektedir. Aynı zaman diliminde Bursa’da da fiili doğurganlık oranının düştüğü kentte ve kırdaki 15- 49 yaşlarındaki

her yüz kadına hemen hemen aynı sayıda çocuk düştüğü hesaplanmaktadır. (Bkz. Tablo B.f.7- B.f.7.1)

9.2. Doğurganlığa Etki Eden Faktörler

Bir nüfusun doğurganlığına etki eden faktörler arasında yaş ve evlilik gibi direkt demografik faktörlerin yanı sıra okuma yazma bilme, eğitim durumu gibi sosyoekonomik ve kültürel faktörlerde yer almaktadır.(Gürtan, 1969: 206)Kadınların canlı doğurdıkları veya yaşayan çocuk sayıları bu faktörlerin değişimine göre farklılıklar göstermektedir.

Bu bölümde doğurganlığa etki eden faktörlerin doğrultusunda kadın nüfusun özelliklerine göre ülkemizde ve Bursa ‘ da canlı doğan ve yaşayan çocuk sayısı anlatılacaktır. 1950 yılı nüfus sayımında ülkemiz ve Bursa için canlı doğan ve yaşayan çocuk sayısına ait veri bulunmadığından yalnızca 1975 ve 2000 yıllarına ait nüfus sayımları için bilgi verilebilmektedir.

9.2.1. Demografik Faktörlere Göre Canlı Doğan Çocuk Sayısı

Doğurganlığa etki eden en önemli demografik faktörlerin yaş, medeni hal ve doğum kontrolü uygulamasının yaygın hale gelmesinin olduğu bilinmektedir.. Bu faktörlerden yaş ve medeni hale ait verilere nüfus sayımlarından ulaşılabilmek mümkün olmaktayken doğum kontrolü hakkında bilgi vermek imkansız görünmektedir.

Kadınların doğurganlık yaşları 15-49 veya 13-47 yaş aralıkları olarak değişebilmektedir. Bir kadında doğurganlık biyolojik bakımdan on dokuz yaşında en üst seviyeye varırken otuz beş yaşından itibaren de hızla azalmaya

başlamaktadır.(Gürtan, 1969: 206) Nüfus sayımlarında doğurganlığın başladığı yaş on iki yaş olarak alınmaktadır. Nitekim düşük frekanslarda da olsa doğum oranları hesaplamalarında kullanılan formüllerin aksine on iki yaşında da, hatta altmış beş ve üstü yaşlarda dahi doğum olaylarının görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu sebeple çalışma da sözü edilen doğurganlık verileri on iki yaş ve üstü kadın grubu için geçerli olmaktadır.

Doğurganlığa etkisi olan bir diğer önemli faktör de kadının medeni halidir. Türkiye’de kadınların hemen hemen tamamı evlenmektedir. Her ne kadar evlilik yaşı bir takım değişiklikler gösterse de kadınların doğurganlık durumlarının devam ettiği dönemlerde genelde evli oldukları bilinmektedir. (Bkz. Tablo B.f.1- B.f.1.1)

Tablo 9.1: 1975 ve 2000 Yılları Nüfusun 12+ Kadın Nüfusun Medeni Hali

Yıllar	Türkiye		Bursa	
	Hiç Evlenmemiş	Evli, Boşanmış, Eşi Ölmüş	Hiç Evlenmemiş	Evli, Boşanmış, Eşi Ölmüş
1975	29,2	70,8	25,2	74,8
2000	29,7	70,3	25,7	74,3

Diğer koşullar aynı olmak suretiyle, evli nüfusun oranı arttıkça doğum oranında da artış beklenmektedir. (Gürtan, 1966: 206) Doğurganlık üzerinde evlilik süresinin de etkili olduğu görülmektedir. İnsan ömrünün uzaması evli çiftlerin çocuk sahibi olma yaşını da etkilemekte insanların geçmişte olduğundan daha uzun süre evli konumda olmasını sağlamaktadır. Boşanma ve eşin ölmesi durumunda, kadın yeniden evlenmediği sürece çocuk doğurmaya devam etmesi söz konusu değildir. Buna rağmen yapılan hesaplamalarda biyolojik anlamda potansiyel doğurganlık kabiliyeti

göz önünde bulundurularak 12 yaş ve üstü evli, boşanmış ve eşi ölmüş kadın nüfus kullanılmaktadır.

1975 yılında ülkemizde on iki ve daha yukarı yaşlarda bulunan her yüz kadından yetmişinin en az bir kez evlendiği görülmektedir. Aynı yıl Bursa'da aynı yaş grubundaki her yüz kadından yaklaşık yetmiş beşinin evli, boşanmış ya da eşi ölmüş kadın nüfusa dahil olduğu anlaşılmaktadır. Aradan geçen yirmi beş yılda gerek ülkemizde gerekse Bursa'da on iki yaş ve üstü evli, boşanmış ve eşi ölmüş kadın nüfusun oranında ciddi bir artış söz konusu olmamaktadır. (Bkz. Tablo B.f.1-B.f.1.1)

Ülkemizde 1975 yılında evli, boşanmış ve eşi ölmüş on iki yaş ve üstü kadın nüfusun yaş gruplarına göre canlı doğan çocuk sayısına bakıldığında her yüz kadına 406 çocuk düşmektedir. Yaş ilerledikçe canlı doğan çocuk sayısının da arttığı buna dayanarak evli, boşanmış ve eşi ölmüş kadınlar içinde canlı doğan çocuk sayısında en büyük payın 50-54 yaş grubunda, en küçük payınsa 20 yaşın altında olanlarda olduğu görülmektedir. (Bkz. Tablo B.f.2)

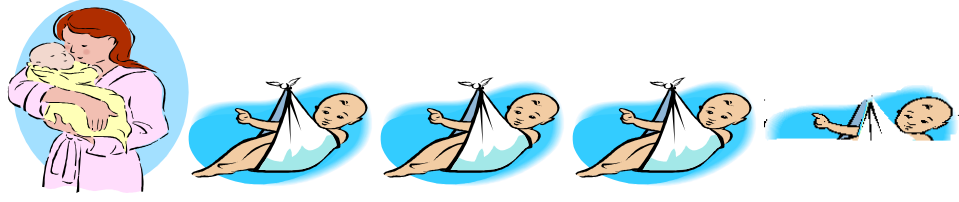
Şekil 9.1: 1975 Yılında Türkiye'de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Bir Kadına Düşen Ortalama Canlı Doğan Çocuk Sayısı

Bursa'da aynı yıl evli, boşanmış ve eşi ölmüş on iki yaş ve üstü kadın nüfusun yaş gruplarına göre canlı doğan çocuk sayısına bakıldığında her yüz kadına yaklaşık 360 çocuk düşmektedir. Bu kadınların yaş gruplarına bakıldığında en büyük pay 55 -59

yaş grubundaki, en düşük payınsa 20 yaşın altındaki kadınların oluşturduğu görülmektedir. (Bkz. Tablo B.f.2.1)

Şekil 9.2: 1975 Yılında Bursa’da Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Bir Kadına Düşen Ortalama Canlı Doğan Çocuk Sayısı

Yaşayan çocuk sayısına göre 1975 yılında evli, boşanmış ve eşi ölmüş on iki yaş ve üstü kadın nüfusun içinde her yüz kadına Türkiye’de 303 çocuk düşmekteyken, aynı yıl Bursa’da bu rakam 262 ‘dir. Yaşayan çocuk sayısının kadınların yaş grubuna göre dağılımına bakıldığında ülkemizde en büyük pay 40 – 44 yaş grubundayken Bursa ‘da 55 – 59 yaş grubundadır. (Bkz. Tablo B.f.2- B.f.2.1)

1975 yılından 2000 yılına gelindiğinde hem ülke genelinde hem de Bursa ‘da canlı doğan çocuk oranında kaba doğum oranına paralel olarak düşüş yaşandığı gözlemlenmektedir. Daha evvel de bahsedildiği üzere ülkemizde bu yıllarda doğum kontrolü her anlamda yaygınlaşmakta kentte olduğu kadar kırdada modern tıbbi yöntemler kullanılmaya başlanmaktadır. (Bkz. Tablo B.f.2- B.f.2.1)

2000 yılında ülkemizde evli, boşanmış ve eşi ölmüş on iki yaş ve üstü kadın nüfusun yaş gruplarına göre canlı doğan çocuk sayısına bakıldığında her yüz kadına yaklaşık 326 çocuk düşmekteyken, Bursa ‘da bu rakam 277’dir. Aynı kadın grubunda yaş gruplarına göre canlı doğan çocuk sayısının dağılımına bakıldığında ülkemizde ve Bursa ‘da en büyük payın altmış beş yaş üstü yaş grubunda olduğu ortaya

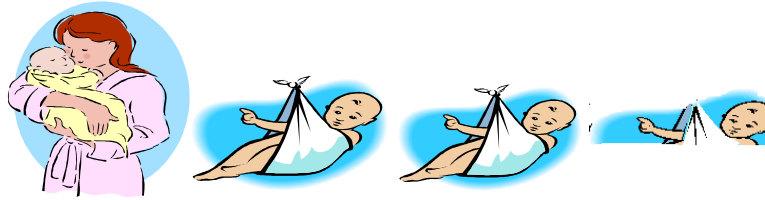
çıkılmaktadır.20 yaş altı kadın grubunun yine canlı doğan çocuk sayısında en düşük paya sahip olduğu görülmektedir. (Bkz. Tablo B.f.2- B.f.2.1)

Şekil 9.3: 2000 Yılında Türkiye’de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Bir Kadına Düşen Ortalama Canlı Doğan Çocuk Sayısı

Aynı yıl yaşayan çocuk sayısına bakıldığında 1975 yılına kıyasla bu sayının ülke genelinde azalma yaşandığı evli, boşanmış ve eşi ölmüş on iki yaş ve üstü her yüz kadına ülkemizde 289 yaşayan çocuk düşmekteyken Bursa ‘da bu rakamın 243 olduğu anlaşılmaktadır. çocuk sayısının kadınların yaş grubuna göre dağılımına bakıldığında ülkemizde en büyük payın 60 -64, Bursa’ da ise 65+ yaş üstü yaş grubunda olduğu hesaplanmaktadır. (Bkz. Tablo B.f.2- B.f.2.1)

Şekil 9.4: 2000 Yılında Bursa’da Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Bir Kadına Düşen Ortalama Canlı Doğan Çocuk Sayısı

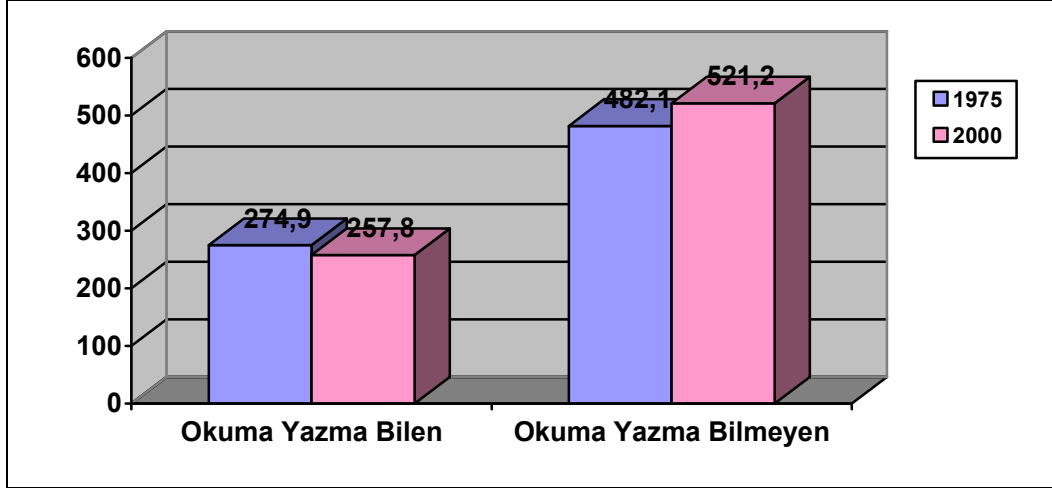
9.2.2. Sosyo -Ekonomik ve Kültürel Faktörlere Göre Canlı Doğan Çocuk Sayısı

Doğurganlığı demografik faktörlerin yanı sıra sosyal ve kültürel faktörler de ciddi bir biçimde etkilemektedir. Dine, yaşanan idari birime, okuryazarlık ve mezun olunan kuruma, gelir seviyesine bağlı olarak doğurganlık oranlarının değiştiği bilinmektedir. Nüfus sayımlarında doğurgan nüfusa dahil olan 12 yaş üstü evli, boşanmış ve eşi ölmüş kadın nüfusun okur yazarlık durumları ve mezun oldukları son kurum hakkında bilgiler mevcut olduğundan bu bölümde canlı doğan ve yaşayan çocuk sayısının bu faktörlere göre değişiminden bahsedilecektir.(Gürtan, 1969: 209)

9.2.2.1. Kadın Nüfusun Okur Yazarlık Durumuna Göre Canlı Doğan Çocuk Sayısı

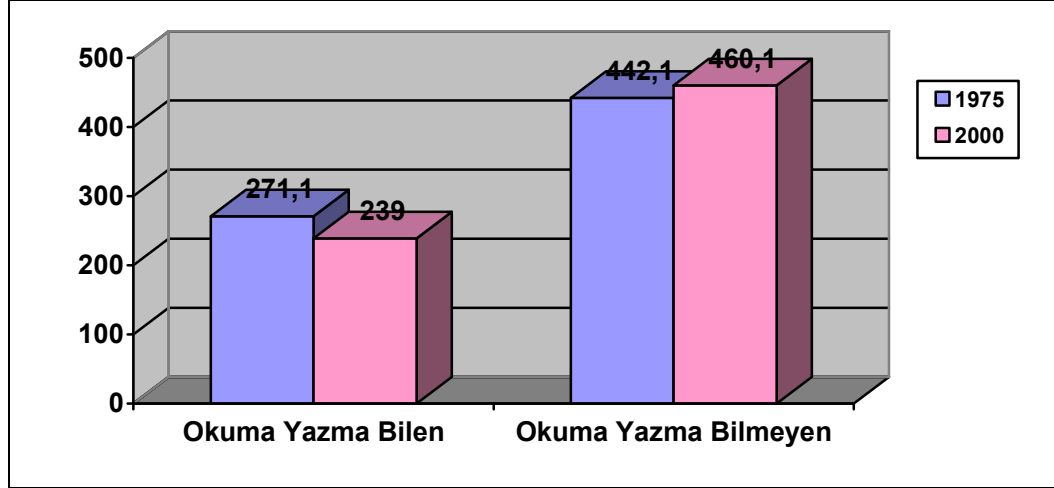
Kadın nüfusun okuryazarlık vasfı kazanmasıyla doğurganlık oranı arasında ters orantı bulunmaktadır. Nitekim 1975 ve 2000 yıllarında hem ülkemizde hem de Bursa'da okuma yazma bilmeyen 12 ve üstü yaşlardaki evli, boşanmış ve eşi ölmüş kadın nüfusun içinde her yüz kadına düşen canlı doğan çocuk sayısının okuma yazma bilen her yüz kadın başına düşen çocuk sayısının iki katına yaklaştığı görülmektedir. (Bkz. Tablo B.f.3- B.f.3.1)

Grafik 9.7: Türkiye’de 1975- 2000 Yıllarında Okuma Yazma Durumuna Göre Her Yüz Kadına Düşen Canlı Doğan Çocuk Sayısı

Aradan geçen yirmi beş yılda ülkemiz genelinde ve Bursa ‘da okuma yazma bilen kadın nüfus içinde canlı doğan çocuk sayısında azalma gözlemlenirken, okuma yazması olmayan kadın nüfusta ise az da olsa canlı doğan çocuk sayısında artış gözlemlenmiştir. (Bkz. Tablo B.f.3- B.f.3.1)

Grafik 9.8: Bursa 'da 1975- 2000 Yıllarında Okuma Yazma Durumuna Göre Her Yüz Kadına Düşen Canlı Doğan Çocuk Sayısı

1975 ve 2000 yıllarında ülkemizde ve Bursa'da 12 yaş ve üstü evli, boşanmış ve eşi ölmüş kadın nüfusta okuma yazma bilen ve bilmeyen kadın nüfusun içinde her yüz kadına düşen canlı doğan sayıları birbirine yakın olmakla birlikte özellikle okuma yazma bilmeyen kadın nüfusa düşen canlı doğan çocuk sayısında Bursa'nın Türkiye'nin gerisinde olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo B.f.3- B.f.3.1)

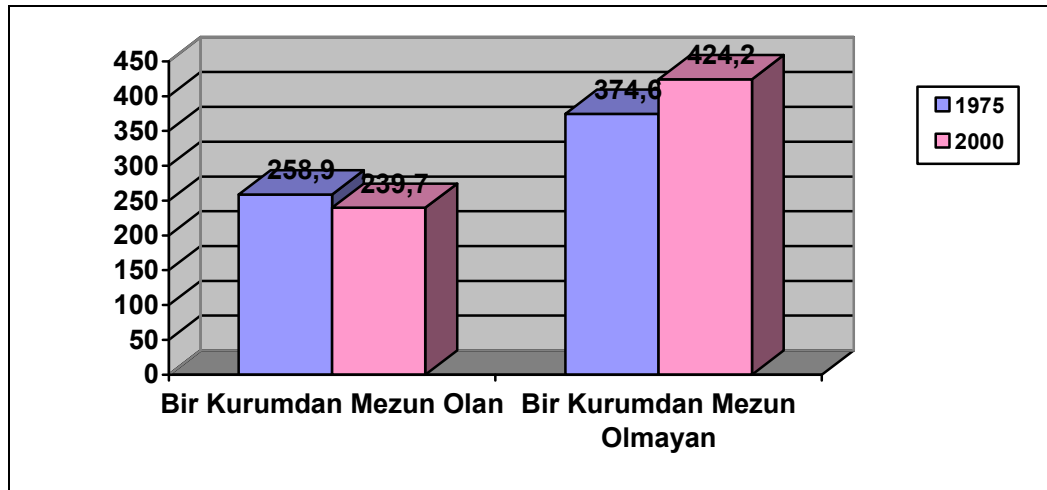
Yapılan hesaplara göre 1975 yılında okuma yazma bilmeyen 12 yaş ve üstü evli, boşanmış ya da eşi ölmüş bir kadın Türkiye'nin herhangi bir yerinde ya da Bursa' da yaşıyorsa yaklaşık olarak beş canlı doğan çocuğa sahip olmaktadırken 2000 yılında aynı vasıflara sahip bir kadın yine Türkiye'nin herhangi bir yerinde yaşıyorsa yaklaşık altı canlı doğan çocuğa sahipken Bursa' da ise yine beş canlı doğan çocuğa sahip olmaktadır. (Bkz. Tablo B.f.3- B.f.3.1)

1975 ve 2000 yıllarında Türkiye'nin herhangi bir yerinde ya da Bursa' da yaşayan okuma yazma bilen 12 yaş ve üstü evli, boşanmış ya da eşi ölmüş bir kadın, canlı doğan yaklaşık üç çocuğa sahip olmaktadır. (Bkz. Tablo B.f.3- B.f.3.1)

9.2.2.2. Kadın Nüfusun Eğitim Durumu ve Mezun Olduğu Kuruma Göre Canlı Doğan Çocuk Sayısı

Ülkemizde ve Bursa'da 1975 ve 2000 yıllarında 12 yaş ve üstü evli, boşanmış ya da eşi ölmüş kadın nüfusun içinde okuma yazma bilenlerin büyük çoğunluğu bir kurumdan mezun olmuşlardır. Bununla birlikte okuryazarlık vasfına sahip olanlar arasında bir kurumdan mezun olmayan kadınların sahip olduğu canlı doğan çocuk sayısı her iki sayım yılında da hem Türkiye hem de Bursa' da bir kurumdan mezun olanların sahip olduğu canlı doğan çocuk sayısından büyük oranda fazladır.

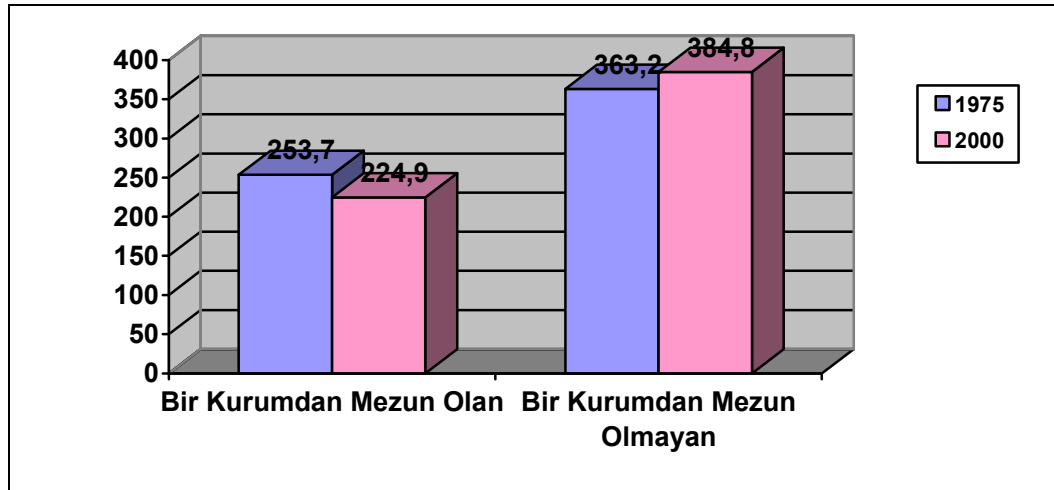
Grafik 9.9: Türkiye'de 1975- 2000 Yıllarında Bir kurumdan Mezun Olma Durumuna Göre Her Yüz Kadına Düşen Canlı Doğan Çocuk Sayısı

Aradan geçen yirmi beş yılda Türkiye geneli ve Bursa’ da 1975 yılından 2000 yılına bir kurumdan mezun olmayan kadın nüfusun canlı doğan çocuk sayısında artış gözlemlenmekteyken bir kurumdan mezun olanlarda ise düşüş tespit edilmektedir.

Yapılan hesaplara dayanarak 1975 ve 2000 yıllarında Türkiye’nin herhangi bir yerinde ya da Bursa’ da yaşayan 12 yaş ve üstü evli, boşanmış ya da eşi ölmüş okuryazarlığı olup bir kurumdan mezun olan bir kadın canlı doğan yaklaşık 3 çocuğa sahip olmaktadır, bir kurumdan mezun olmayan bir kadının ise Türkiye’de herhangi bir yerde yaşıyorsa 1975 yılı için yaklaşık 4, 2000 yılı içinse 5 canlı doğan çocuğa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bursa’da bir kurumdan mezun olmayan aynı yaşlardaki ve vasıflardaki bir kadın ise 1975 yılından 2000 yılına 4 canlı doğan çocuğa sahip olmaktadır. (Bkz. Tablo B.f.4- B.f.4.1)

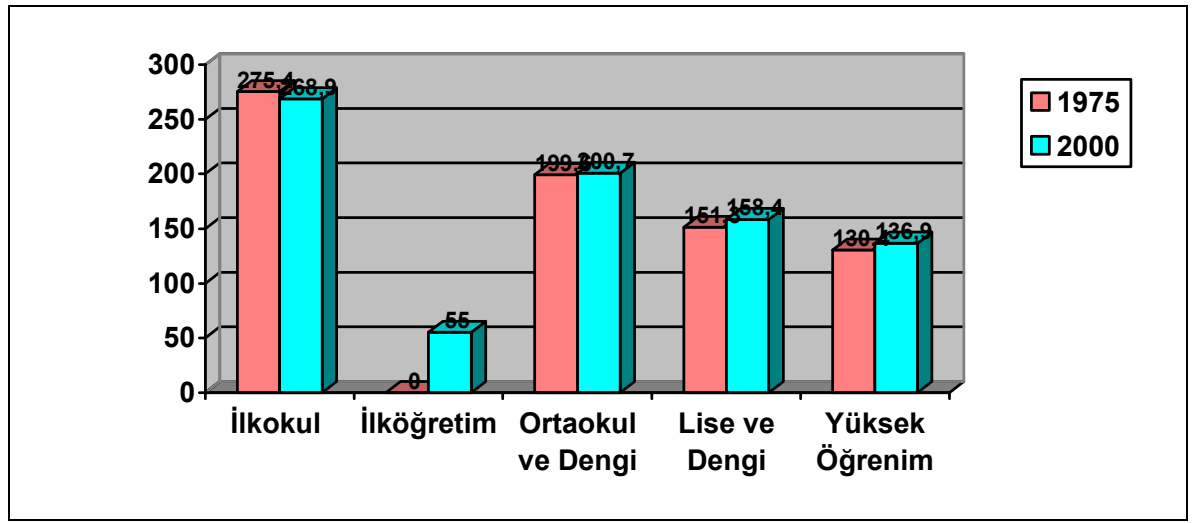
Grafik 9.10: Bursa’da 1975- 2000 Yıllarında Bir kurumdan Mezun Olma Durumuna Göre Her Yüz Kadına Düşen Canlı Doğan Çocuk Sayısı

Ülkemizde ve Bursa’da her iki sayım yılında da 12 yaş ve üstü evli, boşanmış ya da eşi ölmüş kadın nüfus içinde bir kurumdan mezun olanlarda en büyük payın ilkökul

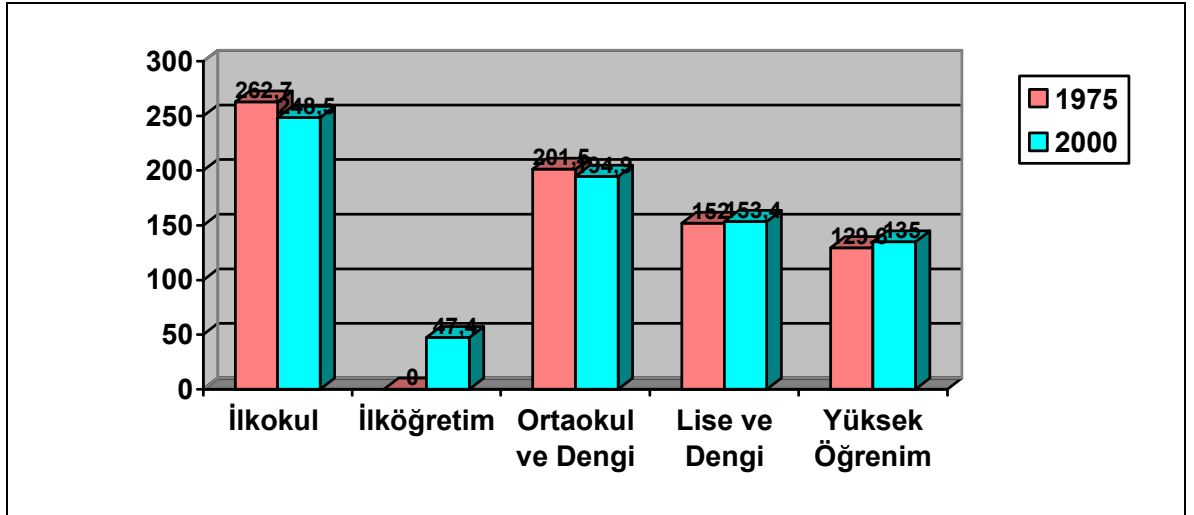
mezunlarına ait olduğu anlaşılakta en küçük paya ise bir yüksek öğretim kurumundan mezun olanların sahip olduğu görülmektedir. (Bkz. Tablo B.f.5-B.f.5.1)

Grafik 9.11: Türkiye’de 1975 ve 2000 Yıllarında Bir Kurumdan Mezun Olma Durumuna Göre Her Yüz Kadına Düşen Canlı Doğum Sayısı

İlköğretimden yüksek öğrenime doğru gidildikçe canlı doğan çocuk sayısının azalmakta olduğu görülmekte bu duruma eğitimde geçirilen süre arttıkça evlilik yaşının da gecikmesinin sebebiyet verdiği tahmin edilmektedir. Yine gerek Türkiye’de gerekse Bursa’da ilköğretimden mezun olanlar içinde canlı doğan çocuk sayısı azalmaktayken lise ve dengi ve yüksek öğrenim kurumlarından mezun olanlar içinde canlı doğan çocuk sayısının arttığı görülmektedir.

Grafik 9.12: Bursa'da 1975 ve 2000 Yıllarında Bir Kurumdan Mezun Olma Durumuna Göre Her Yüz Kadına Düşen Canlı Doğum Sayısı

Yapılan hesaplara dayanarak 1975 ve 2000 yıllarında Türkiye'nin herhangi bir yerinde ya da Bursa' da yaşayan 12 yaş ve üstü evli, boşanmış ya da eşi ölmüş, okuryazarlığı olup bir kurumdan mezun olanlar içinde ilkokuldan mezun olan bir kadının yaklaşık olarak üç canlı doğan çocuğu olmaktadır, aynı zaman diliminde yüksek öğrenim kurumundan mezun bir kadın bir canlı doğan çocuğa sahip olmaktadır. (Bkz. Tablo B.f.5- B.f.5.1)

Doğumda canlı doğan ve yaşayan çocuk sayısı kadar nüfusun sağlıklı olup olmadığı hakkında fikir veren diğer bir önemli konu ise nüfusun sakatlık durumudur. Bir sonraki bölümde Bursa'da ve ülkemizde yaşayan sakat nüfusun nicel ve nitel özelliklerine değinilmektedir.

10. BURSA ‘DA NÜFUSUN SAKATLIK DURUMU

Bir toplumda toplam nüfusun içindeki sakat nüfusun payını bilmek, genel toplum sağlığı, istihdam potansiyeli gibi konular açısından önemlidir. Yapılan genel sağlık araştırmalarının yanı sıra nüfus sayımlarında da nüfusun sakatlık durumu hakkında bilgi alınmaktadır.

Ülkemizde yapılan nüfus sayımlarında 1927 yılından 1990 yılına kadar her on yılda bir sonu beşle biten yıllarda sakat nüfus hakkında bilgi toplanmakta, fakat bu bilgilerin toplanışında farklılıklar olduğu hemen göze çarpmaktadır. Bu nedenle bu sayımlardan elde edilen verileri standartlaştırmak oldukça zor olmaktadır. Örneğin kimi yıllardaki nüfus sayımlarında sakatlık türleri, bunların cinsiyete göre dağılımı ve yaş grupları hakkında bilgiler verilirken kimi yıllarda sakatlık türleri sadeleştirilmiştir. Diğer yandan sakatlık türlerinin nedenlerine dair verilere ise ancak bir ya da iki sayımda ulaşılabilen, zihinsel özürli kategorisine de 1985 yılından itibaren rastlanmaktadır. (Kırımlı, 1994: 2)

1950 -2000 yılları arasında Bursa’ da yapılan nüfusu sayımlarına bakıldığında elimizdeki verilerde 1950 yılına ait sakat nüfusa ait bilgiler bulunmadığından 1955 yılına ait nüfus sayımı verileri kullanılmış, yine 2000 yılına ait sakatlık türlerine göre sakat nüfusun verilerinde sadeleştirmeye gidildiğinden yalnız 1955 ve 1975 yılına ait sayım verileri kullanılmıştır. Sayım yıllarına ait sakatlık türleri verilerinde bilinmeyen ve diğer başlıklarında toplanan nüfusun sayıca azımsanmayacak boyutta olduğu görülmektedir. Bunun nedeni 1985 yılından önceki sayımlarda yalnızca gözle görülen fiziksel sakatlıkların sayılmasından dolayı zihinsel ve düşünsel sakatlık gibi türlerin bu başlıklar altında toplandığı sanılmaktadır.

10.1 Toplam Sakat Nüfus

Ülkemizde sakat nüfusun sayısında nüfus artışına paralel olarak bir artış gözlenirse de genel nüfusa olan oranında yıldan yıla bakıldığında ciddi bir değişiklik gözlenmemiştir. 2000 yılında toplam sakat sayısı 1955 yılındaki toplam sakat sayısının dört katına çıkmış, erkek nüfusta ve kadın nüfusta sakat sayısı da 1955 yılına göre 5 kat artmıştır. Bu artışa rağmen toplam nüfus içinde sakat nüfusun oranı yüz kişide iki kişi olarak hesaplanmaktadır. (Bkz. Tablo B.c.1)

Tablo10.1: Türkiye ve Bursa'da 1955-2000 Yıllarında Sakat Nüfus

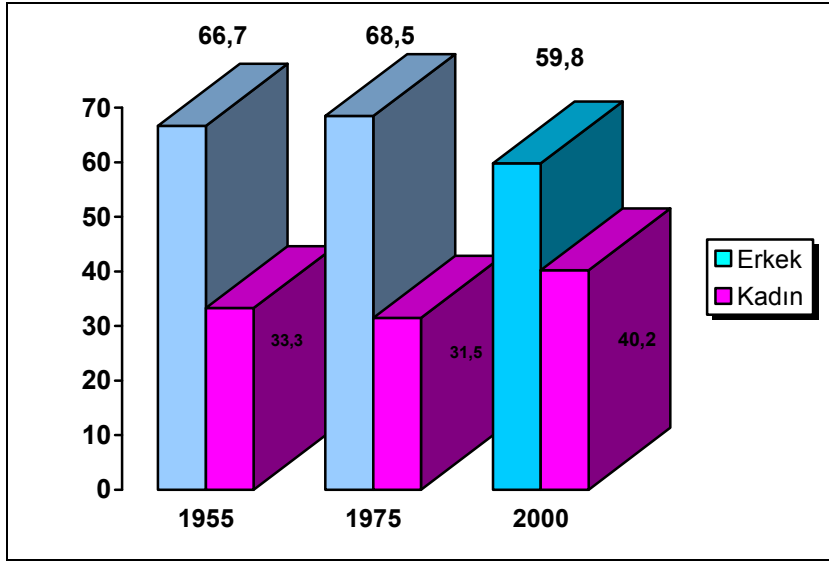
Yıllar	Nüfusun Cinsiyet Dağılımı	Türkiye			Bursa		
		Genel Toplam	Sakat Nüfus		Genel Toplam	Sakat Nüfus	
		N	N	%	N	N	%
1955*	Toplam	20.947.188	316.943	1,5	598.898	7.505	1,3
	Erkek	10.527.085	195.022	1,9	298.083	5.004	1,7
	Kadın	10.420.103	121.921	1,2	300.815	2.501	0,8
1975	Toplam	40.347.719	588.267	1,5	961.699	9.528	1,0
	Erkek	20.744.730	355.557	1,7	490.566	6.526	1,3
	Kadın	19.602.989	232.710	1,2	471.133	3.002	0,6
2000	Toplam	67.803.927	1234139	1,8	2.125.140	35.380	1,7
	Erkek	34.346.735	730405	2,1	1.064.560	21.148	2,0
	Kadın	33.457.192	503734	1,5	1.060.580	14.232	1,3

*Sakat nüfus ile ilgili ilk bilgiler 1927 yılında, daha sonrada 1990 yılına kadar 10' ar yıl arayla; sadece sonu 5 ile biten yıllarda toplanmış olduğundan, 1950 yılında sakat nüfus ile ilgili veri bulunmamaktadır. Bu nedenle 1955 yılına ait veriler kullanılmıştır.

Bursa için sakat nüfus verilerine bakıldığında Türkiye genelindeki artışın Bursa'ya da yansıdığı yarım asırlık süreç içinde Bursa' da sakat nüfusun 1955 yılına göre 5 kat arttığı görülmektedir. Yine nüfusun geneline oranla sakat nüfusun oranı yaklaşık olarak %2'dir. Bursa'da yaşayan sakat nüfusun oranı Türkiye'de yaşayan sakat nüfusun oranının az da olsa altında olduğu saptanmıştır. (Bkz. Tablo B.c.1.1)

Hem ülke genelinde hem de Bursa' da sakat nüfusun cinsiyete göre dağılımına bakıldığında erkek nüfusun çoğunlukta olduğu açıkça görülmektedir. Türkiye' de her üç sayım yılında da erkek sakat nüfus toplam sakat nüfusun % 60'ını oluşturmaktadır. Bursa' da sakat erkek nüfus sakat kadın nüfusunun yaklaşık iki katıdır.1955 ve 1975 yıllarında Bursa'da her on sakattan yedisi erkektir. (Bkz. Tablo B.c.2- B.c.2.1) Bu durumu açıklamak için sakatlanmaların nedenine bakmak gerekmektedir. Elimizde sakatlanmaların nedenlerine ilişkin veri bulunmamasına rağmen sakatlıkların %30'unun doğuştan kalan % 70'inin ise sonradan olduğu tespit edilmiştir.(Kırımlı 1994: 33) Bu durum çalışan nüfusun çoğunluğunu oluşturan erkeklerin kadınlara oranla sakatlanma risklerinin daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Yıllarla birlikte kadının istihdama katılımı arttıkça sakat nüfusun cinsiyete göre dağılımında değişiklikler olmakta kadın sakat nüfusu artış eğilimi göstermektedir.

Grafik 10.1: 1955 – 2000 Yılları Arasında Bursa’da Sakat Nüfusun Cinsiyet Dağılımı (%)

Sakat nüfusun yaş gruplarına bakıldığında yaşla birlikte sakatlanma riskinin de arttığı ve 25 – 34 yaş grubuna kadar oranların birbirine yakınken bu yaş grubundan itibaren aniden arttığı görülmektedir. Bu durum yine bir işte çalışan nüfusun işte sakatlanma riskinin bir işte çalışmayan nüfusa göre daha fazla olmasına bağlanabilmektedir. Ülkemizde ve Bursa’da 1975 ve 2000 yıllarında sakat nüfusun en yoğun olduğu yaş grubu 65 yaş üstü gruptur. Sakat nüfusun medyan yaşı 1975 yılında 45 iken 2000’de 50 ‘ye yükselmiştir.1955 yılına ait sakat nüfusun yaş grupları için veri bulunmamaktadır. (Bkz. Tablo B.c.3)

Sakatlık türlerine göre sakat nüfusun dağılımına bakıldığında iskelet çatısıyla ilgili sakatlıklar en büyük paya sahipken ardından duyu organlarıyla ilgili sakatlıklar gelmektedir.

10.2 Sakatlık Türlerine Göre Sakat Nüfus

Sakatlık türlerine göre nüfusun dağılımına bakıldığında gerek ülkemizde gerekse Bursa'da öne çıkan üç sakatlık türü tespit edilmektedir. İskelet çatısıyla ilgili sakatlıklar, duyu organlarıyla ilgili sakatlıklar ve zihinsel sakatlıkların en büyük paya sahip olduğu sakat nüfusta 1975 yılı hariç iskelet çatısıyla ilgili sakatlık türü ciddi farkla en sık rastlanan sakatlık türüdür.

Tablo 10.2: Bursa' da Yaşayan Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı

Yıllar	Nüfusun Cinsiyet Dağılımı	Genel Toplam	Sakatlık Türleri										
			Bilinmeyen			Net Bilinen		Duyu Organları İle İlgili Sakatlıklar		İskelet Çatısıyla İlgili Sakatlıklar		Zihinsel Sakatlıklar	
		N	n	%	N	N	%	n	%	N	%	n	%
	Toplam	7.505	394	5,5	7.111	2.817	39,6	3.970	55,8	0	0	324	4,6
1955	Erkek	5.004	261	5,5	4.743	1.847	38,9	2.700	56,9	0	0	196	4,1
	Kadın	2.501	133	5,6	2.368	970	41,0	1.270	53,6	0	0	128	5,4
	Toplam	9.528	844	8,9	8.684	3.318	38,2	4.175	48,1	0	0,0	1.191	13,7
1975	Erkek	6.526	772	11,8	5.754	2.105	36,6	2.860	49,7	0	0,0	789	13,7
	Kadın	3.002	72	2,4	2.930	1.213	41,4	1.315	44,9	0	0,0	402	13,7
	Toplam	35.380	2.553	7,2	32.827	8.279	25,2	13.862	42,2	4.407	13,4	6.279	19,1
2000	Erkek	21.148	1.493	7,1	19.655	5.166	26,3	8.305	42,3	2.647	13,5	3.537	18,0
	Kadın	14.232	1.060	7,4	13.172	3.113	23,6	5.557	42,2	1.760	13,4	2.742	20,8

*1955 ve 1975 genel nüfus sayımlarında 'Zihinsel Sakatlıklar' kategorisi bulunmamaktadır.

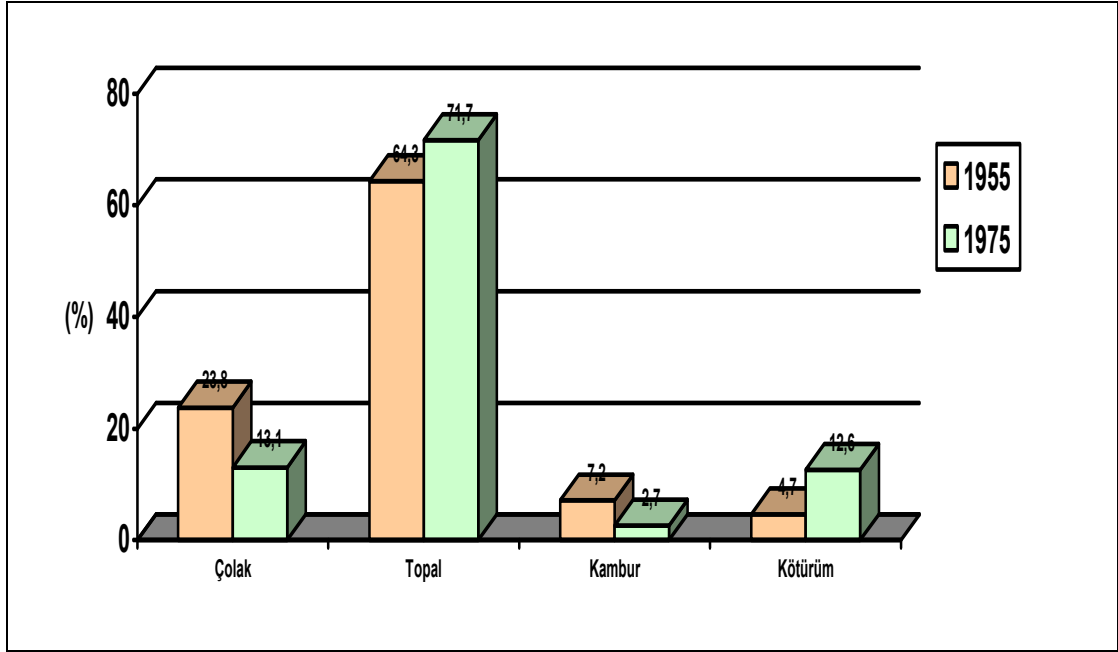
**Bilinmeyen oranı her üç yıl için de yüksek olduğundan yüzdeleri verilmiştir.

Ülkemizde ve Bursa'da 1955 yılından 2000 yılına nüfus artışıyla oranlı bir artış gösterse de sakat nüfusun içinde iskelet çatısıyla ilgili sakatlıkların oranı yıldan yıla azalmaktadır. Türkiye genelinde erkeklerin iskelet çatısıyla ilgili sakatlıklarda

kadınlardan sayıca fazla olduğu tespit edilmektedir. Bursa'da cinsiyet dağılımına göre sakat nüfusa bakıldığında ise 1955 ve 1975 yıllarında erkeklerin iskelet çatisıyla ilgili sakatlık türlerinde kadınlara oranlara daha fazla olduğu 2000 yılında ise kadın ve erkek oranlarının birbirine yaklaştığı görülmektedir. (Bkz. Tablo B.c.4- B.c.4.1)

Sakatlık türlerinin dağılımına dair 2000 yılında veri olmadığından 1955 ve 1975 yılına ait verilerden yararlanılmıştır. İskelet çatisıyla ilgili sakatlık türlerinde hem erkeklerde hem de kadınlarda topallığın en fazla görülen sakatlık olduğu belirlenmiştir. Bursa'da 1955 yılında iskelet çatisında sakatlık bulunan on erkek ve on kadından altısı topalken, bu rakam 1975 yılı için yediye yükselmiştir. Ülkemizde ve Bursa'da total nüfus her geçen yıl artmaktadır. Bu durumda ülkemizde trafik kazalarının halen sıklıkla yaşanmasının rolü büyüktür. Total nüfusu çolak, kambur ve kötürüm nüfus takip etmektedir. Çolak ve kambur oranında azalma yaşanırken kötürüm oranında artış görülmektedir. Ülkemizde ve Bursa'da 1955 ve 1975 yılları arasında çolak, kambur ve kötürüm nüfusta yine erkekler sayıca fazlayken Türkiye genelinde yalnızca 1955 yılında kötürüm nüfusta kadınların fazla olduğu görülmektedir. Total nüfusta her iki cinsiyette de artış devam ederken diğer iskeletle ilgili sakatlık türlerinde sayıca artış gözlenirse de kadın ve erkek sakat nüfuslar içinde azalma olmuştur. (Bkz. Tablo B.c.6- B.c.6.1)

Grafik 10.2: Bursa ‘ da Sakat Nüfusun İskelet Çatısı ile İlgili Sakatlık Türlerine Dağılımı (%)

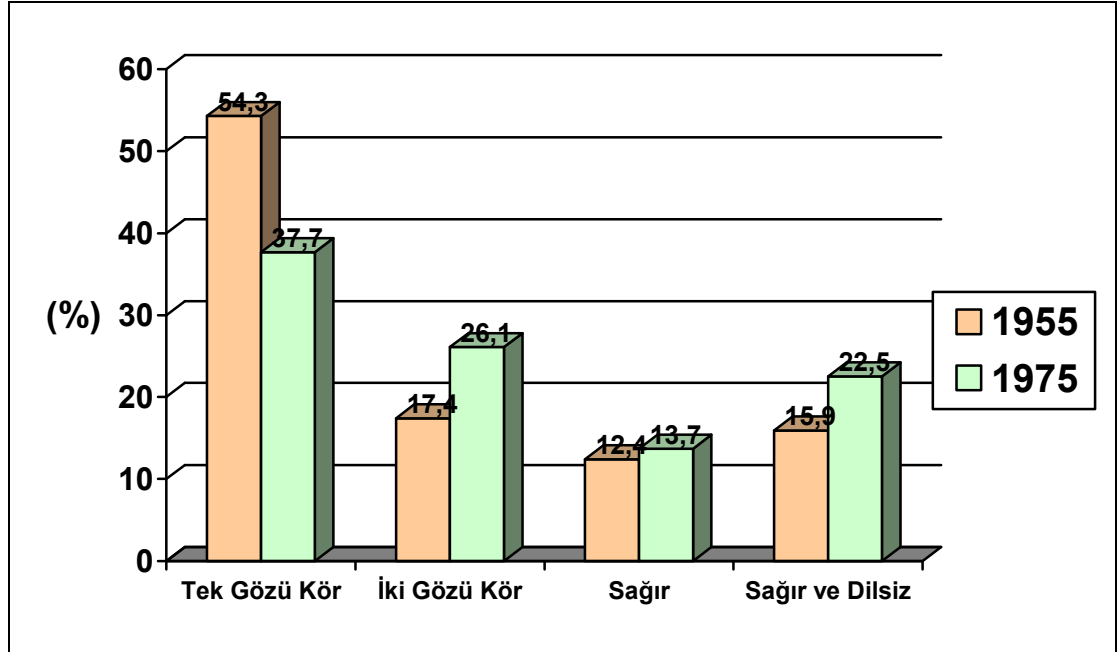

Ülkemizde nüfusun duyu organlarına göre sakatlık türlerine dağılımına bakıldığında körlüğün her zaman diğer türlere oranla en fazla paya sahip olduğu görülmektedir. Ülkemizde 1955 yılında duyu organlarıyla ilgili sakat nüfusta her on kişiden yedisi görme sorunu yaşarken bu rakam 1975 yılında beşe düşmüş, Bursa’da ise aynı zaman diliminde her on kişide yediyken 1975 yılında altıya gerilemiştir. Elimizdeki 1955 ve 1975 yıllarına ait verilerin tek gözü görmeyen ve iki gözü görmeyen şeklinde düzenlendiği görülmüştür. Bu durumda belirtmek isteyen tek gözü görmeyen nüfusun iki gözü görmeyenlere göre hayata katılımlarının daha kolay olabileceğidir. 1955 yılında ülkemizde duyu organlarıyla ilgili sakatlığı olan nüfusun yarısından biraz fazlasının tek gözü görmemektedir. Yine dörtte bire yakın kısmının ise iki gözü birden görme işlevini yerine getirememektedir. Aynı yıl Bursa ‘da da tek

gözü görmeyenlerin duyu organlarıyla ilgili sakatlığı olan toplam nüfusta yarısından fazla paya sahip olduğu, iki gözü de görmeyenlerin ise % 20ler civarında olduğu görülmektedir.1975 yılına gelindiğinde görmeyen nüfusta ciddi bir azalma olduğu belirlenirken Bursa’ da iki gözü birden görmeyen nüfusta %10luk bir artış yaşanmış duyu organlarıyla ilgili sakatlığı olanlar her 4 kişiden birinin iki gözünün de kör olduğu saptanmıştır.

Duyu organlarıyla ilgili sakatlığı olanların cinsiyet dağılımına bakıldığında erkeklerin bir gözü görmeyen nüfusta ağırlıkta olduğu belirlenirken, Bursa’ da iki gözü birden görmeyen nüfusta kadın erkek oranının birbirine yakın olduğu anlaşılmaktadır. Bursa’da 1955 yılında duyu organlarıyla ilgili sakatlık yaşayan on erkekten ve on kadından yedisi görme sorununa sahipken bu rakam 1975 ‘de altıya gerilemiştir. (Bkz. Tablo B.c.4- B.c.4.1)

Grafik 10.3: Bursa ' da Sakat Nüfusun Duyu Organları ile İlgili Sakatlık Türlerine Dağılımı (%)

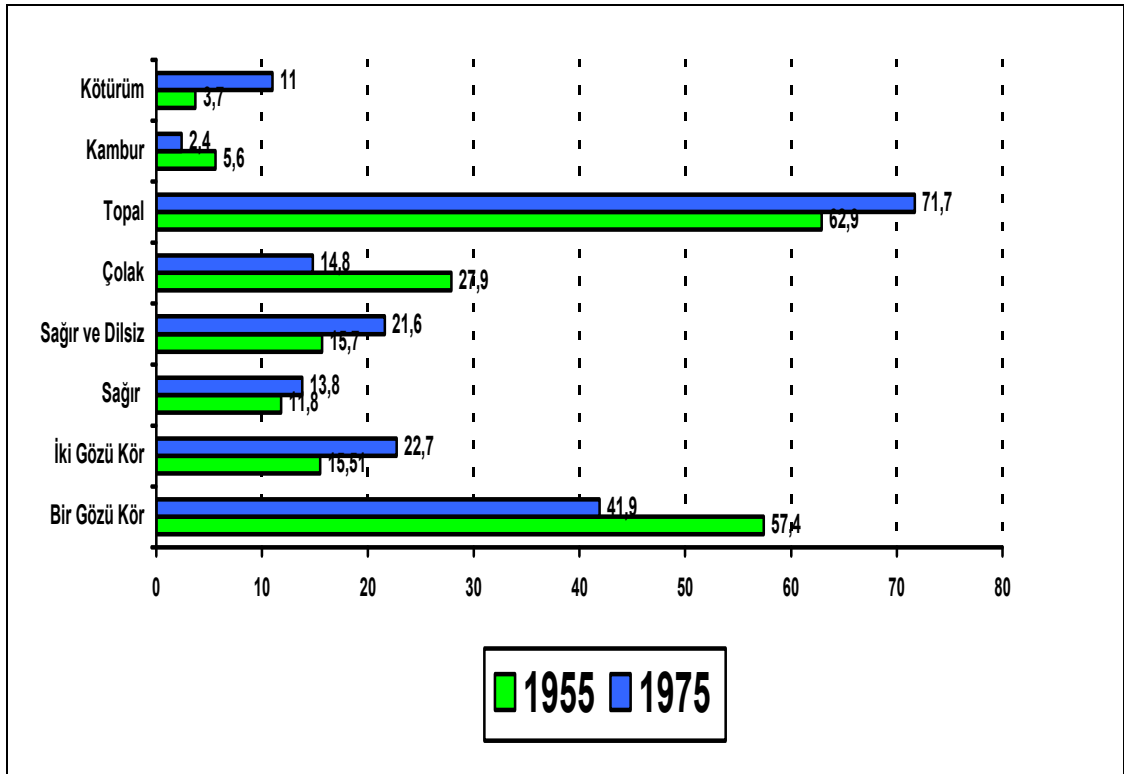

Gözleri görmeyen nüfusun ardından ülkemizde en sık görülen duyu organları ile ilgili sakatlık türleri sağır ve dilsizdir. Yalnızca sağır olanlar ve hem sağır hem de dilsiz olanlar başlıklarına ayrılan bu grupta, sağır nüfusun ülkemiz genelinde 1955 yılından 1975 yılına ciddi bir artış olmuş bu nüfus dört katına çıkmıştır. 1955 ' de Türkiye'de duyu organlarında sakatlık bulunan her on kişiden biri sağırken bu rakam 1975 yılında üçe çıkmıştır. Bursa ' da ise aynı yıllar arasında sağır nüfusun payı Türkiye genelinin aksine yaklaşık %1'lik bir artış göstermiştir. Bu artışa rağmen her iki sayım yılında da her on duyu organı sakat kişiye bir sağır düşmektedir.

Türkiye genelinde sağır nüfusun cinsiyete dağılımına bakıldığında 1955 yılında erkek nüfusun yoğun olduğu görülmekteyken 1975 yılında genel artışın içinde en büyük payın sağır kadınlarda olduğu görülmektedir. Kadın sağır nüfusu aradan geçen

yirmi beş yılda yaklaşık yedi kat artış göstermiştir. Buna göre ülkemizde 1975 yılında duyu organlarına göre sakat kadın nüfusta her on kadından dördü sağırdır. Bursa 'da ise sağır nüfus içinde 1955 ve 1975 yıllarında erkek nüfusun ağırlıkta olduğu görülmektedir. Fakat yine duyu organlarına göre sakatlıklarda sağır nüfusun payı erkekte de kadında da on kişide bir kişi civarındadır. (Bkz. Tablo B.c.5- B.c.5.1)

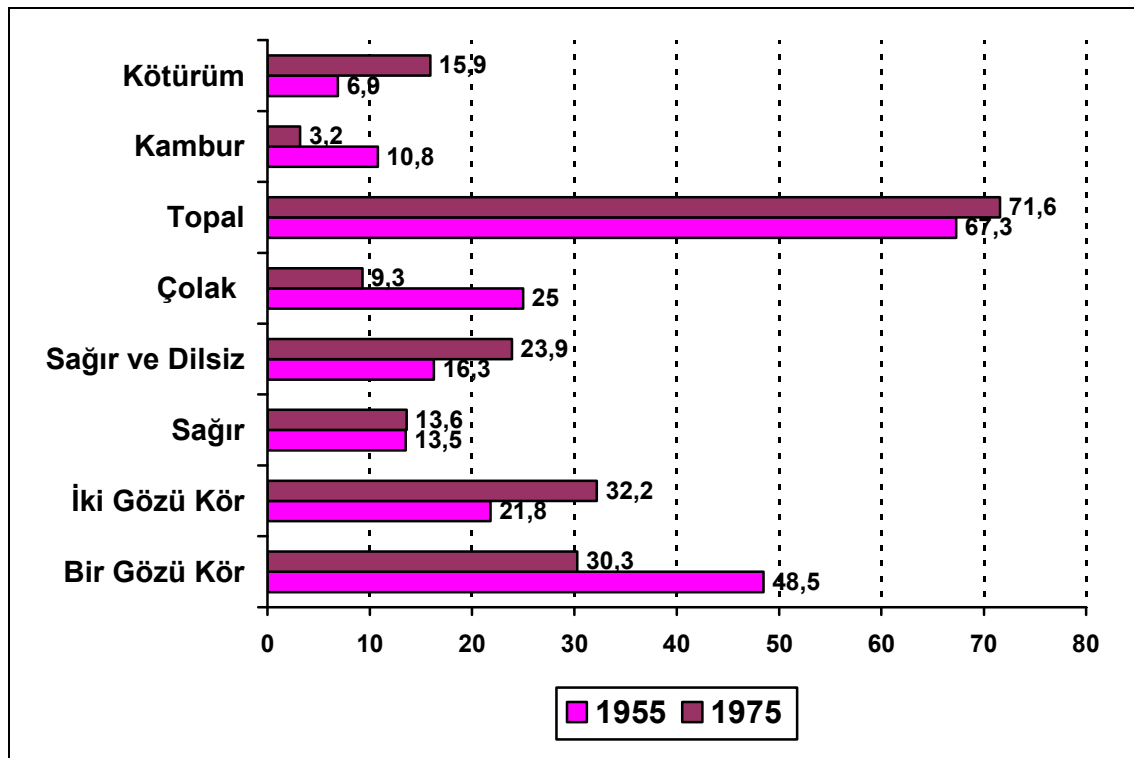
Grafik 10.4: 1955 –1975 Yıllarında Sakat Erkek Nüfusun Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı (%)

Hem sağır hem dilsiz nüfusa baktığımızda ülkemiz genelinde 1955 yılından 1975 yılına bu nüfusun üç kat arttığı görmekteyiz. Yine de sağır ve dilsiz oranı duyu organlarına göre sakat olan toplam nüfusun içinde en az paya sahiptir. Bursa 'da ise

durum biraz farklı olmakla birlikte sağır ve dilsiz grup sağır gruba oranla her iki sayım yılında da fazladır. Çoğunluğunun erkeklerin oluşturduğu sağır ve dilsiz nüfusta yirmi beş yılda % 7lik bir artış yaşanmıştır. (Bkz. Tablo B.c.5- B.c.5.1)

Grafik 10.5: 1955 –1975 Yıllarında Sakat Kadın Nüfusun Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı (%)

10.3. Yaş Gruplarına Göre Sakat Nüfus

Sakat nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı ait veriler 1955 yılında yapılan nüfus sayımında mevcut değilken 1975 ve 2000 yılları nüfus sayımlarında bu verilere ulaşılmaktadır. Sakat nüfusun yaş grupları itibariyle analizi sosyoekonomik açıdan önemlidir.

Bilindiği gibi ülkemizde sakat nüfus ağırlıklı olarak doğuştan değil sonradan sakatlanmış nüfustur. Doğuştan sakat olan nüfusun 0- 4 yaş grubunda olduğu düşünülerek bu yaş diliminde sakat nüfusun Bursa' da 1975 yılında kadın nüfusta en yoğun sakat bireye sahip olduğu görülmektedir. Aynı yıl toplam sakat nüfusta her yüz sakat bireyden sadece üçünün doğuştan sakat olduğu göze çarpmakta her yüz sakat erkekte ise yalnız birinin sakat doğduğu belirlenmektedir. 2000 yılına gelindiğinde Bursa toplam sakat nüfusunda ve hem erkek hem de kadın sakat nüfusta doğuştan sakat olanlar her yüz sakat bireyde iki olarak hesaplanmıştır.

Sayım yıllarında elde edilen verileri kolay analiz etmek adına yaş grupları üç temel yaş aralığına göre düzenlenmiş ve bu verilerin ışığında hangi yaş aralında sakat nüfusun daha çok yaşadığı tespit edilmiştir. Elde edilen verilerde yaş arttıkça sakatlanma riskinin de arttığı görülmektedir.

Tablo 10.3: Bursa' da Sakat Nüfusun Üç yaş Grubuna Göre Dağılım (%)

	1975			2000		
	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+
Toplam	14	63	23	13	66	21
Erkek	10	69	20	13	70	17
Kadın	21	49	30	13	60	27

Bursa'da üç temel yaş grubuna göre sakat nüfusun dağılımına bakıldığında 15- 64 yaş grubunda sakat nüfusun en yoğun olduğu göze çarpmakta bu durumun sonradan sakat olan nüfusun trafik kazaları, iş kazaları, hastalık gibi etkenlerle sakat nüfusa dahil olduğu sanılmaktadır. Bağımlı nüfusu oluşturan 0-14 ve 65+ yaş üstü sakat nüfusun 1975 ve 2000 yıllarında % 30larda olduğu görülürken bu yaş grubunda en

az 0-4 yaşlarında sakat bireyin olduğu en fazla ise 65+ yaş grubunda olduğu anlaşılmaktadır.15-64 yaş grubunda ise 1975 yılında en fazla sakat bireyin sakat nüfus içinde 45-54 yaş dilimindeyken 2000 yılında ise istihdama katılım yaşının da düşmesiyle 25-34 yaş diliminde olduğu görülmektedir. (Bkz. Tablo B.c.3)

Sakat nüfusun yaş gruplarının cinsiyete göre dağılımına bakıldığında hem kadın hem erkek yüzdeleri 0-14 ve 65 yaş üstü yaş gruplarında 1975 yılından 2000 yılına azalırken, 15-64 yaş grubunda arttığı görülmektedir. Akraba evliliklerinin azalması ve iyileşen sağlık hizmetleri ve tıbbi gelişmelerle doğuştan sakat nüfusun sakat nüfus içinde payı azalırken, istihdama katılımın artmasıyla 15 -64 yaş grubundaki sakat nüfusun payı artmıştır. (Bkz. Tablo B.c.3)

1975 yılında sakat nüfusun yarısı kırk beş yaşın altındayken kalan yarısı kırk beş yaşın üstündedir.2000 yılına gelindiğinde ise sakat nüfusun yarısı elli yaşın altında yarısı ise üstünde kalmıştır. Her iki sayım yılı için sakat nüfusun yaş ortalaması yirmi altı olarak hesaplanmıştır. (Bkz. Tablo B.c.3)

Bir nüfusun yaş yapısı, medeni hal, doğurganlık, eğitim, sakatlık gibi genel sosyodemografik niteliklerin o nüfusun ekonomik niteliklerini etkilediği bilinen bir gerçek olmakla birlikte ekonomik niteliklerden de nüfusun etkilendiği görülmektedir. Bir sonraki bölümde nüfusun ekonomik yapısı ve faaliyetleri hakkında bilgi verilmekte Bursa'da nüfus artışı ve kentleşmenin ekonomiye etkileri anlatılmaktadır.

11. BURSA NÜFUSUNUN EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

Bir toplumda o toplumu oluşturan bireylerin refahının, yaşam sürelerinin ve kalitelerinin artırılması ve bunun gelecek nesillere taşınması ancak o toplumun ekonomik anlamda kalkınmasıyla mümkün olabilir. Kuşkusuz toplumların modernleşmeleri; sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye paralel olarak ivme kazanırken, kalkınmayı sağlayacak olan yine o toplumda yaşayan nüfus olacaktır. Toplumların ekonomilerinin genel özelliklerini o toplumu meydana getiren nüfusun genel niteliklerinden farklı ele almak imkansızdır. Bu durumda söz konusu olan sadece nicel anlamda nüfusun büyüklüğünden çok; nitel anlamda da nüfusun yaşanılan çağa ayak uydurabilecek yeterlikte donanıma sahip olmasıdır.

Nüfusu oluşturan bireylerin her zaman sonsuz ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlara karşılık vermesi beklenen yine sonsuz mal ve hizmetler vardır. Bir toplum nüfusunun ihtiyaçları olan mal ve hizmetlerin üretimini gerçekleştirmek zorundadır. Toplumlar sahip oldukları üretim faktörlerini kullanarak, ihtiyaç duyulan nitelik ve nicelikte mal ve hizmet üretimini sağlayabilmelidir. Bilindiği gibi üretim faktörlerinin en başında emek yani işgücü gelmektedir.

Toplumlar barındırdıkları işgücünü farklı mal ve hizmetleri üretebilecek düzeyde uzmanlaştırmak ve üretimde işbölümünü sağlayabilecek şekilde yönlendirmek durumundadırlar. Dolayısıyla nüfus ve ekonominin aralarındaki ilişki iki taraflı düşünülmelidir. İlki temel üretim faktörü olarak nüfusun yapısı ve hareketlerinin ekonomi üzerine etkileri, diğeri ise genelde ekonomik gelişmenin nüfus yapısı, hareketleri ve yaşam koşulları üzerine etkisidir.

Çalışmanın bu kısmında 1975 – 2000 yılları arasında ülkemizde ve Bursa ilinde nüfusun ekonomik özellikleri ve barındırdığı işgücünün nitelikleri ve bu niteliklerin

yıllar bazında gösterdiği değişim anlatılacaktır. 1950 yılı nüfus sayımına ait ekonomik verilerin 1975 ve 2000 yılına ait verilerle standartlaştırılmasında önemli sorunlar ve veri gruplarının birbirine benzememesinden dolayı bu yıl verileri yalnızca nüfusun çalışma şekli için kullanılmıştır. Öncelikle Nüfusun İşgücü Yapısından bahsedilecek ardından ekonomik faaliyet kolları, sektörler, meslek grupları ve mesleki konum itibariyle istihdamın yapısı hakkında bilgiler verilecektir. Verilerini kullandığımız 1975 ve 2000 yılları için nüfusun ekonomik yapısının değerlendirilmesinde 12 ve daha yukarı yaşlar için analiz yapılmıştır.

11.1 Nüfusun İşgücü Yapısı

Ülkemizde istihdam her zaman en önemli sorunların başında gelmektedir. Bir ülkenin ekonomik gelişiminde üretim faktörlerinden biri olan emek gücünün tümüyle üretime katabilmek o ülkede tam istihdamın sağlanması demektir. Gelişmekte olan ülkelerin hepsinde olduğu gibi ülkemizde de nüfus artış hızı son yıllarda düşüş eğiliminde olmasına rağmen yine de yüksektir. Ekonomik anlamda da bu artan faal nüfusa artış miktarı ya da oranınca istihdam imkanı yaratılmalıdır. Aksi takdirde işsizlik sorunu kaçınılmaz hale gelmektedir. İstihdama kaynak olan 15- 64 yaş grubunun, yaratılan istihdam imkanlarından daha hızla artması bu gruptan istihdam dışı kalanların sayıca büyümesine yol açmaktadır.(Gürtan, 1969: 436)

Bir yerleşim yerinde emeğini arz etmeye hazır durumdaki nüfusun tamamına o nüfus içindeki işgücü denmektedir. İşgücü istihdam edilen nüfusla işsizleri kapsar.(Gürtan, 1969: 386) Diğer bir deyişle nüfusun içinde çalışma yaşına gelip üretici konumda bulunan, ekonomik faaliyete katılan nüfusa karşılık gelen kavram işgücüdür. Çalışma çağındaki nüfus yaygın olarak 15 – 64 yaş aralığındaki nüfus olarak kabul edilir. Bu çağın alt sınırı zorunlu eğitim görenlere üst sınırı da emeklilik yaşına gelenlere tekabül etmektedir. Nüfus sayımlarında ekonomik yönden faal olan nüfus on iki ve

daha yukarı yaşlardaki nüfus olarak alınmaktadır. Bu duruma 15 yaş altında çalışan çocuk nüfusun ve emekli olamayan ya da olmasına rağmen çalışan bir yaşlı kitlenin iktisaden faal olması sebebiyet vermektedir. Bu çalışmada nüfusun işgücü hakkında veriler sayım yılları için on iki ve daha yukarı yaşlar olarak kullanılacaktır.

Ülkemiz işgücünde olan toplam nüfus her ne kadar 1975 yılından 2000 yılına nüfus artışına paralel olarak arttıysa da ülke nüfusuna göre oranlarına bakıldığında 1975 yılında her 100 kişiden 65 işgücündeyken 2000 yılında bu rakam 55 kadar düşmüştür. Her iki sayım yılında da erkek nüfusun ezici bir üstünlükle işgücünde yer aldığı rahatlıkla söylenebilir. (Bkz. Tablo C.1)

Tablo 11.1: Türkiye Nüfusunun İşgücü Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

Yıllar	12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Nüfusun Cinsiyet Dağılımı Toplam	Genel Toplam N	Bilinmeyen n	Net Bilinen N	İşgücü Durumu			
					İşgücünde Olanlar		İşgücünde Olmayanlar	
					%	N	%	
1975	Toplam	26.954.724	73.028	26.881.696	17.383.828	64,7	9.561.896	35,6
	Erkek	13.823.470	52.264	13.771.206	11.179.506	81,2	2.643.964	19,2
	Kadın	13.122.254	25.764	13.096.490	6.204.322	47,4	6.917.932	52,8
2000	Toplam	51.724.194	6.605	51.717.589	28.544.359	55,2	23.173.230	44,8
	Erkek	26.040.972	4.024	26.036.948	18.379.819	70,6	7.657.129	29,4
	Kadın	25.683.222	2.581	25.680.641	10.164.540	39,6	15.516.101	60,4

Bursa için aynı yıllarda nüfus içinde faal olan grubun 1975 yılında yüz kişide 63 kişi 2000 yılı içinse yüz kişide elli üç kişi olduğu görülmektedir. 2000 yılında Erkek nüfusun faal nüfus içinde baskın olduğu gözlemlenmekle birlikte işgücünde kadın ve erkek nüfusun 1975 yılına göre iki kat arttığı dikkati çekmektedir. (Bkz. Tablo C.1.1)

Tablo11.2: Bursa Nüfusunun İşgücü Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

Yıllar	12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Nüfusun Cinsiyet Dağılımı	Genel Toplam N	İşgücü Durumu					
			Bilinmeyen N	Net Bilinen N	İşgücünde Olanlar		İşgücünde Olmayanlar	
					N	%	N	%
1975	Toplam	706.653	1.346	705.307	444.817	63,1	260.490	36,9
	Erkek	360.060	727	359.333	303.215	43,0	56.118	8,0
	Kadın	346.593	619	345.974	141.602	20,1	204.372	29,0
2000	Toplam	1.696.065	46	1.696.019	910.349	53,7	785.670	46,3
	Erkek	843.585	22	843.563	606.307	35,7	237.256	14,0
	Kadın	852.480	24	852.456	304.042	17,9	548.414	32,3

Nüfusun içinde çalışma çağında olup da çalışmak istemeyen ya da öğrenci, ev hanımı, emekli, irad sahibi ve diğer etmenlerle çalışmayan nüfusa işgücünde olmayan ya da ekonomik yönden faal olmayan nüfus denmektedir.

1975 yılında Türkiye’de çalışma yaşına gelmiş 12 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusta her 100 kişiden 36’sı iktisaden faal değilken 2000 yılında bu rakam 45 kişiye yükselmiştir. Her iki sayım yılında da işgücüne dahil olmayan nüfusta kadınların oranı erkeklerin oranında fazladır. Bu durumda nüfusun ekonomik yönden faal olmayan kesiminin içinde ev hanımlarının fazla olmasının rolü büyüktür. (Bkz. Tablo C.1)

Aynı yıllar için Bursa İli’ne bakıldığında sayıların çok da farklı olmadığı açıkça görülmektedir.1975 yılında işgücüne dahil nüfusun üçte biri ekonomik yönden faal değilken 2000 yılında işgücünde olan nüfusun yarıya yakınının faal olmadığı

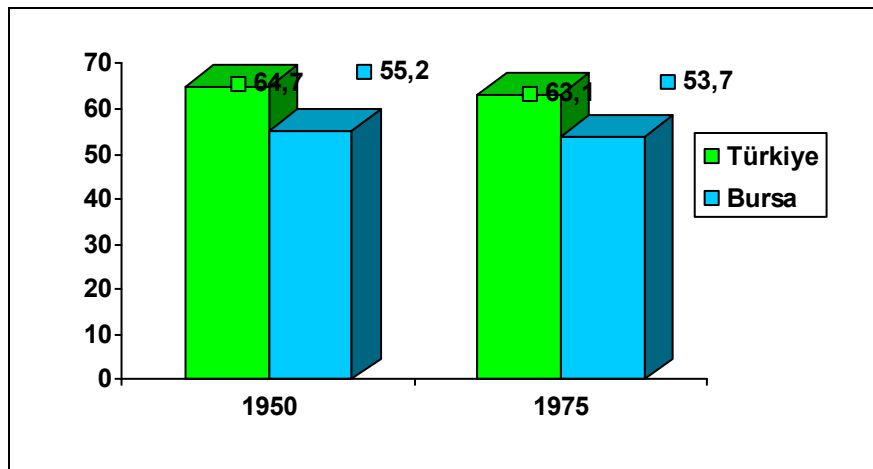
görülmektedir. İşgücünde olmayan nüfusun yine büyük çoğunluğu kadınlardan meydana gelmektedir. (Bkz. Tablo C.1.1)

11.1.1 İşgücüne Dahil Olan Nüfus

Bu bölümde analizi yapılan 1975 ve 2000 yılları için işgücüne dahil on iki ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun özelliklerine değinilecektir.

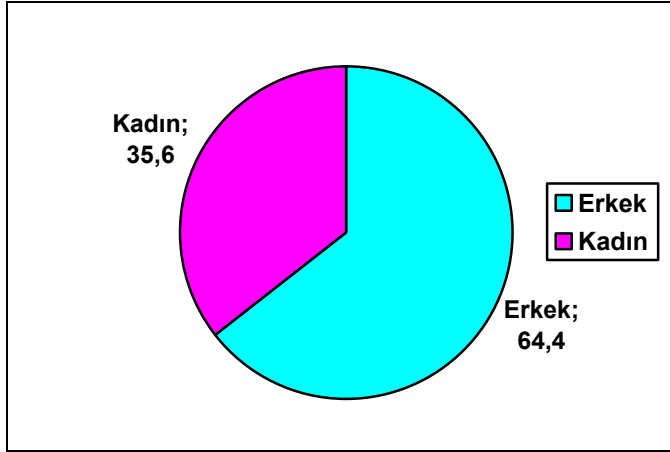
Öncelikle nüfus artışıyla birlikte iktisaden faal nüfusun da artmış olmasına rağmen işgücüne katılım oranı hesaplandığında 1975 yılından 2000 yılına hem Türkiye’de hem Bursa ‘da % 10’luk bir düşüş yaşandığını bir kez daha belirtmek gerekmektedir. İşgücüne katılım oranı belirli bir yaş grubundaki işgücüne katılabilir nüfusun o yaş grubundaki toplam nüfusa oranı ile hesaplanmaktadır.(Gürtan, 1969: 383) Bu oran belirli bir yerleşim yerinde üretken nüfusun büyüklüğünü göstermesi açısından önem arz ederken, nüfusun yaş, cinsiyet, medeni durum gibi niteliklerinde meydana gelebilecek değişikliklere paralel olarak değişim gösterebilmektedir.

Grafik 11.1: 1975 – 2000 Yılları Arasında Bursa ve Türkiye’de İşgücüne Katılım Oranı

Bursa 'da işgücüne katılım oranı her iki sayım yılı içinde Türkiye oranının az da olsa altındadır. Bu durum bahsedilen yıllarda Bursa 'ya göçle gelen nüfusun ilde hızlı kentleşmeye sebep olmasıyla açıklanabilmektedir. Bilindiği gibi kentleşme işgücünün hem miktarına hem niteliğine ciddi bir etki yapmaktadır. Nüfusun artışıyla birlikte Bursa'da on iki yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfus içinde iktisaden faal olma oranı düşmüş, yine özellikle kentleşmenin bir sonucu olarak kırsal kesimde ücretsiz aile işçisi statüsünde çalışan kadın nüfusun kentte ev hanımı konumuna geçişi de bu durumda oldukça etkili olmuştur. Nitekim 1975 ve 2000 yıllarında gerek ülkemizde gerekse Türkiye'de faal nüfusun içinde kadınların azlığı dikkati çekmektedir. Kadın işgücüne talep az olmakla beraber, bu durumda kadına yüklenen toplumsal rolün daha çok aile içinde olması, bugün dahi iş hayatına katılımlarının erkeklerin denetiminde gerçekleşmesi ve özellikle bekar kadına oranla evli kadının çalışmasının hoş karşılanmaması göz ardı edilmemelidir.

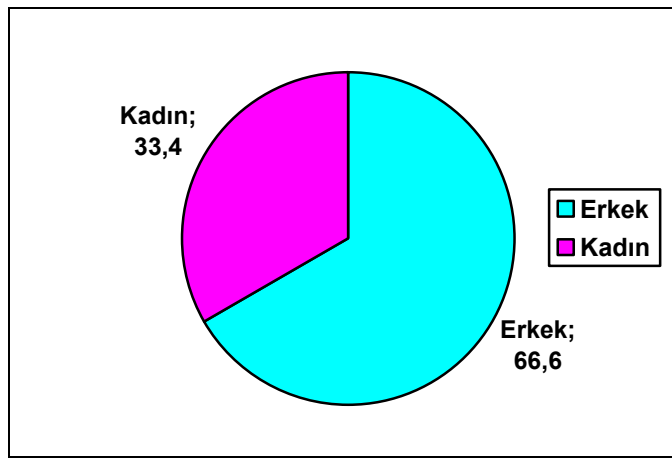
Grafik 11.2: 2000 Yılında Türkiye'de Faal Nüfusun Cinsiyet Dağılımı

Ekonomik yönden faal nüfusun yıllar bazında cinsiyet oranına bakıldığında ülke genelinde 1975 ve 2000 yıllarında her 100 kadına 180 erkeğin düştüğü hesaplanırken Bursa için bu oran 1975 yılında 214 iken 2000 yılında 200 olarak hesaplanmıştır.

Bursa’da her iki yılda da faal nüfusun yaklaşık % 70ini erkekler oluşturmaktadır. Aradan geçen yirmi beş yılda sayıca hem erkek hem de kadın nüfusta iki kat artış gözlemlense de oran olarak büyük bir değişim olmamıştır. (Bkz. Tablo C.4.- C.4.1)

Grafik 11.3: 2000 Yılında Bursa’da Faal Nüfusun Cinsiyet Dağılımı

İşgücünde olan nüfusun çalışma duruma bakıldığında gerek ülkemizde gerekse Bursa’da 1975 yılından 2000 yılına işsiz nüfusun arttığı, çalışan nüfusta bir azalma olduğu görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi ekonomik yönden faal olması beklenen nüfusun artış oranına paralel olarak istihdam imkanının yaratılmaması bu durumu tetikleyen ana faktördür.

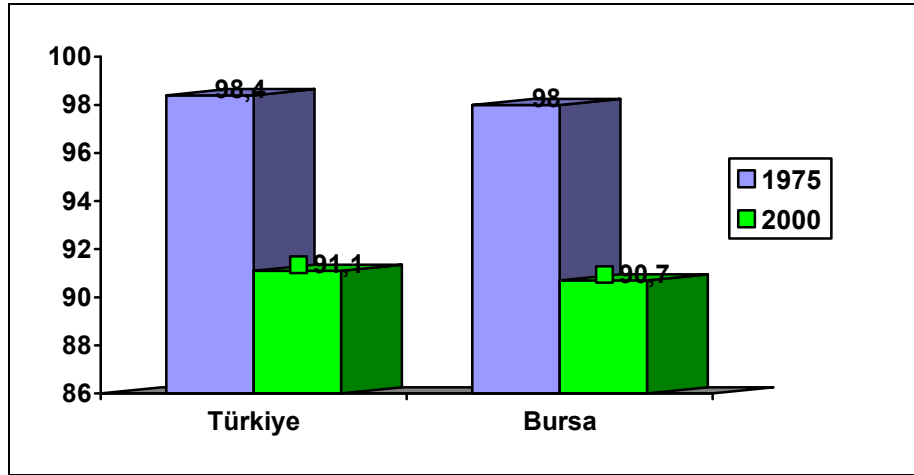
11.1.1.1 İstihdamdaki Nüfus

Tüm gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de istihdam alanları artmaktadır. Fakat bu artışın faal nüfusun artış hızına yetişememesi yüzünden işgücünde istihdam edilenlerin oranında zamanla değişiklikler meydana gelmiştir. Bir yerleşim yerinde işgücündeki nüfusun istihdamı o bölgenin sanayileşme düzeyiyle oldukça alakalıdır. Gelişmiş ülkelerin aksine gelişmekte olan ülkeler

tarıma dayalı ekonomiden sanayi ve hizmet ağırlıklı ekonomiye geçiş sürecinde işsizlik sorunuyla karşılaşmaktadır. Tarımla uğraşan kesimin tarım dışı sektörlere işgücü göçü istihdam alanlarının daimi olarak gelişmesini gerektirmektedir.

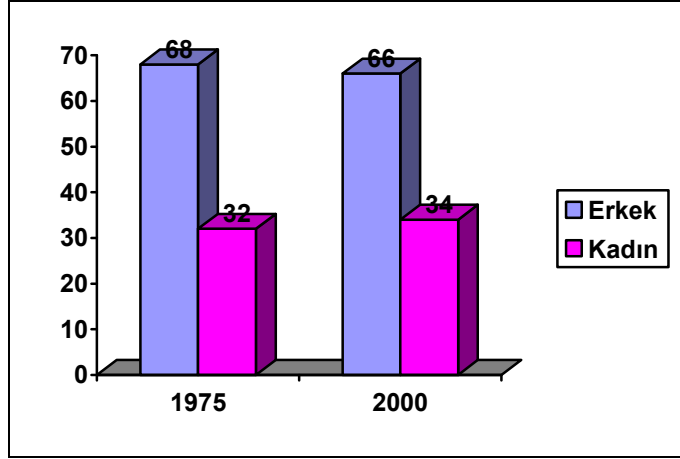
Bursa ülkemizin önde gelen sanayileşmiş şehirlerinden biri olmasına rağmen nüfus sayımları verilerini analiz ettiğimizde işgücünde bulunan nüfusun istihdam oranının ülke genelinden pek de farklı olmadığı saptanmıştır.

Grafik 11.4: 1975 – 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa’ da İşgücünde İstihdamda Olanların Payı

Ülkemizde 1975 yılında işgücüne dahil olan nüfusun tamamına yakını çalışır durumdayken 2000 yılında bu oran % 90'lara gerilemiştir. Aynı süreçte Bursa'da kırdan kente göçün etkileriyle yine % 100'lerde olan istihdam oranı % 90'a düşmüştür. Bu durum çalışan kadın ve erkek oranlarına da yansımış işgücünde olup çalışır durumda bulunan kadın ve erkeklerde % 10'luk bir azalma gözlemlenmiştir. (Bkz. Tablo C.5- C.5.1)

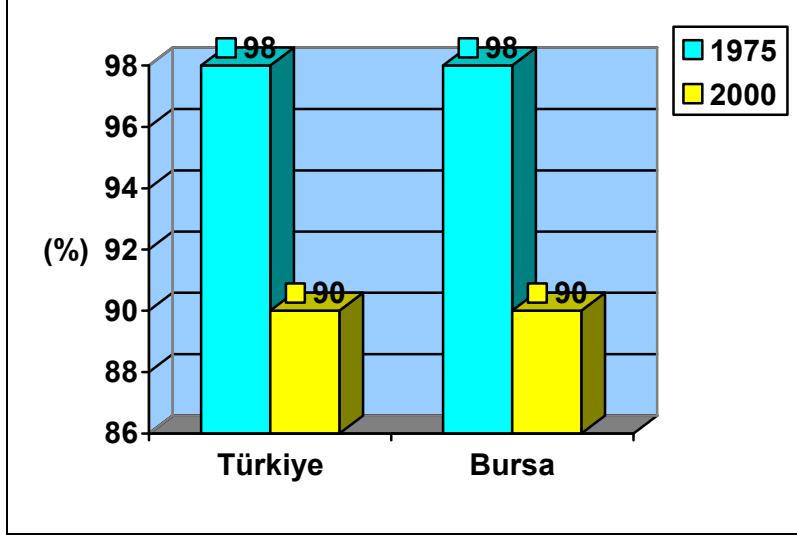
Grafik 11.5: 1975 - 2000 Yıllarında Bursa 'da Çalışan Nüfusun Cinsiyet Dağılımı

1975 ve 2000 yıllarında çalışır durumda olan nüfusun içinde ülke genelinde her 100 kişiden yaklaşık 65'i erkekken Bursa için bu rakam yaklaşık 70 kişidir. Aynı süreçte faal nüfusta çalışan kadının oranı % 30'ları geçememektedir. Türkiye'de 1975 ve 2000 yıllarında çalışan her 100 kadına yaklaşık 180 erkek düşerken, 1975 yılında Bursa 'da her 100 çalışan kadına 212, 2000 yılında ise 200 erkek düşmektedir. Bu durum yıllar geçtikçe değişen ekonomik koşulların hem kadının hem de erkeğinin çalışmasını gerektirmesi sonucunda işgücünde olan kadın nüfusun istihdamdaki payının arttığını göstermektedir. (Bkz. Tablo C.5- C.5.1)

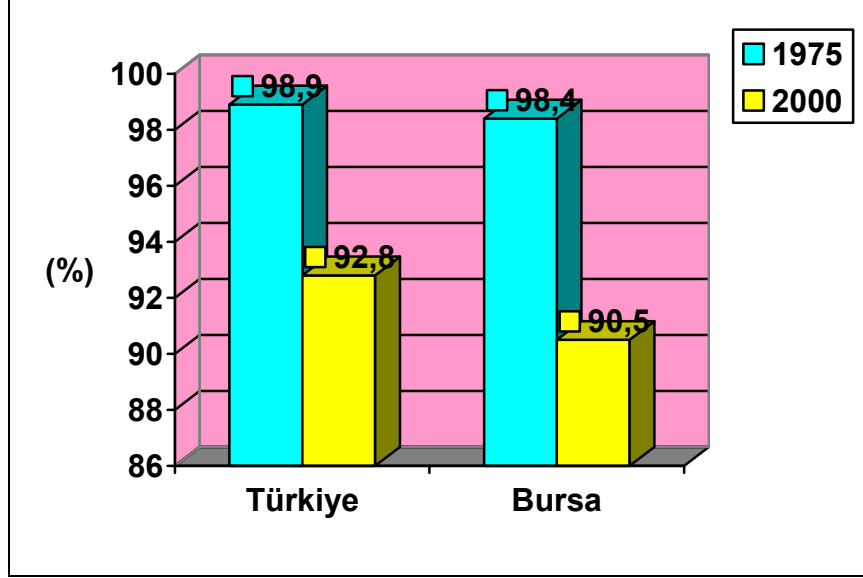
1975 yılında ülkemizde ve Bursa' da iktisaden faal erkek nüfusun içinde her yüz kişiden 98'i bir işte çalışmaktayken 2000 yılında ise işgücünde olan erkek nüfusun artmasına rağmen bu rakam 90'a düşmüştür. 1975 ve 2000 yıllarında Türkiye' de çalışan her yüz kişiden 64'ü erkekken, Bursa 'da ise 1975 yılında her yüz çalışandan 68'i, 2000 yılında 66'sı erkeklerden meydana gelmektedir. (Bkz. Tablo C.5 – C.5.1)

Grafik 11.6: 1975 - 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa ' da Çalışan Erkek Nüfusun İşgücüne Oranı

İktisaden faal nüfusun içinde kadınların bir işte çalışma oranlarına bakıldığında kadının işgücüne katılımında sayıca artış gözlemlense de, ülke genelinde 1975 yılında işgücünde bulunan 100 kadından 99'u çalışırken 2000 yılında bu rakam 92'ye gerilemiştir. Bursa ' da ise aynı yirmi beş yılda çalışan kadın sayısı 1975 'deki nüfusun iki katına ulaşmış olmasına rağmen %98'den %90lara gerilemiştir. Ülkemizde 1975 ve 2000 yıllarında çalışan her yüz bireyden 34'ü kadınken, Bursa ' da 1975 yılında her yüz çalışandan 32 'si, 2000'de 34 'ü kadındır. (Bkz. Tablo C.5- C.5.1)

Grafik 11.7: 1975 - 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa' da Çalışan Kadın Nüfusun İşgücüne Oranı

İstihdamdaki nüfusun yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında ülkemizde 1975 yılında en büyük payın 20- 24 yaş grubunda çalışanlarda olduğu görülmekte, erkeklerde bu rakam değişmezken kadın çalışanlarda en büyük payın 15-19 yaş grubundaki kadınlarda olduğu görülmekte. Kadınların evlenmeden önce çalışması sorun yaratmazken evlilikle birlikte ev işleri ve çocuk bakımı gibi sorumlulukları yerine getirmesi beklenmektedir. Aynı yıl Bursa'da istihdamdaki nüfusun yaş dağılımına bakıldığında en büyük payın 15-19 yaş grubundaki çalışanların olduğu görülmekte, erkeklerde en büyük pay 20-24 yaş grubuna aitken kadınlarda yine 15-19 yaş grubunda olmaktadır.1975 yılı için çalışan nüfusun yaş ortalamasının ülke genelinde 33, Bursa'da ise 35 olduğu ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde istihdamdaki nüfusun yarısının 30 yaşın altında olduğu, Bursa' da ise 33 yaşın altında olduğu hesaplanmaktadır. (Bkz. Tablo C.6- C.6.1)

2000 yılına gelindiğinde istihdamdaki nüfusun yaş dağılımında en büyük payın ülkemizde yine 20-24 yaş grubunda çalışanlarda olduğu, istihdamdaki erkeklerde en büyük pay 25- 29 yaş grubundakiler olarak değişmekteyken kadınlarda yine 20 – 24 yaş aralığına tekabül etmektedir. Aynı yıl Bursa’da çalışan nüfusun yaş dağılımında en büyük pay 25-29 yaş grubuna aitken kadınlarda en fazla çalışan sayısının 20- 24 yaş grubunda çalışanlar olduğu anlaşılmaktadır.2000 yılında ülkemizde ve Bursa’ da çalışan nüfusun ortalama yaşı 35 iken, yine hem ülkemizde hem de Bursa’ da istihdamdaki nüfusun yarısının 33 yaşın altında olduğu ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Tablo C.6 – C.6.1)

11.1.1.2. İşgücünde İşsiz Nüfus

Ülkemizde işsizlik her zaman sorun olmuş bir kavramdır. Nüfusun iktisaden faal olan yaş grubunun çalışma çağında ve arzusunda olup da bir ücret karşılığı çalışacak bir iş bulamaması özetle işsizlik olarak adlandırılmaktadır. Gelişmekte olan pek çok ülke de hatta gelişmiş ülkelerde dahi işsizlik önemli bir olgudur. Fakat ülkemizde işsizliğin temel nedeni olarak çalışma çağında bulunan nüfusun hızla artması ve buna paralel olması beklenen iktisadi faaliyet alanlarının bu artış hızının gerisinde kalması gösterilmektedir.

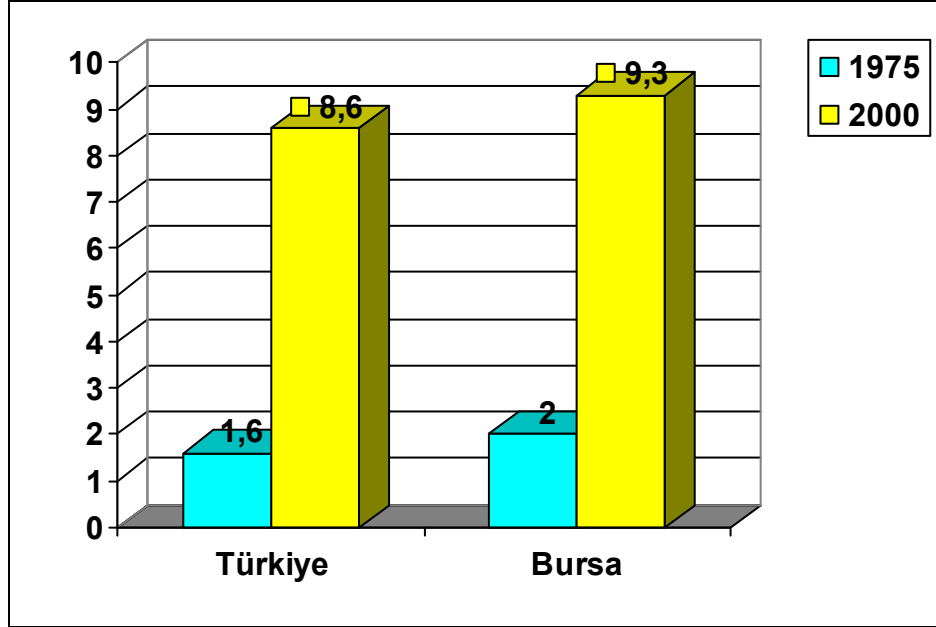
Ülkemizde nüfus artış hızının son yıllarda giderek düştüğü görülmektedir.(Bkz.Tablo A.2) Fakat yine de ülkemiz oldukça genç bir nüfusa sahiptir. Bursa ilinde ise nüfus artış hızı 1975 yılından 2000 yılına artış göstermiştir. İktisaden faal nüfusa ait 15 -64 yaş grubuna temel oluşturan yaş grubunun 0 – 14 yaş grubu olduğu kabul edilirse nüfus artış hızının düşürülmesinin var olan ve gelişen istihdam alanlarının işgücü kapasitesine denk düşmesinde kaçınılmaz olduğu kabul edilmelidir.

Tablo 11.3: Türkiye' de ve Bursa'da İşgücündeki İşsiz Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

Yıllar	İşgücünde Olan Nüfusun cinsiyet Dağılımı	Türkiye			Bursa		
		N	N	%	N	N	%
1975	Toplam	17.383.828	285.464	1,6	444.817	8.962	2,0
	Erkek	11.179.506	215.862	1,9	303.215	6.709	2,2
	Kadın	6.204.322	69.602	1,1	141.602	2.253	1,6
2000	Toplam	28.544.359	2.547.218	8,9	910.349	84.818	9,3
	Erkek	18.379.819	1.812.414	9,9	606.307	55.952	9,2
	Kadın	10.164.540	734.804	7,2	304.042	28.866	9,5

Ülkemizde 1975 yılında işsiz nüfusun toplam işgücü içindeki miktarı yüz kişide yaklaşık iki kişi iken 2000 yılında bu rakamın her yüz kişide dokuz kişi olduğu görülmektedir. Miktar olarak bakıldığında 1975 yılında işgücünde olan nüfus ülke genelinde iki kat artmışken buna karşılık bu nüfus içindeki işsiz nüfus yaklaşık on kat artış göstermiştir. 1975 yılından 2000 yılına geçen yirmi beş yılda Türkiye genelinde işsiz nüfusun artış hızı inanılmaz boyutlara ulaşmış ve % 32 olarak hesaplanmıştır. 1975 yılında iktisaden faal nüfusun içinde çalışan her yüz bireye iki işsiz birey düşerken 2000 yılında her çalışan yüz kişiye dokuz işsiz düşüğü hesaplanmaktadır. (Bkz. Tablo C.5)

Grafik 11.8: 1975 - 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa ' da İşsiz Nüfusun Oranı (%)

Bursa ' da ise işsizlik kentin bütün sanayileşmişliğine rağmen önlenememiş, şehre devam eden göçün etkisiyle Türkiye genelinin üzerine çıkmıştır. Ülkemizde olduğu gibi Bursa 'da kentleşme istikrarlı bir yapıda değildir. Hala devam eden göç ve hızlı kentleşme istihdam sorunun niteliğinin değişmesine neden olmaktadır. Kırsal kesimde ki gizli işsiz durumundaki özellikle tarımda ücretsiz aile işçisi konumunda çalışan kesim kentlerde kendini açık işsiz haline dönüştürmüştür. Ülkemizdeki faal nüfusun tarımsal alanda halen çalışıyor olması istihdam sorununu çözüyor sanılsa da potansiyel gizli işsiz miktarı arttırmaktadır. Kırsaldan devam eden göç işgücünün hem nicelik hem de nitelik açısından yapısını bozmaktadır.

1975 yılında Bursa ' da işsiz nüfusun toplam işgücü içerisindeki oranı her yüz kişide 2 kişi iken 2000 yılında bu rakam her yüz kişide 10 kişiye yükselmiştir. Bursa' da

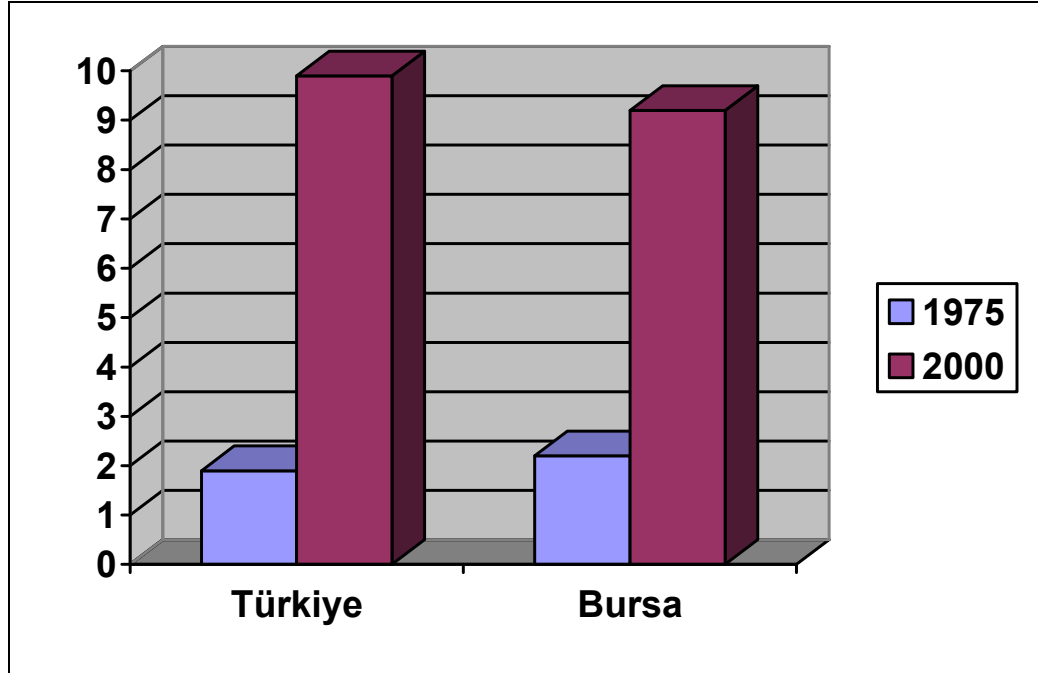
toplam işgücü yirmi beş yılda iki kat artarken işsiz nüfus 1975 yılındaki büyüklüğünün 10 katına çıkmıştır. (Bkz. Tablo C.5.1)

İşsiz nüfusun yıllık artış hızı Bursa' da % 39 olarak hesaplanmıştır. İlde çalışan her yüz kişiye 1975 yılında iki işsiz düşerken 2000 yılında bu rakamın ona yaklaştığı görülmektedir.

Bursa işgücünde olan nüfusun içinde işsiz nüfusun cinsiyet dağılımına baktığımızda yıllar içinde kadın nüfusun işgücündeki payında bir artış gözlemlenmiş olmasına rağmen erkek nüfusun çok daha yoğun olduğu hemen göze çarpmaktadır. Pek tabii olarak erkek nüfusun işgücüne katılım payının bir sonucu olarak işsiz nüfus içinde de erkek nüfus büyüklüğünün kadın nüfusuna oranla daha fazla olduğu görülmektedir.

1975 yılında ülkemizde işgücünü dahil erkek nüfusta her yüz erkeğe yaklaşık iki işsiz erkek düşerken 2000 yılında bu sayı ona yükselmiştir. Aradan geçen süreçte işgücüne dahil erkek nüfus 1975 yılının 1,5 katına ulaşırken iken işsiz erkek nüfus 1975 yılının 8 katına çıkmıştır. Yine 1975 yılında her yüz işsizden yetmiş beşinin, 2000 yılında ise yetmiş birinin erkek olduğu hesaplanmıştır. (Bkz. Tablo C.5)

Grafik 11.9: 1975 - 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa ' da İşsiz Erkek Nüfusun Oranı (%)

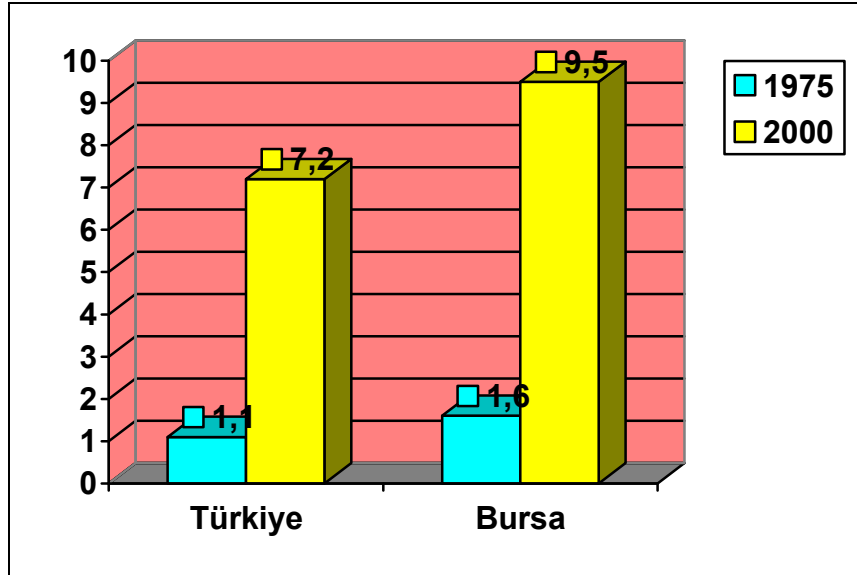
Bursa ' da ise işgücüne dahil erkek nüfustaki işsizlerin payı Türkiye genelinde az bir oranla farklı olmakla beraber daha azdır. Bu durum Bursa ' da istihdam imkanın Türkiye geneline göre daha fazla olmasından kaynaklandığı gibi kadınların işgücüne katılımlarının yine Türkiye geneline oranla biraz daha fazla olmasının tezahürüdür. 1975 yılında iktisaden faal her yüz erkekte ikisi, 2000 yılında ise dokuzu işsizdir. 1975 yılından 2000 yılına iktisaden faal erkek nüfus iki katına yükselmişken aynı nüfus içindeki işsiz miktarı dokuz kat artmıştır. Toplam işsiz nüfusun 1975 yılında % 75 'ini, 2000 yılında ise %66'sını erkek nüfus oluşturmaktadır. (Bkz. Tablo C.5.1)

Ülkemizde işgücünde bulunan kadın nüfusun içinde işsiz olanların yıllarına göre dağılımına bakıldığında kadın nüfusun işgücündeki payı 1,5 kat artarken işsiz

sayısının 10 katına çıktığı görülmektedir. 1975 yılında işgücünde bulunan her yüz kadının yalnız bir tanesi işsizken 2000 yılında bu rakam yediye yükselmiştir.1975 yılında her yüz işsizden yirmi beşi kadinken 2000 yılında her yüzden işsizden otuzu yine kadınlardan oluşmaktadır. (Bkz. Tablo C.5)

Bursa 'da ise 1975 yılından 2000 yılına iktisaden faal nüfus içinde kadınların sayısı iki katına çıkmış, bu kadınlar içinde işsizlerin payı da aynı süreçte on beş katına ulaşmıştır. Bu duruma göre 1975 yılında işgücündeki her yüz kadında ikisi 1975 yılında, onu da 2000 yılında işsizdir. Bursa'da 1975 yılında işsiz nüfusun dörtte birini kadınlar oluşturmaktayken 2000 yılında işsiz nüfusun üçte biri kadındır. Bu durumda kırdan kente göçen kadın nüfusun ailesinde ücretsiz tarım işçisi pozisyonundan işsiz durumuna düşmesinin payı büyüktür. (Bkz. Tablo C.5.1)

Grafik 11.10: 1975 - 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa ' da İşsiz Kadın Nüfusun Oranı (%)

11.1.2 İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus

Bu bölümde çalışma çağına gelip de işgücüne dahil olmayan nüfusun özellikleri üzerinde durulacaktır. Gerek ülkemizde gerekse Bursa işgücüne dahil olmayan nüfus her geçen yıl artmaktadır. İşgücüne katılım oranının azalmasında birden çok faktör rol oynamaktadır. Ama bu faktörlerin başında kırdan kente gerçekleşen göç gelmektedir. Kırsal alanlarda nüfusun iktisaden faal grubunun işgücüne katılımları hem erkek hem de kadın nüfus içinde kente göre yüksek olduğu bilinmektedir. Bu durumda kırsal kesimde kendi arazisini işleyen ya da ücretsiz tarım işçisi konumunda çalışanların kentteki istihdam alanlarına uygun niteliklere sahip olmaması etkilidir. Kırsal kesimdeki işgücünün eğitim seviyesi ve nitelikleri kentteki iş imkanları için çoğu zaman eksik ve yetersiz durumdadır.

Tablo 11.4: 1975- 2000 Yıllarında İşgücüne Dahil Olmayan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

Yıllar	12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Nüfusun Cinsiyet Dağılımı	Türkiye		Bursa	
		N	%	N	%
1975	Toplam	9.561.896	35,6	260.490	36,9
	Erkek	2.643.964	19,2	56.118	9,0
	Kadın	6.917.932	52,8	204.372	8,0
2000	Toplam	23.173.230	44,8	785.670	46,3
	Erkek	7.657.129	29,4	237.256	14,0
	Kadın	15.516.101	60,4	548.414	32,3

Ülkemizde 1975 yılında 12 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusta her yüz kişiden yaklaşık otuz altısı işgücüne katılmazken 2000 yılında bu rakam kırk beş kişiye yükselmiştir. İşgücüne dahil olmayan nüfusun yıllık artış hızı % 8 olarak hesaplanmaktadır. Bursa' da ise 1975 yılında faal nüfusu oluşturan 12 ve daha yukarı

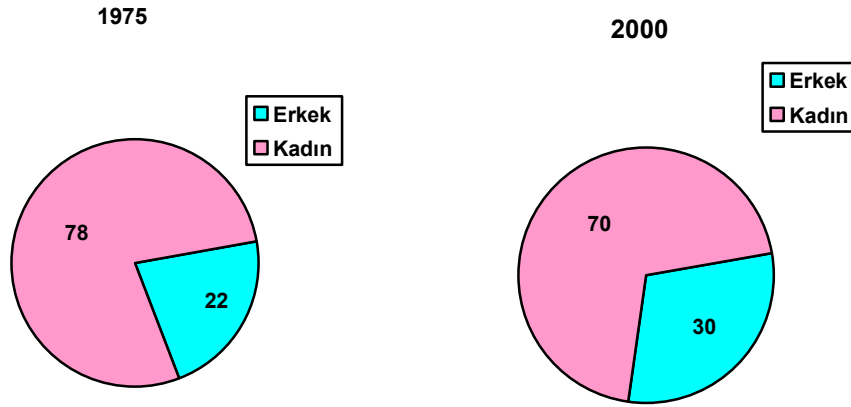
yaş grubuna dahil nüfusta her yüz kişiden otuz yedisi işgücüne katılmazken 2000 yılında bu rakam kırk yedi kişiye yaklaşmaktadır. Bursa işgücünde olmayan nüfusun yıllık artış hızı Türkiye'nin yıllık hızına denktir. (Bkz. Tablo C.1- C.1.1)

İşgücüne dahil olmayan nüfusun cinsiyet kompozisyonuna bakıldığında her iki sayım yılında da kadın nüfusun açık farkla çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Bu durumda ülkemizin iktisaden az gelişmişliğinin ve kadının toplumdaki statüsünün aile içinde temellenmesinin etkileri yadsınamaz durumdadır.

Kadınların iktisadi hayata katılımları ile ülkelerin gelişmişlikleri arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin hemen hepsinde olduğu gibi ülkemizde de kadın nüfusun istihdama katılımı halen arzu edilen oranda gerçekleşmemekle birlikte, işgücünde olmayan kadın nüfusun her geçen yıl arttığı bilinen bir gerçektir.

Yapılan analizler gösteriyor ki tarımın istihdamdaki payı, kadınların işgücüne katılımlarının olumlu etkilemekteyken, sanayinin istihdamdaki payı olumsuz bir etki yapmaktadır.(Tansel, 2002: 3) İşgücünde olmayan kadınların oranı, 1950'li yıllardan beri tarımın payının ağırlıklı olarak azalmasıyla birlikte, düzenli ve hızlı olarak artmaktadır. Bu durumun başlıca nedenleri olarak köyden kente kadın ve çocuk göçünün ve ev içi hizmetler gibi kayıt dışı sektörde çalışan kadınların sayısının artması gösterilmektedir. Ayrıca kadınların eğitim düzeylerinin de düşük olması istihdam yeterince yer almamalarının en önemli gerekçelerinden biri olarak sayılmaktadır.

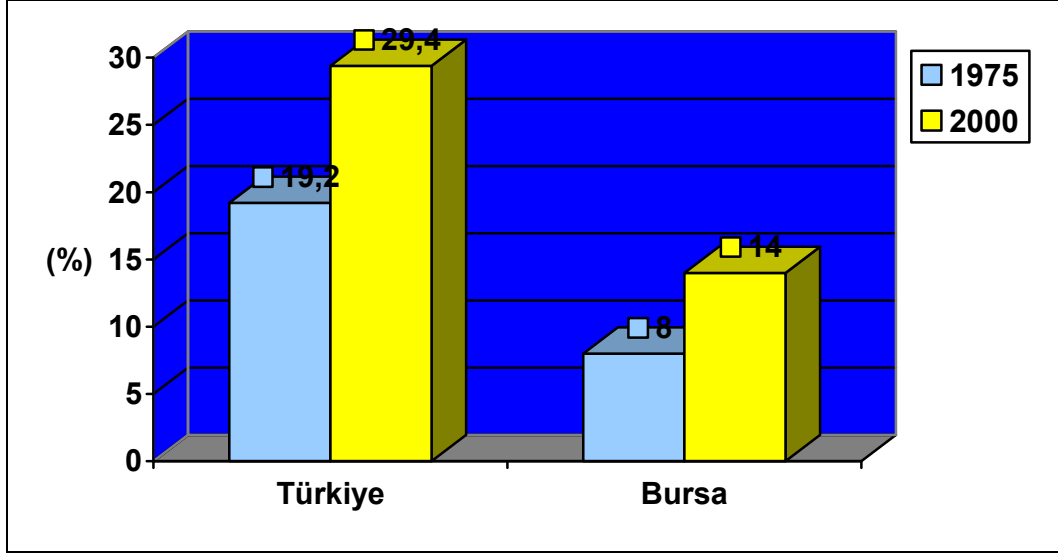
Grafik 11.11: Bursa'da 1975 ve 2000 Yıllarında İşgücünde Olmayan Nüfusun Cinsiyet Dağılımı

12 yaş ve üstü toplam nüfusun içinde işgücünde olmayan kadın nüfusun oranı yıldan yıla artsa da işgücünde olmayan nüfusun içinde kadınların oranı azalmakta erkeklerde ise bir artış görülmektedir.

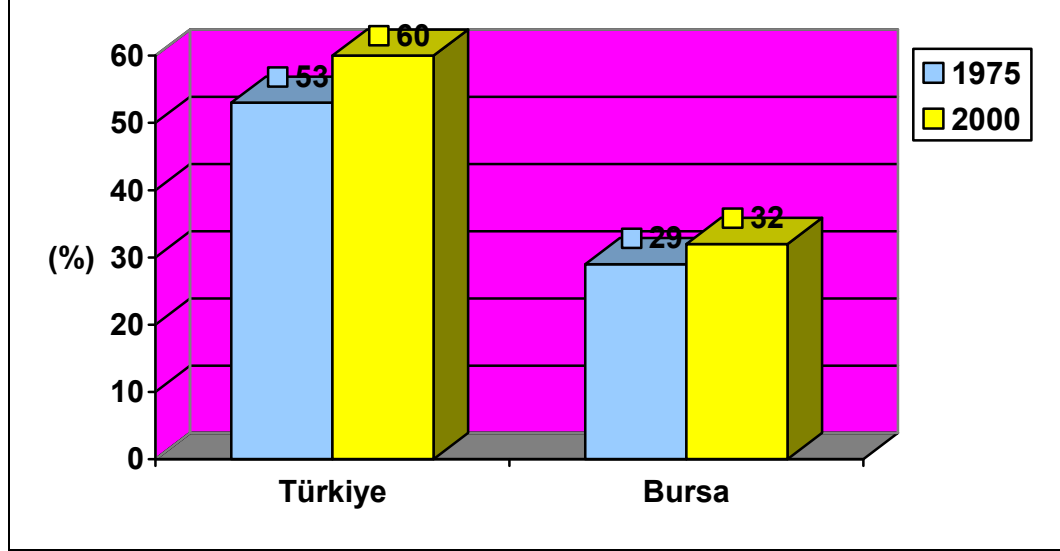
Türkiye'de 1975 yılında iktisaden faal nüfusta bulunan her 100 erkekten 20' si işgücünde değilken 2000 yılında işgücünde olmayan erkek nüfusu 1975 yılının üç katına çıkmış on iki yaş üstü nüfusta her 100 erkekten 30' unun işgücünde olmadığı hesaplanmıştır. Yine 1975 yılında işgücünde olmayan her yüz kişiden 28'nin 2000 yılında ise 33'nün erkek olduğu görülmektedir. (Bkz. Tablo C.2)

Grafik 11.12: 12+ Yaşlarda İşgücünde Olmayan Erkek Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı

Türkiye Geneline oranla daha sanayileşmiş bir kent olan Bursa ‘ da ise 1975 yılında iktisaden faal her yüz erkekten sadece sekizinin işgücüne katılmadığı 2000 yılında ise bu rakamın on dörde yükseldiği görülmektedir. Buna rağmen kolaylıkla görülmektedir ki Bursa ilinde işgücüne katılmayan erkek nüfusun oranı Türkiye oranlarının yarısından azdır. Kentte devam eden göçün bir sonucu olarak 2000 yılındaki işgücüne dahil olmayan erkek nüfus 1975 yılındaki nüfusun yaklaşık beş katı olmuştur. Bursa işgücünde olmayan her yüz kişiden 21’i 1975 yılında, 30’u da 2000 yılında erkeklerden oluşmaktadır. (Bkz. Tablo C.2.1)

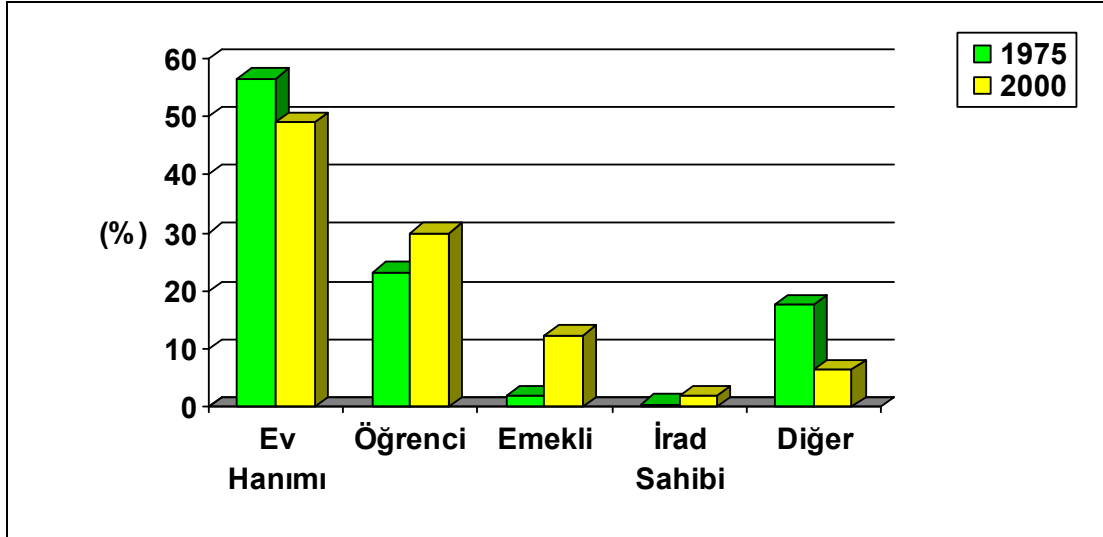
Grafik 11.13: 12+ Yaşlarda İşgücünde Olmayan Kadın Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı

Ülkemizde 1975 yılında iktisaden faal olması beklenen kadınların yarısından fazlasının işgücünde olmadığı görülmektedir. 2000 yılında ise iktisaden faal olmayanların sayısı 1975 yılındaki nüfusun 2,5 katına ulaşmış ve 12 ve daha yukarıdaki yaşlardaki nüfusun içinde her yüz kadından 60'ının işgücünde olmadığı ortaya çıkmıştır. Ülkemizde işgücüne katılmayan her yüz kişiden 1975 yılında 72 'si, 2000 yılında ise 67 'si kadındır. (Bkz. Tablo C.2)

Bursa ' da ise 1975 ve 2000 yıllarında ekonomik yönden faal olması beklenen 12+ yaşlardaki kadın nüfusun yaklaşık üçte biri işgücünde olduğu görülmektedir. Bursa 'da da işgücünde olmayanların büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmakta 1975 yılında her yüz işgücünde olmayan kişiden yaklaşık sekseni kadinken 2000 yılında bu rakam yetmişe düşmüştür. (Bkz. Tablo C.2.1)

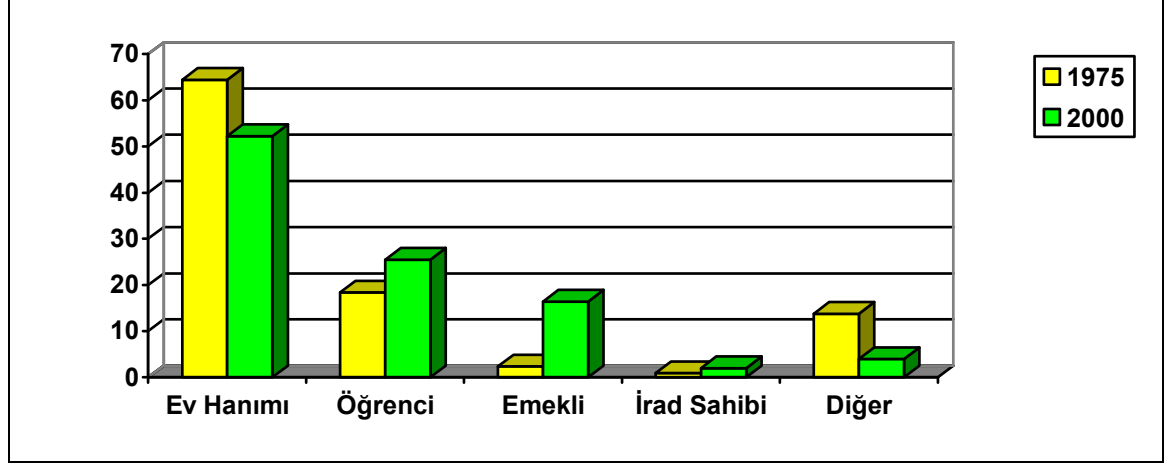
Grafik 11.14: Türkiye’ de 1975 – 2000 Yılları Arasında İşgücüne Katılmayan Nüfusu Dağılımı

Ekonomik yönden faal olmayan nüfusun içinde kadın oranının baskın olması bir rastlantı değildir. Zira bu grubun içinde en büyük paya sahip olanların ev hanımı olduğu ardından öğrenci, emekli ve irad sahibi olanlarla yine sayım yapılan dönemde ekonomik açıdan faal yaş aralığında olmasına rağmen diğer başlığı altında hasta, sakat ya da tutuklu durumda olmak veya askerlik hizmetini yerine getirmek vb. nedenlerle işgücüne dahil olamayan kişilerin geldiği görülmektedir.

Bu bölümde işgücüne dahil olmayan nüfusun içinde en büyük paya sahip ilk üç grup olan sırasıyla ev hanımları, öğrenci ve emeklilerin yıllara göre değişim süreci anlatılacaktır.

Grafik 11.15: Bursa’ da 1975 – 2000 Yılları Arasında İşgücüne Katılmayan Nüfusu Dağılımı

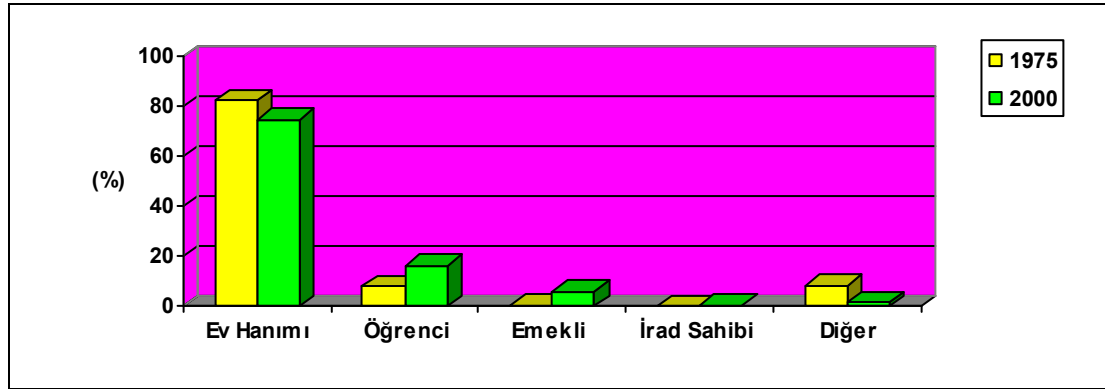
11.1.2.1. Ev Hanımları

Gerek ülkemizde gerekse Bursa’da işgücüne katılmayanların arasında en önemli payın ev hanımlarına ait olduğu gözlemlenmektedir. Kırsal alanda erkek nüfus genellikle kendi topraklarında çalışırken kadın nüfusun ücretsiz aile işçisi olarak kaldığı görülmektedir. Kadınlar kente göçtüklerinde ise işgücünden tamamen ayrılmakta ve ev işlerine yönelmektedirler. Bu durumda kadının bir işte çalışmasında çok evde faaliyet göstermelerinin tercih edilmesinin payı büyüktür. Yine kadınların bir işte çalışacak eğitim ve donanıma sahip olmaması ya da meslek sayılabilecek bir beceriye sahip olmamaları da etkili faktörlerdendir.

1975 yılında ülkemizde işgücünde olmayan her yüz kişiden 56’sı ev hanımıyken aradan geçen 25 yılda ev hanımı sayısı 1975 yılındaki rakamın iki katına çıkmış olmasına rağmen 2000 yılında bu sayı kadınların istihdama katılımındaki artışla

50'ye düşmüştür. İşgücüne dahil olmayan her on kadından 8'i 1975 yılında, 7'si de 2000 yılında ev hanımıdır. (Bkz. Tablo C.3.)

Grafik 11.16: Bursa' da 1975 – 2000 Yılları Arasında İşgücünde Olmayan Kadın Nüfusun Dağılımı

Ülkemizde olduğu gibi Bursa' da da işgücüne dahil olmayan kadın nüfusun içinde en büyük pay ev hanımlarınıdır. 1975 yılından 2000 yılına Bursa' da göçün bir tezahürü olarak ev hanımlarının sayısı % 100'den fazla artmıştır. Bursa 'da aynı süreçte ev hanımlarının işgücünde olmayanların içindeki payı azalma eğilimindedir. İlde 1975 yılında işgücü dışında olan her yüz kişiden 64 'ü ev hanımıyken 2000 yılında bu rakam 52 'ye düşmüştür. İşgücünde olmayan her yüz kadından 82'si 1975 yılında, 75'i ise 2000 yılında ev hanımıdır. (Bkz. Tablo C.3.1)

11.1.2.2. Öğrenciler

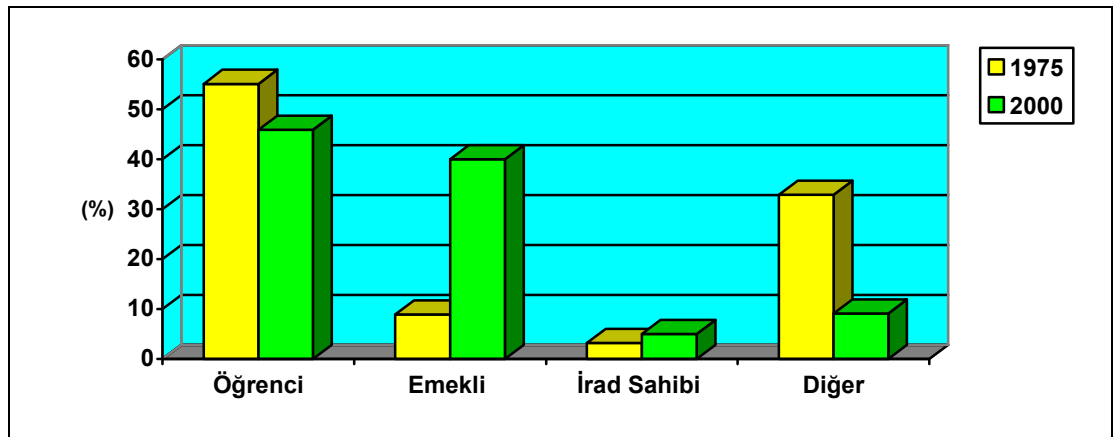
İşgücünde olmayanların arasında ikinci büyük grubu öğrenciler oluşturmaktadır. Özellikle son yıllarda genç nüfusun eğitimde geçirdiği sürenin zorunlu eğitimin sekiz

yıla çıkartılmasıyla bu sayıda gözle görülür bir artış olmuştur. Nüfusun işe başlama yaşı gittikçe artmaktadır.

Ülkemizde 1975 yılında çalışma çağına olup da işgücünde olmayan her yüz kişiden 23 'ü 2000 yılında ise 30'u öğrencidir. Öğrenci olan nüfusun içinde erkeklerin kadınlardan fazla olduğu açıkça görülmektedir. 1975 yılında ülkemizde işgücünde olmayan her yüz erkekten 56'sı, 2000 yılında ise 51'i öğrencidir. İşgücünde olmayan kadın nüfusta ise 1975 yılında her yüz kadında 10 kadın öğrenci iken, 2000 yılında bu rakam yirmiye yükselmiştir. Aradan geçen süre zarfında kadınların eğitim alma oranının arttığı gözden kaçmamaktadır. (Bkz. Tablo C.3)

Bursa' da ise işgücünde yer almayan her yüz kişiden 18'i 1975 yılında, 25 'i ise 2000 yılında öğrenciliklerinden ötürü bir işte çalışmamaktadırlar. Aradan geçen yirmi beş yıllık süreçte ilde 12 ve üstü yaşlardaki nüfusun içinde öğrenci sayısı 1975 yılındaki öğrenci sayısının yaklaşık dört katı olmuştur. (Bkz. Tablo C.3.1)

Grafik 11.17: Bursa' da 1975 – 2000 Yılları Arasında İşgücünde Olmayan Erkek Nüfusun Dağılımı

İlde 12 yaş ve üstü nüfusta öğrencilerin büyük çoğunluğunu erkek nüfus oluşturmaktadır.1975 yılında Bursa 'da işgücünde olmayan erkek nüfusun içinde her 100 erkekten 55'i öğrenciyken 2000 yılında 46'sının öğrenci olduğu hesaplanmaktadır. İşgücünde olmayan erkek nüfusun içinde en büyük payı öğrencilerindir. İşgücüne dahil olmayan kadın sayısında öğrenci olanların payı kadınlarında eğitime katılımlarıyla 25 yılda 1975 yılındaki sayının üç katına ulaşmıştır. Bursa 'da 1975 yılında işgücünde olmayan her yüz kadından 8'i öğrenciyken 2000 yılında bu rakam 17'e yükselmiştir. (Bkz. Tablo C.3.1)

11.1.2.3. Emekliler

İşgücüne katılmayanların içinde üçüncü sırayı emekliler almaktadır. Ülkemizde her ne kadar genç bir nüfusa sahip olsa da toplam nüfusun içinde yaşlı payının artması ve özellikle 80'li yıllarda uygulamaya konan erken emeklilik düzeni 1975 yılından günümüze bu grupta fark edilir bir sıçrama olmasına neden olmuştur.

Erken emeklilik uygulaması gereğince 2001 yılında uygulama değişene kadar erkekler ya 25 yıl hizmetin ardından ya da 55 yaşında, kadınlarsa ya 20 yıl hizmetin ardından 50 yaşında emekliliğe hak kazanmaktaydılar.(Tansel, 2002: 5)

Ülkemizde işgücüne dahil olmayanların içinde emeklileri payın yüz kişide iki kişi iken 2000 yılında bu rakam yüz kişi de on iki kişiye yükselmiştir. Çalışanların ezici çoğunluğunu erkekler olması yüzünden erkek nüfusta emekli sayısı ciddi bir artış göstermiştir. Öyle ki 2000 yılında işgücüne dahil olmayan erkek nüfusta emekli olanların sayısı 1975 yılındakilerin 14 katına ulaşmıştır.1975 yılında işgücünde olmayan her yüz erkekten sadece altısı emekliyken 2000 yılında bu sayı 28 'e ulaşmıştır. Kadınların istihdama katılımlarıyla işgücünde olmayan kadın nüfustaki emeklilerin payında da önemli bir artış olmuş 2000 yılındaki emekli kadın sayısı

1975 yılındaki sayının 21 katına çıkmıştır.1975 yılında işgücünde olmayan kadınların sadece % 0,4'ü emekliyken 2000 yılında bu oran % 4'e yükselmiştir. (Bkz. Tablo C.3)

Bursa' da 12 ve üstü yaşlardaki nüfusun içinde emeklilerin sayısı 1975 'den 2000 yılına 20 kat artmış, 1975 yılında işgücünde olmayan nüfusun içinde her yüz kişiye 2 emekli düşerken 2000 yılında bu sayı 16 kişiye yükselmiştir. Yine işgücünde olmayan erkek nüfusta her yüz erkeğe 1975 yılında 9 emekli erkek düşerken 2000 yılında bu sayı kırka çıkmıştır. Aynı zaman diliminde kadınlarda ise hızlı bir yükselişle 1975 yılından 2000'e 12 + kadın nüfusta emekli kadın sayısı 25 katına çıkmıştır.1975 yılında işgücünde olmayan kadın nüfus içinde emekli olanların oranı % 0,7 iken 2000 yılında bu oran %6,2'ye ulaşmıştır. (Bkz. Tablo C.3.1)

11.2. Bursa'da İstihdamdaki Nüfusun Özellikleri

Bir nüfusun işgücü yapısı sahip olduğu sosyoekonomik gelişme düzeyine bağlı olmakta, ekonomik ve sosyal gelişmelere bağlı olarak işgücü tarım, sanayi ve hizmetler sektöründe faaliyet göstermektedir. Ekonomik anlamda gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler de işgücü daha çok tarım sektöründe faaliyet gösterirken, ekonomik gelişme arttıkça işgücü sanayi kesimine kaymakta sanayileşme arttıkça da kentleşme hız kazanmakta, kentleşmeyle beraber de işgücü hizmet sektörüne yönelmektedir.

Bu bölümde ülkemizde ve Bursa'da istihdamdaki nüfusun faaliyet türleri, okuryazarlık durumları, meslek grupları ve çalışma şekline göre genel özellikleri anlatılmakta işgücünün yapısının 1950'den 2000 yılına gelişiminden bahsedilmektedir.

11.2.1 Ekonomik Faaliyet Türleri İtibariyle İstihdamdaki Nüfus

İşgücünün sektörler itibariyle bölünüşü ile işgücünün ekonomik faaliyet türlerine dağılışı arasında benzerlik bulunmaktadır. Ekonomik gelişmeye paralel olarak işgücü bir faaliyet kolundan diğerine geçebilmekte, tarım, ormancılık, balıkçılık gibi zirai faaliyetler, teknolojik gelişmelerin etkisiyle ve insan gücüne olan ihtiyacın değişmesiyle önemlerini giderek yitirmekte, buna karşın sanayi ve hizmetlerle ilgili ekonomik faaliyet dalları önem kazanmaktadır.

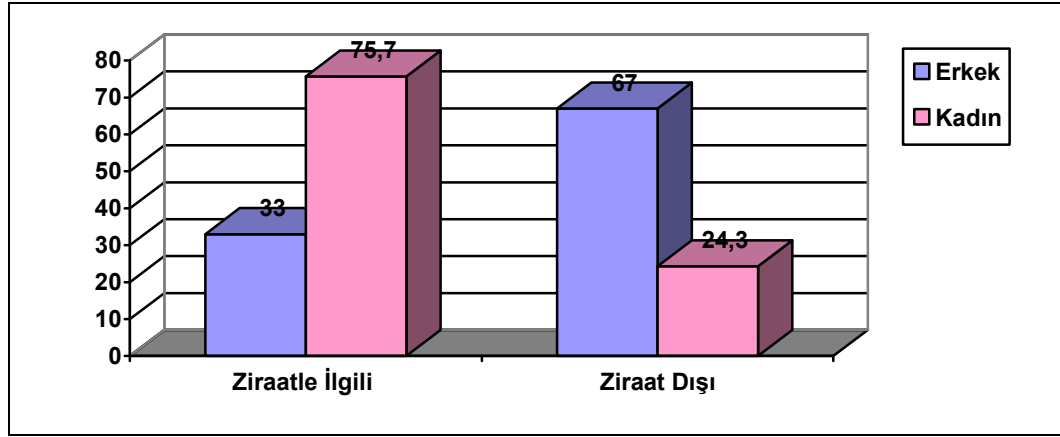
Cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren sanayileşmenin temel kalkınma politikası olarak belirlendiği görülmekte nitekim cumhuriyetin ilk yıllarından bugüne zirai faaliyetler giderek azalmakta, sanayileşme hızla devam etmektedir. Marmara Bölgesi'nde bulunan Bursa'nın ülke geneline kıyasla sanayileşmiş bir kent olduğu bilinmektedir. Her ne kadar tarım ve hayvancılık faaliyetleri devam ettiyse de cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kentin büyük oranda sanayileştiği görülmektedir. Bu durum sonucunda sanayileşme arttıkça Bursa'da sanayinin istihdam içindeki payının da arttığı bilinmektedir.

1975 yılında ülke genelinde istihdama dahil her 100 kişiden yaklaşık 65'i ziraat ilgili faaliyette bulunurken 35'i ziraat dışında çalışmaktadır. Aynı yıl Bursa' da istihdamda bulunan her 100 kişiden yaklaşık 63'ünün ziraatla ilgili faaliyette bulunmakta, 37'sinin de ziraat dışında çalışmakta olduğu görülmektedir. Söz konusu yılda ülkemizde ve Bursa'da çalışan erkek nüfusunun yarısının, çalışan her 10 kadından da yaklaşık 9'unun ziraatla ilgili faaliyette bulunduğu ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Tablo C.7- C.7.1)

2000 yılına gelindiğinde ülkemizde istihdama dahil her 100 kişiden 48'i ziraatla ilgili faaliyette bulunurken, 52'sinin ziraat dışı faaliyetlerde bulunmaktadır. Bursa' da

istihdamdaki nüfusun üçte biri ziraatla uğraşırken üçte ikisinin ziraat dışı faaliyet alanlarında çalıştığı anlaşılmaktadır. Aynı yıl ülkemizde çalışan erkeklerin üçte biri, çalışan kadınlarinsa dörtte üçü, Bursa’ da ise erkeklerin yaklaşık beşte biri, kadınlarinsa yarıdan biraz fazlası ziraatla ilgili faaliyet alanlarında çalışmaktadır. (Bkz. Tablo C.7- C.7.1)

Grafik 11-18: Türkiye’de 2000 Yılında Faaliyet Türlerine Göre İstihdamdaki Nüfusun Cinsiyeti (%)

1975 yılından 2000 yılına ülkemizde istihdamın faaliyet kollarına göre dağılımının zirai faaliyetlerden sanayiye ve hizmet sektörüne kaydığı görülmekteyse de tarım kesimi özellikle kadın nüfus içinde ağırlığını korumakta, ülkemiz geliştirmekte olan bir ülkenin özelliklerini göstermektedir. Bursa'nın ise ülke genelinin aksine sanayileşmiş ülkelerin özelliklerini yansıttığı zira zirai faaliyet gösterenlerin giderek azaldığı nüfusun büyük çoğunluğunun ziraat dışı faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır.

Aynı yıllarda Bursa için zirai faaliyetlerde bulunan nüfusun yaş yapısı incelendiğinde 1975 yılında yaş ortalamasının bu grup için 36 olduğu 2000 yılında ise yaklaşık 42'ye yükseldiği tespit edilmektedir.1975 yılında Bursa' da zirai faaliyetlerde bulunan nüfusun yarısı 34, 2000 yılında ise 41 yaşından küçük olarak hesaplanmaktadır. (Bkz. Tablo C.7.1)

Tablo 11.5: 1975- 2000 Yıllarında Bursa' da Faaliyet Türüne Göre Nüfusta Medyan Yaş

Yıllar	Türkiye		Bursa	
	Zirai Faaliyette Bulunanlar	Ziraat Dışı Faaliyette Bulunanlar	Zirai Faaliyette Bulunanlar	Ziraat Dışı Faaliyette Bulunanlar
1975	31,6	29,7	34,6	30,8
2000	36,9	30,9	41,6	31,2

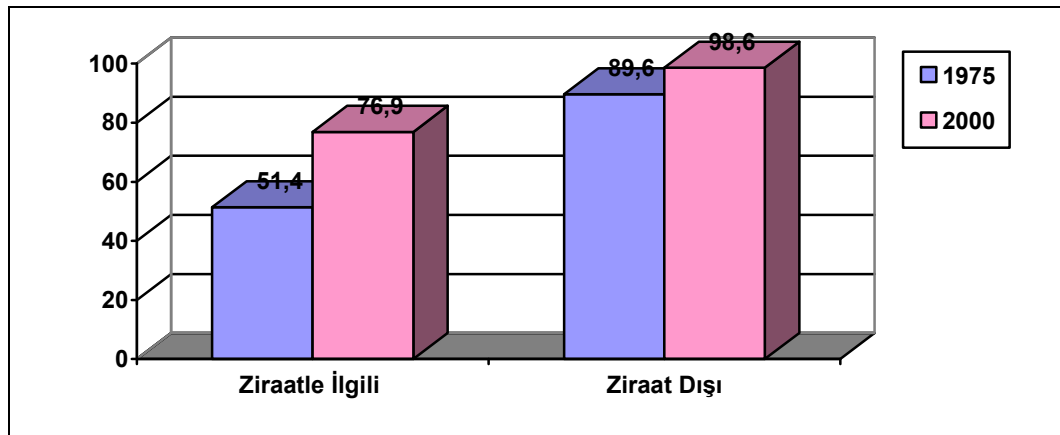
Ziraat dışı faaliyetlerde bulunan nüfusun yaş yapısı incelendiğinde 1975 yılında ülkemizde ve Bursa'da ziraat dışı faaliyetlerde bulunan nüfusun yaş ortalamasının 33 olduğu, 2000 yılında bu ortalamanın 32'ye düştüğü görülmektedir.1975 yılında ülkemizde ziraat dışı faaliyetler bulunanların yarısı 30 yaşın altındayken 2000 yılında 31 yaşın altında oldukları anlaşılmakta, Bursa'da ise ziraat dışı faaliyetlerde bulunan nüfusun yarısının her iki sayım yılında 31 yaşın altında olduğu ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Tablo C.9- C.9.1)

11.2.1.2 İstihdamdaki Nüfusun Okuryazarlık Durumu

İstihdamdaki nüfusun faaliyet türlerine göre dağılımının okuryazarlık açısından da değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Günümüzde kentlerin sanayi faaliyetlerine ev sahipliği yaptığı, zirai faaliyette bulunan nüfus çoğunlukla kırlarda ikamet ettiği görülmektedir. Kırdaki nüfusun kentte yaşayan nüfusa kıyasla bir kurumda eğitim alma imkanının daha az olduğu nüfusun eğitim durumu hakkında yapılan analizde ortaya çıkmakta, kurumsal eğitimin ve okuryazarlığın kentli nüfusun özelliği olduğu anlaşılmaktadır.

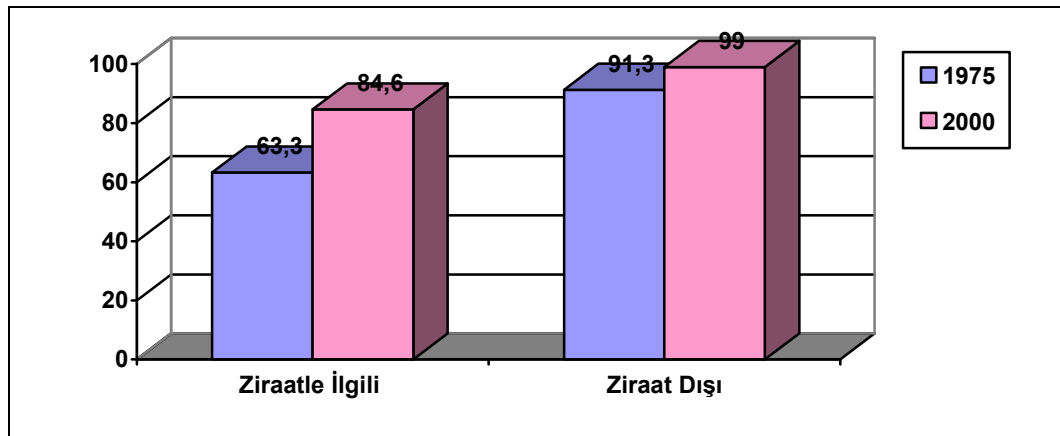
Yine zirai faaliyetler dışında istihdam edilen nüfusun tarım, hayvancılık, balıkçılık gibi geleneksel kır mesleklerinin aksine en azından okuryazarlık gerektiren çeşitli kentsel mesleklerde çalıştığı düşünülürse bu gruptaki nüfusun zirai faaliyetlerde bulunanlara kıyasla daha fazla okuryazar olması gerekmektedir. İster sanayi sektöründe ister hizmet sektöründe olsun kentte bir meslek icra edecek bireyin en azından bir kurum tarafından onaylanması kaçınılmaz olmaktadır.

Grafik 11.20: Türkiye’de 1975 -2000 Yıllarında Faaliyet Türlerine Göre Okuma Yazma Bilen Nüfus (%)

1975 yılında ülkemizde istihdamda olup ziraatla ilgili faaliyet gösteren nüfusun yarısının okuma yazma bildiği, 2000 yılında ise zirai faaliyette bulunan her100 kişide 76 kişinin okuryazar olduğu anlaşılmaktadır. Bursa’da 1975 yılında ziraatla ilgili faaliyet gösteren nüfus içinde her 100 kişiden 63’ü okuryazarken, 2000 yılında bu rakamın yaklaşık 85 olduğu ortaya çıkmaktadır. Bursa’nın ülke geneline, erkeklerin de kadınlara kıyasla okuryazarlık oranlarının daha yüksek olduğu anlaşılmakta bu durum erkeklerin eğitim imkanına kadınlardan daha kolay eriştiklerini ispat etmektedir. (Bkz. Tablo C.10- C.10.1)

Grafik 11.21: Bursa’da 1975 -2000 Yıllarında Faaliyet Türlerine Göre Okuma Yazma Bilen Nüfus (%)

Ülkemizde 1975 yılında istihdamda olup ziraat dışı faaliyetlerde bulunan nüfus içinde her 100 kişiden yaklaşık 90’ının, aynı yıl Bursa’da ziraat dışı faaliyetlerde bulunan 100 kişiden ise 91’inin okuryazar olduğu görülmektedir. 2000 yılında ise hem ülkemizde hem de Bursa’ da bu rakamın her 100 kişide 99’a yükseldiği ziraat dışı faaliyet gösterenlerin neredeyse tamamının okuryazar olduğu ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Tablo C.10- C.10.1)

Ziraat dışı faaliyetlerde bulunan nüfusun içinde okuryazar olanların cinsiyet dağılımına bakıldığında kadınların erkeklere neredeyse denk olduğu arada kayda değer bir farkın olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumda ziraat dışı faaliyetlerin daha çok kentlerde gerçekleşmesinin payı bulunmakta nitekim kentlerde kadınlar ve erkeklerin eğitim ulaşma imkanları konusunda fırsat eşitliğine sahip oldukları bilinmektedir. (Bkz. Tablo C.11- C.11.1)

Bursa'nın hem zirai faaliyette bulunan nüfusu hem de ziraat dışı faaliyette bulunan nüfusunun okuryazar oranlarının ülke genelinden daha yüksek olduğu göze çarpmakta bu durum kentte eğitim seviyesinin ne durumda olduğuna dair fikir vermektedir.

11.2.2. İstihdamdaki Nüfusun Meslek Grupları

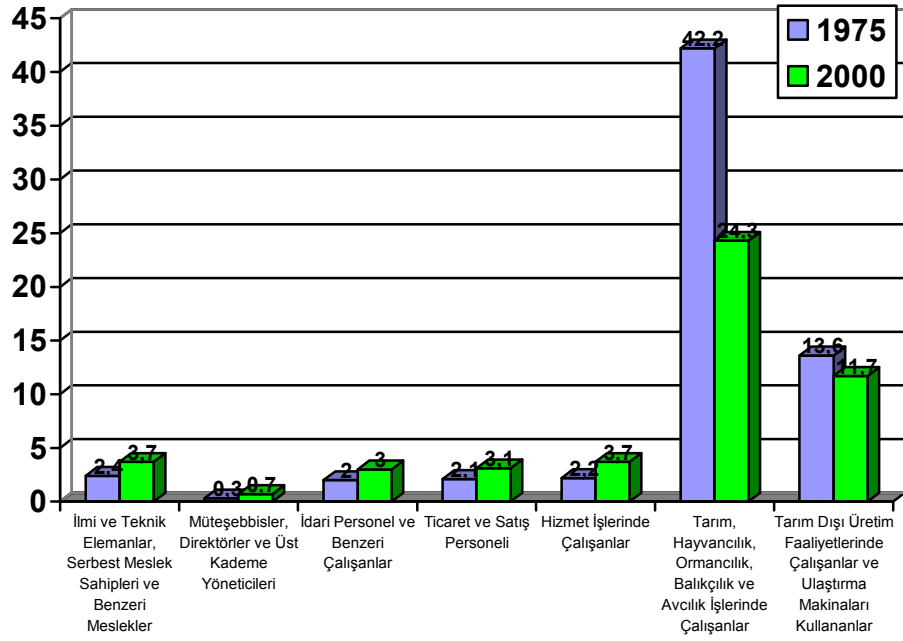
İstihdamdaki nüfus faaliyet türleri bakımından farklı sektörlere dağıldığı gibi meslek grupların açısından da değişiklik göstermektedir. Meslek bir kişinin statüsüne veya ekonomik faaliyetine bakılmaksızın o kişi tarafından yapılan işe denilmektedir. Bir kişinin mesleğinin sahip olduğu nitelikler ve faaliyet gösterdiği ekonomik faaliyet türü belirlemektedir.

Bir ülke ekonomisinde mal ve hizmetlerin üretimi o ülke nüfusunun değişik meslekleri icra etmesine bağlı olmakta, ekonomik anlamda gelişme ve kalkınma sadece işgücünün sayıca artmasına değil meslekler itibariyle çeşitlenmesi ve uzmanlaşmasına da bağlı olmaktadır.

İstihdamın meslek gruplarına göre dağılımı bir ülkenin ekonomik ve sosyal durumunu yansıtmakta, iktisaden gelişmiş ülkelerde uzun vadede formel eğitimle

kazanılmış mesleklerin istihdamdaki oranı yüksek olmaktadırken geri kalmış ülkelerde düşük olmaktadır.

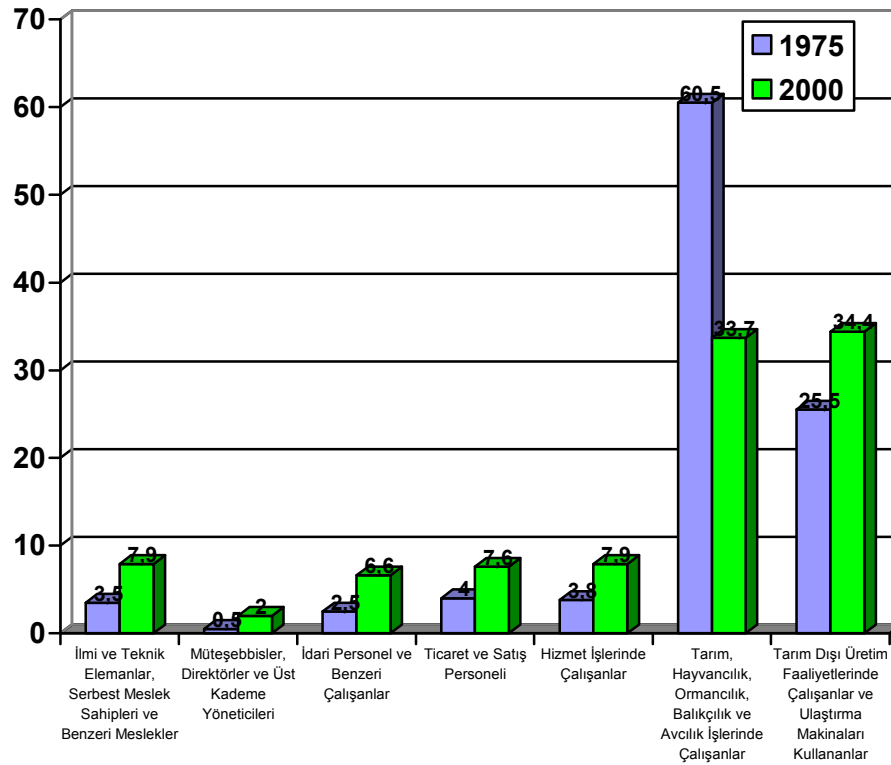
Grafik 11.22: 1975 – 2000 Yıllarında Türkiye’de İstihdamdaki Nüfusun Meslek Gruplarına Göre Dağılımı (%)

Ülkemiz ve Bursa’da meslek grupları itibariyle istihdamın dağılımı benzer nitelikler göstermekte istihdamın her iki sayım yılında da aynı meslek gruplarında yoğunlaştığı görülmektedir. 1975 ve 2000 yıllarında ülkemizde zaman içinde azalma eğilimine karşın çalışmakta olan nüfusun mesleklere dağılımında en büyük payın tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ve avcılık işlerinde çalışanlarda olduğu görülmekte, 1975 yılında çalışan nüfusun yarısından biraz azı, 2000 yılında ise dörtte bire yakını bu meslek grubunda bulunmaktadır. Ardından gelen tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ve ulaştırma makineleri kullananların sayısının 2000 yılında

1975 yılına kıyasla az da olsa düşüş gösterdiği 2000 yılında istihdamdaki nüfusta her on kişiden birinin bu meslek grubunda yer aldığı görülmektedir. Her iki sayım yılında da istihdamın meslek gruplarına dağılımında en az payın müteşebbüsler, direktörler ve üst kademe yöneticilerde olduğu görülmektedir. (Bkz. Tablo C.12)

Grafik 11.23: 1975 – 2000 Yıllarında Bursa’da İstihdamdaki Nüfusun Meslek Gruplarına Göre Dağılımı (%)

Bursa ‘da 1975 yılında istihdamdaki nüfusun en yoğun olduğu meslek grubunun tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ve avcılık işlerinde çalışanlar olduğu görülmekte her 10 kişiden 6’sının bu meslek grubunda çalıştığı anlaşılmaktadır.2000 yılına gelindiğinde ise halen yoğun olmasına rağmen tarımla uğraşan nüfusun payının yarı yarıya azaldığı, tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ve ulaştırma

makineleri kullananların payının en büyük olduğu anlaşılmaktadır. Bursa' da her üç çalışandan birinin tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ve ulaştırma makineleri kullananlardan olduğu anlaşılmakta, bu durum 2000 yılında Bursa'nın ülke geneline kıyasla daha sanayileşmiş ve kentleşmiş özellikler gösterdiğini ispatlamaktadır. Nitekim Bursa'da hemen her meslek grubunun yıllar içinde gelişmekte olduğu kentleşmeyle artan ihtiyaçları çeşitli meslek gruplarının karşıladığı açıkça görülmektedir. Hizmet işlerinde çalışanlar, ticaret ve satış personeli, idari personel ve benzeri çalışanlar, ilmi ve teknik elemanlar serbest meslek sahipleri ve benzeri mesleklerde çalışanların istihdam içindeki payları birbirine denk olduğu görülmekte, meslek gruplarında en küçük payın müteşebbüs direktör ve üst kademe yöneticilerin sahip olduğu anlaşılmaktadır.(Bkz. Tablo C.12.1)

İstihdamdaki nüfusun meslek grupları itibariyle cinsiyet dağılımına bakıldığında 1975 yılında ülkemizde ve Bursa'da erkeklerin ve kadınların en yoğun olduğu meslek grubunun tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ve avcılık işlerinde çalışanlar olduğu görülmekte, 2000 yılında ise kadınlarda durum değişmezken erkeklerin en yoğun olduğu meslek grubunun tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ve ulaştırma makineleri kullananlar olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo C.12- C.12.1)

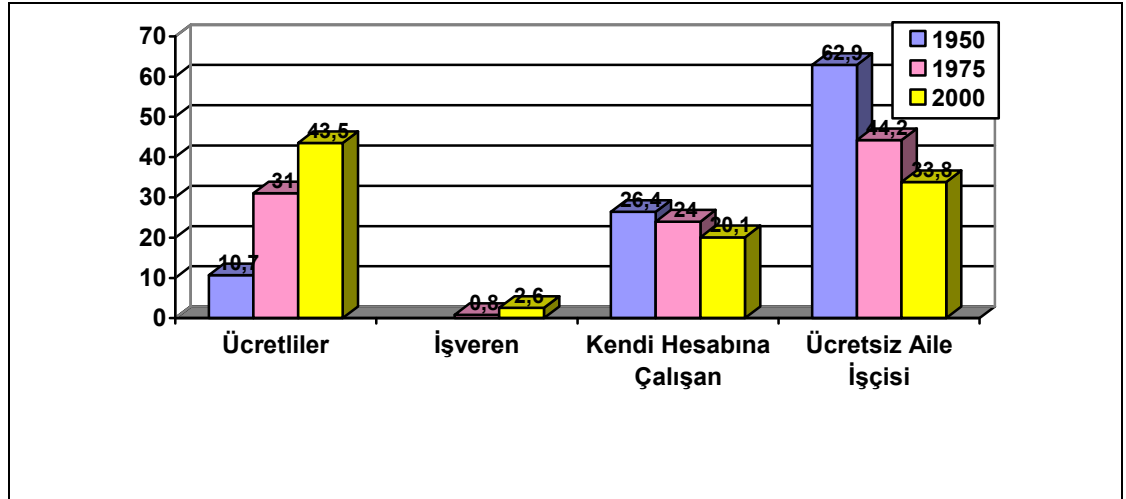
1975 yılında tüm meslek gruplarında erkeklerin kadınlara oranla daha yoğun olduğu görülmekteyken 2000 yılında ülke genelinde tarım hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ve avcılık işlerinde, Bursa' da ise zirai faaliyetlerde çalışanlar başta olmak üzere ilmi ve teknik elemanlar serbest meslek sahipleri ve benzeri mesleklerde, idari personel ve benzeri işlerde çalışanlar arasında kadınların daha yoğun olduğu ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Tablo C.12 - C.12.1) Bursa'da kadınların çalışma hayatına ülke geneline oranla daha çok katıldıkları ve değişik meslek gruplarında çalıştıkları

anlaşılakta bu durum bir kez daha Bursa'da kentleşmenin daha çok yaşandığını göstermektedir.

11.2.3. İstihdamdaki Nüfusun Çalışma Şekli İtibariyle Yapısı

İstihdamda bulunan nüfus çalışma şekli itibariyle dört gruba ayrılmaktadır. Sırasıyla ücretliler, işveren konumunda olanlar, kendi hesabına çalışanlar ve son olarak ücretsiz aile işçisi konumunda çalışanlar nüfusun çalışma şekli itibariyle dağılımını meydana getirmektedirler. Bir ülkenin istihdamdaki nüfusunun çalışma şekli itibariyle dağılımı o ülkenin sosyoekonomik gelişme düzeyi hakkında bilgi vermektedir. Nitekim gelişmiş ülkelerde istihdamdaki nüfus içinde en büyük payın ücretlilerde olduğu belirtilirken, gelişmekte olan ülkelerde en önemli payın çoğunlukla ücretsiz aile işçisi ve kendi hesabına çalışanlarda olduğu görülmektedir.

Grafik 11.24: 1950- 2000 Yıllarında Türkiye Nüfusunun Çalışma Şekli İtibariyle Yapısı (%)

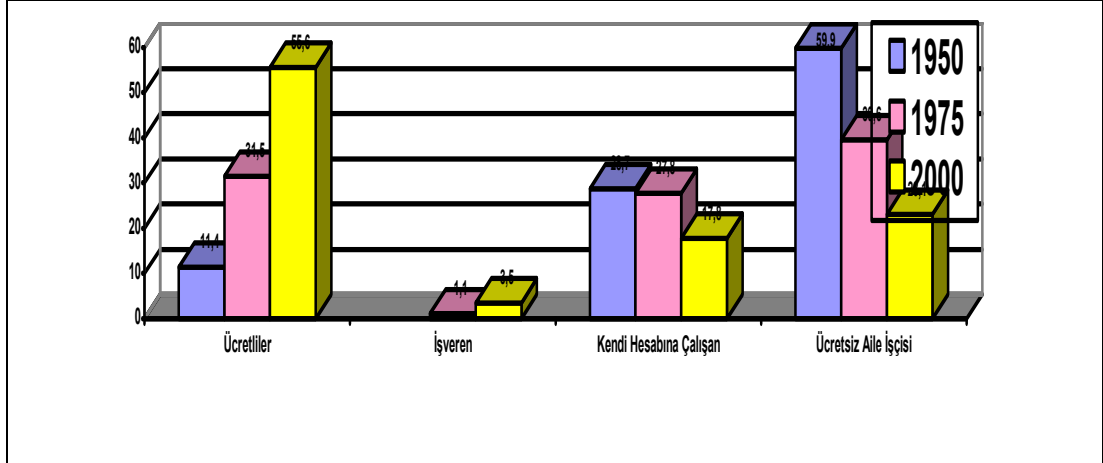
* 1950 yılı genel nüfus sayımı verilerinde "İşveren" kategorisi bulunmamaktadır.

Ülkemizde ve Bursa'da 1950 yılından 2000 yılına istihdamda bulunan nüfusun çalışma şekline göre dağılımına bakıldığında ülkemizin ve Bursa'nın gelişmekte olan ülkelerin düzeyinden gelişmiş ülkelerin düzeyine doğru yol aldığı anlaşılmaktadır. Nitekim aradan geçen 50 yılda istihdamda en büyük grup olan ücretsiz aile işçilerinin yerini ücretliler almakta ücretsiz aile işçisi konumunda çalışan nüfusun giderek yoğunluğunun azalmakta olduğu ortaya çıkmaktadır.

1950 yılında ülkemizde istihdamda olan her 100 kişiden yaklaşık 63'ü ücretsiz aile işçisi konumundayken, bu rakamın 1975 yılında 44'e, 2000 yılında ise 33'e düştüğü görülmekte Bursa'da ise 1950 yılında ücretsiz aile işçisi olanların her 100 kişide 60 kişi olduğu, 1975 yılında bu rakamın 40'a 2000'de ise 23'e düştüğü ortaya çıkmaktadır.(Bkz. Tablo C.13- C.13.1)

Aynı süreçte istihdamdaki nüfusun içinde her 100 kişiden 10'u 1950'de, 31'i 1975'de, 44'ü de 2000 yılında ücretli olarak çalışmaktayken bu rakamın Bursa için 1950 yılında 11, 1975 yılında 31, 2000 yılında ise 56 olduğu görülmektedir. Gerek ülkemizde gerekse Bursa'da istihdamda bulunan nüfusun çalışma şekline göre dağılımında yıldan yıla giderek artmasına rağmen en küçük payın işveren kategorisinde olduğu anlaşılmakta kendi hesabına çalışanların oranlarının ise yıldan yıla arttığı görülmektedir. (Bkz. Tablo C.13- C.13.1)

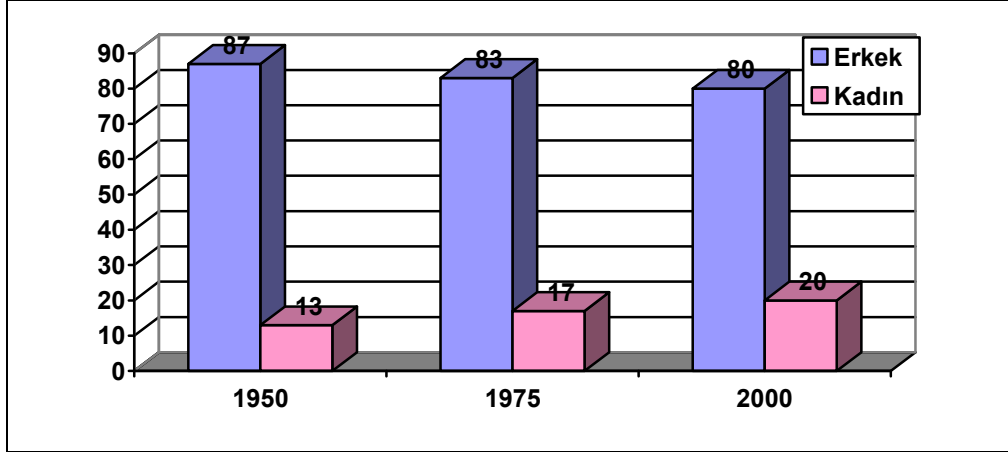
Grafik 11.25: 1950- 2000 Yıllarında Bursa Nüfusunun Çalışma Şekli İtibariyle Yapısı (%)

* 1950 yılı genel nüfus sayımı verilerinde "İşveren" kategorisi bulunmamaktadır.

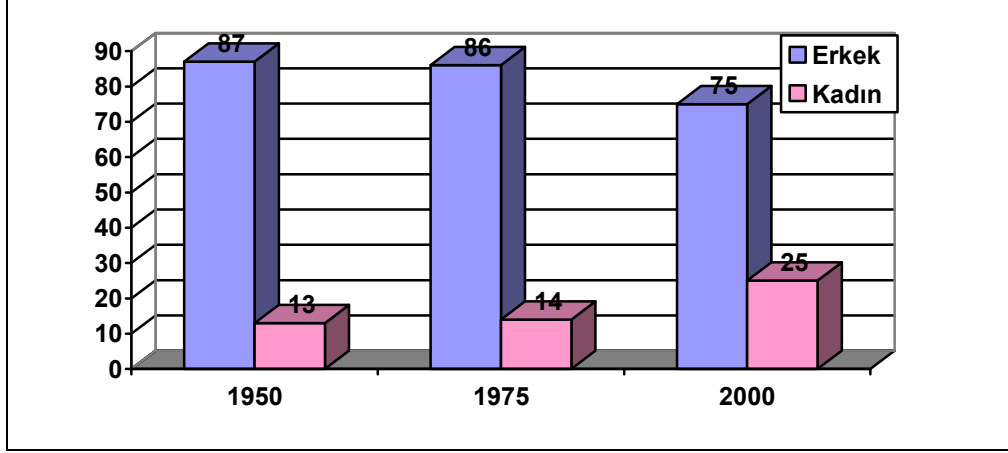
İstihdamın çalışma şekli itibariyle cinsiyet dağılımına bakıldığında ücretli çalışan, işveren ve kendi hesabına çalışan gruplarda erkeklerin yoğun olduğu görülmekteyken ücretsiz aile işçisi konumunda çalışanlarda kadınların payının oldukça büyük olduğu anlaşılmaktadır. Kadın ve erkek çalışanlar içinde çalışma şekline göre en büyük farkın kendi hesabına çalışanlarda olduğu görülmektedir.

Grafik 11.26: 1950 – 2000 Yıllarında Türkiye’ de Ücretli Çalışan Nüfusun Cinsiyet Dağılımı(%)

1950 yılında ülkemizde ve Bursa’da çalışan her 10 kadından 9’u’nun ücretsiz aile işçisi olduğu görülmektedir.1975 yılında bu rakam her 10 kadında 9 kadın olarak hesaplanırken 2000 yılında Türkiye’de 10 kadından 7’si Bursa’da ise 5’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaya devam etmektedir. (Bkz. Tablo C.13- C.13.1) Bu durum kırdaki kadının kentteki kadına oranla işgücüne katılımının daha fazla olmasıyla açıklanmaktadır. Kırdaki istihdam da olan kadın daha çok zirai faaliyetlerde bulunduğu dolayısıyla herhangi bir ücret almadan hane ekonomisine katkıda bulunmak adına aile işçiliği yaptığı bilinmektedir.(İktisadi kalkınma ve kadınların işgücüne katılımı aysıt Tansel syf:8)

Grafik 11.27: 1950 – 2000 Yıllarında Bursa’ da Ücretli Çalışan Nüfusun Cinsiyet Dağılımı (%)

1950 yılında ülkemizde istihdam yer alan nüfusta ücretli çalışan her 100 kişiden 87'sinin erkek 13'ünün kadın olduğu görülmekte, 1975 yılında bu 100 kişinin 83'ü erkek 17'si kadın, 2000 yılında ise 80'i erkek 20'si kadın olarak hesaplanmaktadır. Bursa’ da ise 1950 yılında ücretli çalışan her 100 kişiden yine 87'sinin erkek 13'ünün kadın, 1975 yılında 86'sının erkek 14'ünün kadın, 2000 yılında da 75'inin erkek 25'inin kadın olduğu görülmektedir. Bu rakamlardan da anlaşılacağı gibi Bursa aradan geçen 50 yılda ücretli çalışan kadın oranıyla ülke geneline kıyasla daha kentli bir görünüm sergilemektedir. (Bkz. Tablo C.13- C.13.1)

12. BURSA'DA HANEHALKI VE KONUT NİTELİKLERİ

İnsanın tek başına değil küçük ya da büyük fark etmeksizin gruplar halinde yaşamakta olduğu bilinen bir gerçektir. Antropoloji kültürle yani organize olmuş insan grubunun yaşam tarzıyla ilgilenmektedir.(Kırımlı, 2005) Saran' a göre aile toplumdaki topluma farklı fonksiyon, yapı vb. özellikler göstermekle birlikte, dünyada bilinen tüm toplumlarda var olan bir sosyal gruptur.(Akkayan, 1990: 124). Sosyal bilimlerde ve antropolojide aile bir toplumun sosyal organizasyonunu anlamak ve analiz etmek için büyük önem taşımaktadır. Sosyal organizasyon bir toplumda yaşayan bütün bireylerin erkek, kadın, çocuk, genç ve yaşlıların pozisyonlarını belirleyen tüm kurumlara verilen addır. Diğer bir deyişle bir toplumda hayat o toplumda yaşayan bireylerin ve grupların çıkarlarının örgütlenmesi olmakta, bireyler ve gruplar birbirlerine karşı davranışlarını bu organizasyonla düzenlemektedirler. Toplum içinde şüphesiz en önemli kurumlar akrabalık, evlilik, hukuk, mülkiyet, din ve eğitim kurumlarıdır. İnsan öncelikle aile dediğimiz toplumun en küçük biriminde birlikte yaşamaya başlamaktadır. Sosyal organizasyon ailede başlayıp toplumun diğer kurumlarında devam etmektedir.(Saran, 1989: 299)

Ailenin tanımı pek çok antropologa göre farklılık göstermekle birlikte özet olarak bir arada yaşayan ana, baba ve çocuklardan meydana gelen topluluk olarak yapılmaktadır. (Gürtan, 1969: 161)Bu noktada hemen belirtmek gerekir ki burada bahsi geçen aile tanımı daha çok biyolojik aile için geçerli olan aile tanımıdır. Bu tanımda evlilikle edinilen aileden söz etmek mümkündür. Fakat ailenin evlenme ile aynı şey olmadığı, üreme ve sosyalizasyonla birlikte bir takım temel fonksiyonlarının da olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ekonomik işbölümü, prestij sağlama, koruyucu görev, dini görev ve boş zamanları değerlendirme gibi fonksiyonlar sanayi devrimi sonrası yaygınlaşan anne baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek

aile tipinden ziyade ekonomisi tarıma dayalı geleneksel geniş aile tipinde öne çıkmaktadır.(Kırımlı, 2005) Geniş ailede iki ya da daha fazla çekirdek aile, evlilik bağlarıyla değil de ana-baba-çocuklar ilişkisi dolayısıyla bir araya gelmişlerdir. Bu aile tipinde yaşlı bir erkek-karısı veya karıları, evlenmemiş çocukları ve evli oğulları karıları ve oğullarının çocukları bazen de baba ya da ana soyuna bağlı olarak kardeşlerin de oluşturduğu aileler bir arada yaşamaktadır.(Saran, 1989: 301) Toplumun en küçük birimi olarak ailenin sosyal organizasyondaki rolü kadar demografik ve ekonomik anlamda da önemi tartışılmazdır.

Antik çağlardan günümüze aile kurumunun tarihsel gelişiminin üretim biçimlerinin değişimine paralel bir süreç izlediği görülmektedir. Sanayileşmeyle birlikte geleneksel geniş aile, kentsel çekirdek aileye dönüşmüş orta sınıflaşma artmış, toplumdaki binlerce kurum gibi ailede kabuk değiştirmiştir. Daha açık ifade etmek gerekirse eskiden hane olan mekanın ve ilişkilerin, aile altında yeniden şekillendirildiği; aile tarihinin ailenin toplumun en küçük birimi haline gelmesinin tarihi olduğu söylenebilmektedir.(Gül, 2004: 3) Dolayısıyla sosyal araştırmalarda ve demografik analizlerde ailenin yanı sıra hane kavramı da ayrı bir önem teşkil etmektedir.

Gürtan' a göre hane sosyoekonomik bir ünite olup akraba olsun veya olmasın aynı yerde yaşayan ve aynı kazandan yemek yiyen fertlerin oluşturduğu gruba verilen addır. Bu noktada altı çizilmesi gereken husus ailenin temelde akrabalık bağıyla oluşmasına rağmen hanenin kan bağı olmasa da bir arada ikamet edenlerden meydana gelmesidir. Dolayısıyla tek kişiden ibaret bir hane olabileceği gibi kan bağı olmaksızın bir arada yaşayıp aynı kazandan yemek yiyenler de bir haneyi oluşturmaktadırlar.(Gürtan, 1969: 162) Hane ve hane halkının tanımı ve işlevinde zamanla farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir. Antik Yunanda haneler, bir üretim birimi olarak hanede yaşayanların tüketimini karşılamak için

oluşturulmaktaydılar. Ekonomi sözcüğünün kökü olan Yunanca öikomos sözcüğü, hane halkı anlamına gelmektedir. Bu anlamda hanelerin dinlenme yeri olarak görülen evden farklı oldukları bilinmektedir.(Gül, 2004: 7) Sanayi Devrimiyle birlikte hane tanımı yapısal bir değişime uğramıştır; üretim birimi olan hane üretimin hane dışına çıkmasıyla giderek konut tanımına yaklaşmış yalnız ya da bir arada yaşanan yer olmaya başlamıştır. (Gül, 2004: 16)

Sanayileşme ve kentleşmeye paralel olarak değişen yaşam koşulları ve özellikle kentlerde hane halkı büyüklüklerinin giderek küçülmesi ikamet edilen konutlarda da hem nitelik hem de nicelik bakımından değişimlere neden olmaktadır. Doğumlar ve özellikle kırdan kente göçle artan nüfusla birlikte ortaya çıkan konut ihtiyacının kentsel altyapının tam olarak oluşmadığı yerleşim alanlarında gelişigüzel yapılaşmayla karşılanması istenmeyen sonuçlara neden olmaktadır.

Bu bölümde Bursa'da yaşayan hane halkının sayıca büyüklüğü, ikamet edilen konutların oda sayıları ve nitelikleriyle beraber, hane halkının kira ödeme durumu anlatılmaktadır. Analizi yapılan yıllardan 1950 yılı verilerinde hane halkı ve konut nitelikleri ile ilgili veriler, Türkiye toplam nüfusu üzerinden %1 örneklem ile verilmiş olup iller bazında veri bulunmadığından yalnızca 1975 ve 2000 yılları verileri için analiz yapılmaktadır.

12.1. Bursa' da Hane Halkının Büyüklüğü

Ortalama hane halkı büyüklüğü bize bir ülke nüfusunun doğurganlık durumu, ekonomik gelişmişliği ve sanayileşmesi, kentleşmesi, konut ihtiyacı gibi pek çok konu hakkında yorum yapma olanağı tanımaktadır. Ekonomisi tarıma dayanan ve çoğunluğun köylerde ikamet ettiği ülkelerde ortalama hane halkı büyüklüğü artarken,

iktisadi faaliyeti sanayiye dayalı ve nüfusu kentlerde yoğunlaşan ülkelerde ise giderek azaldığı görülmektedir.(Gürtan, 1969: 167)

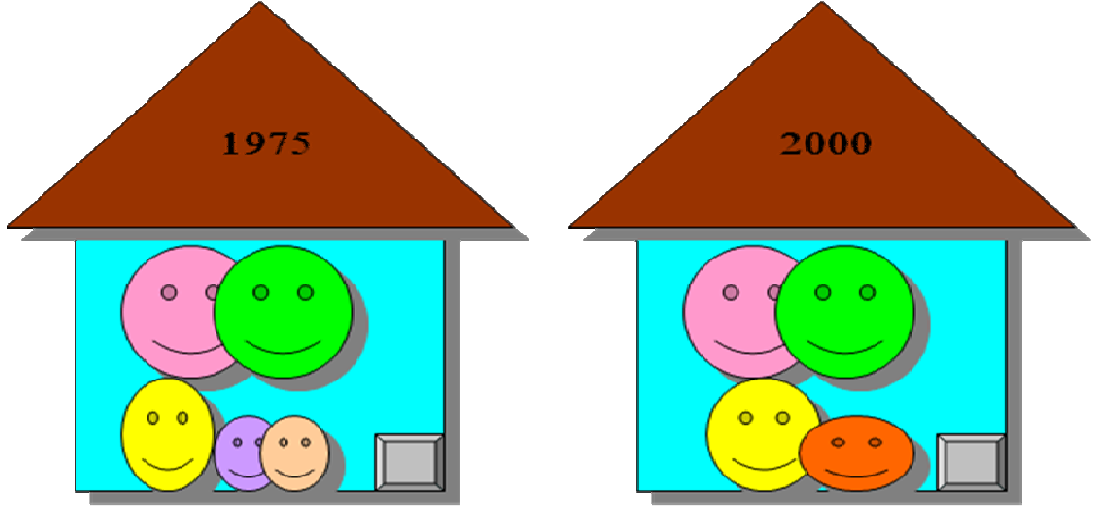
Tablo 12.1: Türkiye ve Bursa 'da 1975 - 2000 Yılları Arasında Ortalama Hane halkı Büyüklüğü

Yıllar	Türkiye			Bursa		
	Toplam Nüfus	Toplam Hane Halkı Sayısı	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	Toplam Nüfus	Toplam Hane Halkı Sayısı	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü
1975	40.347.719	6.982.505	5,4	961.639	197.350	4,8
2000	67.803.927	15.070.093	4,4	2.125.140	545.391	3,9

Ülkemizde hızlı nüfus artışıyla birlikte hane halkı sayısında da gözle görülür bir artış gözlenmiş, 2000 yılındaki toplam hane halkı sayısı 1975 yılındaki sayının 2 katını geçmiştir. Bu artışa rağmen ortalama hane halkı büyüklüğünde azalma olduğu hemen göze çarpmaktadır.1975 yılında hane başına 5,4 kişi düşerken 2000 yılında ortalama 4,4 kişinin bir haneyi oluşturmakta olduğu görülmektedir.(Bkz. Tablo D.1)

Bursa’ da ise aynı süreçte 1975 yılından 2000 yılına toplam hane halkı sayısı yaklaşık üç katına çıkmış, yine 1975 yılındaki ortalama hane halkı büyüklüğü 4,8 iken 2000 yılında bu rakam 3,9 ‘a gerilemiştir. (Bkz. Tablo D.1.1)

Şekil 12.1: 1975 – 2000 Yıllarında Bursa ‘ da Hane halkı Büyüklüğü

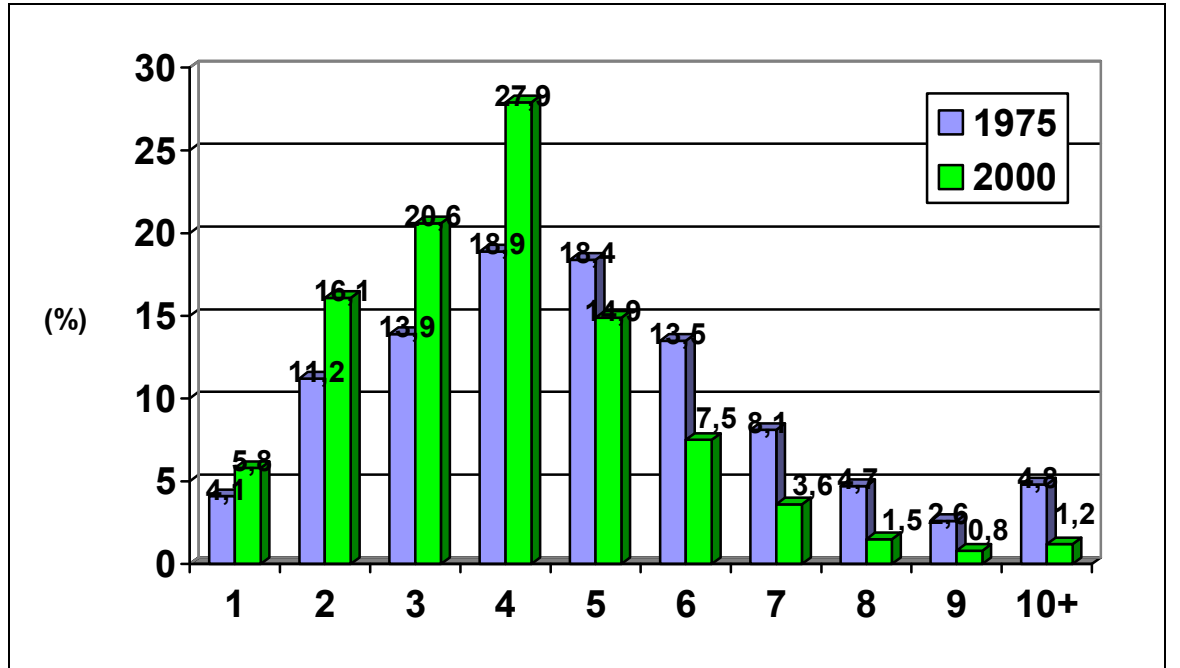
Ülkemizde ve Bursa ‘da hanelerde yaşayanların büyük çoğunluğunu haneler oluşturduğundan hane büyüklüğünün küçülmesiyle bir anlamda aileyi oluşturan birey sayısının, dolayısıyla ailenin de küçüldüğü görülmektedir. Ülkemizde geniş aile yapısı giderek yerini çekirdek aileye bırakmaktadır. Türkiye geneline oranla daha sanayileşmiş görünümde olan Bursa ‘nın ülkemizle kıyaslandığında daha çekirdek bir aile yapısına sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Ortalama hane halkı büyüklüğünün azalmasında temel nedenler doğum oranının yıldan yıla düşüş göstermesi, ortalama yaşam süresinin artması sonucunda çocukları evlendikten sonra yaşamaya devam eden yaşlıların oranındaki artış ve en önemlisi de çalışmaya başlayıp ya da ailesinin yardımıyla yalnız yaşama imkanı bulan gençlerin sayısının artması olarak belirtilebilmektedir. (Gürtan, 1969: 167)

Ülkemizde ve Bursa’da hane halkı sayısının hane halkı büyüklüğüne göre dağılımına bakıldığında ülkemizle Bursa’nın birbirine paralel bir değişim gösterdiği anlaşılmakta, 1975 ve 2000 yıllarında en büyük payın dört kişilik hanelerde olduğu

görülmektedir. 1975 yılında gerek ülkemizde gerekse Bursa’ da bu dağılımda en az pay bir kişilik hanelerin iken 25 yıl içinde en az pay dokuz kişilik hanelerin olmuştur. 1,2,3 ve 4 kişilik hanelerin payı yıllar içinde artarken 5 kişilik ve daha kalabalık hanelerin payı ciddi anlamda azalmıştır. (Bkz. Tablo D1.- D.1.1)

Grafik 12.1: Bursa’da 1975–2000 Yıllarında Hane halkı Sayısının Hane Halkı Büyüklüğüne Dağılımı

Hane halkı büyüklüğünün ülkemiz ve özellikle Bursa’ da hızla azalması hanelerde yapısal bir değişikliğin olduğu göstermekte çekirdek aileye alternatif hane halklarının arttığı görülmektedir. Tek kişilik, iki ve üç kişilik hanelerdeki artışın sebebi olarak özellikle kent yaşamında sıkça rastladığımız yalnız yaşayan, evlenmeden birlikte yaşayan, tek ebeveynli aileler ya da çocuksuz çiftler sayılabilmektedir.

12.2. Hane Halkının Kira Ödeme Durumu

Bir yerleşim yerinde belli bir dönemde yaşayan nüfusun barınması için gerekli olan ve yeterli olan nitelikleri taşıyan konutlara olan ihtiyacı belirleyen faktörler bulunmaktadır. Bunlardan ilki ve en önemlisi nüfusun yapısıyla ilgiliyken, nüfusun sayısı ve artışı yanında hatta daha da önemli olan nüfusun hane halkı birimleri olarak dağılışı nicel açıdan konut ihtiyacını belirlemektedir. Kısacası konut ihtiyacının açıklanmasında önemli olan aralarında evlilik bağı ya da aile bağı olsun veya olmasın çeşitli bireylerin ortaklaşa, bağımsız bir konut örgütlenmesi oluşturmalarıdır. Konut ihtiyacını belirleyen diğer faktörler ise hane halkı birimlerinin nüfus sayıca büyüklüğü, yaşam düzeyi, zevk ve kültürleri ve gelir durumları gibi nitelikler olarak sıralanmaktadır.(Giray, 1981: 26-27)

Sanayileşme beraberinde kırdan kente göçü kaçınılmaz hale getirince pek çok vatandaşımız daha iyi yaşam koşulları, istihdam, eğitim ve sağlık olanaklarına sahip olabilmek adına kentlere akın etmektedir. Bugün ülkemizde nüfusun % 70'i kentlerde yaşamaktadır. Bursa'da ise bu oran % 80lere kadar yükselmiştir. Göçle gelen nüfusun etkisiyle nüfus artış hızı ve oranında ciddi değişimler yaşanmakta ve bu değişimler konut ihtiyacını arttırmaktadır. Bugün demografik hesaplarla nüfusun gelecekteki boyutuna dair projeksiyonlar yapılabilmekte dolayısıyla gerçeğe yakın tahminlerle nüfusun ve hane halkı büyüklüğünün ne olacağına dair bir saptama sözü konusu olabilmektedir. Hane halkı büyüklüğündeki değişimden yola çıkarak görülmektedir ki hem ülkemizde hem de Bursa 'da konut ihtiyacı giderek artmaktadır. Konut politikasının ana hedefi bağımsız hane halkı birimi başına oluşturulabilecek her ailenin, bireyin ya da kümenin ihtiyacına en uygun düşen bağımsız bir konut biriminde barınmasının sağlamak olmalıdır.(Giray, 1981: 27)

Ülkemizde kentleşmeyle beraber toplu konut projeleri başlatılmış özellikle sanayinin faaliyet gösterdiği alanlarda yeni ve çok katlı binalar insanların yaşam alanı olarak şekillenmeye başlamıştır. İnsanlar gelirleri doğrultusunda bu konutlarda hem mülk sahibi hem de kiracı olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Kırsal alanlarda konut sahipliği yüksek oranlarda devam etmekteyken, kiracı olanların oranı da kentin nüfus büyüklüğü ile doğru orantılı olarak artmaktadır. Ülkemizde kiracılık daha çok kentsel alanlarda yaygınlık göstermektedir.

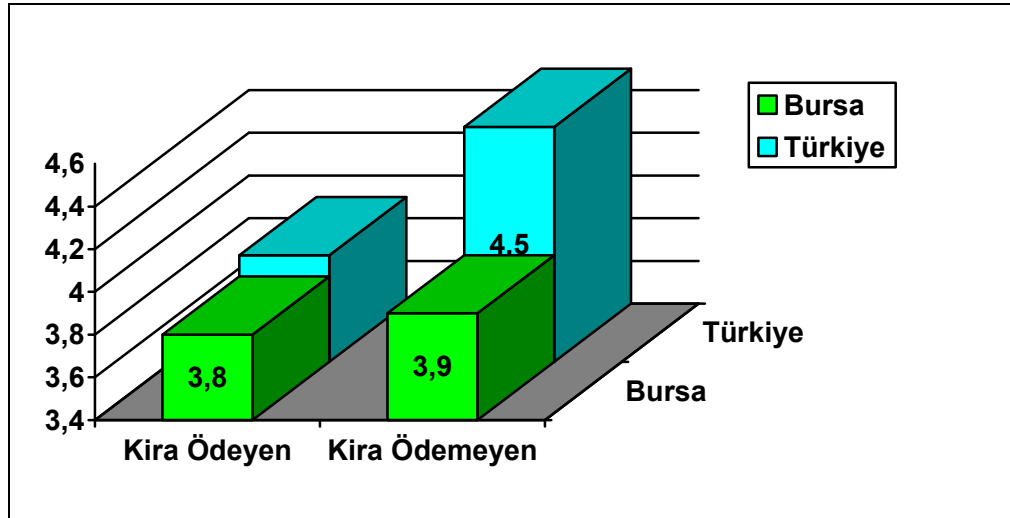
Tablo 12.2: 1975 - 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa'da Kira Ödeme Durumu (%)

Yıllar	Türkiye		Bursa	
	Kira Ödeyen Hanehalkı	Kira Ödemeyen Hanehalkı	Kira Ödeyen Hanehalkı	Kira Ödemeyen Hanehalkı
1975	19,3	80,7	18,1	81,9
2000	23,9	76,1	26,3	73,7

1975 yılında hem ülkemizde hem de Bursa'da toplam hane halkında yaklaşık olarak her beş kişiden biri kira öderken 2000 yılından bu oran her dört kişide bir kişiye yükselmektedir. Sayıca kira ödeyen sayısında Bursa 'da Türkiye'ye oranla büyük bir artış gözlemlenmiş 2000 yılında kira ödeyenlerin sayısı 1975 yılındakilerin dört katına ulaşmaktadır. Bu artış en önemli etken Bursa'ya göçle gelen nüfusun nüfus artışına olan etkisinden doğan konut ihtiyacı ekonomik sebeplerle konut sahibi olmak yerine kiracı olmakla karşılanmaktadır. Hane halkı büyüklüğüyle kira ödeyen hane halkı arasında ters bir orantı olduğu gözden kaçmamaktadır.(Bkz. Tablo D.2- D.2.1)

Ülkemizde hane halkı sayısının kira ödeme durumuna göre hane halkı büyüklüğüne dağılımına bakıldığında 1975 ve 2000 yıllarında kira ödeyenlerde en büyük payın dört kişilik haneler olduğu, ödemeyenlerde ise 1975 yılında beş kişilik haneler en büyük paya sahipken 2000 yılında ise dört kişilik hanelerin baskın olduğu anlaşılmaktadır. Kira ödeyenlerin ortalama hane büyüklüğü 1975 yılında 4,4 iken 2000 yılında 3,9 'a düşmüştür. Kira ödemeyenlerde ise 1975 yılında ortalama hane büyüklüğü ülkemizde 5,7 iken 2000 yılında 4,5 'a gerilemiştir. Kira ödemeyen hanelerdeki büyüklüğün temel nedeni hanelerde maddi imkansızlıklardan ötürü birden fazla çekirdek ailenin bir arada yaşaması olduğu tahmin edilmektedir.(Bkz. Tablo D.3.)

Grafik 12.2: 2000 Yılında Türkiye’de ve Bursa’da Kira Ödeme Durumuna Göre Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü

Bursa’da ise hane halkı sayısının kira ödeme durumuna göre hane halkı büyüklüğüne bakıldığında her iki sayım yılı için de en büyük payın dört kişilik hanelerde olduğu görülmektedir. Kira ödemeyenlerde ise 1975 yılında beş kişilik hanelerin, 2000 yılında ise dört kişilik hanelerin en büyük paya sahip olduğu görülmektedir.1975

yılından 2000 yılına kira ödeyen hanelerde ortalama hane büyüklüğü 4,2 ‘den 3,9 ‘a inerken ödemeyen hanelerde aynı zaman zarfında 4,9’dan 3,9’a düşmüş olduğu görülmektedir. Bursa’nın ülkemiz geneline kıyasla kira ödemeyen ortalama hane halkı büyüklüğünün daha düşük olması kentin Türkiye geneline oranla daha çok kentleşmesi ve toplam hane halkı büyüklüğünün daha az olması etkili olmaktadır.(Bkz. Tablo D.3.1.)

11.3. Konut Nitelikleri

İnsanın en temel ihtiyaçlarından biri olan barınma ihtiyacı dolayısıyla onun insani koşullarda yaşamasını sağlayacak mesken ya da konuttur. Bir konutun içinde yaşayanların asgari fizyolojik ihtiyaçlarını karşılaması sağlık ve emniyet kurallarına uygun olması beklenmektedir. Ülkemizde konutların barınma koşulları, konutlarda bulunan imkanlar, oda sayıları ve konutlarda yaşayan hane halklarının nitel ve nicel özellikleri dikkate alındığında kentsel alanlarda bir iyileşme gözlemlenmektedir. Kentleşmeyle şehircilik de gelişmiş kentsel altyapı problemlerinin geçmiş yıllara oranla azaldığı tespit edilmektedir.

12.3.1. Barınma Yoğunluğu

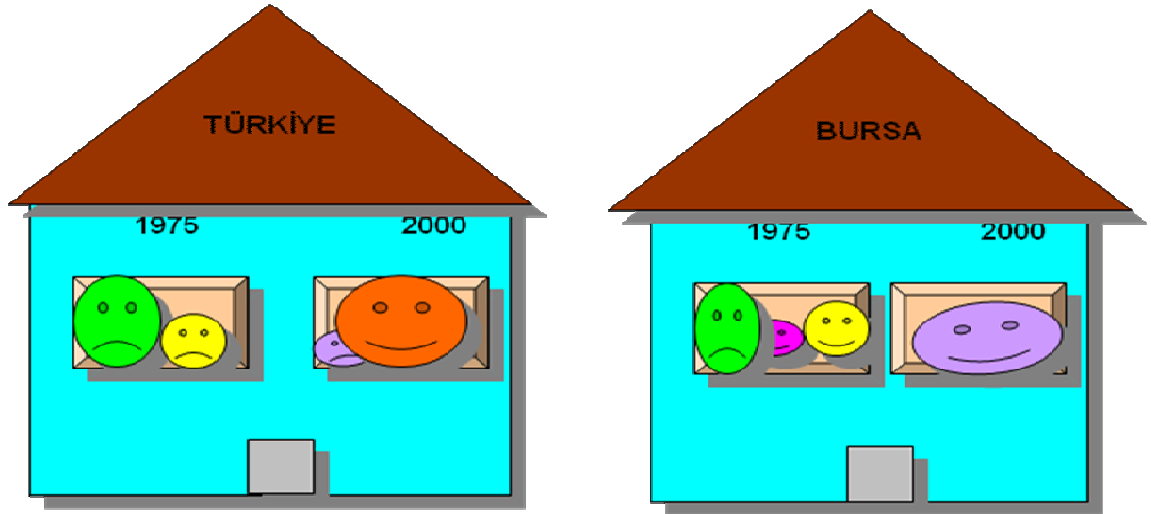
Barınma koşullarının bir takım temel göstergeleri bulunmaktadır. Bu göstergeler oda başına düşen nüfus ve aile başına düşen ortalama konut büyüklüğü gibi oranlamalardır. Genellikle barınma yoğunluğu adı verilen bu oranlar gelişmiş ülkelere kıyasla ülkemizde konutların oldukça kalabalık hane halklarınca kullanıldığını göstermektedir.(Giray, 1981:33)

Oda dilimize eski Türkçe çadır anlamına gelen otağdan gelmektedir. Modern bir anlayış olarak, hanede yaşayanların kendilerine ait bir odası olması ve ev içinde

mekanların özelleşmeye başlaması fikri bu dönemde şekillenmeye başlayan orta sınıf ailesinin bir ürünüdür. (Gül, 2004: 16) Ülkemizde 1975 yılında hanelerin sahip olduğu ortalama oda sayısı yaklaşık üç iken 2000 yılında 3,5 'a yükselmiştir. Aynı süre zarfından Bursa 'da ortalama oda sayısı 2 'den yine 3,5'a ulaşmıştır.

Oda başına kaç kişinin düştüğü ortalama hane halkı büyüklüğünün konutlarda bulunan ortalama oda sayısına oranlanmasıyla hesaplanmaktadır. Buna göre 1975 yılında ülkemizde oda başına 2 kişi düşerken 2000 yılında bu rakam 1,2 'ye düşmüş, Bursa'da ise 1975 yılında 2,4 kişi bir odayı paylaşmaktayken 2000 yılında bir kişinin tek başına bir odaya sahip olabildiği görülmektedir.

Grafik 12.3: 1975 ve 2000 Yıllarında Türkiye ve Bursa'da Oda Başına Düşen Nüfus

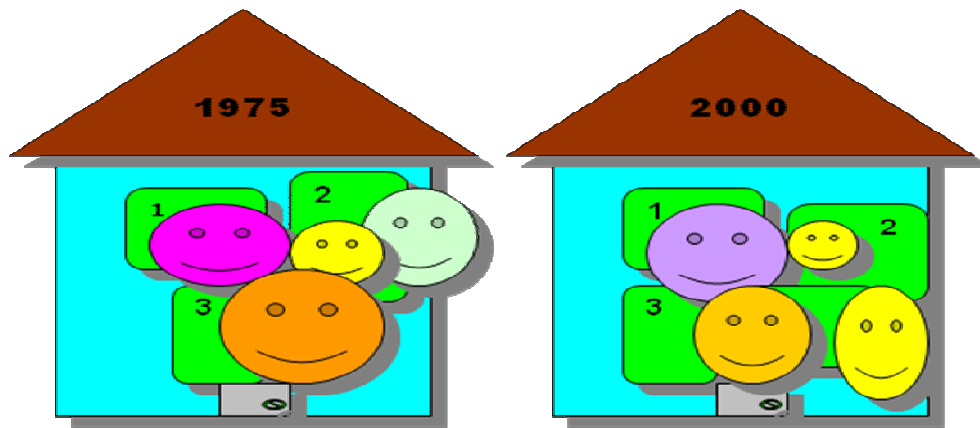

Asgari ev ihtiyaçlarının tespitinde milletler arası donelere göre her kişi başına 20 – 30 metrekare saha standart olarak kabul edilmektedir. Metrekare mutlak bir ölçü olmamakla birlikte daha çok kişi başına düşen oda adedi de bize barınma yoğunluğu hakkında bilgi vermektedir. Bir meskende kişi başına 1,5 oda düşüyorsa çok rahat, bir oda düşüyorsa rahat, bir odadan az düşüyorsa rahatsız veya kalabalık yaşanıyor

demektir. Hane büyüklüğü arttıkça bazı odalar müşterek kullanılacağından, kişi başına düşen oda adedi azalmaktadır. Ayrıca yapılan araştırmalarda barınma yoğunluğunun çocuk gelişimini de olumsuz etkilediği bebek ölüm oranında olumsuz rol oynadığı görülmektedir.(Şahinkaya, 1986: 165)

Kişi başına düşen oda sayısına bakıldığında; ülkemizde 1975 ve 2000 yıllarında ortalama hane halkı büyüklüğünün hane halkı sayısına dağılımında en büyük payın dört kişilik hanelerde olduğu belirtilmektedir. (Bkz. Tablo D.1)1975 yılında dört kişilik bir hanenin ikamet ettiği konutta ortalama oda sayısı 2,5 olarak hesaplanmakta bundan yola çıkarak da kişi başına 1 odadan az odanın düşmekte olduğu görülmektedir. 2000 yılında dört kişilik bir hanenin ikamet ettiği konutta ortalama oda sayısı 3,5 iken kişi başına yine bir odadan az oda düşmektedir.(Bkz. Tablo D.4.)

Grafik 12.4: 1975 ve 2000 Yıllarında Bursa’da Dört Kişilik Hanelerde Ortalama Oda Sayısı

Bursa’da ise aynı yıllar için hesap yapıldığında yine dört kişilik hanelerin hane halkı büyüklüğünün hane halkı sayısına dağılımında en önemli paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu duruma göre 1975 yılında Bursa’ da ikamet eden dört kişilik bir

hanenin yaşadığı evde ortalama 3 oda bulunmakta dolayısıyla kişi başına bir odadan az oda düşmektedir. 2000 yılında dört kişilik bir başka hanenin evi yine 3,5 odadan oluşmaktadır. 2000 yılında da Bursa’da dört kişilik hanelerde kişi başına bir odanın düşmediği görülmektedir. (Bkz. Tablo D.4.1) Bu rakamlardan da anlaşılacağı üzere ülkemizde ve Bursa’da barınma yoğunluğu konutlarda rahatsız ve gereğinden fazla kalabalık yaşandığını kanıtlamaktadır.

12.3.2. Konut Nitelikleri

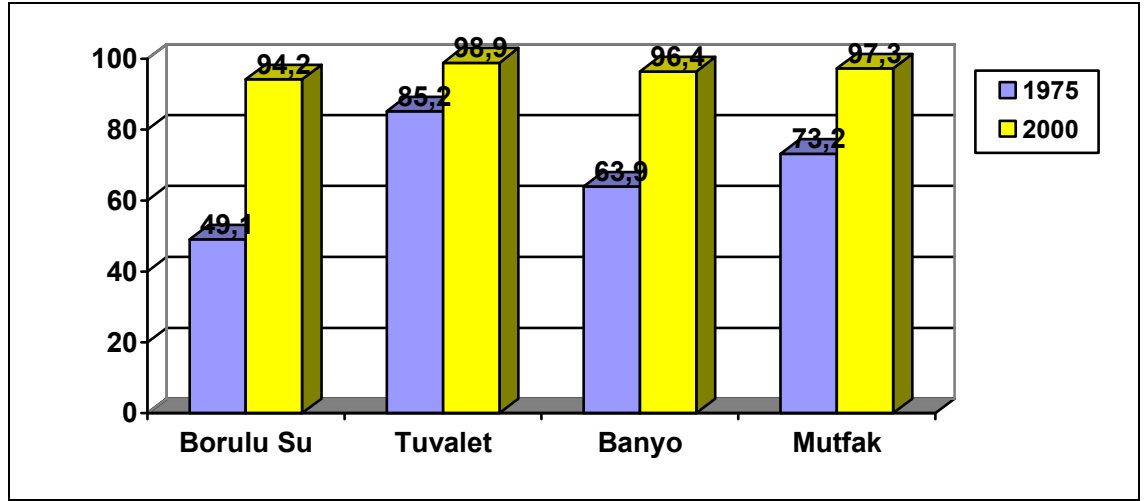
Ülkemizde kırdan kente göç halen devam etmektedir. Artan nüfusun konut ihtiyacı gün geçtikçe büyümekte, kentte bulunan konut imkanları ekonomik olarak yeni kentli nüfusa ağır gelmekte bunun sonucu olarak da çarpık kentleşme ve gecekondulaşma hızlı nüfus artışı yaşayan kentlerin en önemli sorunlarından biri olmaktadır. Kentsel altyapı, kanalizasyon ve borulu su sisteminin halen her yerleşim yerine ulaşmadığı görülmekte nüfusun bir kısmının gayri insanı koşullarda yaşamını sürdürmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Ülkemizde 1975 yılında hane halkının yaşadığı konutların yarısından fazlasında borulu suyun bulunmadığı görülmekte aynı yıl buna bağlı olarak her yüz konuttan 15 ‘inde tuvaletin, her üç konuttan birinde banyonun, yine her dört konuttan birinde de mutfakın olmadığı görülmektedir. Bünyesinde tuvalet, banyo ve mutfak ünitelerini bulunduran her yüz konuttan on beşinin tuvaleti, on üçünün banyosu, on beşinin de mutfakı konut dışında konumlanmıştır.(Bkz. Tablo D.5, D.6, D.7, D.8)

Bursa’da aynı yıl hane halkının yaşadığı konutların yarısında borulu su bulunmamakta dolayısıyla her yüz konuttan beşinde tuvaletin, otuz birinde banyonun, yirmi altısında da mutfakın olmadığı tespit edilmektedir. Bünyesinde tuvalet, banyo ve mutfak üniteleri bulunan her yüz konuttan on ikisinin tuvaleti,

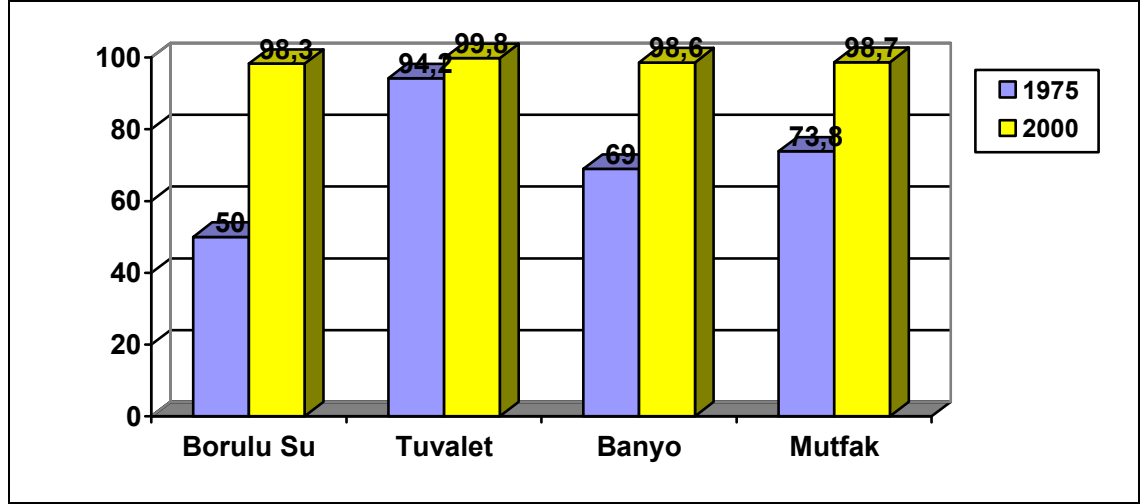
onunun banyosu, onunun da mutfağı konut dışında yer almaktadır. (Bkz. Tablo D.5.1, D.6.1, D.7.1, D.8.1)

Grafik 12.5: 1975 ve 2000 Yıllarında Türkiye Genelinde Konutlarda Bulunan İmkanlar (%)

2000 yılına gelindiğinde hane halkının yaşadığı konutlarda olumlu yönde ve ciddi oranda bir artış gözlenirse de borulu suyun halen yüzde yüz oranında ülkemiz ve Bursa'da yayılmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim 2000 yılında Türkiye'de halen her yüz konuttan beşinde borulu suya bunun sonucunda da her yüz konuttan birinde tuvalete, yaklaşık dördünde banyoya, üçünde de mutfağa rastlanmamaktadır. Ayrıca aynı yıl bünyesinde tuvalet, banyo ve mutfak üniteleri bulunan her yüz konuttan on altısında tuvalet, üçünde banyo, ikisinde de mutfak ünitelerinin konutun dışında konumlandığı tespit edilmiştir. (Bkz. Tablo D.5, D.6, D.7, D.8)

Grafik 12.6: 1975 ve 2000 Yıllarında Bursa'da Konutlarda Bulunan İmkanlar (%)

Bursa 'da da 2000 yılında 1975 yılına kıyasla borulu suyun yayılmasında yüksek bir artış görülmesine rağmen oranın yüzde yüzlere varmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim her yüz konuttan yaklaşık olarak ikisi borulu sudan mahrumdur. Konutlarda bünyesinde tuvalet, banyo ve mutfak olmayanların oranı yüz hanede bire düşmüştür. Buna rağmen bünyesinde tuvalet bulunan her on haneden birinin tuvaleti konutun dışındadır. Mutfak ve banyo ünitelerinin konut dışında olması durumuna çok seyrek de olsa rastlanılmaktadır. (Bkz. Tablo D.5.1, D.6.1, D.7.1, D.8.1)

13. SONUÇ

Bu bölümde öncelikle çalışmanın genel olarak özeti verilmekte ardından çalışma sırasında elde edilen bulgu ve yorumlar dile getirilmektedir. Son bölümde ise sonuç ve öneriler yer almaktadır.

13.1 ÖZET

Bursa'nın geçmişten günümüze hem ekonomik, hem de sosyokültürel anlamda önemli bir merkez olduğu bilinmektedir. Bu nitelikleri nedeniyle özellikle 1950 yılından sonra ülke genelinde yaşanan kırdan kente göçten Bursa'nın da ciddi oranlarda etkilendiği, kentin nüfus büyüklüğünün günden güne arttığı bu artışla birlikte nüfusunun yapısında da gözle görülür değişiklikler yaşandığı görülmektedir. Bu bölümde nüfusun yapısında meydana gelen değişim ana hatlarıyla anlatılmaktadır.

Bursa'nın nüfusunun 1950 yılından 2000 yılına 4 kat artmış olduğu bu artışın en hızlı ve yoğun artışın 1975 yılında yaşandığı anlaşılmaktadır. 2000 yılında Bursa' da km²'ye 204 kişi düşmekte en kalabalık ilçesi olan Osmangazi ilçesinde ise aynı yıl bu yoğunluğun 1085 kişiye çıktığı hesaplanmaktadır. Bursa' da Nüfusun cinsiyet dağılımında da yıllar bazında değişim gözlemlenmekte kadın erkek oranlarının birbirine yaklaştığı, 2000 yılı nüfus sayımlarına göre Bursa'da her 100 kadına 100 erkeğin düştüğü görülmektedir. Nüfus artışıyla birlikte kentlerde yaşayanların oranının da arttığı kentte çalışma imkanlarının daha fazla olmasından ötürü kır nüfusunun hızla kente yönelmekte olduğu görülmektedir.2000 yılında Bursa'da her 100 kişiden 77'si kentte 23'ü kırdan yaşamaktadır. Bu niteliklerin ötürü Bursa'nın kentleşmiş bir kent yapısı sergilediği anlaşılmaktadır.

Ülke genelinde olduğu gibi Bursa'da evlilik desteklenen bir kurum olmakta çeşitli nedenlerle ileri yaşlara ertelense de evlilik yoğun olarak tercih edilmektedir.2000 yılında 12 ve yukarı yaşlardaki nüfusun içinde her 100 kişiden 65'inin evli olduğu anlaşılmaktadır.

Evli nüfusun değişen ekonomik şartlar nedeniyle çocuk sahibi olma konusunda çok istekli olmadıkları görülmekte nitekim Bursa'da nüfusun doğurganlık oranlarına bakıldığında kaba ve fiili doğum oranlarının 1950 yılından 2000 yılına azaldığı görülmekte 2000 yılında kentte 15- 49 yaş grubunda evlenmiş her 100 kadına 6 doğum düşmektedir.

Doğurganlığın düşmesi sonucunda ortalama hane halkı büyüklüğünde de azalma meydana gelmiş Bursa'da ortalama hane halkı büyüklüğü 1975 yılında 4,8 olarak hesaplanırken 2000 yılında bu rakam 3,9 olarak tespit edilmekte, Bursa'da yaşayan ailelerin çekirdek aile yapısına yakın oldukları anlaşılmaktadır.

Bursa'da nüfusun artış hızı ve oranına etki eden temel faktörün doğum olaylarından çok kentin göç almasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. 1950 yılında Bursa'da her 100 kişiden 7'sinin farklı bir ilde doğup Bursa'da yaşamına devam ettiği anlaşılmaktadır. 2000 yılında bu rakam 37'ye yükselmektedir. Aynı yıl Bursa'nın en çok göçü Doğu Anadolu, Karadeniz Bölgeleri'nden aldığı farklı illerden Bursa'ya göç edenler arasında birinci sırada Erzurumlular yer alırken, bu ili Artvin ve Samsun'unun takip ettiği ortaya çıkmaktadır.

Nüfusun göç almasıyla birlikte sahip olduğu eğitim durumu okuryazarlık gibi niteliklerinin yapısında sayıca değişiklikler meydana gelmektedir. Bursa'da 2000 yılında 6 ve daha yukarı yaşlardaki her 100 kişiden 91'nin okuryazar olduğu anlaşılmakta, yine aynı yaş grubundaki okuryazar nüfusun %78'inin bir kurumdan

mezun olduğu anlaşılmaktadır. Aynı yıl bir kurumdan mezun olanlar içinde ise en büyük payın %65 ile ilkokul mezunu olanlarda olduğu anlaşılmakta, üniversiteden mezun olanların sayısının 100 kişide 7 kişi olduğu anlaşılmaktadır.

Kentleşmenin bir diğeri işareti de doğum olaylarının azalması ve alınan göçlerle nüfusun yaş yapısında meydana gelen değişimlerdir. Bilindiği gibi kentlerde yaşayan nüfusun yaş ortalaması yükselmektedir. 2000 yılında Bursa'da yaşayan nüfusun yarısı 24 yaşın altındayken bu rakamın kırdaki ve kentte aynı kaldığı erkeklerde değişmezken kadınlarda 25 olduğu görülmektedir. Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında iktisaden faal olması beklenen 15-64 yaş grubunu giderek arttığı buna bağlı olarak da bağımlılık oranının düştüğü anlaşılmaktadır. 2000 yılında iktisaden faal grup bulunan her 100 kişi kendisiyle beraber 55 kişi için üretime katılmaktadır.

Bursa nüfusunun ekonomik yapısına bakıldığında göçün etkisiyle 1975 yılından 2000 yılına işgücüne katılım oranlarının düştüğü görülmekte özellikle kırdan gelen kadın nüfusun ücretsiz aile işçisi konumundan ev hanımlığına geçmesinin işgücüne katılım oranını ciddi anlamda etkilediği görülmektedir. Faal nüfusun durumuna bakıldığında 2000 yılında faal nüfusun içinde her 100 kişiden 67'sinin erkek 33'ünün kadın olduğu anlaşılmaktadır. Aynı yıl faal nüfus içinde işsiz nüfusun oranı her 100 kişide 9 kişi olarak hesaplanmakta bu rakamın Türkiye genelinin az da olsa üstünde olduğu anlaşılmaktadır. İstihdamdaki nüfusun sektörlere göre dağılımına bakıldığında nüfusun üçte biri ziraatla ilgili faaliyetlerde bulunurken üçte ikisinin ziraat dışı faaliyetlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Nüfusun meslek gruplarına göre dağılımına bakıldığında birinci sırayı tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışan ve ulaştırma makineleri kullananların aldığı görülmektedir.

2000 yılında Bursa'nın ülke geneline kıyasla sanayileşmiş bir kent yapısı sergilediği nüfusunun eğitim yapısı ve ekonomik niteliklerinin gelişmiş ülkelerdeki özellikleri gösterdiği ortaya çıkmaktadır.

13.2 BULGULAR VE YORUM

Bursa' da nüfusun 1950 yılından 2000 yılına yalnızca sayısı artmamakta bu artışın nüfusun genel yapısında olduğu kadar nüfusun yaş yapısı, doğurganlık durumu, hane halkı büyüklüğü ve aile yapısı, medeni hali, ekonomik yapısı gibi genel niteliklerinde de farklı tezahürleri olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu tezahürlerin biri diğerini etkilemekte birinin artışı diğerini azaltmakta ya da bir diğerini de arttırmaktadır. Bu durumu daha somut bir şekilde ifade etmek adına çalışmanın bu bölümünde söz konusu etkiyi ortaya koyan bulgulara yer verilmektedir.

1. Hane Halkı Sayısı Arttıkça Hane Halkı Büyüklüğü Azalır

1975 yılından 2000 yılına Bursa'da hızlı nüfus artışına paralel olarak toplam hane halkı sayısında ciddi bir artış görülmekte buna rağmen hane büyüklüğü azalmaktadır.

Tablo 13.1: Özel Amaçlı Tablo-1

Bursa'da Hane Halkı Sayısı İle Hane Halkı Büyüklüğü Arasındaki İlişki		
Yıllar	Hane Halkı Sayısı	Hane Halkı Büyüklüğü
1975	197.350	4,8
2000	545.391	3,9

Hane halkı büyüklüğünün ülkemiz ve özellikle Bursa' da hızla azalması hanelerde yapısal bir değişikliğin olduğu göstermekte çekirdek aileye alternatif hane halklarının arttığı görülmektedir. Tek kişilik, iki ve üç kişilik hanelerdeki artışın sebebi olarak

özellikle kent yaşamında sıkça rastladığımız yalnız yaşayan, evlenmeden birlikte yaşayan, tek ebeveynli aileler ya da çocuksuz çiftler sayılabilmektedir.

2. Kadının Eğitimde Geçirdiği Süre Arttıkça Canlı Doğan Çocuk Sayısı Azalır

Kadınların eğitimde geçirdiği süre arttıkça canlı doğan çocuk sayısının azaldığı gözlemlenmektedir. Nitekim ilkokul mezunu kadından başlayarak üniversite mezunu kadına kadar her yüz kadına düşen canlı çocuk sayısına bakıldığında eğitim seviyesi arttıkça çocuk sayısının düştüğü görülmektedir.

Tablo 13.2: Özel Amaçlı Tablo-2

Bursa'da Kadınların Mezun Oldukları Kurumlar ve Canlı Doğan Çocuk Sayısı (1975)		
Mezun Olunan Kurum	Kadın Sayısı	Canlı Doğan Çocuk Sayısı
İlkokul Mezunu	93896	246707
Ortaokul Mezunu	5098	10275
Lise Mezunu	4675	7104
Üniversite Mezunu	815	1056

3. Okuma Yazma Bilen Nüfus Arttıkça Ziraat Dışı Faaliyet Artar

Okuryazarlık vasfı kente özgü bir vasıf olmakta dolayısıyla kente özgü faaliyet alanlarında çalışanlarda daha çok okuryazar nüfusun olduğu görülmektedir. 1975 ve 2000 yıllarında ülkemizde okur yazar nüfusun artmasına paralel olarak ziraat dışı faaliyetlerde bulunan nüfusun da arttığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 13.3: Özel Amaçlı Tablo-3

Türkiye'de Okuryazarlık Oranının Ziraat Dışı Faaliyetlerde Bulunanlarla Karşılaştırılması(%)		
Yıllar	Okuryazarlık Oranı	Ziraat Dışı Faaliyetlerde Bulunanların Oranı
1975	71	76,9
2000	91,7	98,6

13.3 ÖNERİLER

Bursa'nın geçmişte ve bugün olduğu gibi gelecek yıllarda da sanayileşmesine paralel olarak göç alan bir kent olacağı tahmin edilmektedir. Kırdan göçle gelen nüfusun gelme nedenleri araştırılıp, geldikleri yerin eğitim, sağlık, istihdam gibi temel insani hakları gereğince yerine getirip getirmediği araştırılmalı, bu yerleşim yerlerinin durumları iyileştirilmelidir. Plansız programsız göçler sanayileşmeyle paralel gitmediği takdirde hem işsiz nüfusun kentte kalabalıklaşmasına neden olacağı, hem de göçle gelen nüfusun ihtiyacını karşılamak üzere yapılan niteliksiz konutlarla gecekondulaşma sorunu yaratacağı kuşkusuz öngörülebilmektedir.

Kentleşmenin pek çok olumlu tarafının yanında hızla büyüyen kentlerde konut sorunu, ulaşım ve altyapı hizmetlerinde yaşanan sıkıntılar, çevre kirliliği gibi bir çok soruna rastlamak olağan olarak görülmektedir. Bursa'da hane halkı büyüklüğünde yaşanan değişim ve devam eden göç yüzünden önümüzdeki yıllarda konut sorunu yaşanacağı tahmin edilmekte, kentte bu ihtiyacı karşılamak adına toplu konut projelerine hız verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bursa'da 2000 yılında her dört kişiden birinin 0- 14 yaş grubunda olduğu görülmekte eğitim çağındaki nüfusun toplam nüfusun önemli bir bölümünü teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda gelecekteki insan gücünün kalitesini arttırmak adına

gençlerin eğitim öğretim faaliyetlerinin yanı sıra sosyokültürel ve bedensel gelişimini de sağlayacak kompleksler kurulmasının hem psikolojik hem de fizyolojik açıdan sağlıklı bireyler yetişmesi adına faydalı olacağı düşünülmektedir. Aynı yaş grubunun gelecekte sıkıntı yaşamadan istihdam edilebilmesi adına kentte sanayi faaliyetlerinin devam etmesi ve yeni yatırımların yapılması yerinde olacaktır.

Pek çok sanayileşmiş kent gibi Bursa'nın da nüfusu giderek yaşlanmaktadır. Bugün giderek artmakta olan 15 – 64 yaş grubu belirli bir zaman sonra nüfusun yaşlı kategorisinde yer alacağı bilinmektedir. Yaşlı nüfusa hak ettiği yaşam koşullarının sağlamak ileride barınma beslenme gibi en temel ihtiyaçlarını rahatça karşılayabileceği ortamı sağlamak adına huzur evlerinin açılmasının 2000 'li yılların Bursa'sında her büyük şehirde olduğu gibi ciddi bir gereklilik olduğu düşünülmektedir.

Nüfusu yoğunlaşan her şehir gibi Bursa'da il merkezinden sınırlara doğru genişmekte dolayısıyla şehir içi ulaşımın önemi artmaktadır. Özellikle çalışan kesimin gün içerisinde hareketliliği düşünüldüğünde toplu taşıma araçlarının gereken emniyet ve konforda olması gerekmektedir. Bursa'nın metrosu olan bir kent olduğu bilinmekte ileriki yıllar için metro ağının daha da yaygın hale gelmesinin kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra büyük şehirlerin hemen hepsinde plansız yapılaşma yüzünden özellikle çocuklara dışarıda vakit geçirebilecek ve oyun oynayacak alan kalmamakta çocukların gelişim süreçleri asosyal olarak bilgisayar ve televizyon başında geçirmektedir. Çocuk nüfusun bu ihtiyacını karşılamak adına park ve oyun alanlarının kurulması ve hemen her bölgede yaygınlaşması gerekmektedir.

Kalabalık şehirlerin hemen hepsinde olduğu gibi tüketilenlerden arta kalan çöplerin kentlerin en çekilmez görüntüsü olduğu, üstelik bunun sadece kötü bir görüntü olmadığı toplum sağlığını da etkilediği bilinmektedir. Olumsuz durumları önlemek Bursa'nın sahip olduğu doğal güzelliklere layık bir çevreye sahip olmasının sağlamak adına atıkların toplanması ve öğütülmesinde gereken kontrolün sağlanması gerektiği düşünülmektedir.

Bursa'nın ülkemizin en gelişmiş kentlerinden biri olduğu şüphesiz herkes tarafından bilinmekte önümüzdeki birkaç yıl içinde nüfusu 3 milyonu bulacak bu kentin yoğun bir kalabalık, gürültü ve çöp şehrine dönüşmemesi adına yetkililer kadar bu kentte yaşayanların da sorumluluk alması gerekmektedir. Zira kentli olmak sadece kentte yaşamak demek değildir.

BİBLİYOGRAFYA

Nüfus Sayımları

1950 Genel Nüfus Sayımı: Türkiye Nüfusu, Ankara:
T.C. Başbakanlık D.İ.E. Matbaası

1955 Genel Nüfus Sayımı: Türkiye Nüfusu, Ankara:
T.C. Başbakanlık D.İ.E. Matbaası

1975a Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve
Ekonomik Nitelikleri - Türkiye, Ankara: T.C.
Başbakanlık D.İ.E. Matbaası

1975b Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve
Ekonomik Nitelikleri – Balıkesir, Ankara: T.C.
Başbakanlık D.İ.E. Matbaası

- 2000a Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri - Türkiye , Ankara: T.C. Başbakanlık D.İ.E. Matbaası
- 2000b Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri - Balıkesir, Ankara: T.C. Başbakanlık D.İ.E. Matbaası

Makale ve Kitaplar

-
- 1983 Türkiye’de Nüfus Artışı (1935-1975), Ankara: Yurt Yayıncılık A.Ş.
-
- 1995 Türkiye Nüfusu 1923-1994 Demografi Yapısı ve Gelişimi, 21 yy. Ortasına Kadar Projeksiyonlar, Ankara: DİE Matbaası
-
- 2003 Antropoloji Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi
- Akkayan, Taylan
- 1979 Türkiye’de Okur Yazarlık (1), Sosyal Antropoloji

ve Etnoloji Dergisi, Sayı:3, İstanbul

Akkayan, Taylan

1986a Türkiye’de Okur Yazarlık II, Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Dergisi, Sayı:4, Sayfa:203–272, İstanbul

Akkayan, Taylan

1986b Eğitim Göç ve Güvenlik, Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Dergisi, Sayı: 4, Sayfa:169–201, İstanbul

Akkayan, Taylan

1990 Osmaneli-Değişen Bir Anadolu Kasabası, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi

Akkayan, Taylan

2008 Türkiye Kentsel Alan Kültürü, Basılmamış Ders Notları

Aslanoğlu, Rana A.

1998 Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Bursa: Asa Kitabevi

Aydın, Mustafa, Atacan,

Vedat, Kaplanoğlu, Raif

2003 Bursa Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Bursa:

Bursa Valiliği Yayınları

Cebeci, Suat

1980 Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri,
İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınevi **

Cillov, Haluk

1960 Nüfus İstatistikleri, İstanbul: Sermet Matbaası

Çavuşoğlu, Halim

2006 Yugoslavya-Makedonya'dan Türkiye'ye 1952-67
'Kitlesele' Göçü ve Bursa'daki Göçmen Kesimi,
Çorum: KaraM Araştırma ve Yayıncılık

Efem, Gül

2004 21. Yüzyılda Aile Kavramı ve Türk Medeni
Kanunu Çerçevesinde Değerlendirilmesi,
İstanbul: Kazancı Matbaacılık

Erkan, Rüstem

2002 Kentleşme ve Sosyal Değişim, Ankara: Bilim
Adamı Yayınları **

Giray, Cevat

1981 Türkiye'de Konut ihtiyacının Karşılanması,
İstanbul: Fakülteler Matbaası

- Gürtan, Kenan
1969 Demografik Analiz Metodları, İstanbul:
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
- Güvenç, Bozkurt
2003 İnsan ve Kültür, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Kartal, S. Kemal
1978 Kentleşme ve İnsan, Ankara: Doğan Basımevi
- Karasar, Niyazi
1995 Bilimsel Araştırma Yöntemi – Kavramlar, İlkeler,
Teknikler, Ankara:3A Araştırma Eğitim
Danışmanlık Ltd**
- Kaya, Erol
2003 Kentleşme ve Kentleşme, İstanbul: İlke
Yayıncılık
- Kaya, Yahya Kemal
1998 Eğitim ve Kalkınma, Ankara: Bilim Yayıncılık **
- Kayacan, Murat
2005 Türkiye’de Beşeri Sermayenin Ekonomik Değeri
ve Avrupa Birliği Ülkeleri ile Karşılaştırılması,
İstanbul.

Keleş, Ruşen

1997 Kentleşme Politikası, Ankara: İmge Kitabevi

Kırımlı, Yüksel

1994 Türkiye’ de Sakatlık ve Sakat Nüfusun Özellikleri, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:29, Sayfa:419-442, İstanbul

Kırımlı, Yüksel

1998 Köyde Sosyal Organizasyon ve Sıhri Akrabalık İlişkileri (Etiler), İstanbul: İ. Ü. Basımevi

Kırımlı, Yüksel

2001 Trakya Köyleri, Coğrafya Dergisi, Sayı: 9, Sayfa:17-52, İstanbul*

Kırımlı, Yüksel

2005 Akrabalık ve Evlilik Sistemleri, Basılmamış Ders Notları

Kırımlı, Yüksel

2006 Kültür ve Toplumsal Davranış, Basılmamış Ders Notları

Kırımlı, Yüksel

2007a Araştırma Yöntem ve Teknikleri, Basılmamış Ders Notları

2007b Türkiye Kırsal Alan Kültürü, Basılmamış Ders Notları

Kottak, Philip

2008 Antropoloji, İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış, Ankara: Ütopya Yayınevi

Lowry, Heath W.

2004 Seyyahların Gözüyle Bursa (1326-1923) , İstanbul: Eren Yayınevi

Pala, Kayıhan-

Alan, Jülide

2005 Bursa Şehir Sağlık Profili ve Sağlıklı Şehir Göstergeleri, Bursa: Akın Erim Matbaacılık

Saran, Nephane

1989 Antropoloji, İstanbul: İnkılâp Kitabevi

Şahinkaya, Rezan

1986 Mesken Problemi, Ankara: Kitap ve Yayınlar Genel Müd.

Tansel, Aysıt

2002 İktisadi Kalkınma ve Kadınların İşgücüne Katılımı, Ankara: ODTÜ Yayınları.

Yılmaz, Bülent

2004 Türkiye’de Eğitim Politikası ve Kütüphane,
Ankara: TKD Yayınları

Yumuşak, İbrahim

Güran

2009 Kadın Eğitiminin Ekonomik Analizi, Ankara:
Nobel Yayınevi

EK 2 - BURSA RESİMLERİ

Fotoğraf 1- Bursa'nın Genel Görünümü(31.05.2009)

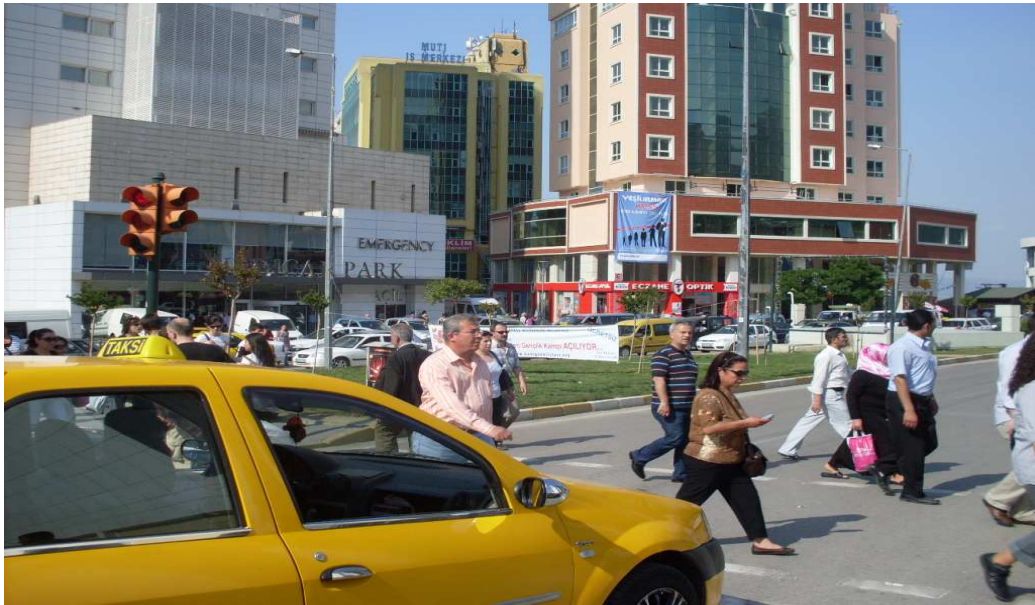
Fotoğraf 2- Bursa Kent Meydanı (31.05.2009)

Fotoğraf 5- Kentin Kalabalık Caddelerinden Manzaralar (31.05.2009)

Fotoğraf 6- Kentin Kalabalık Caddelerinden Manzaralar (31.05.2009)

Fotoğraf 7- Bursa Koza Han (31.05.2009)

Fotoğraf 8- Bursa Genel Görünüm (31.05.2009)

Fotoğraf 9- Kent Müzesi Önünde Bekleyen Öğrenciler (31.05.2009)

Fotoğraf 10 – Kent Müzesinden Bir Görünüm (31.05.2009)

Fotoğraf 11- Irgandi Köprüsü (31.05.2009)

Fotoğraf 12- Bursa Valilik Binası (31.05.2009)

Fotoğraf 13 – Eski Bursa Belediye Binası (31.05.2009)

Fotoğraf 14- Uludağ Üniversitesi (31.05.2009)

Fotoğraf 15- Bursa Erzurumlular Kùltür ve Dayanışma Derneği (31.05.2009)

Fotoğraf 16 – Eski Bursa Evlerinden Bir Tanesi (31.05.2009)

Fotoğraf 17 – Kentin Modern Semtlerinden Nilüfer’den Bir Görünüm (31.05.2009)

Fotoğraf 18- Kentin Eski Mahallelerinden Reyhan’dan Bir Görünüm (31.05.2009)

Fotoğraf 19- Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)

Fotoğraf 20 – Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)

Fotoğraf 21- Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)

Fotoğraf 22- Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)

Fotoğraf 23- Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)

Fotoğraf 24- Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)

Fotoğraf 25- Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)

Fotoğraf 26- Kentten İnsan Manzaraları (31.05.2009)

ÖZGEÇMİŞ

Can Çalıcı 1981 yılında Tarsus 'ta doğmuş, ilk orta ve liseyi burada bitirmiştir. 2004 yılında Yıldız Teknik Meslek Yüksekokulu'ndan mezun olmuş, aynı yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü'ne kaydolmuştur. Halen aynı bölümde lisans öğrencisidir.